

Zvonko PAŽIN – Karlo VIŠATICKI

**VLASTITI MISAL
ĐAKOVAČKE
I SRIJEMSKE BISKUPIJE**

B I B L I O T E K A D I A C O V E N S I A

Zvonko PAŽIN – Karlo VIŠATICKI

**VLASTITI MISAL ĐAKOVAČKE
I SRIJEMSKE BISKUPIJE**

BIBLIOTEKA DIACOVENSIA
Studije 22

Uredničko vijeće:

Prof. dr. sc. Vladimir Dugalić
Prof. dr. sc. Ivica Raguž
Doc. dr. sc. Drago Tukara

Recenzenti:

Prof. dr. sc. Petar Bašić
Doc. dr. sc. Drago Tukara

Izdavač:

Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Petra Preradovića 17, 31400 Đakovo

Lektura:

Anzelma Salopek, prof.

Latinske tekstove lektorirao:

Mr. sc. Luka Marijanović

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Gradske i
sveučilišne knjižnice Osijek pod brojem 130830037

ISBN 978-953-6935-26-0

Grafičko uredenje i priprema: »Glas Slavonije« d.d. Osijek

Tisak: »Glas Slavonije« d.d. Osijek

Zvonko PAŽIN – Karlo VIŠATICKI

**Vlastiti misal
Đakovačke i Srijemske biskupije**

Đakovo, 2013.

Riječ nadbiskupa

»*Nismo mogli biti mučenici, ali smo pronašli mučenike!*«

Nakon mučeničkog razdoblja prvih stoljeća, sveti Ambrozije poručio je svojim vjernicima: *Nequimus esse martyres – sed invenimus martyres*, tj. »Nismo mogli biti mučenici, ali smo pronašli mučenike.« Crkva je od svojih početaka častila one svoje sinove i kćeri koji su dali svjedočanstvo za Krista svojim životom i mučeničkom smrću. Pobožni puk hodočastio je na njihove grobove, upravljao im molitve i spominjao ih se na dan njihova mučeništva, otkrivao njihovu veličinu, a njihovo štovanje pretvarao u povlašteno vrelo crkvenoga žara. Činila je to i službena Crkva razvijajući kult svetaca; nadahnuta primjerom njihova života stvarala je molitve i himne, djela i pjesme, sabirući ih u službene knjige: Misal, Časoslov. Mučenici i priznavaoci partikularnih Crkava postali su baština cijele Crkve. Pobožni puk ih je častio ne gledajući iz kojih krajeva dolaze ili kojoj naciji pripadaju. Sveti **Maksim**, biskup, u jednoj je svojoj homiliji pozvao vjernike: »Braćo, ako već treba da s velikom pobožnošću slavimo nebeski rođendan svih mučenika, pogotovo nam valja sa svim štovanjem svetkovati blagdan onih koji su u našim mjestima svoju krv prolili.«

I naša Crkva, donedavno đakovačka ili bosanska i srijemska (napose srijemska!), a sada đakovačko-osječka, dići se i štuje slavne muževe i žene koji su svojom mučeničkom krvlju posvetili ovo naše tlo. Ona spada u red onih rijetkih Crkava koje se mogu dići autentičnim dokumentima, tj. s »Acta martyrum«, o njihovu svjedočanstvu za Krista. Posebno je srijemska Crkva prenosila iz pokoljenja u pokoljenje štovanje svojih srijemskih mučenika, napose sv. Anastazije i sv. Dimitrija. Nadahnjivala se čitajući i razmatrajući izvorne dokumente, hodočastila na njihove grobove, pjevala im himne i slavila dane njihova mučeništva. Vrhunac toga štovanja bio je u Srijemskoj Mitrovici - u nekadašnjem Sirmiumu - 2004. godine, kad je

naša Crkva proslavila 1700. obljetnicu mučeništva mučenika Panonije srijemske. Bila je to veličanstvena manifestacija tisućljetnog štovanja Srijemskih mučenika i očitovanje prisutnosti Crkve u tim krajevima. Ta svečanost bila je poziv srijemskoj Crkvi »da izđe iz katakombe« u koje ih je gurnulo društvo XX. stoljeća. U znak poštovanja prema njima naša Crkva nekoliko je puta objavila Vlastiti misal i Časoslov, najprije skromno, a potom u lijepom, privlačnom izdanju, što je znak duhovne snage jedne biskupije.

U ruci nam je znanstveno djelo dvojice profesora Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Đakovu, prof. dr. sc. Zvonka Pažina i prof. dr. sc. Karla Višatickoga, koji su uložili veliki trud da našoj javnosti predstave nastajanje i povijest Vlastitog misala i Časoslova Đakovačke i Srijemske biskupije. Djelo odlikuje bogati znanstveni aparat, ali je stilom i sadržajem pristupačno i manje zahtjevnom čitatelju. Autori se nisu zadovoljili pukom analizom teksta niti nabranjem nekih povijesnih podataka, nego su ga obogatili poukom i porukom iz života pojedinog sveca, kao i teološkim tumačenjem liturgijskih tekstova. Sami su naznačili da su, između ostalog, prikazali sve misne molitve prema svim vlastitim misalima, da su navele njihove izvore i istaknuli njihov osnovni teološki sadržaj. Oni su naveli misna čitanja i donijeli za njih kraći uvod i komentar. To je jako dobro i korisno onima koji budu pripravljeni liturgijska slavlja ovih svetaca. Na koncu, donosimo – gdje je to slučaj – latinski i hrvatski tekst pasije (akta) pojedinog srijemsko-panonskog mučenika. Obično, kad uzmemo u ruke koji misal ili časoslov, ne nalazimo u njima imena autora, jer se smatra da su oni djelo cijele Crkve. Međutim, njihov sadržaj netko sabire ili stvara. Naša dvojica profesora iznijela su na vidjelo i odala priznanje trojici svećenika koji su prije četrdesetak godina izveli velebno djelo, a to su Jakov Benković i o. Radogost Grafenauer, profesori na Visokoj bogoslovnoj školi te Mitar Dragutinac, župnik.

Ovaj vrijedni rad odgovor je na poziv pape Ivana Pavla II. koji je rekao: »Potrebno je da mjesne Crkve učine sve da ne puste zaboravu spomen onih koji su pretrpjeli mučeništvo.« (TMA, br. 37)

Autorima čestitamo, a čitateljima želimo da čitajući ovo djelo »pronađu mučenike« i da svetuju blagdane, najvećma »onih koji su svoju krv prolili u našim mjestima«.

U Đakovu 8. rujna 2013.

+ Marin,
nadbiskup đakovačko-osječki u miru

SKRAĆENICE

- AASS = J. BOLLAND (ed. Henschen & Godefried), *Acta sanctorum*, Antwerpen, 1643.-1734. (fototipsko izdanje Bruxelles, 1965.-1970.)
- Ber = PAREDI, Angelo (prir.), *Sacramentarium Bergomense*, Bergamo, 1962.
- Bruylants = P. BRUYLANTS, *Les oraisons du Missel Romain. Texte et Histoire*, 2. *Orationum textus et usus juxta fontes*, Centre de Documentation et d'Information liturgiques Abbaye du Mont César, Louvain, 1952. (Misal Pija V., izdan prvi puta 1570.)
- BS = Bogoslovska smotra
- FM 1980 = *Franjevački misal. Dodatak rimskom misalu*, Zagreb, 1980. (*Familiarum Franciscalium Croatiae ex decreto Sacrae Congregationis pro Sacramentis et Cultu divino promulgatum, prot. CD 268/79, die 1 martii 1979*) – hrvatski tekst
- GBBS = Glasnik Biskupija bosanske i srijemske
- GeA = *Liber Sacramentorum Engolismensis. Manuscrit B.N. Lat. 816. Le Sacramentaire Gélasien d'Angoulême*. Edited by Saint-Roch Patrick. (Corpus Christianorum, ser. Latina, CLIXC.) Pp. xxviii + 5,908 and 2 plates. Turnhout: Brepols, 1987.
- GeV = MOHLBERG, L. C. (prir.), *Liber sacramentorum Romanae Aeclesiae ordinis anni circuli (Sacramentarium Gelasianum)*, Casa editrice Herder - Roma, 1981.
- GrH = DESHUSSES, J. (prir.), *Le sacramentaire Grégorien, I Le Sacramentaire, Le Supplément d'Aniane*, Fribourg, 1979. (»*Sacramentarium Gregorianum Hadrianum*«)

- Jer = *Martyrologium vetustissimum S. Hyeronimum Presbyteri nomine insignitum*, u: PL 30, 437B-486C. Tekst je dostupan i u: http://www.documentacatholicaomnia.eu/02m/0347-0420_Hieronymus,_Martyrologium_Vetustissimum_Hieronymi_Nomine_Insignitum,_MLT.pdf
- LILS = A. BADURINA (prir.), *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva i Uvod u ikonologiju Radovana Ivančevića*, Sveučilišna naknada Liber, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1985.
- Mart 1584 = *Martyrologium Romanum. Editio Princeps (1584.)*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2005. (slijedimo paginaciju ovog izdanja)
- Mart 1922 = *Martyrologium Romanum, Gregorii Papae XIII iussu editum Urbani VIII et Clementis X auctoritate recognitum ac deinde anno MDCCXLIX Benedicti XIV opera ac studio emandatum et auctum, prima post typicam editio propriis recentium sanctorum officirumque elogiis expleta, a sanctissimo Domino nostro Benedicto Papa XV approbata*, Romae, Typis Polyglottis Vaticanis, 1922.
- Mart 2004 = *Martyrologium Romanum ex decreto scrosancti oecumenici concilii Vaticani II instauratum, auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatum. Editio altera*, Typis Vaticanis, 2004.
- MF 1721 = *Missae propriae sanctorum trium ordinum Fratrum minorum ad formam Missalis Romani redactae et exactius examinatae, additis missis a sScra Rituum Congregatione noviter concessis, et approbatis, iuxta exemplar Breviarii eiusdem Ordinis, Venetiis, Apud Nicolaum Pezzana, MDCCXXI.* (1721.)
- MF 1745 = *Missale Franciscanum ad usum Fratrum minorum Sancti P. Francisci iuxta Missale Romanum ex decreto sacrosancti Concilii Tridentini restitutum, S. Pii V. Pontificis Maximi iussu editum, Clementis VIII. & Urbani VIII. auctoritate recognitum in quo Missae sanctorum eiusdem ordinis ad normam novi Kalendarii auctoritate Apostolica approbati, ordinatè propriis locis disponuntur*, Venetiis, MDCCXLV. (1745.), Ex Typographia Balleoniana

- MF 1753 = *Missale Franciscanum ad usum Fratrum minorum Sancti P. Francisci iuxta Missale Romanum ex decreto sacrosancti Concilii Tridentini restitutum, S. Pii V. Pontificis Maximi iussu editum, Clementis VIII. & Urbani VIII. auctoritate recognitum in quo Missae sanctorum eiusdem ordinis ad normam novi Kalendarii auctoritate Apostolica approbati, ordinatè propriis locis disponuntur, Venetiis, MDCCLIII. (1753.), Ex Typographia Balleoniana*
- MF 1775 = *Missale Franciscanum ad usum Fratrum minorum Sancti P. Francisci iuxta Missale Romanum ex decreto sacrosancti Concilii Tridentini restitutum, S. Pii V. Pontificis Maximi iussu editum, Clementis VIII. & Urbani VIII. auctoritate recognitum in quo Missae sanctorum eiusdem ordinis ad normam novi Kalendarii auctoritate Apostolica approbati, atque aliae novissimae usque ad hodiernum diem pe Summos Pontifices concessae, propriisque locis inveniuntur, Venetiis, MDCCCLXXV. (1775.), Ex Typographia Balleoniana*
- MF 1792 = *Misaale Romano-Seraphicum ad normam novoissimi Kalendarii Ordinis minorum dispositum et emandatum pluribusque orationibus et missis propriis auctum a sanctissimo domino nostro Pio Papa sexto petr suas litteras in formam brevis, infra legendas approbatum pro omnibus utriusque sexus personis trium ordinum S. P. N. Francisci obedientiae, ac Directioni P. Ministri generalis Totius Minoritici ordinis subiectis aliisque Breviario eiusdem ordinis utentibus, Romae, anno a partu Virginis MDCCXCII. (1792.) et a prima eiusdem ordinis approbatione apostolica DLXXXIV, In typographia S. Michaelis ad Ripam, Sumptibus Pauli Giunchi Romani, Provisoris Librorum Bibliotecae Vaticanae.*
- MF 1840 = *Missale Romano-Seraphicum pro tribus ordinis Sancti Francisci patris nostri aliisque breviario Romano- Seraphico utentibus a S. M. Pio PP. VI et RMI Josephi Mariae ab Alexandria totius ordinis minorum ministri generalis solicitudine denuo impressum ac missis ad hunc usque diem ab Apostolica sede concessos propriaeque stationi assignatis auctum. Venetiis, Haeredes Balleonii Typographi ac Editores, MDCCCXL. (1840.)*

- MF 1864 = *Missale Romano-Seraphicum pro tribus ordinis Sancti Francisci patris nostri aliisque breviario Romano-Seraphico utentibus a S. M. Pio PP. VI et RMI P. Raphaelis a Ponticulo totius ordinis minorum ministri generalis solicitudine denuo impressum ac missis ad hunc usque diem ab Apostolica sede concessos propriaeque stationi assignatis auctum.* Romae, anno a partu Virginis MDCCCLXIV. (1864.)
- MF 1879 = *Missale Romano-Seraphicum pro tribus ordinis Sancti Francisci patris nostri aliisque breviario Romano-Seraphico utentibus a S. M. Pio PP. VI et RMI P. Benardini a Portu Romatino totius ordinis minorum ministri generalis solicitudine denuo impressum ac missis ad hunc usque diem ab Apostolica sede concessos propriaeque stationi assignatis auctum.* Romae, anno a partu Virginis MDCCCLXXIX. (1879.)
- MF 1896 = *Supplementuma ad Missale Romano-Seraphicum,* Romae, MDCCCXCVI. (1896.)
- MF 1920 = *Appendix ad Missale romano-Seraphicum,* Romae, MCMXX. (1920.)
- MF 1931 = *Missale Romano-Seraphicum pro tribus ordinis Sancti Francisci patris nostri aliisque breviario Romano-Seraphico utentibus a S. M. Pio PP. VI approbatum, auctoritate Pii PP. X. reformatum, missis ab Apostolica Sede novissime concessos auctum et RMI P. Bonaventurae Marrani totius ordinis minorum ministri generalis solicitudine denuo impressum,* H. DESSAIN, Romae MCMXXXI. (1931.)
- MF 1979 = *Missale franciscanum ex decreto Sacrae Congregationis pro sacramentis et cultu divino promulgatum. Familiarum Franciscalium Croatiae ex decreto Sacrae Congregationis pro Sacramentis et Cultu divino promulgatum,* prot. CD 268/79, die 1 martii 1979 (latinski rukopis)
- MP 1932 = *Missae propriae dioecesis Bosniensis et Sirmiensis cum approbatione excellentissimi, illustrissimi ac reverendissimi DD Antonii Akšamović, dioecesis Bosniensis et Sirmiensis episcopi, administratoris apostolici Baraniae et Slavoniae Septentrionalis, etc. editae, Turonibus Typis Mame Sanctae Sedis apostolicae et sacrae Rituum congregazione tipographorum,* 1932.

- MP 1967 = *Missae propriae dioecesis Diacovensis seu Bosniensis et Sirmiensis, Diacovae, 1967.*
- MPH 1745 = *Missae in feriis propriis SS. patronum Regni Hungariae u: MF 1745*
- MPH 1771 = *Missae in festis propriis sanctorum Patronum regni Hungariae ad formam Missali romani recusae, Venetiis, ex typographia Balleoniana MDCCCLXXI. (1771.)*
- MPH 1827 = *Missae propriae SS. Patronum Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Poloniae, Styriae, Carinthiae, Moraviae, Silesiae, etc. Viennnae, MDCCCXXVII. (1827.)*
- MPH 1842 = *Missae propriae SS. Patronum Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Poloniae, Styriae, Carinthiae, Moraviae, Silesiae, partim Italiae nec non aliarum provinciarum, u: Missale Romanum ex decreto sacrosanctum concilii Tridentini iussu editum S Pii V. Pontificis Maxim restitutum, Clementis VIII. et Urbani VIII. auctoritate recognitum, cum missis sanctorum usque ad hanc diem per Summos Pontifices concessis, accurate suis locis dispositis, impressum, Viennae, ex typographia Mechitaristica, MDCCCXLII. (1842.)*
- MPH 1857 = *Missae in festis propriis patronum Regni Hungariae ad formam Missalis Romani recusae, Ratisbonae MDCCCLVII. (1857.)*
- MPH 1862 = *Missae in festis propriis patronum Regni Hungariae et aliorum sanctorum qui ibi coluntur, Ratisbonae MDCCCLXII. (1862.)*
- MPH 1906 = *Missae in festis propriis patronum Regni Hungariae et aliorum sanctorum qui ibi coluntur, Ratisbonae, 1906.*
- MR 1570 = *Missale Romanum. Editio princeps (1570.) Edizione anastatica, Introduzione e Appendice a cura di M. SODI, A. M. TRIACCA, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1998.*
- MR 1909 = *Missale Romanum ex decreto sacrosancti concilii Tridentini restitutum, S. Pii V. Pontificis Maximi iussu editum, Clementis VIII. Urbani VIII. et Leonis XIII. auctoritate recognitum, Editio decima tertia post alteram typicam, Ratisbonae, Romae, Neo Eboraci & cincinnati, sumtibus et typis Friderici Pustet, MDCCCCIX. (1909.)*

- MR 1962 = *Missale Romanum ex decreto sacrosancti Tridentini restitutum, summorum pontificium cura recognitum, editio prima iuxta typicam.* Romae - Turonibus - Parisiis, 1962.
- MR 1975 = *Missale Romanum ex decreto sacrosancti oecumenici Concilii Vaticani II instauratum, auctoritate Pauli PP. VI promulgatum, Editio typica altera,* Libreria Editrice Vaticana, 1975.
- MR 2002 = *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti eocumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum Ioannis Pauli PP. cura recognitum,* Editio tertia, Typis Vaticanis 2002.
- OP 1807 = *Officia propria diaecesis Bosniensis seu Diacovariensis, et Sirmiensis,* Budae, Typis Regiae Universitatis Hungaricae, MDCCCVII. (1807.).
- OP 1807Ap = Officia Sanctorum quae in antiquiorbus Breviariis non reperiuntur, u: *Officia propria diaecesis Bosniensis seu Diacovariensis, et Sirmiensis,* Budae, Typis Regiae Universitatis Hungaricae, MDCCCVII. (1807.).
- OP 1932 = *Officia propria dioecesis Bosniensis et Sirmiensis, cum approbatione excellentissimi, illustrissimi ac reverendissimi D. D. Antonii Akšamović, dioecesis Bosniensis et sirmiensis episcopi, administratoris apostolici Baranie et Slavoniae septentrionalis, etc. edita,* Toronibus, Typis Mame, Sanctae Sedis Apostolicae et Sacrae Rituum congregationis typograform, 1932., 4 sveska (zimski, proljetni, ljetni i jesenski).
- OP 1967 = *Officia propria Dioecesis diacovensis seu Bosniensis et Sirmensis,* Dakovo, 1967.
- Ordo 1839 = *Ordo Officii Divini peragendi iuxta ritum Breviarii et Missalis Romani anno III. post bissextilem a Christo nato MDCCXXXIX. (1839.) in usum Dioecesis Bosniensis seu Diacovariensis et Syrmensis auctoritate illustrissimi ac reverendissimi domini, domini Josephi Kukovich cathedralium ecclesiarum Bosniesnis, seu Diacovariensis et Syrmensis canonice unitarum episcopi editus,* Budae, Typis Joannis Gyrián et Martino Bagó
- PG = *Patrologia graeca* (ed. MIGNE)
- PL = *Patrologia latina* (ed. MIGNE)

- PM 1885 = *Proprium Missarum dioecesium Bosniensis et Sirmiensis. Appendix ad Proprium Missarum dioecesium Bosniensis et Sirmiensis*, Typographia dioecesana, Diacovae, 1885.
- PM 1919 = *Proprium Missarum dioecesium Bosniensis et Sirmiensis*, Typographia dioecesana, Diacovae, 1919.
- PO 1885 = *Calendarium perpetuum et Proprium officiorum dioecesis Bosniensis et Sirmiensis A. S. R. C. approbatum*, Diacovae, sumptibus dioecesis, Typis typographiae Dioecesanae, 1885.
- R 1990 = *Diacovensis et Sirmiensis. Textus Priprii Missarum lingua latina et croatica exaratus. Probatum seu confirmatum. Ex aedibus Congregationis de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum, die 16 martii 1990* (rukopis)
- RČ 1992 = *Diacovensis et Sirmiensis. Proprium Liturgiae Horarum. Textus croaticus confirmatum. Ex aedibus Congregationis de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum, die 22 decembris 1992* (rukopis)
- RM 1973 = *Rimski misal. Misni obrasci*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1973. (Redovito se nalazi uvezan zajedno s: *Rimski misal. Red mise*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1969.)
- RM 1980 = *Rimski misal obnovljen prema odluci Svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog a proglašen vlašću Pape Pavla VI. Drugo hrvatsko izdanje dopunjeno i popravljeno prema drugom tipskom izdanju, nalogom i odobrenjem Biskupske konferencije i potvrdom Sv. Zbora za bogoštovlje izdaje Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1980.*
- Rui 1803 = T. RUINART (prir.), *Acta martyrum*, Galura, Wien, 1803. (1-3)
- Rui 1859 = T. RUINART (prir.), *Acta martyrum*, Regensburg, 1859.
- Sir = B. MARIANI (preveo i prir.), *Breviarium Syriacum seu Martyrologium syriacum saec. IV iuxta cod SM. Musei Britanici add. 12150 ex syriaco in latinum transtulit*, Herder, Roma – Barcelona – Freiburg i. Br., 1956.
- TMA = IVAN PAVAO II., *Tertio millenio adveniente. Nadolaskom trećeg tisućljeća*, Dokumenti 101, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996.

- VČ 1995 = *Vlastiti božanski časoslov Đakovačke i Srijemske biskupije. Dodatak Časoslovu Rimskog obreda.* Biskupski ordinarijat Đakovo, 1995.
- VDB = Vjesnik Đakovačke biskupije
- VDSB = Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije
- Ve = MOHLBERG, L. C. (prir.), *Sacramentarium Veronense*, Herder editrice e libreria - Roma, 1978.
- VM 1968 = *Vlastite mise Đakovačke ili Bosanske i Srijemske biskupije*, Biskupski ordinarijat, Đakovo, 1968.
- VM 1990 = *Vlastiti misal Đakovačke i Srijemske biskupije*, Biskupski ordinarijat Đakovo, 1990.

UVOD

U vremenu prije 2. vatikanskog sabora moglo je izgledati da je cijela Katolička Crkva sa svojom rimskom liturgijom i latinskim jezikom upravo monolitna. Gdje god svećenik došao, uvijek bi susretao isti Rimski misal i Rimski obrednik, i to na latinskom jeziku. Govorilo se da upravo to jedinstvo liturgije i liturgijskog jezika osigurava i jedinstvo Crkve. To, naravno, nije bilo posve točno. Kao što je poznato, u počecima, a djelomično i kasnije, nije bilo tako. Prisjetimo se: prvi su kršćani bili *postojani u nauku apostolskom, u zajedništvu, lomljenju kruha i molitvama* (Dj 2,42), pri čemu, naravno, nije bilo govora da bi postojale posve određene molitve i obredi za slavljenje euharistije. Na samom početku 2. st., u spisu zvanom *Didahé (Nauk dvanaest apostola)*, donosi se molitva za euharistijsko slavlje, ali ne kao obvezatni obrazac, već kao uzorak.¹ Sredinom 2. st. Justin svjedoči o tome da su biskupi u euharistiji molili slobodno, *iz dna duše*.² Hipolit Rimski početkom 3. st. u spisu *Apostolska predaja* donosi idealan prikaz cjelokupnog kršćanskog bogoslužja, ali bez pretenzija da bi taj tekst doslovno trebali svi prihvatići.³ Tu negdje i završava doba liturgijske improvizacije.

Od početaka je bilo jasno da se nije razmišljalo o nekom jedinstvu bogoslužja koje bi kao takvo jamčilo jedinstvo Crkve, već o pitanju jedinstva vjere, odnosno vjernosti apostolskoj predaji, što se trebalo očitovati ponajviše u liturgiji. Bogoslužje, naime, nužno izražava vjeru Crkve, prema poznatom kasnijem pravilu *lex orandi – lex credendi: pravilo moljenja – pravilo vjerovanja* (Crkva vjeruje kako moli, i moli kako vjeruje).⁴ U tome smislu, Augustin tvrdi da ne samo vjera,

¹ Za tekst ove molitve usp. T. ŠAGI-BUNIĆ, *Povijest kršćanske literature*, I, KS, Zagreb, 1998., 49.

² JUSTIN, Prva apologija, 67 (= PG 6, 427.-431.); u: Časoslov Rimskoga obreda, 2, KS, Zagreb, 1984., str. 510.

³ Za tekst *Traditio apostolica* usp. B. BOTTE (prir.), *La tradition apostolique de saint Hippolyte. Essai de reconstitution*, Münster i. W. 1963; IPPOLITO DI ROMA, *La tradizione apostolica*, 21, (uvod i prijevod R. TATEO) Ed. Paoline, Roma, 1979., str. 82.-83; J. PAVIĆ – T. Z. TENŠEK, *Patrologija*, KS, Zagreb, 1993., str. 100.-103.

⁴ Ova se izreka općenito pripisuje Prosperu Akytanskom (oko 435.-442.). Vidi: H. DENZINGER – A. SCHÖNMETZER, *Enchiridion Symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, Herder, Basel, Freiburg i. B., Rim, 1976., br. 246.

nego i liturgijski običaji dolaze od apostola.⁵ Kao što su oci branili katolički nauk, smatrajući da je on u skladu s apostolskom predajom, jednak su se tako trudili da i bogoslužje bude u skladu s tom tradicijom, to jest pravovjerno. Zato su sve više počeli paziti na liturgijske tekstove, jer, kako Augustin svjedoči, neki su biskupi iz neznanja ili neukosti u bogoslužju uzimali molitve s krivovjernim natruhama, a neki čak posezali i za heretičkim obrascima.⁶ Stoga se sve više pokrajinskih sabora skrbi oko liturgijskih tekstova. Tako, na primjer, Sabor u Hiponu (393.) određuje da se ima pažljivo ispitati koji se liturgijski tekstovi uzimaju u bogoslužju,⁷ a Sabor u Kartagi (397.) određuje da se biskup prigodom sastavljanja molitava za bogoslužje treba savjetovati s braćom.⁸

Sigurno je da je vrijeme posvemašnje liturgijske improvizacije (*iz dna duše*) trajalo razmjerno kratko. Biskupi su uskoro počeli sastavljati obrasce za liturgijsko slavlje (onako kako svećenici danas znaju unaprijed pismeno pripremiti homiliju), koje bi onda nakon bogoslužja stavljali u arhivu, da bi ih kasnije (oni ili njihovi nasljednici) ponovno upotrijebili, ili su uzimali takve obrasce od drugih biskupa. Na taj su način nastajale prve zbirke liturgijskih tekstova. Najpoznatija takva zbirka jest takozvani Sakramentar iz Verone.⁹ Tako se od 4. st. liturgijski tekstovi sve više kodificiraju, pri čemu sve veći ugled počinju dobivati liturgijske knjige većih crkvenih sjedišta.

Na Zapadu su se, uz rimsku, počele razvijati i druge liturgije, od kojih su najpoznatije galska, španjolska (zvana i mozarapska), afrička, milanska i keltska.¹⁰ Sve su te liturgije imale svoje liturgijske knjige. Za vladanja Pipina Maloga i Karla Velikoga uvodi se u Franačko Carstvo rimska liturgija koja se obogaćuje franačkim elementima, pa tako ta takozvana rimsко-germanska liturgija postaje dominantna

⁵ AUGUSTIN, *De baptismo contra donatistos*, IV, 24,31 (= PL 43,174): »Et si quisquam in hac re auctoritatem divinam quaerat, quamquam quod universa tenet Ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur.«

⁶ AUGUSTIN, *De baptismo...*, VI, 25,47 (= PL 43, 213.-214.; CSEL 51, 323.): »Multorum enim preces emendantur quotidie, si doctioribus fuerint recitatae, et multa in eis reperiuntur contra catholicam fidem (...) multi quippe irruunt in preces, non solum ab imperitis loquacibus, sed etiam ab haereticis compositionibus.«

⁷ Usp. J. A. JUNGMANN, *Missarum sollemnia. Eine genetische Erklärung der römischen Messe*, 1, Herder, Wien, 1952., str. 43. Usp. J. P. MANSI, *Sacrorum conciliorum..., nova amplissima collectio*, Florentiae, 1759.-1760., III, 884.

⁸ Kan 23: »Et quicumque sibi preces aliunde describit, non eis utatur nisi prius eas cum fratribus contulerit« (MANSI, *Sacrorum conciliorum...*, III, 922.). Sličnu odredbu daje i Milevitanski sabor (416. kan 12). Usp. MANSI, *Sacrorum conciliorum...*, IV, 325.

⁹ L. C. MOHLBERG (prir.), *Sacramentarium Veronense*, Herder editrice e libraria - Roma, 1978. (= Ve).

¹⁰ Literatura o ovim liturgijama je, naravno, obimna. Navodimo samo knjigu gdje različiti autori donose povijesni pregled nastanka i razvoja ovih liturgija: S. MARSILI – J. PINELL – A. M. TRIACCA – F. FEDERICI – A. NOCENT – B. NAUNHAUSER (prir.), *Anamnesis, 2. La liturgia, panorama storico generale*, Marietti, Casale Monferrato, 1978.

na cijelom Zapadu. Valja uzeti u obzir da se – osim izričitog djelovanja Karla Velikoga – ta liturgija širila više svojim ugledom, a ne nekom crkvenom odredbom. Širenju rimske liturgije od 13. stoljeća (bila je to liturgija *secundum usum Romanae curiae*) pridonose franjevci koju su je prihvatili i proširili po svim krajevima gdje su djelovali.¹¹

S druge strane, iako je rimska liturgija općenito bila proširena i prihvaćena u cijelom zapadnom svijetu, ipak je u mnogim crkvama, katedralama i samostanima postojalo mnoštvo drugih liturgijskih knjiga, tekstova i običaja. Nakon što je u 16. st. reformacija ukazala na neke očite manjkavosti u životu Crkve, Tridentski je sabor odlučio reformirati liturgiju po načelu vraćanja na drevnu predaju. Naime, u liturgiji je vladalo preveliko šarenilo, do te mjere da su gdjekad neki liturgijski običaji graničili s praznovjerjem. Suočena s opasnošću reformacije, Crkva je htjela imati uređenu liturgiju kao jamstvo pravovjernosti. Reformu su provedli pape nakon Sabora, izdavši sve liturgijske knjige: Brevijar 1568.,¹² Misal 1570.,¹³ Martirologij 1584.,¹⁴ Pontifikal 1595.-1596.,¹⁵ Biskupski ceremonijal 1600.¹⁶ i Ritual 1614.¹⁷ Po

¹¹ U 13. st. postojale su barem tri liturgijske tradicije i kalendari: u Lateranskoj bazilici, u bazilici Sv. Petra te u Papinskoj kuriji (*liturgia secundum consuetudinem Romanae curiae*). Tu su liturgiju preuzeli franjevci (valja spomenuti da je tu liturgiju već 1212. preuzeila katedrala Sv. Rufina u Asizu). Iz te je tradicije svakako značajan *Missale secundum consuetudinem curiae Romanae* iz 1475., koji je bio osnova za Rimski misal iz 1570. Usp. J. A. JUNGMANN, *Missarum sollemnia. Eine genetische Erklärung der römischen Messe. Erster Band*, Herder Wien, 1952, str. 133. O hrvatskom kalendaru usporedi osobito: M. A. PANTELIĆ, Kalendar II. novljanskog brevijara iz 1495., u: M. A. PANTELIĆ, *Hrvatsko glagoljsko srednjovjekovje*, KS – Družba sedmara milosrdnica svetoga Vinka Paulskoga, Zagreb, 2013., str. 640-685. Za isti članak usp. *Slovo* 29 (1979.), str. 31-82. Usp. još: P. BAŠIĆ, Franjevački sveci XIII.-XIV. stoljeća u hrvatsko-glagoljskim kalendarama, u: M.-A. DÜRRIGL – M. MIHALJEVIĆ – F. VELČIĆ (ur.), *Glagoljica i hrvatski glagolizam. Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa povodom 100. obljetnice Staroslavenske akademije i 50. obljetnici Staroslavenskog instituta (Zagreb-Krk, 2.6. listopada 2002.)*, Zagreb – Krk, 2004., str. 237.-246, ovdje 237. Spomenimo da se već 1483. pojavio *Misal po zakonu rimskoga dvora dvora* kao najstarija hrvatska tiskana knjiga pisana glagoljicom. Pretisak ove knjige priređen je u Zagrebu 1971. Vrlo je vjerojatno da je ova knjiga kao predložak imala Misal kneza Novaka iz 1368., što je pokazala Marija Pantelić. Vidi: M. PANTELIĆ, *Prvotisak glagoljskog misala iz 1483. prema Misalu kneza Novaka* u: M. A. PANTELIĆ, *Hrvatsko glagoljsko srednjovjekovje*, str. 313.-401. Za isti članak usp. još: *Radovi Staroslavenskog instituta* 6 (1967.) str. 5.-103.

¹² Usp. *Breviarium Romanum. Editio princeps* (1568.). Edizione anastatica, (a cura di M. SODI – A. M. TRIACCA), Libreria editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1999.

¹³ Usp. *Missale Romanum. Editio princeps* (1570.). Edizione anastatica, (a cura di M. SODI – A. M. TRIACCA), Libreria editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1998.

¹⁴ Usp. *Martyrologium Romanum. Editio princeps* (1584.). Edizione anastatica, (a cura di M. SODI – R. FUSCO), Libreria editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2005. (Mart 1584).

¹⁵ Usp. *Pontificale Romanum. Editio princeps* (1595.-1596.). Edizione anastatica, (a cura di M. SODI – A. M. TRIACCA), Libreria editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1997.

¹⁶ Usp. *Caeremonial episcoporum. Editio princeps* (1600.). Edizione anastatica, (a cura di A. M. TRIACCA – M. SODI), Libreria editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2000.

¹⁷ Usp. *Rituale Romanum. Editio princeps* (1614.). Edizione anastatica, (a cura di M. SODI – J. J. FLORES ARCAS), Libreria editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2005.

prvi puta u povijesti te su liturgijske knjige postale obvezatne za cijelu Katoličku Crkvu. Izuzetak su bile biskupije ili redovničke zajednice koje su mogle dokazati da imaju vlastitu tradiciju stariju od 200 godina.¹⁸ Za sve druge, rimske su liturgijske knjige bile obvezatne i u njima se ništa nije smjelo mijenjati. Zbog toga je Siksto V. 22. siječnja 1588. i osnovao Kongregaciju obreda koja je trebala bdjeti nad provedbom ovih odredaba. Ista je kongregacija davala autentična tumačenja i eventualne promjene i nadopune.

Međutim, nije sve bilo tako jednoobrazno. Naime, i Tridentski sabor i kasnije liturgijske knjige podrazumijevali su da u nekim slučajevima treba njegovati različitost i posebnost. Tako su bili odobravani vlastiti obrednici biskupija ili crkvenih pokrajina (što je bio slučaj i na našim područjima). Slično je bilo i s drugim posebnostima. Spomenimo, primjerice, da uopće nije postojao jedinstven obred zavjetovanja, nego je to bilo ostavljeno svakoj redovničkoj zajednici. Nadalje, iako je moglo izgledati da Crkva čuva svoje jedinstvo i jednim liturgijskim jezikom, u hrvatskim je krajevima stoljećima, sve do posljednje reforme, bio u uporabi narodni jezik.¹⁹

Kada je u pitanju štovanje svetaca, u počecima je svaka drevna Crkva slavila vlastite mučenike, kojima bi pridavala i neke druge. Kasnije se svojim ugledom sve više širio rimski kalendar, koji je 1568. propisan za cijelu Crkvu. Međutim, to nipošto nije priječilo kult mjesnih svetaca. Tako je svaka crkvena pokrajina, biskupija ili redovnička zajednica častila vlastite svece prema vlastitom kalendaru i vlastitim misnim obrascima. Sve je to, naravno, uredno odobravala Kongregacija obreda.

Prema tome, Crkva nije željela nužno liturgijsku monolitnost i jednoobraznost, nego je samo htjela bdjeti nad liturgijom, kao i nad različitim posebnostima, da to bude u skladu s crkvenom tradicijom i naukom. Vidjet ćemo da se to upravo događalo i s vlastitim misalima Đakovačke i Srijemske biskupije. Ni za jedno izdanje vlastitih liturgijskih knjiga (kalendara, misala i brevijara) nije bilo nikakvih poteškoća od strane nadležne crkvene vlasti. I ovo posljednje izdanje vlastitog kalendara, misala i časoslova Đakovačke i Srijemske biskupije izraz je neprekinute brige za vlastitosti u ovim biskupijama, što je priznala, potaknula i odobrila nadležna Kongregacija za bogoštovlje i disciplinu sakramenata. Velika je šteta što se i u obredniku na isti način nije pokušalo njegovati vlastitosti ovih biskupija, kao što je to bilo prije 2. vatikanskog sabora. Naime, kao što smo htjeli sačuvati naše posebnosti u kalendaru, misalu i časoslovu, jednako smo tako i mogli i trebali sačuvati naše vlastitosti u slavljenju nekih sakramenata (npr. ženidbe) i u slavljenju

¹⁸ Bile su to, primjerice, milanska, mozarapska, lionska, dominikanska i još neke katedralne liturgije, od kojih je većina postupno ipak prihvatala rimski obred. Usp. A. JUNGMANN, *Nav. dj.*, str. 183.

¹⁹ O tome ćemo ukratko progovoriti kada budemo obradivali blagdan Sv. Ćirila i Metoda.

blagoslovina.²⁰ Štoviše, bilo bi dobro te vlastitosti dalje razvijati prema potrebama suvremenog pastorala.²¹

U tome svjetlu, u ovoj knjizi želimo predstaviti vlastite liturgijske knjige Đakovačke i Srijemske biskupije te načiniti liturgijsko-teološku analizu posljednjeg Vlastitog misala i Vlastitog časoslova Đakovačke i Srijemske biskupije.

U prvom ćemo dijelu predstaviti i prikazati sve vlastite misale i časoslove Đakovačke i Srijemske biskupije i osvrnuti se na mađarske i franjevačke misale koji su bili u uporabi u našim krajevima, a koji donose svece vlastite Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji. U drugom ćemo dijelu prikazati i analizirati sve vlastite svetkovine, blagdane i spomendane prema važećem Vlastitom kalendaru Đakovačke i Srijemske biskupije, onim redoslijedom kako to stoji u njemu, a koji se nalaze u Vlastitom misalu iz 1990. i Vlastitom časoslovu iz 1995. Za svakog pojedinog sveca dat ćemo osnovne podatke o njegovu životu i o njegovu štovanju. Iznijet ćemo također što o njima piše u važećem Časoslovu. Zatim ćemo prikazati sve misne molitve prema svim vlastitim misalima. Pri tome ćemo navesti njihove izvore i istaknuti njihov osnovni teološki sadržaj. Kao treće, navest ćemo misna čitanja i donijeti za njih kraći uvod i komentar. Smatramo da će jedno i drugo, između ostalog, biti korisno i onima koji budu pripravljali liturgijska slavlja ovih svetaca. Na koncu, donosimo – gdje je to slučaj – latinski i hrvatski tekst pasije (akta) pojedinog srijemsko-panonskog mučenika.

²⁰ Druga biskupijska sinoda Đakovačke i Srijemske biskupije donijela je upravo takvu odluku: »Biskupijsko liturgijsko vijeće neka priredi vlastiti biskupijski ‘obrednik’ Đakovačke i Srijemske biskupije s njezinim vlastitostima.« Vidi: *Ti si Krist – za nas i za sve ljude. Izjave i odluke Druge biskupijske sinode đakovačke i srijemske*, Nadbiskupski ordinarijat, Đakovo, 2008., br. 490.

²¹ Spomenimo samo jedan primjer. Opća uredba Rimskog misala npr. veli: »Liturgijske službe koje nisu vlastite svećeniku ili đakonu i o kojima se govori u gornjim brojevima (br.100-106), župnik ili upravitelj crkve – liturgijskim blagoslovom ili privremenim odabirom – mogu povjeriti i prikladnim vjernicima laicima.« Vidi: *Opća uredba Rimskoga misala*, KS, Zagreb, 2004., br. 107. Uredba navodi ove službe: izvanredni djelitelji pričesti, nepostavljeni čitači, psalmisti, članovi pjevačkog zbora, orguljaš, sakristan, tumač, oni koji skupljaju darove, oni koji dočekuju vjernike na vratima i obredničar. Liturgijski blagoslov o kojem govori Opća uredba nije nigdje naveden. Prema tome, vlastiti obrednik neke biskupije ili crkvene pokrajine mogao bi i trebao takve nove obrede sastaviti, propisati i objaviti u vlastitom obredniku.

PRVI DIO

VLASTITI MISALI I ČASOSLOVI ĐAKOVAČKE ILI BOSANSKE I SRIJEMSKE BISKUPIJE (1806. - 1995.) POVIJESNI PREGLED

Prije nego što predstavimo vlastite misale i časoslove Đakovačke i Srijemske biskupije od 1806. do 1995., spomenimo da su u vlastite mađarske misale i vlastite franjevačke misale uvršteni i neki sveci koji se nalaze u važećem kalendaru Đakovačke i Srijemske biskupije. Svojevremeno se vlast mađarskih biskupa protezala daleko izvan granica današnje Madarske i obuhvaćala područja današnje Slovačke, Poljske, Rumunjske Hrvatske i Vojvodine.²² Od naših vlastitih svetaca, mađarski vlastiti misali redovito spominju sv. Dimitrija,²³ sv. Kvirina,²⁴ bl. Salomeju,²⁵ Ivana Kapistranskog²⁶ te Ćirila i Metoda.²⁷ Nadalje, na ovim su područjima osobito aktivni i franjevci. Tako u franjevačkim vlastitim misalima nalazimo i one svece koji su ušli u današnji vlastiti kalendar Đakovačke i Srijemske biskupije. To su Ivan Kapistranski,²⁸

²² Navest ćemo mađarske misale do Prvoga svjetskog rata (do kada smo bili u jednoj državi).

²³ Misali donose vlastite molitve, a za ostalo se upućuje na misu *In virtute tua*: MPH 1745, str. 8.-9; MPH 1771, str. 14.-15; MPH 1827, str. 40; MPH 1842, str. 86.-87; MPH 1857., str. 19; MPH 1862, str. 19; MPH 1906, str. 28.*-29*.

²⁴ Misali upućuju na misu *Statuit* ili *Protextisti*. MPH 1842, str. 48; MPH 1906, str. 11*.

²⁵ Misali donose zbornu molitvu, a za ostalo se upućuje na misu *Dilexisti iustitiam*: MPH 1827, str. 44; MPH 1842, str. 44.

²⁶ Takvi misali uglavnom donose zbornu molitvu, a za ostalo se upućuje na misu *Iustus ut palma*: MPH 1842, str. 83.-84; MPH 1862., str. 28; MPH 1906; str. 28*.

²⁷ Prvi takav misal donosi vlastitu zbornu, a ostali sve vlastite molitve: MPH 1842, str. 25. i 48; MPH 1857, str. 5.-6; MPH 1862, str. 26; MPH 1906, str. 13.*-14*.

²⁸ Misali donose vlastite molitve: MF 1721, str. 55.-57; MF 1753, str. 475.-476; MF 1775, str. 481.-482; MF 1840, str. 479.-480; MF 1920, str. 19.*-20*. MF 1931, str. 487.-488; FM 1980, str. 125.-127.

Salomeja,²⁹ Jakov Markijski,³⁰ Ilija³¹ te Ćiril i Metod.³² Po jedanput se javljaju Hermogen i Fortunat³³ i Dimitrije.³⁴

Papa Klement XIV. dana 9. srpnja 1773. ujedinjuje Srijemsku i Đakovačku ili Bosansku biskupiju u osobi jednoga biskupa. Godine 1775. Đakovačkoj se biskupiji priključuje Osijek,³⁵ a 1780. dvadeset župa istočne Slavonije³⁶ i 10 župa brodskog Posavlja.³⁷ Nova se biskupija počinje snažno razvijati. Biskup Antun Mandić (1806.-1815.) osniva u Đakovu *Lyceum episcopale*, tj. Visoku bogoslovnu školu i sjemenište,³⁸ što je dalo snažni zamah razvoju svekolikog života biskupije. Od tada je u Đakovu uvijek bio dovoljan broj vrsnih profesora filozofije i teologije, a budući svećenici se odgajaju u narodnom duhu. U tome kontekstu možemo sagledati i prvu vlastitu liturgijsku knjigu: Vlastiti časoslov, izdan 1807.

1. Vlastiti časoslov iz 1807. (OP 1807)

Ovaj je vlastiti časoslov značajan po tome što su po prvi puta, 11. travnja 1807., dekretom Pija VII., za Đakovačku i Srijemsку biskupiju odobrena liturgijska slavlja vlastitih svetaca (neki su od njih već bili u sastavu vlastitih franjevačkih i mađarskih misala). Posrijedi su Sinerot, Irenej, Montan i Maksima, Eleuterije i Antija, Polion, Kvirin, Augustin Kažotić, Urzicin, Rok te poseban časoslov za Stjepana kralja. Usto su uvršteni i sv. Ilija, odobren još 26. kolovoza 1761. za biskupiju i kraljevstvo Bosne. Uvršteni su također spomen Ivana Kapistranskog (bez oznake datuma dopuštenja, jer je, očito, preuzet iz mađarskih i franjevačkih vlastitih misala), kao i spomen Sv. Dimitrija, za kojeg se veli da je sve kao u Vlastitom mađarskom misalu. U Dodatku nalazimo i spomen Sv. Ćirila i Metoda, bez oznake datuma dopuštenja. Ovaj podu-

²⁹ Prva dva misala u svemu upućuju na misu *Dilexisti iustitiam*, drugi imaju vlastitu samo zbornu, dok misali iz 20 st. donose sve vlastito: MF 1721, str. 59; MF 1745, str. 489; MF 1753, str. 475.-476; MF 1775, str. 497; MF 1840, str. 491; MF 1864, str. 510; MF 1920. Vlastite molitve, ostalo iz mise *Virgines laudent*, str. 727.-728; FM 1980, str. 140.

³⁰ Osim prvoga, svi misali donose vlastite molitve: MF 1721, str. 2; MF 1753, str. 275.-276; MF 1775, str. 275.-276; MF 1840, str. 272; MF 1931, str. 737.-738; FM 1980, str. 144.

³¹ Misali donose sve vlastito. MF 1792, str. 5.-6 (Appendix). FM 1980, str. 78.-82.

³² Misali donose sve vlastito: MF 1896, str. 5.-6. MF 1931, str. 578.-579.

³³ MF 1745 donosi vlastite molitve, a za ostalo upućuje na misu *Intret in conspectu tuo*, str. LXXXII.-LXXXIII..

³⁴ MF 1745 sve tri molitve vlastite, str. 8.-9.

³⁵ Do tada bio pod jurisdikcijom mađarskog primasa u Ostrogonu.

³⁶ Do tada u sastavu Pečuške biskupije.

³⁷ Do tada u sastavu Zagrebačke biskupije. Usp. M. SRAKIĆ, *Biskup Mandić – osnivač Bogoslovnog sjemeništa i filozofsko-teološkog studija u Đakovu*, u: Diacovensia, 2 (2006.), str. 191.-213., ovdje str. 197.-198.; *Šematizam Đakovačko-osječke nadbiskupije*, Đakovo, 2013., str. 12.

³⁸ Usp. N. ŠKALABRIN, *Biskupijsko sjemenište u Đakovu od osnutka do 1918.*, u: Diacovensia, 2 (2006.), str. 215.-257., ovdje str. 246.-247.

hvat može izgledati manjkav budući da je izdan samo vlastiti časoslov, a ne i vlastiti misal. Osim toga, donose se vlastite molitve samo za Ćirila i Metoda, Iliju, Augustina Kažotića i Ivana Kapistranskog, dok se za Dimitrija upućuje na molitvu u mađarskom propriju, a za sve se ostale upućuje na zajednička slavlja. Međutim, ova je knjiga ipak izuzetna po tome što je Biskupija đakovačka i srijemska po prvi puta dobila vlastiti kalendar, a služba časova i misni obrasci uzimali su se iz zajedničkoga slavlja. Sve se to zabilježilo tridesetak godina nakon sjedinjenja biskupija, što je, obzirom na ondašnje povijesne okolnosti, bilo veoma brzo.

Evo sada pregleda cijele knjige OP 1807:

- 28. veljače – Sinerot³⁹
- 14. ožujka – Ćiril i Metod⁴⁰
- 26. ožujka – Irenej⁴¹
- 27. ožujka – Montan i Maksima⁴²
- 18. travnja – Eleuterije i Antija⁴³
- 13. svibnja – Polion⁴⁴
- 4. lipnja – Kvirin⁴⁵

³⁹ OP 1807, str. 3.-5: Die XXIII. februari in festo Sancti Sireni monachi et martyris Syrmiensis. Duplex. A SS. D. N. Pio P. VII. die 11 aprilis 1807. pro Diaecesi Bosniensi seu Diakovariensi et Syrmiensi. Omnia de Com. unius Martyris. Nema molitve – donose se samo neka čitanja za matutin (IV., V. i VI.).

⁴⁰ OP 1807..Ap, str. 27.-28.: Die XIV. Martii SS. Cyrilli, et Methodii Episcoporum. Duplex. Oratio: Omnipotens sempiterne Deus, qui nos per Beatos Pontifices & Confessores tuos Cyrillum et Methodium ad unitatem fidei Christianae vocare dignatus es; praesta, quaesumus, ut qui praesenti eorum festivitate laetamur, ipsorum etiam meritis gloriam consequi mereamur aeternam. Missa Sacerdotes. Donose se samo neka čitanja za matutin (IV., V. i VI.), kao i vlastita molitva.

⁴¹ OP 1807, str. 5.-7.: Die XXVI martii in festo Sancti Irenaei episcopi Sirmiensis mart. duplex. A SS. D. N. Pio VII. die 11. Aprilis 1807. pro diaecesi Bosniensi, seu Diakovariensi, et Syrmiensi. Omnia de Comm. unius Mart. primo loco. Nema vlastite molitve. Donose se samo neka čitanja za matutin (IV., V. i VI.).

⁴² OP 1807, str. 7.-9.: Die XXVII. martii in festo S. Montani Presbyteri, et Maximae Martyrum Syrmien. Duplex. A. SS. D. N. Pio P. VII die 11. Aprilis 1807. pro Diaecessi Bosniensi, seu Diakovariensi, et Syrmiensi. Omnia de com. plur. Mart. Temp. Pasch. vel extra temp. pasch. primo loco. Nema vlastite molitve. Donose se samo neka čitanja za matutin (IV., V. i VI.).

⁴³ OP 1807, str. 10.-12.: Die XVIII Aprilis in festo Sancti Eleutherii episcopi martyris Illyrici, et sanctae Anthiae matris eius. Duplex. A. SS. D. N. PIO P. VII. die 11. Aprilis 1807. pro diaecesis Bosniensi, seu Diakovariensi, et Syrmiensi. Omnia de Communi plur. Mart. Nema vlastite molitve. Donose se samo neka čitanja za matutin (IV., V. i VI.).

⁴⁴ OP 1807, str. 12.-14.: Die XIII. maii in festo sancti Pollionis martyris ad Cibalum, seu Vinkovicum passi. Duplex. A. SS. D. N. Pio P. VII. die 11. Aprilis 1807. pro Diaecesi Bosniensi seu Diakovariensi et Syrmiensi. Omnia de Com. Unius. Mart. Nema vlastite molitve. Donose se samo neka čitanja za matutin (IV., V. i VI.).

⁴⁵ OP 1807, str. 15.-16.: Die IV iunii in festo sancti Quirini episcopi Sisciensis martyris. Duplex. A SS. D. N. Pio P. VII. die 11. Aprilis 1807. pro Diaecesi Bosniensi, seu Diakovariensi et Syrmiensi. Omnia de Comm. uni. mart. praeter sequentia: Oratio Infirmitatem nostram. Donose se samo neka čitanja za matutin (IV., V. i VI.).

- 20. srpnja – Ilija⁴⁶
- 3. kolovoza – Augustin Kažotić⁴⁷
- 14. kolovoza – Urzicin⁴⁸
- 16. kolovoza – Rok⁴⁹
- 23. listopada – Ivan Kapistranski⁵⁰
- 26. listopada – Dimitrije⁵¹
- Stjepan kralj.⁵²

⁴⁶ OP 1807, str. 17.-35.: Die XX iulii in festo s. Eliae Prophetae patroni principalis regni Bosniae, et Diaecesis Bosniensis, seu Diakovariensis. Duplex primae clasis cum octava. Ex concessione s. Congregationis 26. augusti 1761. pro clero eiusdem Regni et Diaecesis. Donosi se kompletan časoslov (sve osim psalma): za Večernju i Jutarnju himan, antifonu za psalme i evandeoski hvalospjev, molitvu. Za matutin antifonu za pozivnik, himan, antifone za psalme, sva čitanja. Za dnevne časove sve osim psalama. Dodaje se i služba za oktavu.

⁴⁷ OP 1807, str. 36.-39.: Die III. augusti in festo beati Augustini Gazzoti episcopi Zagrabiensis confessoris. Duplex. A. SS. D. N. Pio P. VII. die 11. Aprilis 1807. pro Diaecesi Bosniensi, seu Diakovariensi, et Syrmiensi. Omnia de Communi Confessoris Pontificis praeter sequentia. Oratio: Deus, qui Ecclesia tua in Beato Augustino Confessore tuo, atque Pontifice boni pastoris exemplum providere dignatus es; concede propitius: ut eius intercessione in loco pascuae tuae collocari mereamur. Donosi vlastitu molitvu i samo neka čitanja za matutin (IV., V. i VI.).

⁴⁸ OP 1807, str. 39.-40.: Die XIV. augusti in festo Sancti Ursici Marsyris [ovdje je ogreška, »zatipak«: treba biti *Martyris*] in Illirico. Duplex. A. SS. D. N. Pio P. VII. die 11. Aprilis 1807. pro Diaecesi Bosniensi, seu Dikovariensi, et Syrmiensi. Omnia de Communi unius. Mart. praeter sequentia oratio: Presta quaesumus. Donose se samo neka čitanja za matutin (IV., V. i VI.).

⁴⁹ OP 1807, str. 40.-43.: Die XVI Augusti in festo Sancti Rochi Confessoris. Duplex. A. SS. D. Pio VII. die 11 Aprilis 1807 pro Diaecesi Bosniensi, seu Diakovariensi, et Syrmiensi. Omnia de Communi Confes. non Pontif. Oratio: Populum tuum, quaesumus, Domine, continua pietate custodi: et beati Rochi suffragantibus meritis, ab omni facanimae, et corporis contagione securum. Donose se samo neka čitanja za matutin (IV., V. i VI.).

⁵⁰ OP 1807, str. 44.-47.: Die XXIII. octobris in festo Sancti Ioannis Capistrani Confessoris. Duplex. Omnia de Comm. Conf. non Pontif. Oratio: Deus, qui Ecclesiam tuam beati Johannis meritis et doctrina mirabiliter sublimasti, et per eum de perfidis tyrannis in virtute Sanctissimi Nominis Iesu fideles tuos triumphare fecisti: praesta, quaesumus; ut de inimicis nostris eius intercessione praevalentes in terris, praemiali cum ipso mereamur in coelis. Donose se samo neka čitanja za matutin (IV., V. i VI.).

⁵¹ OP 1807, str. 47.-65.: Die XXVI. Octobris in festo S. Demetrii, Martyris Syrmiensis, Patroni eiusdem diaecesis Syrmiensis. Duplex primae Classis cum Octava. Oratio ut in proprio Ungariae. Za prvi dan (26. X.) upućuje sve na mađarski proprij. Za oktavu svaki dan ima svoja čitanja za matutin (27., 28., 29., 30., 31. listopada i 1. studenoga).

⁵² OP 1807, str. 66.-82.: Festa septembbris, octobris, novembbris: Officium Sancti Stephani regis Hungariae ex indultu SS. D. N. Pii P. VII. die 11 Aprilis 1807. pro Diaecesi Bosniensi, seu Diakovariensi, et Syrmiensi, recitandum in Cathedrali Ecclesia semel in hebdomada ritu semiduplici die officio novem Lectionum non impedita et quidem mensibus septembr. octobr. et novembr. Ovdje se radi o dopuštenju da se časoslov u spomen sv. Stjepana kralja može slaviti jedanput tjedno u mjesecima: rujnu, listopadu i studenom, siječnju, veljači, ožujku, travnju, svibnju, lipnju i srpnju (donose se samo lekcije za matutin). Blagdan se inače slavio 20. kolovoza (kao i danas u Mađarskoj, inače je 16. kolovoza).

2. Ordo 1839 (Direktorij iz 1839.)

U Središnjoj nadbiskupijskoj i fakultetskoj knjižnici u Đakovu pronašli smo jedan direktorij (*Ordo officii*) iz 1839., odakle smo izdvojili spomen svetih koji se i u drugim misalima i časoslovima smatraju vlastitim. Ovaj se dokument poziva na Vlastiti časoslov (gore spomenuti, iz 1807.), kao npr. za blagdan Sv. Ilike, ali nigdje ne spominje vlastiti misal, što znači da ga nije ni bilo. Za slavlja vlastitih svetaca upućuje se na zajednička slavlja iz Rimskog misala, a za sv. Dimitrija na mađarski proprij. Ovaj *Ordo* navodimo kao primjer kako su se određivala vlastita slavlja u vrijeme kad nije bilo vlastitog misala.

- 15. veljače – Hermilo i Stratoni⁵³
- 23. veljače – Sinerot⁵⁴
- 25. veljače – Sedamdeset i dvojica srijemskih mučenika⁵⁵
- 11. ožujka – Donat, Romul i Silvan⁵⁶
- 14. ožujka – Ćiril i Metod⁵⁷
- 15. ožujka – Spomen svetaca čija se tjelesa ili relikvije čuvaju u biskupiji Bosanskoj i Srijemskoj⁵⁸
- 26. ožujka – Irenej Srijemski⁵⁹
- 27. ožujka – Montan i Maksima⁶⁰
- 28. ožujka – Kvadrat, Teodor, Emanuel i drugovi⁶¹
- 29. ožujka – Filet, Lidija, Macednije i Teoprepid⁶²
- 30. ožujka – Amfilohije i Kronida⁶³

⁵³ SS. Hermili et Stratonici Singiduni, de comm. pl. martyrum 1. loco. Te je godine (zbog precedencije) prebačeno na 20. veljače. Str. 20.-21.

⁵⁴ S. Sireni monachi, M. duplex. Missa *Laetabitur*, str. 21.

⁵⁵ SS. 72 Mm. Syrmensis, duplex. Missa *Sapientiam*, str. 22.

⁵⁶ Ss. Donati Romuli et Sylvani Mm semid. Missa *Intret. Or. A cunctis*, str. 25.

⁵⁷ SS. Cyrilli et Methodii EE. CC. duplex. Missa *Sacerdotes*, str. 26.

⁵⁸ Commem. Sanct. quor. corp. vel reliqu. in Dioecesis Bosniensis et Syrm. asserv. duplex. Missa *Sapien-tiam*, str. 26.

⁵⁹ S. Iraenei E. M. Duplex. Missa *Protextisti*. Te je godine (zbog precedencije) prebačeno na 15. travnja, str. 40.

⁶⁰ SS. Montani Presb. et Maximaee Mm. Syrm. duplex. Oratio (temp. Pasch.): *Deus qui nos annua. Missa Sancti tui*. Te je godine (zbog precedencije) prebačeno na 16. travnja, str. 40.

⁶¹ SS. Quadrati, Theodori, Emanuelis ac alior 40 Mm Syrm. Missa *Sancti tui*. Te je godine (zbog preceden-cije) prebačeno na 17. travnja, str. 40.

⁶² SS. Phileti Sen., Lydiae uxoris et filiorum Macedonis ac Theoprepidis. Te je godine (zbog precedencije) prebačeno na 9. kolovoza, str. 65.

⁶³ SS. Amphilochii Duc. et Chronidae, Mm. Semiduplex. Missa *Intret*. Te je godine (zbog precedencije) prebačeno na 2. listopada, str. 78.

- 9. travnja – Sedam djevica⁶⁴
- 12. travnja – Saba i drugovi⁶⁵
- 18. travnja – Eleuterije i Antija⁶⁶
- 13. svibnja – Polion⁶⁷
- 4. lipnja – Kvirin⁶⁸
- 4. srpnja – Inocent i Sebastije i drugih 40 mučenika⁶⁹
- 20. srpnja – Ilija⁷⁰
- 3. kolovoza – Augustin Kažotić⁷¹
- 14. kolovoza – Urzicin⁷²
- 4. nedjelja kolovoza – Obljetnica posvete đakovačke stolne crkve⁷³
- 18. kolovoza – Flor, Laur, Prokul i Maksim⁷⁴
- 23. listopada – Ivan Kapistranski⁷⁵
- 26. listopada – Dimitrije.⁷⁶

3. Vlastiti misal i Vlastiti časoslov iz 1885. (PM 1885, PO 1885)

Ovaj vlastiti misal i časoslov, uz naše vlastite, donose, i mnoštvo drugih svecata koji se slave u općoj Crkvi i u drugim proprijima, ali na drugi datum: ukupno 120 spomena svetih, od čega se samo njih 20 može uzeti kao vlastite u Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji.⁷⁷ Te smo blagdane označili zvjezdicom (*). Donosimo ukratko po datumima sva slavlja koja sadrže ove dvije knjige, s naznakom što se za svaki pojedini blagdan donosi kao vlastito, a što iz zajedničkog slavlja. Obrasci

⁶⁴ SS 7 VV et Mm. Duplex. Missa *Loquebar*, str. 38.-40.

⁶⁵ S. Sabbae M. in Gothia, et alior. Mm. Syrm. Missa *Sancti tui*, str. 39.

⁶⁶ S. Eleutherii E. M. ac B. Anthiae matr. eius. Missa *Sancti tui*, str. 40.

⁶⁷ S. Pollonius M. Syrm. ad Cibalim passi. duplex. Missa *Protextisti*, str. 46.

⁶⁸ S. Quirini Ep. Sisciens. M. duplex. Missa *Statuit*, str. 52.

⁶⁹ SS. Innocentii, Sebastae et alior 40 Mm. duplex. *Deus, qui nos concedis*. Missa *Intret*, str. 58.

⁷⁰ S. Eliae prophetae. Duplex cum octava (Patron. dioec. Bosn), str. 61.

⁷¹ S. Augustini Gazzoti, ep. Zagreb. Missa *Sacerdotes*, str. 64.

⁷² S. Ursicij M. Duplex. Missa *In virtute tua*, str. 66.

⁷³ Annivers. Dedic. Cath. Eccl. Diacovar. Duplex 1. Cl. (cum octava in ipsa sola Cath.), str. 69.

⁷⁴ SS. Flori, Lauri, Proculi et Maximi Mm. Syrm. duplex. Missa *Sapientiam*. Te je godine (zbog preceden-cije) prebačeno na 3. rujna, str. 71.

⁷⁵ S. Ioannis a Capstrano. Duplex, str. 82.

⁷⁶ S. Demetrii M. Patroni Dioec. Syrm. duplex 1. class. cum octav. Missa *In virtute* (in proprio R. Hungariae), str. 82.

⁷⁷ Tu ne računamo one svece koji su se jedno vrijeme pogrešno ubrajali u srijemske mučenike, a to su: 28. ožujka – Kvadrat, Teodozije, Emanuel i drugih četrdeset srijemskih mučenika; 29. ožujka – Filet, Lidija, Macedonije i Teoprepid; 30. ožujka – Amfilocije i Kronid; 12. travnja – Saba i drugovi.

koji se nalaze u Dodatku označeni su PM 1885 i stranicama u uglatim zgradama. PO 1885 u Dodatku donosi još oktave nekih župnih crkava.⁷⁸

- 23. siječnja – Zaruke BDM⁷⁹
- utorak poslije Sedamdesetnice⁸⁰ – Molitva Gospodina našega Isusa Krista na Maslinskom brdu⁸¹
- utorak poslije Šezdesetnice⁸² – spomen Muke Gospodina našega Isusa Krista⁸³
- 3. veljače – Blaž⁸⁴
- 9. veljače – Apolonija⁸⁵
- 9. veljače – Ćiril Aleksandrijski⁸⁶
- 11. veljače – Sedam Osnivača reda Slugu BDM⁸⁷
- 12. veljače – Nicet⁸⁸
- 13. veljače – Ivan Elemozinar⁸⁹
- 14. veljače – Valentin⁹⁰
- *15. veljače – Hermilo i Stratoni⁹¹
- 16. veljače – Bretaneon⁹²
- 17. veljače – Ćiril Aleksandrijski⁹³
- 18. veljače – Rajmund Penjafortske⁹⁴

⁷⁸ PO 1885., str. 231.-362. To su: Marko, Filip i Jakov, Našašće sv. Križa, Ivan Nepomuk, BDM Pomoćničica kršćana, Antun Padovanski, Presveto Trojstvo, Ladislav, Pohodenje BDM, Jakov, Ana, Preobraženje Gospodinovo, Klara, Rok, Ivan Glavosjek, Preslavno Ime Marijino, Matej, Mihael, Franjo, Vendelin, Martin, Klement, Katarina, Andrija i Nikola.

⁷⁹ PM 1885, str. 1. Sve kao u dodatku Rimskog misala. PO 1885, str. 27.

⁸⁰ Bila je to prva pretkorizmena nedjelja.

⁸¹ PM 1885, str. 1. Sve kao u dodatku Rimskog misala. PO 1885, str. 27.

⁸² Bila je to druga pretkorizmena nedjelja.

⁸³ PM 1885, str. 1. Zavjetna misa *Humiliavit*, o Muci Isusovoj, kao u dodatku Rimskog misala. PO 1885, str. 27.

⁸⁴ PM 1885, str. 1. Sve kao u dodatku Rimskog misala. PO 1885, str. 28.-31.

⁸⁵ PM 1885, str. 1. Misa *Loquebor*. PO 1885, str. 31.-33.

⁸⁶ PM 1885, str. [2.]. Vlastite molitve.

⁸⁷ PM 1885, str. 1. Upućuje se na Dodatak Rimskoga misala, osim molitve koja se navodi. PO 1885, str. 33.-37.

⁸⁸ PM 1885, str. 1. Misa *Statuit*. PO 1885, str. 37.

⁸⁹ PM 1885., str. 1.-2. Donosi se cijela misa. PO 1885., str. 37.-42.

⁹⁰ PM 1885, str. 2. Misa *In virtute tua*. PO 1885, str. 42.-45.

⁹¹ PM 1885, str. 2. Misa *Intret in conspectu tuo*. Molitva: *Deus, qui nos*. PO 1885, str. 45.

⁹² PM 1885, str. 3. Misa *Statuit*. PO 1885, str. 46.

⁹³ PM 1885, str. 3. Misa *Loquebor*. PO 1885, str. 46.

⁹⁴ PM 1885, str. 3. Sve kao u Rimskom misalu na dan 23. siječnja. PO 1885, str. 46.

- 19. veljače – Konrad⁹⁵
- *23. veljače – Sinerot⁹⁶
- *25. veljače – Sedamdesetdvojica srijemskih mučenika⁹⁷
- 26. veljače – Petar Damiani⁹⁸
- 27. veljače – Margarita iz Kortone⁹⁹
- petak poslije Pepelnice – Trnova kruna Gospodina našega Isusa Krista¹⁰⁰
- petak poslije 1. nedjelje korizme – Kopljе i čavli Gospodina našega Isusa Krista¹⁰¹
- petak poslije 2. nedjelje korizme – Sveto platno Gospodina našega Isusa Krista¹⁰²
- *11. ožujka – Donat, Venust, Romul i Silvan¹⁰³
- 15. ožujka – spomen onih čija se tjelesa ili relikvije čuvaju u crkvama Bosanske i Srijemske biskupije¹⁰⁴
- 17. ožujka – Arkandeo Gabriel¹⁰⁵
- 20. ožujka – Ćiril Jeruzalemski¹⁰⁶
- *26. ožujka – Irenej Srijemski¹⁰⁷
- *27. ožujka – Montan i Maksima¹⁰⁸
- 28. ožujka – Kvadrat, Teodozije, Emanuel i drugih četrdeset srijemskih mučenika¹⁰⁹
- 29. ožujka – Filet, Lidija, Macedonije i Teoprepid¹¹⁰
- 30. ožujka – Amfilocije i Kronid¹¹¹

⁹⁵ PM 1885, str. 3. Misa *Iustus ut palma*. PO 1885, str. 46.-49.

⁹⁶ PM 1885, str. 3. Misa *Laetabitur*. PO 1885, str. 49.-51.

⁹⁷ PM 1885, str. 3. Misa *Sapientiam*. PO 1885, str. 51.

⁹⁸ PM 1885, str. 3. Misa kao u Rimskom misalu za dan 23. veljače. PO 1885, str. 52.

⁹⁹ PM 1885, str. 3. Misa kao u Dodatku Rimskog misala. PO 1885, str. 52.

¹⁰⁰ PM 1885, str. 3. Misa kao u Dodatku Rimskog misala. PO 1885, str. 52.

¹⁰¹ PM 1885, str. 3. Misa kao u Dodatku Rimskog misala. PO 1885, str. 52.

¹⁰² PM 1885, str. 3. Misa kao u dodatku Rimskog misala. PO 1885, str. 53.

¹⁰³ PM 1885, str. 3.-4: Misa *Sapientiam* i vlastita zborna molitva. PO 1885, str. 53.-55.

¹⁰⁴ PM 1885, str. 4. Misa kao u Dodatku Rimskog misala. PO 1885, str. 56.-58.

¹⁰⁵ PM 1885, str. 4: Misa kao u Dodatku Rimskog misala. PO 1885, str. 58.

¹⁰⁶ PM 1885, str. 4. Misa kao u Rimskom misalu na dan 18. ožujka. Str. [3.]-[4.]. Sve vlastito. PO 1885, str. 58.

¹⁰⁷ PM 1885, str. 4. Misa *Statuit*. PO 1885, str. 59.-60.

¹⁰⁸ PM 1885, str. 4. Misa *Sapientiam* i *Salus*. PO 1885, str. 60.-61.

¹⁰⁹ PM 1885, str. 4. Misa *Sapientiam*. PO 1885, str. 61.-62.

¹¹⁰ PM 1885, str. 4. Misa *Sapientiam*. PO 1885, str. 62.

¹¹¹ PM 1885, str. 4. Misa *Sapientiam*. PO 1885, str. 63.

- petak poslije 3. nedjelje korizme – Pet rana Gospodina našega Isusa Krista¹¹²
- petak poslije 4. nedjelje korizme – Predragocjena Krv Gospodina našega Isusa Krista¹¹³
- petak poslije nedjelje Muke¹¹⁴ – Sedam žalosti BDM¹¹⁵
- *9. travnja – Sedam djevica¹¹⁶
- 12. travnja – Saba i drugovi¹¹⁷
- 14. travnja – Justin¹¹⁸
- *18. travnja – Eleuterije i Antija¹¹⁹
- 20. travnja – Teotim¹²⁰
- 23. travnja – Adalbert¹²¹
- 24. travnja – Juraj¹²²
- 27. travnja – Fidel Sigmaringenski¹²³
- 28. travnja – Pavao od Križa¹²⁴
- 4. svibnja – Florijan¹²⁵
- 11. svibnja – Katarina Sijenska¹²⁶
- *13. svibnja – Polion¹²⁷
- 14. svibnja – Monika¹²⁸
- 15. svibnja – Izidor¹²⁹

¹¹² PM 1885, str. 4. Misa kao u dodatku Rimskog misala. PO 1885, str. 63.

¹¹³ PM 1885, str. 4. Misa kao u dodatku Rimskog misala. PO 1885, str. 63.

¹¹⁴ Bila je to 5. nedjelja korizme (Gluha).

¹¹⁵ PM 1885, str. 5. Sve kao u Rimskom misalu. PO 1885, str. 63.

¹¹⁶ PM 1885, str. 5. Misa *Me expetaverunt*. PO 1885, str. 64.

¹¹⁷ PM 1885, str. 5. Misa *Sapientiam*. PO 1885, str. 64

¹¹⁸ PM 1885, str. [4.]-[5.]. Sve vlastito.

¹¹⁹ PM 1885, str. 5. Misa *Intret in conspectu tuo*. PO 1885, str. 65.-66.

¹²⁰ PM 1885, str. 5. Misa *Statuit*. PO 1885, str. 67.

¹²¹ PM 1885, str. 5. Misa *Protextisti* u vlastita zborna i popričesna molitva. PO 1885, str. 67.-70.

¹²² PM 1885, str. 5. Misa kao u Rimskom misalu za dan 23. travnja. PO 1885, str. 74.-76: za dan 30. travnja.

¹²³ PM 1885, str. 5. Misa kao u Rimskom misalu za dan 24. travnja. PO 1885, str. 70.

¹²⁴ PO 1885, str. 70.-74.

¹²⁵ PM 1885, str. 6. Sve molitve vlastite. Ostalo iz mise *Protextisti*. PO 1885, str. 76.-78.

¹²⁶ PM 1885, str. 6. Misa kao u Rimskom misalu za dan 30. travnja. PO 1885, str. 79.

¹²⁷ PM 1885, str. 6. Misa *Protextisti*. PO 1885, str. 79.-80.

¹²⁸ PM 1885, str. 6. Misa kao u Rimskom misalu za dan 4. svibnja. PO 1885, str. 81.

¹²⁹ PM 1885, str. 6. Misa kao u Dodatku Rimskog misala. PO 1885, str. 81.

- 16. svibnja – Ivan Nepomuk¹³⁰
- 22. svibnja – Ubald¹³¹
- 23. svibnja – Peregrin¹³²
- 24. svibnja – BDM, Pomoćnica kršćana¹³³
- 25. svibnja – Urban¹³⁴
- 28. svibnja – Augustin¹³⁵
- 29. svibnja – Grgur VII¹³⁶
- 30. svibnja – Pronalazak desne ruke Stjepana kralja¹³⁷
- *4. lipnja – Kvirin¹³⁸
- 5. lipnja – Bonifikacije¹³⁹
- 7. lipnja – Franjo Karačolo¹⁴⁰
- 15. lipnja – Vito, Modesto i Krescencije¹⁴¹
- 15. lipnja – Ivana Franciska¹⁴²
- 27. lipnja – Ladislav¹⁴³
- 3. nedjelja po Duhovima – Prečisto Srce BDM¹⁴⁴
- *4. srpnja – Inocent i drugovi¹⁴⁵
- *5. srpnja – Ćiril i Metod (s oktavom)¹⁴⁶
- 8. srpnja – Elizabeta Portugalska¹⁴⁷
- 9. srpnja – Irenej Lionski¹⁴⁸

¹³⁰ PM 1885, str. 6. Misa *Dedit mihi Dominus*. PO 1885, str. 81.

¹³¹ PM 1885, str. 6. Misa kao u Rimskom misalu za dan 16. svibnja. PO 1885, str. 81.

¹³² PM 1885, str. 6. Misa kao u Dodatku Rimskog misala. PO 1885, str. 82.-85.

¹³³ PM 1885, str. 6. Misa kao u Dodatku Rimskog misala. PO 1885, str. 85.

¹³⁴ PM 1885, str. 6. Misa kao u Dodatku Rimskog misala za dan 28. svibnja. PO 1885, str. 85.-87.

¹³⁵ PM 1885, str. [5.]-[7.]. Sve vlastito.

¹³⁶ PM 1885, str. 6. Misa kao u Dodatku Rimskog misala za dan 25. svibnja. PO 1885, str. 87.

¹³⁷ PM 1885, str. 7.-8. Donosi se cijela misa. PO 1885, str. 88.-92.

¹³⁸ PM 1885, str. 7. Misa *Statuit*. U vazmenom vremenu *Protexisti*. PO 1885, str. 93.-94.

¹³⁹ PM 1885, str. [7.]-[8.]. Sve vlastito. PO 1885, str. 94.-99.

¹⁴⁰ PM 1885, str. 8. Misa kao u Rimskom misalu za dan 4. lipnja. PO 1885, str. 99.

¹⁴¹ PM 1885, str. 8. Misa kao u Rimskom misalu. PO 1885, str. 100.-103.

¹⁴² PM 1885, str. 8. Misa kao u Dodatku Rimskog misala. PO 1885, str. 103.

¹⁴³ PM 1885, str. 8. Vlastite molitve. Ostalo iz mise *Os iusti*. PO 1885, str. 103.-106.

¹⁴⁴ PM 1885, str. 9.-10. Sve vlastito. PO 1885, str. 106.-117.

¹⁴⁵ PM 1885, str. 10. Misa *Intret*. PO 1885, str. 117.

¹⁴⁶ PM 1885, str. 10. Upućuje se na Dodatak. PM 1885, str. [8.]-[9.]. Sve vlastito. PO 1885, str. 117.-140.

¹⁴⁷ PM 1885, str. 10. Sve kao u Rimskom misalu. PO 1885, str. 134.

¹⁴⁸ PM 1885, str. 10. Sve kao u dodatku Rimskog misala. PO 1885, str. 134.

- 13. srpnja – Margarita¹⁴⁹
- 15. srpnja – Razdvajanje apostola¹⁵⁰
- 17. srpnja – Andrija i Benedikt¹⁵¹
- *20. srpnja – Ilija¹⁵²
- 21. srpnja – Ivan Gualberti¹⁵³
- 24. srpnja – Jeronim Emilijani¹⁵⁴
- 30. srpnja – Analekt¹⁵⁵
- nedjelja poslije oktave sv. Ilike – Petar i Pavao i svi sveti pape¹⁵⁶
- 7. nedjelja po Duhovima – Kunigunda¹⁵⁷
- *3. kolovoza – Augustin Kažotić¹⁵⁸
- 9. kolovoza – Henrik¹⁵⁹
- 11. kolovoza – Aleks¹⁶⁰
- 13. kolovoza – Našače tijela Stjepana Prvomučenika¹⁶¹
- *14. kolovoza – Urzicin¹⁶²
- 16. kolovoza – Rok¹⁶³
- *18. kolovoza – Laur, Flor Prokul i Maksim¹⁶⁴
- 19. kolovoza – Ludvig¹⁶⁵
- 20. kolovoza – Stjepan kralj¹⁶⁶

¹⁴⁹ PM 1885, str. 10. Darovna i popričesna molitva vlastite, ostalo iz mise *Me expetaverunt*. PO 1885, str. 141.-142.

¹⁵⁰ PM 1885, str. 11. Sve kao u dodatku Rimskog misala. PO 1885, str. 142.

¹⁵¹ PM 1885, str. 11. Misa *Sapientiam*. PO 1885, str. 142.-143.

¹⁵² PM 1885, str. 11. Upućuje se na Dodatak. PM 1885, str. [9.]-[10.]. Sve vlastito. PO 1885, str. 143.-161.

¹⁵³ PM 1885, str. 11. Misa kao u Rimskom misalu za dan 12. srpnja. PO 1885, str. 158.

¹⁵⁴ PM 1885, str. 11. Misa kao u Rimskom misalu za dan 20. srpnja. PO 1885, str. 158.

¹⁵⁵ PM 1885, str. 11. Misa kao u Rimskom misalu za dan 13. srpnja. PO 1885, str. 162.

¹⁵⁶ PM 1885, str. 11. Sve kao u dodatku Rimskog misala. PO 1885, str. 162.

¹⁵⁷ PM 1885, str. 11. Vlastita zborna molitva. Ostalo iz mise *Dilexisti*. PO 1885, str. 162.-165.

¹⁵⁸ PM 1885, str. 11,-12. Vlastita molitva, ostalo iz kise *Sacerdotes tui*. PO 1885, str. 165,-168.

¹⁵⁹ PM 1885, str. 12. Misa kao u Rimskom misalu za dan 15. srpnja. PO 1885, str. 168.

¹⁶⁰ PM 1885, str. 12. Misa kao u Rimskom misalu za dan 17. srpnja. PO 1885, str. 169.

¹⁶¹ PM 1885, str. 12. Misa kao u Rimskom misalu za dan 3. kolovoza. PO 1885, str. 169.

¹⁶² PM 1885, str. 12. Molitve iz mise *In virtute tua*, čitanja iz mise *Statuit*. PO 1885, str. 169,-172.

¹⁶³ PM 1885, str. 12. Sve kao u Dodatku. PO 1885, str. 172.

¹⁶⁴ PM 1885, str. 12. Misa *Sapientiam*. PO 1885, str. 172,-173.

¹⁶⁵ PM 1885, str. 12. Sve kao u dodatku Rimskog misala. PO 1885, str. 173.

¹⁶⁶ PM 1885, str. 12-13. Sve vlastito. PO 1885, str. 173,-177. 181,-184.

- *26. kolovoza – Hermogen i Fortunat¹⁶⁷
- nedjelja bliža 1. rujnu – Anđeli čuvari¹⁶⁸
- 1. rujna – Hijacint¹⁶⁹
- 3. rujna – Jelena¹⁷⁰
- 4. rujna – Rozalija¹⁷¹
- 6. rujna – Bernard¹⁷²
- 7. rujna – Josip Kalasancije¹⁷³
- 9. rujna – Ruža¹⁷⁴
- 25. rujna – Gerhard¹⁷⁵
- 26. rujna – Marija Pomoćnica¹⁷⁶
- 28. rujna – Vjenceslav¹⁷⁷
- *nedjelja bliža 1. listopadu – Posveta stolne crkve¹⁷⁸
- 13. listopada – Koloman¹⁷⁹
- 16. listopada – Edvard¹⁸⁰
- 17. listopada – Hedviga¹⁸¹
- 20. listopada – Vendelin¹⁸²
- 21. listopada – Uršula¹⁸³
- 22. listopada – Pulherija¹⁸⁴
- *23. listopada – Ivan Kapistranski¹⁸⁵

¹⁶⁷ PM 1885, str. 14. Misa *Sapientiam*. PO 1885, str. 178.-180.

¹⁶⁸ PM 1885, str. 14. Sve kao u Rimskom misalu za dan 2. listopada. PO 1885, str. 184.-185.

¹⁶⁹ PM 1885, str. 14. Sve kao u Rimskom misalu za dan 16. kolovoza. PO 1885, str. 185.

¹⁷⁰ PM 1885, str. 14. Sve kao u dodatku Rimskog misala za dan 18. kolovoza. PO 1885, str. 185.

¹⁷¹ PM 1885, str. 14. Sve kao u dodatku Rimskog misala. PO 1885, str. 186.

¹⁷² PM 1885, str. 14. Sve kao u Rimskom misalu za dan 20. kolovoza. PO 1885, str. 186.

¹⁷³ PM 1885, str. 14. Sve kao u Rimskom misalu za dan 27. kolovoza. PO 1885, str. 186.

¹⁷⁴ PM 1885, str. 14. Sve kao u dodatku Rimskog misala za dan 4. rujna. PO 1885, str. 186.

¹⁷⁵ PM 1885, str. 14-15. Molitve vlastite. PO 1885, str. 187.-189.

¹⁷⁶ PM 1885, str. 15. Sve kao u dodatku Rimskog misala. PO 1885, str. 190.

¹⁷⁷ PM 1885, str. 15. Sve kao u Rimskom misalu. PO 1885, str. 190.

¹⁷⁸ PM 1885, str. 15. Misa *Terribilis*. PO 1885, str. 190.

¹⁷⁹ PM 1885, str. 15.-16. Sve vlastito. PO 1885, str. 191.-192.

¹⁸⁰ PM 1885, str. 16. Sve kao u Rimskom misalu za dan 13. listopada. PO 1885, str. 192.

¹⁸¹ PM 1885, str. 16. Sve kao u Rimskom misalu. PO 1885, str. 192.

¹⁸² PM 1885, str. 16. Vlastita molitva. Ostalo iz mise *Os iusti*. PO 1885, str. 192.-174.

¹⁸³ PM 1885, str. 17. Sve kao u dodatku Rimskog misala. PO 1885, str. 194.-199.

¹⁸⁴ PM 1885, str. 17. Sve kao u dodatku Rimskog misala 2. nedjelje srpnja. PO 1885, str. 199.

¹⁸⁵ PM 1885, str. 17. Zborna vlastita. Ostalo iz mise *Iustus*. PM 1885., str. [11.]. Vlastite molitve. PO 1885, str. 200.-203.

- 24. listopada – Rafael Arkandeo¹⁸⁶
- 25. listopada – Trifonija¹⁸⁷
- *26. listopada – Dimitrije¹⁸⁸
- 31. listopada – Wolfgang¹⁸⁹
- 2. nedjelja studenoga – BDM Zaštitnica¹⁹⁰
- 5. studenoga – Emerik¹⁹¹
- 13. studenoga – Stanislav Kostka¹⁹²
- 14. studenoga – Jozafat¹⁹³
- 15. studenoga – Leopold¹⁹⁴
- 16. studenoga – Gertruda¹⁹⁵
- 19. studenoga – Elizabeta¹⁹⁶
- 26. studenoga – Didak¹⁹⁷
- 4. prosinca – Barbara¹⁹⁸
- 5. prosinca – Petar Krizolog¹⁹⁹
- 7. prosinca – Vigilija Bezgrešnog začeća BDM²⁰⁰
- 8. prosinca – Bezgrešno začeće BDM²⁰¹
- 18. prosinca – Iščekivanje poroda BDM²⁰²

Kao što se vidi, ovaj je misal bio preopsiran i prekompliciran sa svojih 120 svetaca, od kojih je, u užem smislu, đakovačkih bilo samo njih dvadesetak (tome broju se mogu još pridodati mađarski sveci Stjepan kralj, Ladislav, Elizabeta). U

¹⁸⁶ PM 1885, str. 17. Sve kao u dodatku Rimskog misala. PM 1885, str. [11.]-[12.]. Sve vlastito. PO 1885, str. 204.

¹⁸⁷ PM 1885, str. 17. Misa *Me expectaverunt*. PO 1885, str. 204.

¹⁸⁸ PM 1885, str. 17. Upućuje se na Dodatak. PM 1885, str. [12.]-[13.]. Sve vlastito. PO 1885, str. 205.-210. 212.-216.

¹⁸⁹ PM 1885, str. 17; [13.]. Zborna vlastita. Ostalo iz mise *Sacerdotes*. PO 1885, str. 210.-212.

¹⁹⁰ PM 1885, str. 19. Misa *Salve sancta Parens*. PO 1885, str. 224.

¹⁹¹ PM 1885, str. 18. Sve vlastito. PO 1885, str. 216.-219.

¹⁹² PM 1885, str. 18. Sve kao u dodatku Rimskog misala. PO 1885, str. 219.

¹⁹³ PM 1885, str. [14.]-[15.]. Sve vlastito.

¹⁹⁴ PM 1885, str. 18. Sve kao u dodatku Rimskog misala. PO 1885, str. 219.-223.

¹⁹⁵ PM 1885, str. 18. Sve kao u Rimskom misalu za dan 15. studenoga. PO 1885, str. 223.

¹⁹⁶ PM 1885, str. 18. Sve kao u Rimskom misalu. PO 1885, str. 223.

¹⁹⁷ PM 1885, str. 18. Sve kao u Rimskom misalu za dan 13. studenoga. PO 1885, str. 223.

¹⁹⁸ PM 1885, str. 19. Sve kao u dodatku Rimskog misala. PO 1885, str. 224.-226.

¹⁹⁹ PM 1885, str. 19. Sve kao u Rimskom misalu za dan 4. prosinca. PO 1885, str. 227.

²⁰⁰ PM 1885, str. [1.]-[2.]. Sve vlastito.

²⁰¹ PM 1885, str. [15.]-[16.]. Sve vlastito. PO 1885, str. 227.

²⁰² PM 1885, str. 19. Misa kao u Dodatku Rimskog misala.

većini slučajeva ne donose se vlastite molitve i čitanja, nego se upućuje na zajedničko slavlje iz Rimskog misala.

4. Vlastiti misal iz 1919. (PM 1919)

Za razliku od prethodnog misala, PM 1919 donosi kao vlastite samo 24 spomena svetaca, od kojih se kao naši vlastiti, u užem smislu, mogu uzeti njih 14 (a mogu se pridodati i spomenuti mađarski sveci). Vlastite smo svece označili zvjezdicom (*).

- *13. siječnja – Hermilo i Stratoni²⁰³
- *17. veljače – Donat, Venust, Romul i Silvan²⁰⁴
- *23. veljače – Sinerot, Sedamdeset i dvojica srijemskega mučenika²⁰⁵
- *26. ožujka – Irenej Srijemski, Montan i Maksima, Kvadrat, Teodozije, Emanuel i drugih četrdeset²⁰⁶
- 27. ožujka – Ivan Damaščanski; Amfilocije i Kronida²⁰⁷
- *9. travnja – Sedam djevica²⁰⁸
- 12. travnja – Saba i drugovi²⁰⁹
- *18. travnja – Eleuterije i Antija²¹⁰
- *28. travnja – Polion²¹¹
- 4. svibnja – Florijan²¹²
- *4. lipnja – Kvirin²¹³
- 27. lipnja – Ladislav²¹⁴
- *4. srpnja – Inocent i drugovi²¹⁵
- *5. srpnja – Ćiril i Metod (s oktavom)²¹⁶

²⁰³ PM 1919, str. 3. Misa *Intreat in conspectu tuo.*

²⁰⁴ PM 1919, str. 3. Zborna vlastita, ostalo iz mise *Sapientiam.*

²⁰⁵ PM 1919, str. 3. Misa *Letabitur.*

²⁰⁶ PM 1919, str. 3. Misa *Sapientiam i Salus.*

²⁰⁷ PM 1919, str. 3. Misa *Salus i Sapientiam.*

²⁰⁸ PM 1919, str. 3. Misa *Vultum tuum.*

²⁰⁹ PM 1919, str. 3. Misa *Sapientiam.*

²¹⁰ PM 1919, str. 4. Misa *Interet in conspectu tuo.*

²¹¹ PM 1919, str. 4. Misa *Protexisti.*

²¹² PM 1919, str. 4. Sve molitve vlastite.

²¹³ PM 1919, str. 4. Misa *Statuit* (u vazmenom vremenu *Protexisti*).

²¹⁴ PM 1919, str. 4-5. Sve vlastito.

²¹⁵ PM 1919, str. 5. Oratio: *Deus, qui nos concedis.*

²¹⁶ PM 1919, str. 5.-6. Sve vlastito.

- *20. srpnja – Ilija²¹⁷
- 3. kolovoza – Augustin Kažotić²¹⁸
- *14. kolovoza – Urzicin²¹⁹
- 20. kolovoza – Stjepan kralj²²⁰
- *23. kolovoza – Hermogen i Fortunat²²¹
- 7. rujna – Marko Križevčanin²²²
- 20. listopada – Vendelin²²³
- *26. listopada – Dimitrije²²⁴
- 5. studenoga – Relikvije ili tjelesa svetih koja su pohranjena u crkvama Biskupije đakovačke i srijemske²²⁵
- 10. prosinca – Prijenos doma BDM.²²⁶

5. Vlastiti misal i časoslov iz 1932. (MP 1932 i OP 1932)

Ovaj misal i časoslov donose ukupno 29 spomendana, od kojih kao vlastite u užem smislu možemo uzeti njih 14. Njih smo označili zvjezdicom (*). Misal je praktičniji od prethodnih jer redovito iz zajedničkog slavlja svetaca donosi molitve, a više puta i čitanja.²²⁷

- 10. prosinca – Prijenos doma BDM²²⁸
- *13. siječnja – Hermilo i Stratonik²²⁹
- 3. veljače – Blaž²³⁰
- *17. veljače – Donat, Venust, Romul i Silvan²³¹

²¹⁷ PM 1919, str. 7.-8. Sve vlastito.

²¹⁸ PM 1919, str. 9. Zborna vlastita. Ostalo iz mise *Sacerdotes tui*.

²¹⁹ PM 1919, str. 9. Misa *In virtute tua*.

²²⁰ PM 1919, str. 9.-10. Sve vlastito.

²²¹ PM 1919, str. 10. Misa *Sapientiam*.

²²² PM 1919, str. 10. Zborna vlastita. Ostalo iz mise *Laetabitur*.

²²³ PM 1919, str. 10. Zborna vlastita. Ostalo iz mise *Os iusti*.

²²⁴ PM 1919, str. 11.-12. Sve vlastito.

²²⁵ PM 1919, str. 12. Misa kao u dodatku Rimskog misala.

²²⁶ PM 1919, str. 12. Misa kao u dodatku Rimskog misala.

²²⁷ Često to nisu vlastite molitve pojedinih svetaca, nego prepisane molitve iz zajedničkog slavlja. U svakom slučaju, to je za svećenike bilo puno praktičnije.

²²⁸ MP 1932, str. 5.-6. Sve vlastito. OP 1932-1, str. 5.-16.

²²⁹ MP 1932, str. 7. Vlastite molitve. OP 1932-1, str. 16.

²³⁰ MP 1932, str. 7. Vlastite molitve. OP 1932-1, str. 17.-21.

²³¹ MP 1932, str. 7.-8. Sve vlastito. OP 1932-1, str. 21.-24, OP 1932-2, str. 5.-8.

- *23. veljače – Sinerot i Sedamdeset i dvojica mučenika²³²
- *26. ožujka – Irenej Srijemski, Montan i Maksima, Kvadrat i drugovi²³³
- 27. ožujka – Filet, Lidija, Macednije, Amfilocije i Kronida²³⁴
- *9. travnja – Sedam djevica²³⁵
- 12. travnja – Saba i drugovi²³⁶
- 27. travnja – Ozana Kotorska²³⁷
- *18. travnja – Eleuterije i Antija²³⁸
- *28. travnja – Polion²³⁹
- 4. svibnja – Florijan²⁴⁰
- 16. svibnja – Ivan Nepomuk²⁴¹
- 24. svibnja – BDM, Pomoćnica Kršćana²⁴²
- *4. lipnja – Kvirin²⁴³
- 27. lipnja – Ladislav²⁴⁴
- *4. srpnja – Inocent i drugovi²⁴⁵
- *5. srpnja – Ćiril i Metod (s oktavom)²⁴⁶
- *20. srpnja – Ilija²⁴⁷
- 3. kolovoza – Augustin Kažotić²⁴⁸
- *14. kolovoza – Urzicin²⁴⁹
- 16. kolovoza – Rok²⁵⁰

²³² MP 1932, str. 9.-11. Sve vlastito. OP 1932-1, str. 24.-28; OP 1932-2, str. 8.-11.

²³³ MP 1932, str. 11.-13. Sve vlastito. OP 1932-2, str. 11.-15.

²³⁴ MP 1932, str. 13. Vlastite molitve. OP 1932-2, str. 15.-17.

²³⁵ MP 1932, str. 13.-15. Sve vlastito. OP 1932-2, str. 17.-18.

²³⁶ MP 1932, str. 15.-16. Sve vlastito. OP 1932-2, str. 18.-19.

²³⁷ OP 1932-2, str. 49.-54.

²³⁸ MP 1932, str.16.-17. Sve vlastito. OP 1932-2, str. 19.-22.

²³⁹ MP 1932, str. 17.-19. Sve vlastito. OP 1932-2, str. 22.-26.

²⁴⁰ MP 1932, str. 19. Sve vlastito.

²⁴¹ MP 1932, str. 21.-22. Sve vlastito. OP 1932-2, str. 27.-37.

²⁴² MP 1932, str. 22.-23. Molitve vlastite. OP 1932-2, str. 38.-45; OP 1932-3, str. 5.-12.

²⁴³ MP 1932, str. 23.-24. Sve vlastito. OP 1932-2, str. 45.-48; OP 1932-3, str. 13.-16.

²⁴⁴ MP 1932, str. 24.-25. Sve vlastito. OP 1932-3, str. 16.-19.

²⁴⁵ MP 1932, str. 25.-26. Vlastite molitve. OP 1932-3, str. 19.

²⁴⁶ MP 1932, str. 26.-28. Sve vlastito. OP 1932-3, str. 19.-38.

²⁴⁷ MP 1932, str. 28.-30. Sve vlastito. OP 1932-3, str. 39.-55.

²⁴⁸ MP 1932, str. 31.-32. Sve vlastito. OP 1932-3, str. 55.-59.

²⁴⁹ MP 1932, str. 32. Vlastite molitve. OP 1932-3, str. 59.

²⁵⁰ OP 1932-3, str. 69.-72.

- 20. kolovoza – Stjepan kralj²⁵¹
- *23. kolovoza – Hermogen i Fortunat²⁵²
- 7. rujna – Marko Križevčanin²⁵³
- 20. listopada – Vendelin²⁵⁴
- *26. listopada – Dimitrije²⁵⁵
- 5. studenoga – Spomen svetih čija tjelesa ili relikvije počivaju u crkvama Đakovačke i Srijemske biskupije.²⁵⁶

6. Vlastiti misal i časoslov iz 1967./1968. (MP 1967, VM 1968, OP 1967)

Šezdesetih godina prošloga stoljeća osjetio se obnoviteljski duh Drugoga vatikanskog sabora i na ovome području. Godine 1967. izišao je vlastiti kalendar i misal na latinskom.²⁵⁷ Već sljedeće godine objavljen je i hrvatski prijevod.²⁵⁸ U odnosu na prethodni, ovaj misal izostavlja spomen Sedam djevica, a po prvi puta uvodi spomen Sv. Anastazije, Svih srijemskih mučenika i Sv. Urzicina. Osim toga, sada se uz sv. Poliona slavi i sv. Euzebij, i stavlja na prvo mjesto. Vlastiti (latinski) časoslov, naravno, slijedi isti kalendar.²⁵⁹ Vlastiti misal donosi uvijek sve molitve i sva čitanja, osim u slučajevima onih svetaca iz općeg kalendara koji se slave na dan kada pada neki od vlastitih svetaca.²⁶⁰ Evo popisa prema ovom misalu i časoslovu:

- 3. siječnja – Anastazija²⁶¹
- 21. veljače – Sinerot²⁶²

²⁵¹ MP 1932, str. 33.-34. OP 1932-3, str. 60.-64.

²⁵² MP 1932, str. 34.-36. OP 1932-3, str. 64.-68.

²⁵³ MP 1932, str. 36.-37. Sve vlastito. OP 1932-4, str. 5.-8.

²⁵⁴ MP 1932, str. 37.-38. OP 1932-4, str. 9.-11.

²⁵⁵ MP 1932, str. 39.-40. OP 1932-4, str. 12.-25.

²⁵⁶ MP 1932, str. 40.-42. OP 1932-4, str. 25.-29.

²⁵⁷ Misal je odobren od Kongregacije obreda već 4. veljače 1966. (N. D. 39/965), a odobren za tisak od biskupa Bäuerleina nakon više od godine dana, 29. lipnja 1967. Tiskan je ciklostilom: MP 1967.

²⁵⁸ Vijeće za izvršenje konstitucije o svetoj liturgiji odobrilo je hrvatski prijevod 20. srpnja 1968., a vrlo brzo, 1. listopada 1968., uslijedilo je odobrenje za tisak biskupa Bäuerleina.. I on je tiskan ciklostilski: VM 1968.

²⁵⁹ Kongregacija obreda odobrila ga je 4. veljače 1966. (istoga dana kad i Misal), a biskup Bäuerlein odobrio ga je za tisak 30. lipnja 1967. Tiskan je ciklostilski: OP 1967.

²⁶⁰ To su Petar Kanizije, Pavao od Križa, Franjo Caracciolo, Hipolit i Kasijan, Filip Benitije, Antun Marija Claret, Martin I. i Grgur Čudotvorac. Prema ondašnjim pravilima, misne molitve ovih svetaca (zborna, darovna i popričesna) govorile su se poslije molitava svetaca iz Vlastitog misala.

²⁶¹ MP 1967, str. 7.-9; VM 1968, str. 7.-9; OP 1967, str. 8.-9.

²⁶² MP 1967, str. 10.-12; VM 1968, str. 10.-12; OP 1967, str. 10.-13.

- 27. travnja – Petar Kanizije²⁶³
- 27. travnja – Ozana Kotorska²⁶⁴
- 28. travnja – Euzebije i Polion²⁶⁵
- 28. travnja – Pavao od Križa²⁶⁶
- 6. svibnja – Montan i Maksima²⁶⁷
- 4. lipnja – Franjo Caracciolo²⁶⁸
- 4. lipnja – Kvirin²⁶⁹
- 7. srpnja – Ćiril i Metod²⁷⁰
- 20. srpnja – Ilija²⁷¹
- 3. kolovoza – Augustin Kažotić²⁷²
- 13. kolovoza – Urzicin²⁷³
- 13. kolovoza – Hipolit i Kasijan²⁷⁴
- 23. kolovoza – Irenej²⁷⁵
- 23. kolovoza – Filip Benitije²⁷⁶
- 7. rujna – Marko Križevačanin²⁷⁷
- 1. listopada – Posveta stolne crkve²⁷⁸
- 23. listopada – Ivan Kapistranski²⁷⁹
- 23. listopada – Antun Marija Claret²⁸⁰

²⁶³ MP 1967, str. 12; VM 1968, str. 12. Upućuje se na misu *In medio / Usred Crkve*. OP 1967, str. 14.

²⁶⁴ MP 1967, str. 13.-15; VM 1968, str. 13.-14; OP 1967, str. 14. – iako nije napisano njezino ime, molitva je Ozanina.

²⁶⁵ MP 1967, str. 15.-18; VM 1968, str. 15.-17; OP 1967, str. 15.-19.

²⁶⁶ MP 1967, str. 18; VM 1968, str. 18. U OP 1967 nema ništa o Pavlu od Križa.

²⁶⁷ MP 1967, str. 18.-20; VM 1968, str. 18.-20; OP 1967, str. 19.-22.

²⁶⁸ MP 1967, str. 20; VM 1968, str. 20. Upućuje se na misu *Factum est /Srce mi postaje kao vosak*. OP 1967, str. 23.-24.

²⁶⁹ MP 1967, str. 21.-25; VM 1968, str. 21.-25. U OP 1967. nema ništa o Kvirinu.

²⁷⁰ MP 1967, str. 26.-28; VM 1968, str. 26.-28; OP 1967, str. 24.-39.

²⁷¹ MP 1967, str. 29.-31; VM 1968, str. 29.-31; OP 1967, str. 40.-56.

²⁷² MP 1967, str. 32.-34; VM 1968, str. 32.-34; OP 1967, str. 56.-57.

²⁷³ MP 1967, str. 34.-36; VM 1968, str. 34.-36; OP 1967, str. 57.-59.

²⁷⁴ MP 1967, str. 36; VM 1968, str. 36; OP 1967, str. 59.

²⁷⁵ MP 1967, str. 37.-39; VM 1968, str. 37.-39; OP 1967, str. 59.-63.

²⁷⁶ MP 1967, str. 39; VM 1968, str. 39; Upućuje se na misu *Iustus /Pravednik cvate*. U OP 1967 ništa.

²⁷⁷ MP 1967, str. 40.-42; VM 1968, str. 40.-42; OP 1967, str. 64.

²⁷⁸ MP 1967, str. 42.-45; VM 1968, str. 42.-44; OP 1967, str. 64.

²⁷⁹ MP 1967, str. 45.-47; VM 1968, str. 45.-47; OP 1967, str. 65.-67.

²⁸⁰ MP 1967, str. 48; VM 1968, str. 48; OP 1967, str. 66.-67.

- 26. listopada – Dimitrije²⁸¹
- 5. studenoga – Svi srijemski mučenici²⁸²
- 12. studenoga – Martin I²⁸³
- 12. studenoga – Gracija Kotorski²⁸⁴
- 14. studenoga – Jozafat²⁸⁵
- 14. studenoga – Nikola Tavelić²⁸⁶
- 17. studenoga – Salomeja²⁸⁷
- 17. studenoga – Grgur Čudotvorac²⁸⁸
- 28. studenoga – Jakov Markijski²⁸⁹
- 7. prosinca – Ambrozije Milanski.²⁹⁰

Valja spomenuti još jednu zanimljivost. U pripremnim materijalima za latinsko izdanje nalazimo tri spomendana srijemskih mučenika (za koje su sastavljene nove molitve) koji ipak nisu ušli u MP 1967. i OP 1967. To su Sv. Bazila (4. ožujka), Srijemski mučenici (5. studenoga) te Sv. Klaudije i drugovi (8. studenoga).²⁹¹ Razlog ispuštanju ovih spomendana nije nam poznat.

7. Rukopisi i arhivska građa o priređivanju i nastanku Misala i Časoslova 1967./1968.

Zanimljiva je povijest nastanka Vlastitog kalendarja, misala i časoslova iz 1967. i 1968. Biskup Stjepan Bäuerlein u okviru je Dijecezanskog liturgijskog odbora osnovao dana 22. studenoga 1961., dekretom br. 2050/1961., Odbor za uređenje dijecezanskog proprija. Predsjednik je bio biskup-ordinarij Stjepan Bäuerlein, a članovi dr. Jakov Benković, profesor na Visokoj bogoslovnoj školi u Đakovu i Mitar²⁹² Dragutinac, upravitelj župe iz Strizivojne.²⁹³ Uskoro je osnovao i uži odbor,

²⁸¹ MP 1967, str. 48.-51; VM 1968, str. 48.-50; OP 1967, str. 67.-74.

²⁸² MP 1967, str. 51.-53; VM 1968, str. 51.-53; OP 1967, str. 75.-81.

²⁸³ MP 1967, str. 54; VM 1968, str. 54; OP 1967, str. 81.

²⁸⁴ MP 1967, str. 54.-56; VM 1968, str. 54.-56; OP 1967, str. 81.

²⁸⁵ MP 1967, str. 56; VM 1968, str. 56; OP 1967, str. 82.

²⁸⁶ MP 1967, str. 56.-58; VM 1968, str. 56.-58.; OP 1967, str. 82.

²⁸⁷ MP 1967, str. 59.-61; VM 1968, str. 59.-61; OP 1967, str. 83.-85.

²⁸⁸ MP 1967, str. 61; VM 1968., str. 61. Upućuje se na misu *Statuit / Sklopio je Gospodin*. OP 1967, str. 84.

²⁸⁹ MP 1967, str. 62.-64; VM 1968, str. 62.-64; OP 1967, str. 85.-87.

²⁹⁰ MP 1967, str. 64.-66; VM 1968, str. 64.-66; OP 1967, str. 87.-88.

²⁹¹ Vidi: *Misae propriae dioecesis Diacovensis*, str. 1-2, Arhiva Biskupskega ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965.

²⁹² U dokumentu stoji Dimitrije, umjesto Mitar.

²⁹³ Vidi *Dekret o imenovanju dijecezanskog odbora za uređenje dijecezanskog propriuma*, Arhiva Biskupskega ordinarijata u Đakovu, br. 2050/1961.

za čijeg je predsjednika imenovao dr. Jakova Benkovića, a za članove Mitra Dragutinca i dr. Radogosta Grafenauera D. I.,²⁹⁴ profesora na Visokoj bogoslovnoj školi u Đakovu. Uz njih su članovi bili još: msgr. Rudolf Šverer, kanonik kancelar; msgr. dr. Zvonimir Marković, kanonik i profesor na Visokoj bogoslovnoj školi u Đakovu; Josip Pavlović, župnik iz Vinkovaca; Stjepan Bulat, župnik župe Preslavnog Imena Marijina u Osijeku; Franjo Jungert, župnik iz Petrijevaca; dr. Ivan Kopić, profesor na Visokoj bogoslovnoj školi u Đakovu; Mato Bešlić, župnik iz Bizovca te Ćiril Kos, tajnik Ordinarijata.²⁹⁵ Dokumenti nadalje bilježe:

Dragutinac je uredio *Calendarium perpetuum* i sastavio nove lekcije. Njegovim zauzimanjem P. Grafenauer D. I. preveo je nove lekcije i sastavio neke himne i oracije. Niže potpisani (dr. Benković, opaska autora) preuzima posao da sve to sredi, dopuni, otipka u propisanom broju primjera, kako bi to bilo predloženo SZO na odobrenje.²⁹⁶

Dakle, sa sigurnošću možemo tvrditi da su ovi članovi užeg odbora sastavili nove molitve, napisali himne za časoslov (latinski i hrvatski), uredili otačka čitanja za časoslov, dok su ostali članovi Dijecezanskog liturgijskog odbora davali tek ponuku sugestiju.²⁹⁷ Bio je to izuzetno velik i obiman posao, tim prije što su stvarani novi tekstovi *ex novo*. U pismu banjalučkom biskupu Pichleru (u kojem moli latinski tekst mise o svetom Ilijи, koja se preuzima iz njihova propria), biskup Bäuerlein 21. kolovoza 1965. izvješće: »Upravo smo u izradi Proprija, Misala i Kalendara za prijedlog Sv. Stolici.«²⁹⁸ Već 2. rujna iste godine biskup podstire Kongregaciji obreda na odobrenje četiri propria: *Calendaria particularia; Officia propria dioecesis; Missae propriae dioecesis; Elogia, Martyrologio inserenda.*²⁹⁹

U vremenu koncilskog entuzijazma praktički su tri čovjeka načinila velebno djelo. Prvi puta su na latinskom i hrvatskom sastavljene nove misne molitve i himni te priređena otačka čitanja. Takva djela nije bilo ni prije ni poslije na području Đakovačke i Srijemske biskupije. S druge strane, Kongregacija obreda, kao i Vijeće

²⁹⁴ Vidi: Vidi Dopis Jakova Benkovića upućen Biskupskom ordinarijatu 10. svibnja 1965. (predmet: *Proprium dioec. diacovens.*). Vidi također Dopis biskupa Stjepana Bäuerleina upućen 12. svibnja 1965. Odbor za uredenje Proprija (Predmet: *Biskupijski Proprij – novi tekstovi*), Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 2050/1961. Zanimljivo je da R. Grafenauer hrvatski nije bio materinski jezik (bio je Slovenac), a ipak se pokazao kao njegov vrsni poznavatelj.

²⁹⁵ Vidi: Dopis od 14. svibnja 1965. »Dijecezanski Proprij – primjedbe«, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965.

²⁹⁶ Vidi: Dopis J. Benkovića od 10. svibnja 1965., Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965.

²⁹⁷ U arhivi postoje samo tri mišljenja članova odbora. Jungert i Pavlović u svemu podržavaju rad užeg odbora, a Bulat daje samo neke manje opaske, npr. da bi trebalo tražiti odobrenje iz Rima da se u Oficiju dopusti hrvatski jezik u Vlastitom oficiju. Vidi: Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965.

²⁹⁸ Vidi: Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965.

²⁹⁹ Vidi: Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965.

za provedbu liturgijske konstitucije o svetoj liturgiji (*Consilium ad exsequendam constitutionem de sacra liturgia*), očito su poticali i na koncu odobrili ovo veliko djelo.³⁰⁰ Za svetkovine, odnosno spomendane Sv. Ilije, Sv. Ćirila i Metoda, Sv. Ivana Kapistranskog, Sv. Salomeje i Sv. Jakova Markijskog preuzete su već postojeće vlastite molitve i čitanja, tako da nije bilo potrebe stvarati nove tekstove.

Prema tome, ovaj misal predstavlja veliko obogaćenje u odnosu na prethodne. Naime, dok prethodni misali za misne molitve i čitanja upućuju isključivo na odgovarajuća zajednička slavlja, MP 1967 za Srijemske mučenike (osim svetkovine Sv. Dimitrija)³⁰¹ donosi sve vlastite molitve, tako da je u MP 1967 svaki vlastiti svetac imao vlastite (otisnute) molitve i čitanja.³⁰² Provjerili smo sve misne molitve i utvrdili da nisu preuzete ni iz tada važećeg misala ni iz starih sakramentara, već očito sastavljene upravo za pojedine svece.³⁰³ Jedini su izuzetak zborna³⁰⁴ i darovna³⁰⁵ za spomandan Svetoga Urzicina. Popričesna je i ovdje originalna. Potvrdu ovog istraživanja, nalazimo i u rukopisima, tj. građi za ovaj vlastiti misal. Navodimo opaske koje se nalaze u nacrtu toga misala. Pribilježio ih je J. Benković, za kojega se izričito tvrdi da je trebao urediti i u čisto prepisati materijale koji su do njega došli, kao što se niže navodi.³⁰⁶

- *Missa S. Anastasiae* p. 3. novas continent orationes proprias.³⁰⁷
- *Missa S. Synerotis* similiter novas habet orationes proprias in eadem p. 3.³⁰⁸

³⁰⁰ U to je vrijeme Vijeće za provedbu konstitucije o svetoj liturgiji razmjerno brzo davalо potrebna dopuštenja. Usp. A. BUGNINI, *La riforma liturgica*, CLV – Edizioni liturgiche, Roma, 1983., osobito str. 207.-220.

³⁰¹ Budući da su u mađarskim proprijima više od 200 godina postojale misne molitve za tu svetkovinu, priredivači nisu sastavljali nove molitve o sv. Dimitriju, što je šteta. Naime, upravo su molitve o svetom Dimitriju teološki najsiromašnije.

³⁰² Samo u slučaju ako je na dan kada se slavi neki vlastiti svetac prema Rimskom misalu padaо neki drugi svetac, on je i naveden, ali bez vlastitih molitava i čitanja.

³⁰³ Za provjeru izvora ovih molitava poslužili smo se konkordancijom za stare sakramentare: J. DESHUSS-ES - B. DARRAGON, *Concordances et tableaux pour l'étude des grands sacramentaires*, I-6, Fribourg, 1982. Za tada važeći misal, poslužili smo se odgovarajućom konkordancijom: P. BRUYLANTS, *Les oraisons du Missel Romain. Texte et Histoire*, 2. *Orationum textus et usus juxta fontes*, Centre de Documentation et d'Information liturgiques Abbaye du Mont César, Louvain, 1952. (= Bruylants).

³⁰⁴ Preuzeta je iz Bruylants 863 (izvor: GrH 745), uz neznatnu izmjenu: umjesto *natalitia*, u MP 1967 stoji *solemnia*.

³⁰⁵ Preuzeta i tadašnjeg misala: Bruylants 705, odnosno iz Grgurova sakramentara 626.

³⁰⁶ Vidi: *Misae propriae dioecesis Diacovensis*, str. 33.-34, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965.

³⁰⁷ *Missae propriae....*, str. 33. I drugi spisi isto tvrde: »Ad 3. ian. Lectio III et oratio noviter confecta a nostro collaboratore liturgico«. Vidi: *Calendrium proprium dioecesi diacovensis*, str. 2a, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965. Vidi: *Officia propria dioecesis Diacovensis seu Bosniensis et Sirmiensis*, str. 2, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965.

³⁰⁸ *Missae propriae....*, str. 33. Isto tvrdi i drugi spisi: »Ad 21 febr. Omnes hymni noviter confecti, pariter et oratio«. Vidi: *Officia propria dioecesis Diacovensis seu Bosniensis et Sirmiensis*, str. 3, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965.

- *Missa Ss. Eusebii et Pollionis* p. 5. ex integro mutata est: prius fuit unius Martyris sc. Pollionis. antiphonae ad Introitum, ad Offertorium et Epistola desumptae sunt e Missa Ss. Gervasii et Protasii Mm. die 19. Iunii; Alleluia e Missa Sancti tui (plurim. Mm. T.P.); Graduale, Tractus e Missa Sapientiam (plurim. Mm 2° loco); Evangelium e Missa S. Francisci Assisiensis die 4. Octobris; Antiphona ad Communionem e Missa Salus autem (plur. Mm 3° loco); Orationes propriae sunt a nostro redactore nuper confectae.³⁰⁹
- *Missa Ss. Montani et Maximae*: Lectio sumpta est e Missa S. Aniceti die 7 Aprilis; orationes a nostro redactore confectae sunt et propriae; p. 7!³¹⁰
- *Commemorations S. Quiruini* p. 9 propriae sunt, a nostro redactore confectae.³¹¹
- *Missa Ss. Cyrilli et Methodii* p. 11 sumpta est a Missali Romano prae-terquam classis, Credo et Praefatio propria.³¹²
- *Missa S. Eliae Prophetae* mutata est ab aliis Yugoslaviae Dioecesisbus: Vrhbosnensi etc; antiqua a Carmelitibus mutata, p. 11!³¹³
- *Missa S. Ursicini* p. 13 novas habet orationes proprias.³¹⁴
- *Missa S. Irenaei* p. 14 non est amplius in T.p., quapropter aliter composta: Missa Sacerdotis Dei (unius M. 2° loco), Epistola sumpta e missa S Nicolai die 6. Decembris. evangelium e Missa in Virtute (unius M. 3° loco) Orationes novae. Antiphona ad offertorium desumpta ex Actibus Sti Quirini. Verba optime quadrant ... Sto Irenaeo.³¹⁵

³⁰⁹ Isto tvrdi i drugi spis: »Ad 28 apr. Hymni noviter confecti. Oratio noviter confecta«. Vidi: *Officia propria* ..., str. 7b.

³¹⁰ *Missae propriae*..., str. 33. Isto tvrdi i drugi spis: »Ad 6 maii. Hymni noviter confecti. Oratio noviter confecta«. Vidi: *Officia propria*..., str. 10b.

³¹¹ *Missae propriae*..., str. 33. Isto tvrdi i drugi spis: »Ad diem 4 iunii: Oratio de S. Quirino vel propria, noviter confecta (p. 12) vel de Comuni (pag. 13)«, Vidi: *Officia propria*..., str. 11b-13.

³¹² *Missae propriae*..., str. 33. Glede datuma, objašnjava se da se blagdan prenosi na 7. srpnja, kao u općoj Crkvi: »Festum transferatur in diem 7 Iulii cum Eccl. univ. ad Mentem Instr. n 21 et 8, necnon iuxta statutu, Conferentiae Episcop. Zagabiensis mense Sept. 1961 sed sit I classis.« Usp. *Calendarium proprium*..., str. 4.

³¹³ *Missae propriae*..., str. 33. Dokida se spomen Jeronima Emiljanija prema odluci Kongregacije obreda, br. 111. Usp. *Calendarium proprium*..., str. 5. Objasnjava se također da se u Časoslovu uzima odlomak iz Matejeva Evandelja, jer tako je i u Vrhbosanskoj nadbiskupiji, usp. *Officia propria*..., str. 26b.

³¹⁴ *Missae propriae*..., str. 33. Ova tvrdnja nije točna. Kao što smo rekli, od misnih molitava ovoga spomenada, samo je popričesna originalna. U tome smislu, Nacrt za Vlastiti časoslov spominje samo da je »Lectio III noviter confecta« (rukom dodano), a ne ponavlja se kriva tvrdnja da bi i molitva bila novostavljena. Vidi: *Officia propria*..., str. 31b.

³¹⁵ *Missae propriae*..., str. 33. Isto tvrdi i drugi spis: »Ad diem 24 augusti: Hymni noviter confecti. Lectio III et tribus pristinis una contracta. Oratio noviter confecta«, Vidi: *Officia propria*..., str. 32b.

- *Missa Ss. Basillae et sociarum* p. 16 proprias habet orationes nuper confectas.³¹⁶
- *Missa Omnit Sanctorum Mm. Sirmiensium* p. 23 recenter est confecta: plurimus partes desumptae sunt e Missa Ss. Ioannis, Isaaci et Ss. Mm. die 26 Septembris P.A.L; evangelium sumptum est ex Missa Intret (plur. Mm. 1° loco); orationes propriae sunt.³¹⁷
- *Missa Ss. Claudi et sociorum* p. 23 e Missali Romano de Ss. Quatuor Coronatis, praeter orationes proprias, nuper confectas.³¹⁸
- *Missa B. Salomeae* p. 29 mutata e die 22 Aprilis vel die 15 septembris P. A. L. de beata sc. Catarina Flisca Adurna praeter Epistolam, qua desumpta est e Missa Domine Deus e Communione non virginum 2° loco P. A. L, evangelium vero e Missa Sacerdotes Sion (Commune Conf. Pont. P. A. L.).³¹⁹
- *Orationes B. Gratiae* p. 26 mutatae sunt ab Ordine Praedicatorum.
- *Missa S. Ambrosii* p. 31 Pro aliquibus Locis (P. A. L.).

U rukopisu vlastitog kalendara stoji da se dokidaju spomeni ovih svetaca:

- Hermilo i Stratonik, jer nisu iz naše biskupije;³²⁰
- Saba i drugovi te Euterije i Antija, jer nisu srijemski mučenici;
- Sedam djevica, jer se slave skupa s Bazilom;
- Donat, Venust, Romul i Silvan, zatim Inocent i drugovi te Hermogen i Fortunat, jer se spominju među svim srijemskim mučenicima;
- Spomen svih svetih čija tijela ili relikvije počivaju u crkvama Đakovačke i Srijemske biskupije.³²¹

³¹⁶ *Missae propriae...*, str. 33. Isto tvrdi i drugi spis: »Ad diem 4 septembris. Lectio III noviter confecta pariterque oratio«. Vidi: *Officia propria...*, str. 35b.

³¹⁷ *Missae propriae...*, str. 34. Isto tvrdi i drugi spis: »Ad 5 novembris: Omnes hymni noviter confecti. Lectiones IV-V-VI novae (pag 45) oratio noviter confecta. Vidi: *Officia propria...*, str. 42b.

³¹⁸ Vidi: *Misae propriae...*, str. 33.-34. Svjedočanstvo o tome da je zborna molitva nova donosi i drugi spis: »Ad 8 novembris. Lectio III noviter confecta. Oratio nova.« Vidi: *Officia propria...*, str. 46b. U *Calendarium proprium...*, str. 7. i 9., stoji da do tada nije bilo spomena Klaudija i drugova (str. 7.), te se uvrštava u novi kalendar za dan 8 studenoga (str. 9.). Međutim, u kalendar MP 1967 ovaj spomen nije ušao.

³¹⁹ *Missae propriae...*, str. 34.

³²⁰ U VM 1990 su ipak ušli.

³²¹ Usp. *Calendarium proprium dieocesi diacovensis*, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965, str. 2.-7.

8. Vlastiti kalendar, misal i časoslov iz 1990. i 1995.

A) VLASTITI KALENDAR (1990./1992.)

Kongregacija za sakramente i bogoštovlje odobrila je 1990. i 1992. vlastiti kalendar Đakovačke i Srijemske biskupije, kako slijedi:³²²

- 13. siječnja – Hermilo i Stratonički, mučenici, neobvezatan spomendan
- 15. siječnja – Anastazija, mučenica, obvezatan spomendan
- 20. veljače – Mučenici Osijeka i Panonije, neobvezatan spomendan
- 24. veljače – Sinerot, mučenik, obvezatan spomendan
- 26. travnja – Montan i Maksima, mučenici, obvezatan spomendan
- 6. svibnja – Irenej, biskup i mučenik, obvezatan spomendan
- 29. svibnja – Euzebije, biskup i Polion, lektor, mučenici, obvezatan spomendan
- 4. lipnja – Kvirin Sisački, biskup i mučenik, neobvezatan spomendan
- 5. srpnja – Ćiril monah i Metod biskup, svetkovina
- 13. srpnja – Majka Božja Bistrička, blagdan
- 19. srpnja – Agripin i Sekundo, mučenici, neobvezatan spomendan
- 20. srpnja – Ilija, prorok, svetkovina
- 27. srpnja – Klement Ohridski, Gorazd i drugovi, učenici Ćirila i Metoda, obvezatan spomendan
- 17. kolovoza – Urzicin, mučenik, obvezatan spomendan
- 30. kolovoza – Bazila, djevica i mučenica, neobvezatan spomendan
- 23. listopada – Ivan Kapistranski, prezbiter, obvezatan spomendan
- 26. kolovoza – Dimitrije, đakon i mučenik, svetkovina
- 5. studenoga – Svi srijemski mučenici, blagdan
- 8. studenoga – Klaudije, Simforijan, Nikostrat, Kastorije i Simplicije, Fruškogorski mučenici, neobvezatan spomendan
- 19. studenoga – Salomeja, redovnica, obvezatan spomendan
- 28. studenoga – Jakov Markijski, prezbiter, obvezatan spomendan.

I mi ćemo tim redoslijedom obraditi sve navedene svece, osim blagdana Majke Božje Bistričke, jer je on – iako po sebi ne bi trebao biti dio vlastitog kalendarja Đakovačke i Srijemske biskupije – umetnut »po želji naših svećenika«.³²³

³²² Dana 16. ožujka 1990. br. CD 118/90 te 22. prosinca 1992., br. CD 236/1992. Vidi: SACRA CONGREGATIO PRO CULTO DIVINO ET DISCIPLINA SACRAMENTORUM (Prot. CD. 236/90), *Diacovenensis et Sirmiensis. Proprium Liturgiae Horarum. Textus croaticus confirmatum. Ex aedibus Congregationis de Cultu divino et Disciplina Sacramentorum, die 22. decembris 1992, + Gerardus M. Agnelo, Archiepiscopus a Secretis (rukopis).*

³²³ Usp. VČ 1995, str. 5. Spomenimo da je u Nacionalnom liturgijskom kalendaru Hrvatske biskupske konferencije, odobrenom od Kongregacije za bogoštovlje i disciplinu sakramenata 8. veljače 2008. (br. 1001/07/L), Majka Božja Bistrička neobvezatan spomendan, dok je prije toga bio blagdan.

Izgledalo je da će novi vlastiti misal i časoslov, usklađeni s novim kalendrom, Rimskim misalom (iz 1970.) i Časoslovom, vrlo brzo ugledati svjetlo dana. Jakov Benković je već 3. prosinca 1973. zgotovio prijedlog novog vlastitog kalendara.³²⁴ Godinu dana ranije isti je autor priredio na latinskom i novi vlastiti misal, s prijedlogom svetopisamskih čitanja, a molitve se predlažu iz prethodnog misala.³²⁵ Međutim, iz tko zna kojih razloga, sadašnji Vlastiti misal Đakovačke i Srijemske biskupije (na hrvatskom) pojavio se čak petnaest godina kasnije.³²⁶ Odobren je od Kongregacije za bogoštovlje i disciplinu sakramenata 16. ožujka 1990., a biskup Ćiril Kos dao je odobrenje za tisak 1. listopada iste godine.³²⁷ Pet godina nakon što se pojavio ovaj misal, izišao je i Vlastiti časoslov koji molitve preuzima iz Vlastitog misala.³²⁸ U Misalu se razlikuju liturgijska slavlja za cijelu biskupiju od onih koji su vezani samo uz pojedina mesta.³²⁹

b) VLASTITI MISAL IZ 1990.

(1) Vlastite mise za sve crkve:

- 15. siječnja – Anastazija, obavezatan spomendan
- 24. veljače – Sinerot, obavezatan spomendan
- 26. travnja – Montan i Maksima, obavezatan spomendan
- 6. svibnja – Irenej, obavezatan spomendan
- 29. svibnja – Euzebij i Polion, obavezatan spomendan
- 4. lipnja – Kvirin, neobavezatan spomendan
- 5. srpnja – Ćiril i Metod, svetkovina

³²⁴ Usp. J. BENKOVIĆ (prir.), *Calendarium proprium Dioecesis diacovensis seu Bosniensis et sirmiensis et Calendarium proprium ecclesiarum parochialium in dioecesi Diacovensi iuxta recentes Normas et Instructiones recognitum*, Đakovo, 1973. (Rukopis iz ostavštine Jakova Benkovića. Original se nalazi kod Luke Marijanovića, a preslik kod autora.)

³²⁵ J. BENKOVIĆ (prir.), *Misae propriae Dioecesis Diacovensis seu Bosniensis et Sirmiensis*, Đakovo 1972. (Rukopis iz ostavštine Jakova Benkovića. Izvornik se nalazi kod Luke Marijanovića, a preslik kod autora.)

³²⁶ Možda je propuštena povoljna prilika. Naime, do 1975. odobrenja novih liturgijskih knjiga i prijevoda dobivala su se razmjerno brzo. Međutim, kada je 16. srpnja 1975. dokinuta Kongregacija za Bogoštovlje (*Sacra congregatio pro cultu divino*), a A. Bugnini, njezin tajnik, poslan za nuncija u Teheran, te nakon što je osnovana i danas postojeća Kongregacija za bogoštovlje i disciplinu sakramenata (*Sacra congregatio pro culto divino et disciplina sacramentorum*), liturgijski je zanos znatno opao. usp. A. BUGNINI, *Nav. dj.*, str. 98.-105; S. MARSILI, Dove va la liturgia? u: *Rivista liturgica* 4-5 (1975.). 622.-625.

³²⁷ *Vlastiti misal Đakovačke i Srijemske biskupije*, Biskupski ordinarijat Đakovo, 1990. (= VM 1990)

³²⁸ Časoslov je odobrila Kongregacija za bogoštovlje i disciplinu sakramenata 22. prosinca 1992., a za tisak odobrio biskup Ćiril Kos 19. studenoga 1994.: *Vlastiti Božanski časoslov Đakovačke i Srijemske biskupije. Dodatak časoslovu Rimskog obreda*, Biskupski ordinarijat Đakovo, 1995. (= VČ 1995)

³²⁹ Ono što je u Vlastitom misalu predviđeno za sve crkve, u Vlastitom je časoslovu doneseno kao obavezan spomendan, a ono što se u Misalu navodi za pojedine crkve, u Časoslovu je određeno kao neobvezan spomendan.

- 20. srpnja – Ilija, svetkovina
- 27. srpnja – Klement Ohridski, Gorazd i drugovi, obavezatan spomendan
- 17. kolovoza – Urzicin, obavezatan spomendan
- 3. listopada – Terezija od Djeteta Isusa, obavezatan spomendan
- 23. listopada – Ivan Kapistranski, obavezatan spomendan
- 26. listopada – Dimitrije, svetkovina
- 5. studenoga – Svi sveti srijemski mučenici, blagdan
- 19. studenoga – Salomeja, obavezatan spomendan
- 28. studenoga – Jakov Markijski, obavezatan spomendan.

(2) Vlastite mise nekih mjesta:

- 13. siječnja – Hermilo i Stratonik (Zemun i Novi Beograd), neobavezatan spomendan / svetkovina
- 20. veljače – Sveti mučenici Osijeka i Panonije – (Osijek 8), neobavezatan spomendan
- 8. svibnja – Urlika Nisch, blagdan
- 19. srpnja – Agripin i Sekundo (Srijemska Mitrovica), neobavezatan spomendan
- 30. kolovoza – Bazila (Srijemska Mitrovica), obavezatan spomendan
- 8. studenoga – Simforijan, Klaudije, Nikostrat, Kastor i Simplicije (Srijemska Mitrovica), neobavezatan spomendan.

(3) Vlastite mise nekih župnih crkava:

- 8. siječnja – Gospa Brze Pomoći (Slavonski Brod 1), svetkovina
- 22. siječnja – Sv. Vinko Palotti (Vinkovci 4), svetkovina
- 3. svibnja – Našašće svetoga Križa (Petlovac, Srijemska Kamenica, Trnava, Zmajevac), svetkovina
- 6. svibnja – Dominik Savio (Slavonski Brod 7), svetkovina
- 16. svibnja – Ivan Nepomuk (Gibarac, Putinci), svetkovina
- 24. svibnja – Pomoćnica Kršćana (Sotin), svetkovina
- 27. lipnja – Ladislav (Punitovci), svetkovina
- 16. kolovoza – Rok (Morović, Đakovačka Satnica, Petrovaradin 3, Rokovci, Veliškovci), svetkovina
- 4. rujna – Rozalija (Ivanovac), svetkovina
- 12. rujna – Presveto Ime Marije Djevice (Osijek 3, Retkovci, Svilaj, Vrbanja), svetkovina
- 20. listopada – Vendelin (Jarmina), svetkovina
- 25. studenoga – Katarina (Nijemci, Sot), svetkovina
- 4. prosinca – Barbara (Draž), svetkovina.

Misal je ovoga puta tiskan dvobojno. Grafički je bespriješoran.³³⁰ Sadrži ci-jeli red mise, tako da uz njega nije potrebno rabiti redoviti misal. Osobno nam je poznato iz razgovora s biskupom Kosom, da je on, nakon toliko vremena, htio doista požuriti da Vlastiti misal što prije ugleda svjetlost dana. Otuda, zacijelo, i neke manjkavosti. Za većinu svetaca *ne donose se vlastita čitanja*, nego upućuje na zajednička slavlja. A marljivi je dr. Benković još 1972. naznačio koja bi čitanja trebala biti! Osim toga, dotadašnji Vlastiti misal (MP 1967 i VM 1968) u svom siromašnom ciklostilskom izdanju donosi otisнутa vlastita svetopisamska čitanja. Činjenica da manjkaju svetopisamska čitanja za Srijemske mučenike začuđuje tim više što se za vlastite mise nekih mjesta donose vlastita čitanja.³³¹

Nadalje, misne su molitve iz liturgijskih slavlja za sve crkve preuzete iz prethodnog Vlastitog misala (VM 1968), uz neznatna stilska poboljšanja. Ti su prije-vodi nerijetko »ropski«. Na njima se nije dovoljno radilo da bi one hrvatski dobro zvučale, a da ne izdaju teološki i molitveni sadržaj.³³² Nadalje, molitve za vlastite mise nekih mjesta u cijelosti su preuzete i prilagođene iz zajedničkog slavlja. Budući da u prethodnom vlastitom misalu nije bilo ovih svetaca, očito je da se nije ni pokušalo stvoriti nove molitvene tekstove, kako je to bio slučaj u prethodnom vla-stitom misalu. Jednako tako, u Časoslovu za ove mučenike nema vlastitih otačkih čitanja za Službu čitanja. Jednom riječju, novo izdanje Vlastitog misala i Časoslova ni u čemu nije originalno, nego se samo *mutatis mutandis* prilagodilo ono što je bilo potrebno iz prethodnih izdanja i važećeg Rimskog misala. Štoviše, budući da ovo izdanje redovito ne donosi misna čitanja za srijemske i panonske mučenike, možemo reći da je i siromašno, a iznad svega nepraktično u usporedbi s prethodnim ciklostilskim izdanjem.

Dakle, za razliku od izdanja iz 1967. i 1968., ovo je izdanje očigledno rađeno u žurbi. Očito nije bilo dovoljno nastojanja da se molitveni tekstovi iščitavaju, poboljšaju, pa čak možda i ponovno napišu, umjesto da se preuzimaju iz zajednič-kih slavlja. Naime, ako se po samoj naravi stvari očekuje da se vlastite mise slave na narodnom jeziku, nije li ovo bila prigoda sastaviti nove molitve na narodnom jeziku, pa ih onda – tek radi odobrenja – prevesti na latinski? Jer, nije isto molitvu napisati u duhu onog jezika u kojem će se i moliti, ili je prevoditi s latinskog. Pre-ma tome, važeći Vlastiti misal ne donosi ništa novoga, izuzme li se izuzetno dobra

³³⁰ Za to je zaslужan Antun Jarm, koji je ovaj misal priredio za tisak.

³³¹ Npr. neobično je da se za Sv. Jakova Markijskog, za Gospu Brze Pomoći, za Sv. Vinka Palottija i za Pomoćnicu Kršćana donose i molitve i čitanja, a za Srijemske mučenike samo molitve.

³³² Kao primjer, navedimo prvu popričesnu molitvu o spomenu svete Anastazije: »Nas, nahranjene tvojim tijelom i krvlju, na putu spasenja neprestano upravljam opomenama Crkve; kao što si nekoć po svetom Ireneju vodio blaženu Anastaziju.« Ne bi li bilo »pitkije« da se npr. ovako prevelo: »Okrijepio si nas, Gospodine, svojim Tijelom i Krvlju. Molimo te, naukom svoje Crkve neprestano nas upravljam putu spa-senja, kao što si nekoć po svetom Ireneju upravljaš i svetu Anastaziju.«

grafička obrada i tisak. Štoviše, on je u određenom smislu i siromašniji od prethodnoga, jer ne donosi vlastita misna čitanja za sve svece.

c) VLASTITI ČASOSLOV (VČ 1995)

Popis vlastitih svetkovina, blagdana i spomendana slijedi Vlastiti kalendar iz 1990./1992. (kao gore), osim što je dodano:³³³

- 12. rujna – Gospa Velikoga hrvatskog krsnog zavjeta³³⁴

Ovaj časoslov je u odabiru molitvenih tekstova nedosljedan. Za Hermila i Stratonika, Anastaziju, Osječke mučenike, Agripina i Sekunda, Urzicina, Bazilije Fruškogorske mučenike donosi samo himan za Jutarnju i molitvu (pri čemu su neki označeni kao obvezatan, a neki kao neobvezatan spomendan). Za Sinerota, Ireneja, Euzebijia i Poliona, Kvirina, Klementa Ohridskog i drugove te Ivana Kapistranskog, tome dodaje još i otačko čitanje. Za Montana i Maksimu, svemu tome se dodaje još i himan za Službu čitanja. Ni glavni zaštitnici biskupija, Ilija i Dimitrije, nisu jednako tretirani: za Iliju je navedena cjelokupna Služba časova, a za Dimitrija se navode himni, antifona za pozivnik, pasija i molitva, a za ostalo se upućuje na zajedničko slavlje jednog mučenika. Bilo bi logično da su na jedan način tretirani spomendani, a na drugi blagdani, odnosno svetkovine. Ovako ostaje dojam da je nedostajala ona »zadnja ruka« koja bi to sve pregledala i ujednačila.

³³³ VČ 1995, str. 7.-8.

³³⁴ Biskup Ćiril Kos obrazlaže: »Vlastitom časoslovu, po želji naših svećenika, dodan je i spomen Gospe Velikoga zavjeta i Majke Božje Bistričke, prema odobrenom Časoslovu Splitske i Zagrebačke nadbiskupije.« Vidi: VČ 1995, str. 5.

**Tablica datuma liturgijskih slavlja svetaca
u vlastitim misalima i časoslovima
Đakovačke ili Bosanske i Srijemske biskupije**

Donosimo popis datuma liturgijskih slavlja svetaca koji su se slavili i koji se danas slave kao vlastiti u Đakovačkoj ili Bosanskoj i Srijemskoj biskupiji. Neki od njih su se slavili kao srijemski mučenici, ali se kasnijim istraživanjem pokazalo da se radi o mučenicima iz drugih krajeva. To su: Amfilocije i Kronida; Filet, Lidija, Makedonije i Teoprepid; Kvadrat, Teodozije, Emanuel i drugovi te, konačno, Saba i drugovi.

	OP 1807	PM1885 PO 1885 Ordo 1839	PM1919	MP 1932 OP 1932	MP1967 VM1968 OP 1967	VM1990 VČ1995
Agripin i Sekundo, Maksim, Marcije i Fortunat	-	26. 8. Hermogen i Fortunat	23. 8. Hermogen i Fortunat	23. 8. Hermogen i Fortunat	-	19. 7.
Amfilocije i Kronida		30. 3.	27. 3.	27. 3.	-	-
Anastazija	-	-	-	-	3. 1.	15. 1.
Bazila	-	-	-		-	30. 8.
Ćiril i Metod	14. 3	5. 7.	5. 7.	5. 7.	5. 7.	5. 7.
Dimitrije	26. 10.	26. 10.	26. 10.	26. 10.	26. 10.	26. 10.
Donat, Venust, Romul i Silvan	-	11. 3.	17. 2.	17. 2.	-	-
Eleuterije i Antija	18. 4.	18. 4.	18. 4.	18. 4.	-	-
Filet, Lidija, Makedonije i Teoprepid	-	29. 3.	27. 3.	27. 3.	-	-
Hermilo i Stratonič	-	15. 2.	13. 1.	-	-	13. 1.
Hermogen i Fortunat	-	26. 8. ³³⁵	23. 8.	23. 8.	-	19. 7.
Ilija	20. 7.	20. 7.	20. 7.	20. 7.	20. 7.	20. 7.
Inocent i drugovi	-	4. 7.	4. 7.	4. 7.	-	-
Ivan Kapistranski	23. 10.	23. 10.			23. 10.	23. 10.
Irenej	11. 4.	26. 3.	26. 3.	26. 3.	23. 8.	6. 5.
Jakov Markijski	-	-	-	-	28. 11.	28. 11.
Klaudije, Simforijan i dr.	-	-	-	-	-	8. 11.

³³⁵ Ovog spomena nema u Ordo 1839.

VLASTITI MISAL ĐAKOVAČKE I SRIJEMSKE BISKUPIJE

Klement Ohridski i dr.	-	-	-	-	-	27. 7.
Kvadrat, Teodozije, Emanuel i drugovi	-	28. 3.	26. 3.	-	-	-
Kvirin	4. 6.	4. 6.	4. 6.	4. 6.	4. 6.	4. 6.
Laur, Flor Prokul i Maksim	-	18. 8.	-	-	-	-
Montan i Maksima	27. 3.	27. 3.	26. 3.		6. 5.	26. 4.
Mučenici Osijeka i Panonije	-	-	-	-	-	20. 2.
Polion	13. 5.	13. 5.	28. 4.	28. 4.	28. 4. Euzebije i Polion	29. 5. Euzebije i Polion
Saba i drugovi	-	12. 4.	12. 4.	12. 4.	-	-
Salomeja	-	-	-	-	17. 11.	19. 11.
Sedam djevica	-	9. 4.	9. 4.	9. 4.	-	-
Sedamdeset dvojica (Šesnaestorica)	-	25. 2.	23. 2.	-	-	-
Sinerot	23. 2.	23. 2.	23. 2.	23. 2.	21. 2.	24. 2.
Svi srijemski mučenici		-	-		5. 11.	5. 11.
Urzicin	14. 8.	14. 8.	14. 8.	14. 8.	13. 8.	17. 8.

DRUGI DIO

SADAŠNJI VLASTITI MISAL (1990.) I VLASTITI ČASOSLOV (1995.)

Pojedine spomendane, blagdane i svetkovine Vlastitog misala Đakovačke i Srijemske biskupije donosimo kako padaju prema Vlastitom kalendaru, počevši od mjeseca siječnja. Predstaviti ćemo ih iz tri različita vida.

Prvo ćemo nastojati prikazati povijest pojedinog sveca i povijest njegova čašćenja u općoj i u našoj partikularnoj Crkvi, prema martirologijima i drugim povijesnim izvorima. Pri tome ćemo navesti izvješća o mučeništvu – pasije, odnosno akta, gdje ih bude bilo, jer su ona u osnovi veoma vjerodostojna te imajući u vidu da su se ti tekstovi u starini čitali u bogoslužju, kako to i danas čitamo u Službi časova i kao što je to i danas običaj u nekim euharistijskim slavljima milanske liturgije. Takoder ćemo ukratko navesti što se o pojedinom svecu može naći u sada važećem Vlastitom časoslovu.

U drugom dijelu donosimo misne molitve prema starim vlastitim misalima³³⁶ i prema važećem Vlastitom misalu. Za sve molitve donosimo najprije njihov latinski izvornik, potom drevna vredna (ukoliko postoje) svake pojedine molitve,³³⁷ a

³³⁶ Uz vlastite misale Đakovačke i Srijemske biskupije, molitve za spomen ovih svetaca nalazimo također u madarskim i franjevačkim vlastitim misalima.

³³⁷ Za izvore prethodnog misala (tj. onoga Pija V.) usp. Bruylants. Za važeća prva dva izdanja Misala Pavla VI. (1970. i 1975.) korisno je pogledati konkordanciju: T. SCHNITKER – W. SLABY (prir.), *Concordantia verbalia Missalis Romani*, Aschendorf Münster, 1983. Za molitve iz ista prva dva izdanja Misala Pavla VI. do sada su iscrpljeno objavljena vredna molitava došašća i božićnog vremena u današnjem misalu: C. JOHNSON - A. WARD, *The sources of the Roman Missal (1975.)*, 1 Advent, Christmas, Rome, 1986., u *Notitiae* 22 (1986.), str. 441.-747, te za predslavlja: A. WARD - C. JOHNSON, *The sources of the Roman Missal (1975.)*, 2, *Prefaces*, Rome, 1987., u *Notitiae* 23 (1987.), str. 408s. Nažalost, vredna koja C. JOHNSON donosi u *The sources of the Roman Missal (1975.) Proprium de tempore i Proprium de sanctis*, Rome, 1996., nemaju *Comune sanctorum*. Razmjerno skromne naznake izvora, neposredno po objavi obnovljenog misala, dao je član komisije za njegovu obnovu: A. DUMAS (prir.) *Les sources du nouveau Missel Romain*, u *Notitiae* 7 (1971.), str. 38.-42; 74-77; 94.-95; 134.-136.; 276.-280. Stoga smo se služili iscrpljom konkordancijom molitvenih izvora iz starih sakramentara: J. DESHUSSES – B. DARRAGON, *Concordances...* Za izvore svih molitava iz zajedničkog slavlja mučenika usp.: Z. PAŽIN, *Mučeništvo u Misalu Pavla VI.*, u: Diacovensia, 1(1997.), str. 17.-98.

onda i hrvatski prijevod. Nakon toga ćemo istražiti teološku vrijednost molitvenih izričaja.

U trećem dijelu donosimo misna čitanja s pripadajućim komentarima. Pri tome valja uzeti u obzir da VM 1990 za čitanja većinom upućuje na zajednička slavlja. U tome smo slučaju uzeli ona čitanja koja donosi VM 1968, a u tri smo slučaja sami izabrali tekstove iz odgovarajućeg zajedničkog slavlja.

U dodatku donosimo i pasije (akta) koje postoje za neke mučenike.

SVETI HERMILIO I STRATONIK

13. siječnja

I. POVIJESNI PODACI I ŠTOVANJE

Za dan 13. siječnja stari Rimski martirologij o ovim mučenicima piše:

Singidoni, in Mysia superiore, sanctorum Martyrum Hermyli et Stratoni-
ci, qui, post saeva tormenta, sub Licinio Imperatore, in Istrum flumen
demersi sunt.³³⁸

U Singidunu, u gornjoj Meziji, spomen svetih mučenika Hermila i Strato-
nika, koji su poslije okrutnog mučenja utopljeni u rijeci Dunavu za
vladanja Licinijeva.

Novi Rimski martirologij za dan 13. siječnja donosi gotovo isti tekst.

Singiduni in Moesia, sanctorum Hermili et Stratonici, martyrum, qui post
saeva tormenta sub Licinio imperatore in Istrum flumen demersi sunt.³³⁹

U Singidunu, u Meziji, [spomen] svetih Hermila i Stratonika, mučenika,
koji su poslije okrutnog mučenja za cara Licinija utopljeni u rijeci Du-
navu.

U Vlastitom časoslovu za njih stoji:

Hermilo, đakon singidunski i Stratonik, stražar, bačeni u Dunav kod Sin-
giduna upleteni u ribarsku mrežu. Tijela im pronađena kod mjesta Okta-
bon (Višnjica). Mučeni pod Licinijem oko 315. godine.³⁴⁰

Osim ovoga, VČ 1995 donosi vlastiti himan za Jutarnju te vlastitu molitvu.³⁴¹

Njihovo je mučeništvo sigurno, jer ga, uz spomenuti rimske, spominju i grčki
menoligiji.³⁴² Naime, car Licinije stolovao je u ovim krajevima. Nakon što se za-

³³⁸ Mart 1584, str. 45.-46; Mart 1922., str. 11.

³³⁹ Mart 2004, str. 97.

³⁴⁰ VČ 1995, str. 9. Valja ovdje spomenuti da je himan za Jutarnju napisao M. Dragutinac. Usp. M. DRA-
GUTINAC, *Skriptum na križu. Opjevani martirologij*, (prir. P. MADŽAREVIĆ, I. ANDRIĆ, I. ĆURIĆ),
Biskupski ordinarijat, Đakovo, 2005., str. 66.

³⁴¹ Usp. VČ 1995, str. 9.-10

³⁴² Menologij je poput martirologija na Zapadu: popis svetaca (mučenika) za određene dane u godini, s
duljim ili kraćim opisom njihova života (mučeništva). Usp. S. RITIG, Martyrologij srijemsko-panonske
metropolije, u: *Bogoslovska smotra* 3 (1911.), str. 259.-260.

vadio s Konstantinom progonio je kršćane od 314. do 315. godine, odnosno sve do vlastita poraza početkom listopada 315.³⁴³

Prema jednoj grčkoj pasiji nepoznatog autora,³⁴⁴ Hermilo je bio đakon u Singidunu, a Stratoničan član njegove obitelji. Nakon mučenja obojica su bila utopljena u rijeci *Istrum* (Dunav). Druga grčka akta daju opširniji opis.³⁴⁵ Iako su »iskičena«, kako veli Ritig, u svojoj su osnovi ipak pouzdana.³⁴⁶ Prema tim aktima, nakon što je car Licinije odredio nagraditi svakoga koji mu prokaže nekog kršćanina, jedan je vojnik prijavio Hermila da je kršćanin i đakon te da prezire bogove i samoga cara. Car je odmah naredio da Hermilo bude priveden. Vojnici su ga pronašli kako se moli i doveli ga pred cara. Hermilo pred njim hrabro ispovjeda svoju vjeru. Priznaje da je kršćanin i đakon te osuđuje rimsку državnu religiju zato što štuje gluhe i nijeme bogove. Zbog toga odbija žrtvovati bogovima. Car stoga naredi da Hermila bičuju i potom da, okovan, bude u bačen u tamnicu. U tamnici je pjevao psalme. Dolazi mu andeo koji ga tješi riječima: »Hermilo, budi čvrst duhom i nemoj se plašiti: govori i nemoj šutjeti, budi odlučan i nemoj se bojati.« Nakon tri dana Hermilo je opet doveden pred cara, ali je ostao nepokolebljiv, izražavajući čuđenje što car ne uvida ispravnost rimske religije. Car se rasrdi i dade ga zbog toga okrutno išibati i ponovno zatvoriti. Stratoničan, zatvorski čuvar i Hermilov prijatelj,³⁴⁷ bio je zadivljen Hermilovom vjerom. Kad je i on doveden pred Licinija, hrabro je isповjedio svoju kršćansku vjeru. I on je pretrpio slična mučenja kao i Hermilo, ali je ostao ustrajan u svojoj vjeri. Na koncu su, prema carevoj presudi, obojica bila umotana u ribarsku mrežu i bačena u rijeku, sve zbog toga, vele akta, da vjernici ne bi mogli štovati njihove zemne ostatke. Međutim, trećega su dana vjernici ipak pronašli njihova tijela, osamnaest stadija od Singiduna. Bilo je to godine 315.³⁴⁸ Ova se akta, kako to svjedoči Dragutinac, nalaze također u jednom mađarskom proprijetu.³⁴⁹

Štovanje ovih mučenika višestruko je zasvjedočeno u grčkim kalendarima, uglavnom 13. siječnja, ponegdje i 2. kolovoza, a spominje se i datum 2. lipnja.³⁵⁰

³⁴³ Usp. S. RITIG, Martyrologij srijemsко-panonske metropolije, u: *Bogoslovska smotra* 3 (1911.), str. 260.

³⁴⁴ Usp. AASS mjesec siječanj, str. 768.-769.

³⁴⁵ Usp. AASS, mjesec siječanj, str. 769.-771. Grčka se akta nalaze u PG 114, 554.-566. Naš hrvatski prijevod donosimo u Dodatku.

³⁴⁶ Usp. S. RITIG, Martyrologij srijemsко-panonske metropolije, u: *Bogoslovska smotra* 3(1911.), str. 260.

³⁴⁷ Prema prvim aktima, nije posve jasno je li on bio zatvorski čuvar ili samo Hermilov prijatelj. Usp. AASS, str. 768.

³⁴⁸ Usp. D. DAMJANOVIĆ, *Sveti Hermilo i Stratoničan*, u: VDSB, 12 (2003.), str. 841.

³⁴⁹ Usp. M. DRAGUTINAC (nepotpisano), *Naši sirmijski mučenici. Sv. Hermil i Stratoničan, mučenici*, u: VDB, 1 (1949.), str. 4.-5.

³⁵⁰ Tako *Bibliotheca Sanctorum*, Città Nuova, 1998. prema: J.-M. SAUGET, *Santi Ermilio e Stratonicico Martiri*, u: <http://www.santiebeati.it/Detailed/93021.html> 4. veljače 2011.

Osobito se štuju u Carigradu. Zanimljivo je, međutim, da ove mučenike ne spominju stari martirologiji. Spomenimo da je u Carigradu postojala crkva posvećena sv. Stratoniku. Gradnja se pripisuje sv. Marcionu.³⁵¹

Ordo 1839 i PO 1885 navodi spomen ovih mučenika za 15. veljače, ali ne donosi ništa vlastito nego upućuje na Zajedničko slavlje više mučenika.³⁵² OP 1932 stavlja ovaj spomen za dan 13. siječnja te donosi antifone i molitvu.³⁵³

U PM 1885³⁵⁴ spomen sv. Hermila i Stratonička slavio se 15. veljače, a u PM 1919³⁵⁵ i MP 1932³⁵⁶ ovi se sveci slave 13. siječnja. U oba misala nema ništa vlastitoga, nego se upućuje na misu *Intret in conspectu tuo*, s tim da se zborna uzima iz sljedeće mise budući da ovi mučenici nisu bili biskupi.

Zanimljivo je da MP 1967 i VM 1968 o sv. Hermilu i Stratoničku ne donose ništa, uz obrazloženje da »nisu iz naše biskupije«,³⁵⁷ iako se Ritig početkom stoljeća zalagao za to da se njihov spomen čak »pojača«, tako da se u Službu čitanja vlastitog časoslova uvrste njihova akta.³⁵⁸

U današnjem Vlastitom misalu³⁵⁹ spomen ovih mučenika slavi se 13. siječnja. Molitve (zborna, dvije darovne na izbor te popričesna) preuzete su iz zajedničkog slavlja mučenika važećeg Misala.³⁶⁰ Vlastiti misal za čitanja upućuje na Zajedničko slavlje mučenika.

³⁵¹ Usp. H. DELEHAYE, *Les origines du culte des martyrs*, Bruxelles, Société des Bollandistes, 1933., str. 239., 246.

³⁵² Ordo 1839, str. 21.-22; PO 1885, str. 45.

³⁵³ OP 1932, 1, str. 16.

³⁵⁴ PM 1885., str. 2.

³⁵⁵ PM 1919., str. 3.

³⁵⁶ MP 1932, str. 7.

³⁵⁷ »Non sunt enim nostrae dioecesis.« Usp. *Calendarium proprium dieocesi diacovensis*, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965, str. 2.

³⁵⁸ Usp. S. RITIG, *Martyrologij srijemsко-panonske metropolije*, u: BS, 3 (1911.), str. 28.

³⁵⁹ VM 1990, str. 89.-90.

³⁶⁰ I to pod br. 5: Za više mučenika izvan vazmenog vremena: RM 1980, str. 613. Za latinski tekst vidi: MR 1975, str. 682.-683. Identičan se tekst nalazi i u najnovijem latinskom misalu, vidi: MR 2002, str. 914.-915.

II. MOLITVE

1. Prethodni vlastiti misali

U ovim misalima upućuje se na misu *Intret in conspectu tuo*, pri čemu PM 1885 i PM 1919 upućuju na zajedničko slavlje, a MP 1932 te molitve i donosi. Radi se o misi, prvoj iz Zajedničkog slavlja više mučenika, s tim da se zborna uzima iz sljedeće mise *Sapientiam sanctorum*, jer se zborna iz prve mise uzimala samo za biskupe.³⁶¹

A) ZBORNA

Deus, qui nos concedis sanctorum Martyrum tuorum Hermili et Stratoni natalitia colere: da nobis in aeterna beatitudine de eorum societate gaudere.³⁶²

Bože, koji nam dopuštaš slaviti nebeski rođendan mučenika Hermila i Stratonika, daj nam da se zajedno s njima radujemo u vječnome blaženstvu.³⁶³

Ovo je jedna od onih stereotipnih molitava iz prethodnog misala. Ne govori se ništa određenije o vrijednosti mučeništva, niti išta što bi se na poseban način odnosilo upravo na ove mučenike. Svećenik jednostavno moli da vjernici slavljem godišnjeg spomena svetih mučenika zajedno s njima radovati se u vječnom blaženstvu, a samo liturgijsko slavljenje zalog je vječnih obećanja.

B) DAROVNA

Adesto, Domine, supplicationibus nostris, quas in sanctorum tuorum commemoratione deferimus: ut qui nostrae iustitiae fiduciam non habemus, eorum qui tibi placuerunt, meritis adiuvemur.³⁶⁴

Bliz budi, Gospodine, našim molitvama koje ti prinosismo o spomenu tvojih svetih. Mi se ne pouzdajemo u vlastitu pravednost. Neka nam pomognu zasluge onih koji su tebi omiljeli.³⁶⁵

³⁶¹ Brugmans 403. Usp. i jedan misal iz tih vremena: MR 1842, str. IX-X Naravno, tekstovi ovih molitava identični su u svim kasnijim izdanjima do, zaključno, MR 1962, str. 10.*-12*.

³⁶² PM 1885, str. 2 i PM 1919, str. 3; MP 1932, str. 7; Brugmans 403. Izvori: GrH 633; GrP 582. Uz manje promjene, ova se molitva u MR 2002 uzima za spomen sv. Januarija, 19. rujna: MR 2002, str. 832.

³⁶³ Naš prijevod.

³⁶⁴ PM 1885., str. 2. i PM 1919, str. 3; MP 1932, str. 7; Brugmans 31. Izvori: Ve 62; GeV 964; GrH 688; GrP 663; GeA 1294.

³⁶⁵ Naš prijevod.

I ova molitva donosi razmjerno jednostavnu poruku:³⁶⁶ vjernici se ne uzdaju u vlastitu pravednost. Stoga mole Gospodina da primi njihove molbe po zaslugama svetaca koji su mu se svidjeli.

c) POPRIČESNA

Quaesumus, Domine, salutaribus repleti mysteriis: ut quorum solemnia celebramus, eorum orationibus adiuuemur.³⁶⁷

Okrijepljeni spasonosnim otajstvima, molimo, Gospodine, da nam pomognu molitve onih čiju svetkovinu slavimo.³⁶⁸

I ovo je općenita molitva.³⁶⁹ Vjernici su se pričestili svetim otajstvima, pa sad mole da im pomogne zagovor svetaca čiji su spomen slavili.

Kao što je vidljivo, molitve ne donose neku značajniju teologiju liturgijskog slavlja o spomenu mučenika niti neku značajniju odliku samog mučeništva. One ističu veličinu i zagovor svetaca, dok se vjernici mogu tek nadati Božjoj milosti po otajstvima koja slave po zagovoru svetih mučenika o njihovu spomendanu.

2. Današnji Vlastiti misal

Današnji Vlastiti misal za spomen ovih mučenika preuzima molitve iz Zajedničkog slavlja više mučenika izvan vazmenog vremena, važećeg Rimskog misala.

a) ZBORNA

Da nobis, quae sumus, Domine, fidei³⁷⁰ miseratus augmentum, ut, quae sanctos martyres tuos Hermilum et Stratonicum usque ad sanguinem re tenta glorificat, nos etiam iustificet, veraciter hanc sequentes.³⁷¹

Gospodine, tvoji sveti mučenici Hermilo i Stratonički slavno su održali vjeru i uz cijenu krvi. Daj da tu vjeru produbimo, iskreno u život provedemo i tako postignemo opravdanje.³⁷²

³⁶⁶ Vjerojatno zato nije ni uvrštena u MR 1975 i MR 2002.

³⁶⁷ PM 1885, str. 2 i PM 1919, str. 3; MP 1932, str. 7; Bruylants 930. Izvori: GrH 101; 107; 481; 689; GrP 80; 417; 664; GrA 1226.

³⁶⁸ Naš prijevod.

³⁶⁹ Vjerojatno zato ni ona nije uvrštena u MR 1975 i MR 2002.

³⁷⁰ Ve 713 dodaje *tuae*.

³⁷¹ R 1990, str. 30; MR 1975, str. 682; MR 2002, str. 914. Izvor: Ve 713.

³⁷² VM 1990, str. 89; VČ 1995, str. 10; RM 1980, str. 613. Zanimljivo je da se u RC 1992 sv. Hermilo i Stratonički pojavljuju samo u kalendaru, ali nema ni njihova himna ni molitve, nego rukopis na prvoj stranici započinje sa sv. Anastazijom. Spomenimo da RM 1973, str. 156,* ima ovaj prijevod: »Gospodine, tvoji su se sveti mučenici I. i I. proslavili jer su vjeru uz cijenu krvi održali. Daj da u toj vjeri porastemo, nju u život provodimo i tako postignemo opravdanje.«

Naš prijedlog prijevoda ove zborne molitve:

Daj, molimo, Gospodine, da nam po tvome smilovanju poraste vjera koju su tvoji sveti mučenici Hermilo i Stratonic sve do smrti sačuvali i po njoj se proslavili, da bismo u toj istoj vjeri iskreno živjeli i tako opravdanje postigli.

Hrvatski prijevod, kao što je to često slučaj, ne donosi sve bogatstvo latinskog originala. Anamneza je spretno umetnuta u molbenicu, što je u hrvatskom prijevodu teže postići. U anamnetskom dijelu govori se o tome da su sveti mučenici vjeru sačuvali sve do smrti i po njoj se proslavili. Tako su ispunili onaj poticaj iz Knjige Otkrivenja: *Budi vjeran do smrti i dat će ti vijenac života* (Otk 2,10b), jer je kojiput potrebno upravo *do krvi* se zauzeti za čistu vjeru: *Ta još se do krvi ne oduprijeste u borbi protiv grijeha* (Heb 12,4). U molbenom dijelu vjernici mole da im se uveća vjera, kao što su apostoli Isusa molili da im umnoži vjeru (Lk 17,5: *Auge nobis fidem*), i to onu vjeru koju su mučenici sačuvali do smrti i po kojoj su proslavljeni, da bi i vjernici, istinski slijedeći tu istu vjeru, po njoj bili opravdani. Podloga ovog molbi svakako može biti Rim 5,1-11, gdje se naglašava da smo opravdani po vjeri u Kristovo besplatno spasenje. Ovdje se čini osobito snažnim izraz *augmentum fidei* – uvećavanje vjere, jer je za vjernike važno da uvijek rastu: *dok svi ne prispijemo do jedinstva vjere i spoznaje Sina Božjega, do čovjeka savršena, do mjere uzrasta punine Kristove* (Ef 4,13).

b) DAROVNA

(1) Prva

U Rimskom se misalu ova molitva, osim u Zajedničkom slavlju mučenika, nalazi kao darovna 32. nedjelje kroz godinu (naravno, osim onoga: *beatorum N. et N. exemplis*).

*Sacrificiis praesentibus, Domine, quaesumus, intende placatus, ut, quod passionis Filii tui mysterio gerimus, beatorum Hermili et Stratonicorum exemplis, pio consequamur affectu.*³⁷³

Izvori:

Tekst je doslovno preuzet iz Bruylants 1009, a sastavljen je od starih izvora:³⁷⁴

Ve 1326

*Sacrificiis praesentibus, domine, quaesumus intende placatus ut et devo-tioni nostrae proficiant et saluti.*³⁷⁵

³⁷³ R 1990, str. 30; MR 1975, str. 682; MR 2002, str. 914.

³⁷⁴ Za izvor ovih dviju darovnih molitava usp. još: Z. PAŽIN, *Mučeništvo...,* str. 41.-42.

³⁷⁵ Usp. još: GeV 1138: GrH 159; 203; 257; 614; 629; 721; 803; 806; GrP 175; 231; 526; 586; 695; 806; 809.

GeV 346:

Suscipe, quaesumus, domine, munus oblatum et dignanter operare, ut quod passionis mysterio gerimus, piis affectibus consequamur.

Gospodine, milostivo pogledaj ovu žrtvu kojom obnavljamo muku tvoga Sina: po primjeru svetog Hermila i Stratonička, daj da duhom uđemo u otajstvo spasenja.³⁷⁶

Naš prijedlog prijevoda:

Milostivo primi, molimo, Gospodine, ovu žrtvu što je prinosimo, da ono što izvršujemo otajstvom muke tvoga Sina, primjerom svetih Hermila i Stratonička odana srca i postignemo.

Vjernici mole da Gospodin primi darove koje prikazuju. To što oni čine, jest ostvarivanje otajstva Kristove muke. U završnoj molbenici oni mole da, primjerom svetih mučenika, i oni u svome duhu postignu ono što to otajstvo označava. Naime, kao što su mučenici – u Kristu – sami sebe prinijeli Bogu i tako postigli spasenje, tako i vjernici žele, ne izbjegavajući nevolje života, postići isto spasenje. Molitva tako izražava temeljnu istinu našega spasenja: Krist nas je spasio svojom smrću i uskrsnućem, a mi smo pozvani naslijedovati ga u nevoljama, da bismo s njime bili i proslavljeni.

(2) Druga

*Haec hostia, Domine, quam in beatorum Hermili et Strattonici triumpho deferimus, corda nostra tui amoris igne iugiter inflammet, et ad promissa perseverantibus praemia disponat.*³⁷⁷

Izvor: Novosastavljena molitva. Usp. također: MR 1570. Veni Sancte Spiritus: reple tuorum *corda fidelium, et tui amoris in eis ignem accende.*³⁷⁸

³⁷⁶ VM 1990, str. 89.

³⁷⁷ R 1990, str. 30; MR 1975, str. 682; MR 2002, str. 915.

³⁷⁸ MR 1570, str. 383. (Alezija nakon prvog čitanja na Duhove). Taj redak se ponavlja u svim misalima, sve do danas važećega Lekcionara: *Rimski misal obnovljen prema odluci Svetog općega sabora Drugog vatikanskog, proglašen vlašću pape Pavla VI. Lekcionar, I. Nedjelje ABC i Svetkovine Gospodnje*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007., str. 183. Ovaj se redak javlja i u pontifikalima već od 13. st. u Redu posvete oltara: M. ANDRIEU (prir.), *Le Pontifical Romai au moyen-age, 3: Le Pontifical de Guillaume Durand*, Città del Vaticano, 1940, str.492., kao i u kasnijim pontifikalima sve do Drugoga vatikanskog sabora: *Pontificale Romanum. Editio princeps (1595-1596)*. Edizione anastatica, Introduzione e Appendice a cura di M. SODI, A. M. TRIACCA, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1997., str. 428.; originalna paginacija 423; *Pontificale Romanum sumorum pontificium jussu editum, a Benedicto XIV. et Leone III. Pont. Max. recognitum et castigatu, Editio prima post typica*, Ratisbona, 1891, str. 440; *Pontificale Romanum, Pars prima. Editio Typica*, Typis polyglottis Vaticanis, 1961. str. 66. Inače, izraz *amoris ignem* nalazimo i u starim sakramentalima, bilo da se govori o daru ljubavi koji su o Duhu apostoli dobili na dan Pedesetnice (GrA 1616; GrA 1617; GeV 646), bilo da je riječ o žaru ljubavi koju je Isus zapalio u ženi Samarijanki (GrA 1566). Za izraz *igne inflammet* usp. još GrH 546; Ve 1216.

Gospodine, prinosimo ti ovu žrtvu u slavu pobjede mučenika Hermila i Stratonika. Zapali nam srce ognjem svoje ljubavi i nadahni nam želju za nagradom postojanih duša.³⁷⁹

Ovaj je prijevod točan i jasan. Mučeništvo je, zapravo, znak slavodobitne pobjede koja crpi snagu iz ognja Božje ljubavi razlivene u našim srcima. Po tom istom daru Božje ljubavi i mi se možemo nadati nagradi namijenjenoj onima koji su, poput mučenika, postojani. U ovom je dijelu molitva nadahnuta retkom iz Rim 5,5: *Ljubav je Božja razlivena u srcima našim po Duhu Svetom koji nam je dan!*

c) POPRIČESNA

Pasti, Domine, pretioso Corpore et Sanguine Unigeniti Filii tui, in commemoratione beatorum martyrum tuorum Hermili et Stratonici, nobis perseveranti caritate in te manere, de te vivere, et ad te moveri concedas.³⁸⁰

Izvor: N (usp. Ve 16; 69; GeH 612 + Ef 31,17 + Ve 1111; GrA 1533; Dj 17,28)³⁸¹

Ve 16: *Corporis sacri et praetiosi sanguinis* repleti libamine quaesumus, deus noster: quod pia devotione gerimus, certa redemptione capiamus. per.

Ef 3,17b: in *caritate* radicati et fundati³⁸²

Ve 1111: Deus *in quo vivimus, movemur* et sumus, pluviam nobis tribue congruentem, et praesentibus subsidiis sufficienter adiuti, sempiterna fiducialius appetamus.

Gospodine, proslavili smo spomen tvojih mučenika Hermila i Stratonika i pričestili se dragocjenim Tijelom i Krvljtu tvoga Jedinca. Daj nam ustrajnu ljubav, da u tebi ostanemo, od tebe živimo i k tebi težimo.³⁸³

Anamnetski je dio općenit: vjernici su blagovali Tijelo i Krv Kristovu o spomenu svetih mučenika. Molbeni dio je očito nadahnut dijelom Pavlova govora u Ateni, kako čitamo u Djelima apostolskim:

³⁷⁹ VM 1990, str. 89.

³⁸⁰ R 1990, str. 30; MR 2002, str. 915.

³⁸¹ Za izvor ove molitve usp. još: Z. PAŽIN, *Mučeništvo...,* str. 47.-48.

³⁸² Latinski tekst Svetoga pisma donosimo prema: *Nova vulgata Biblorum sacrorum editio, Sacros. oecum. Concilii Vaticani II ratione habita iussu Pauli PP VI recognita, auctoritate Iohannis Pauli PP. II promulgata*, Libreria editrice Vaticana, 1979. (= NVg).

³⁸³ VM 1990, str. 89. Čini nam se da bi bio tečniji ovaj prijevod: »O spomenu blaženih mučenika Hermila i Stratonika nasitili smo se, Gospodine, Tijelom i Krvljtu tvoga Šina. Daj nam da ustrajnom ljubavlju u tebi ostanemo, od tebe živimo i k tebi se krećemo.«

Dj 17,28: U njemu [Bogu] doista živimo, mičemo se i jesmo (latinski: *In ipso enim vivimus et movemur et sumus*).

Sličnu misao nalazimo i u Ivanovu Evandelju:

Iv 15,9: Kao što je Otac ljubio mene tako sam i ja ljubio vas; ostanite u mojoj ljubavi.

To i jest temeljna vrijednost euharistije: vjernici se po pričesti tako sjedinjuju s Kristovim vazmenim otajstvom, da onda u njemu mogu i trebaju ostati u ovom vremenu i u vječnosti.

III. ČITANJA

Budući da VM 1990 upućuje tek na čitanja iz zajedničkog slavlja mučenika, mi ćemo predstaviti i analizirati čitanja iz mise *Intret in conspectu tuo*, iz prethodnih misala, koja nam se čine osobito primjerena spomendanu ovih mučenika.

1. Prvo čitanje (Mudr 3,1-8)

¹Duše su pravednika u ruci Božjoj i njih se ne dotiče muka nikakva.

²Očima se bezbožničkim čini da oni umiru i njihov odlazak s ovog svijeta kao nesreća; ³i to što nas napuštaju kao propast, ali oni su u miru.

⁴Ako su, u očima ljudskim, bili kažnjeni, nada im je puna besmrtnosti.

⁵Za malo muke zadobili su dobra velika jer Bog ih je stavio na kušnju i našao da su ga dostojni. ⁶Iskušao ih je kao zlato u taljici i primio ih kao žrtvu paljenicu. ⁷Zato će se u vrijeme posjeta njegova zasjati te će vrcati kao iskre u strnjici. ⁸Sudit će pucima i vladati narodima i Gospodin će kraljevati nad njima uvijek.

Ovaj je tekst na poseban način pogodan upravo za spomen ove dvojice mučenika. Hermilo i Stratonik bili su ludi u očima svojih protivnika. Rimskom je sucu i ostalim sudionicima mučeništva izgledalo da je posve bezumno izgubiti život samo zbog toga što čovjek ne želi staviti šaku tamjana na žar ispred kipa nekog božanstva. Nadalje, koliko god su njihove tjelesne muke bile strašne, one su završile za nekoliko dana. Zato pismo veli da je to *malo muke*. Po svojoj su smrti postali dionicima Kristove smrti, zato su određeni da s njime kraljuju, vladaju i sude. Površina ovoga teksta i ovih mučenika svevremenska je: onaj tko je Bogu vjeran, vjeran je samome sebi i svome pozivu. Zato, unatoč nevoljama, on uživa velik mir već za ovoga života te zadobiva vječnu sreću.

Starozavjetna je Knjiga Mudrosti nastala u židovskoj dijaspori u Egiptu, kamo Židovi dolaze već nakon propasti Sjevernog kraljevstva.³⁸⁴ U egipatskoj Aleksandriji, gdje imamo simbiozu staroegipatske, grčke i židovske kulture, dje-lovala je velika židovska zajednica i autori govore upravo o Egiptu kao mjestu nastanka ovog spisa. Za autora ovog spisa mudrost je dar koji Bog nudi cijelom svijetu, ali preko Izraela.³⁸⁵ Naš tekst pripada prvom dijelu knjige, gdje imamo diskusiju između vjernika i bezbožnika. Bezbožnici, koji niječu zagrobni život, napadaju pravednike i rugaju im se, prigovarajući kako nakon ovozemaljskog života nema više ništa.

Smrt je uvijek povezana s patnjom, a promatrana na starozavjetnoj pozadini, smrt, pogotovo nasilna, neka je vrst kazne Božje.³⁸⁶ Ovdje imamo drugačiji način shvaćanja patnje i nasilne smrti. Pravednici odlaze u miru, premda sve izgleda drugačije. Tako je patnja i nasilna smrt zapravo samo kušnja i neka vrst katarze. Mučeništvo i nasilna smrt nisu kazna Božja, katastrofa i znak slabosti, nego znak izabranja. Patnja, koju pravednik mora podnijeti u vrijeme ovozemaljskog života, daje nadu za mirnu egzistenciju s druge strane, nakon smrti. Smrt jest kušnja, ali samo privremena i brzo će proći, jer pravednika čeka puni život. Bile su potrebne generacije i duga promišljanja dok nije sazrela ta svijest, a ljudi polako shvatili i povjerivali da postoji život vječni, život nakon ovog života.³⁸⁷ Stoga samo bezbožnici govore o smrti pravednika, a za pravednike smrti nema. Redci 4-5 sadržajno su vrlo slični tekstu iz 2 Mak 6,18s gdje se govori o mučeništvu Eleazara, te dalje o mučeništvu sedmorice braće i njihove majke. Vremenski gledano, posrijedi su možda aluzije na progonstva Židova, pravednika u vrijeme vladavine Seleukovića.³⁸⁸ Ovdje prikazane kušnje prikazuju Boga kao dobrog pedagoga, koji svoj narod, ali i svakog pojedinca, odgaja vješto, nekada strogo, ali na koncu za dobro tog istog naroda i tog istog pojedinca. Zadnja dva retka našeg čitanja govore o суду. Božji posjet, kako je to ovdje označeno, donijet će promjenu. O bezbožnicima se više ne govori – pravednici, »umnici« dolaze sada na scenu. (Slično kao u Dn 12,3: *Umnici će blistati kao sjajni nebeski svod, i koji su mnoge učili pravednosti, kao zvijezde navijeke, u svu vječnost.*) Oni će suditi svim ostalima – pucima i narodima. Bit će nagrađeni za svoju vjernost. Već na samom početku Knjige Mudrosti nalazimo upravo tu napomenu (Mudr 1,1: *Ljubite pravednost, vi suci zemaljski...*). Za života, bezbožnici su im se rugali, a sada oni sude tim istim bezbožnicima, odnosno čiste svijet od zla. Praved-

³⁸⁴ Usp. G. ZIENER, *Pravednost i mudrost: Put u život. Knjiga Mudrosti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995., 8; Usp. A. SCHMITT, *Weisheit*, Echter Verlag, Würzburg, 1989, str. 6.

³⁸⁵ G. ZIENER, *Pravednost i mudrost...*, str. 51.

³⁸⁶ Usp. A. SCHMITT, *Weisheit...*, 26.

³⁸⁷ Usp. A. GONZALEZ i dr., *Commento della Bibbia liturgica. Antico e novo testamento*, Edizioni Paoline, Roma, 1982.,³ str. 503.-504.

³⁸⁸ ISTI, str. 27.

nici ostaju otvoreni prema životu i Gospodin će biti njihov kralj dovijeka. Ovdje se jasno nazire perspektiva, jamstvo budućeg života pravednika. Novozavjetna knjiga Otkrivenja, 20,6 to interpretira na svoj način: *Nad njima druga smrt nema vlasti: oni će biti svećenici Božji i Kristovi i s njime će kraljevati tisuću godina.*

2. Evandelje (Lk 21,9-19)

U ono vrijeme, reče Isus svojim učenicima ⁹»Kad čujete za ratove i pobune, ne prestrašite se. Doista treba da se to prije dogodi, ali to još nije odmah svršetak.« ¹⁰Tada im kaza: »Narod će ustati protiv naroda i kraljevstvo protiv kraljevstva. ¹¹I bit će velikih potresa i po raznim mjestima gladi i pošasti; bit će strahota i velikih znakova s neba. ¹²No prije svega toga podignut će na vas ruke i progoniti vas, predavati vas u sinagoge i tamnice. Vući će vas pred kraljeve i upravitelje zbog imena mojega. ¹³Zadesit će vas to radi svjedočenja.« ¹⁴Stoga uzmite k srcu: nemojte unaprijed smisljati obranu! ¹⁵Ta ja јe vam dati usta i mudrost kojoj se neće moći suprotstaviti niti oduprijeti nijedan vaš protivnik. ¹⁶A predavat će vas čak i vaši roditelji i braća, rodaci i prijatelji. Neke će od vas i ubiti. ¹⁷Svi će vas zamrziti zbog imena mojega. ¹⁸Ali ni vlas vam s glave neće propasti. ¹⁹Svojom ёte se postojanošću spasiti.«

Evandeosko čitanje osvjetjava dvije osobitosti mučeničkog svjedočanstva ovih svetaca: predali su ih njihovi najbliži; drugo, zadobili su Božju mudrost i Božju snagu kojima su riječju i djelom sjajno svjedočili svoju vjeru i postigli vječno spasenje, ono spasenje o kojem Isus veli: »Svojom ёte se postojanošću spasiti.«

Naš se tekst nalazi u odsjeku Evandelja koji govori o Isusovim posljednjim danima u Jeruzalemu. Nakon što je svečano ušao u grad - ovo naša izdanja naslovjavaju kao »Mesijanski ulazak u Jeruzalem« - on plače nad Jeruzalemom, jer nije »upoznao časa svoga pohođenja«. Isus još neko vrijeme poučava u Hramu i 21. poglavlje donosi njegovu »eshatološku besedu«. O znakovima posljednjih vremena govore isto tako i Matej i Marko. Doći će mnogi samozvani mesije, ali ih Isusovi učenici ne bi smjeli niti trebali slušati, odnosno slijediti. Govoreći o znakovima posljednjih vremena, to su »ratovi i pobune«, ali oni su samo najava kraja koji dolazi. Slijede ratovi, sukobi širih razmjera (kraljevstvo protiv kraljevstva), potresi, glad, pošasti, strahote i veliki znakovi s neba. Sve ovo nije ništa neobično za apokaliptička vremena. Spomenuti su zemlja i nebo. Na zemlji će biti glad, pošasti, na nebu znakovi. Ovo će vrijeme biti teško za Isusove učenike, jer će se i njima subjektivno puno toga događati.³⁸⁹ Luka govori o mladoj Crkvi koja se nalazi u poteškoćama, stvarnim i

³⁸⁹ Usp. L. MORRIS, *Evangelje po Luki*, Logos, Daruvar, 1997., str. 323; usp. A. GONZALEZ i dr., *Commento della Bibbia liturgica...*, str. 1274.-1275.

fizičkim, ali to nije nikakva zapreka za Isusove učenike. Sve što im se događa, i dovlačenje u sinagoge i zatvaranje u tamnicy, nije ništa neobično. Sve je to samo prilika za svjedočenje. Malo šokantno djeluje Isusov savjet kako ne treba smisljati obranu unaprijed. Široka je lepeza mogućih patnji kršćana mlade Crkve prvog kršćanskog stoljeća³⁹⁰ – na socijalnom području, na području uprave, denunciranje bilo lokalnim ili rimskim vlastima, a to je posebno delikatno područje, jer su Rimljani budno pazili što se događa u provincijama, kako ne bi došlo do pobuna. Konačno, i Isus je osuđen kao pobunjenik protiv »zakonite« rimske vlasti. Međutim, Isusov je savjet da vjernici trebaju ostati mirni i čvrsti u vjeri, jer će ih Duh Sveti nadahnuti što da govore pred sudovima i u teškim situacijama. Imajući Isusa pred očima, mora nam biti jasno da ni njegov život nije završio romantično, nego brutalnom, grubom smrću. Sva događanja posljednjih vremena neće nam u konačnici odnijeti ni »vlas s glave«, jer tek kroz kušnje možemo dospjeti, zajedno s Isusom, do slave. Isus nam preporučuje postojanost i strpljivost, upravo zato što imamo u nj povjerenja.

IV. DODATAK: MUČENIŠTVO SV. HERMILA I STRATONIKA³⁹¹

AKTA IZ METAFRASTE

1. Impio imperante Licinio et magnum circa idola studium adhibente ut ea honorarentur sacris et sacrificiis impedebat mors gravis omnibus christianis civitatesque propter ipsos indagabantur et regiones vicique et agri et familiae curiose perquirebantur: et quicumque christianum unum deferebat ad imperatorem, videbatur is esse ei benevolus et dignis maximis honoribus. Quocirca et ipse et quicumque ei suberant, hac in re magna utebantur diligentia: cum ille quidem variis diis hi vero imperatori gratificarentur impio et scelerato.

2. Ad hunc ergo Licinium aliquando in sublimi sedentem tribunal accedit quidam ex ordine militari divinum deferens martyrem:

1. U vrijeme bezbožnog cara Licinija veoma se nastojalo bogoslužjem i žrtvama častiti idole, dok se u isto vrijeme teškom smrću prijetilo svim kršćanima. Stoga su zbog njih temeljito pretraživali gradove, pokrajine, sela, polja i obitelji. A tko bi god caru nekog kršćanina prokazao, bio bi dobrohotno nagrađen i veoma počašćen. Zbog toga su, kao i car, i svi njegovi podložnici kroz više dana pokazali veliku marljivost, da bi se tako svidjeli bezbožnom i zločinom okaljanom caru.

2. Kad je, dakle, jednom Licinije sjedio na visokoj sudačkoj stolici, pristupi k njemu netko iz vojničkog staleža prokazujući mu božanskog mučenika.

³⁹⁰ Usp. F. BOVON, *Das Evangelium nach Lukas 4. Teilband (Lk 19,28-24,53)*, Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn, Patmos Verlag, Düsseldorf, 2009., str. 178.-179.

³⁹¹ Naš prijevod prema: AASS *Jan. I.*, str. 769.-771.

Est, dicens, vir quidam Hermylus nomine qui ordinem obtinet diaconi; qui iam dudum quidem ritus colit christianorum, deos autem et te subsannat et nihil facit, o imperator. Haec cum audisset Licinius, non distulit, nec reiecit, sed is qui aderant mox praecipit, eum ubicumque eset comprehenderent et ad tribunal adducerent. Atque illi quidem cum in omni loco scrutati essent et eum alicubi orantem et sanctas manus tolentem comprehendissent ei significant iussum imperatoris. Is vero statim alacer alacres est secutus nihil ignavum nec molle adspectu prae se ferens, quibus ex rebus manifesta fit animae affectio; sed gaudens potius et magna repletus voluptate, quod propter Christum passurus esset. Imperatori ergo se stitit.

3. Ille vero: Responde, inquit, et aperte significa: An te christianum fateris esse, sicut audivimus? Hic vero: Non solum hoc, inquit, cum praeclarasententia et voce confiteor, sed etiam quod Deo, qui sub visum non cadit, sum consecratus et ei assisto, ut qui illus factus sim diaconus. Imperator autem volens se ostendere urbanum et valde ingeniosum: Ergo te, inquit, diis diaconum, hoc est ministrum exhibe. Martyr autem in risum vertens eius promptum et versatile responsum: Videris, inquit, mihi esse surdus, o imperator, aut esse stultum agere. Dixi tibi me ministrare Deo, qui non cadit sub adspectum: non autem horum, qui videntur, aut potius ne vident quidem, esse diaconum. Quos ipse, ut qui falleris, perinde ac deos colis, cum sind lapides et ligna omnino inanima et surda opera manus humanae et quae iis qui sapiunt, sunt potius ridenda, quam adoranda.

4. Non tulit Imperator dicendi libertatem sed statim quibusdam instrumentis aeneis, ad sumendum supplicium confectis, iubet genas quidem verberari martyris, praeconem autem haec clamare:

»Ima«, reče, »neki čovjek, imenom Hermilo, koji vrši službu đakona i koji još odavno slavi kršćanske obrede, a bogove i tebe prezire i nizašto drži, o care.« Kad to ču Licinije, ne časeći ni časa, odmah naredi svojim podložnicima da ga, gdje god se nalazio, uhite i dovedu na sud. Nato ga oni stadoše posvuda tražiti. Kad ga na jednom mjestu pronađoše kako moli uzdižući svete ruke, pokazaše mu carevu naredbu. A on je odmah, spremno i veselo pošao, bez imalo straha i blaga lica, ne kao da je prisiljen, nego, naprotiv, s veseljem i pun radosti, što radi Krista treba biti mučen. I stupi, dakle, pred cara.

3. A on ga upita: »Odgovori i otvoreno reci: Priznaješ li se kršćaninom, kako čusmo?« A on: »Ne samo to«, reče, »nego također jasno i glasno ispovijedam da sam posvećen Bogu čije lice nije vidljivo i njemu služim kao đakon.« A car, želeći se pokazati dosjetljivim i vrlo duhovitim, reče: »Onda, dakle, budi đakon, to jest služitelj bogovima.« A mučenik, podsmjehujući mu se, spremno i vješto odgovori: »Čini mi se, care«, reče, »da si ili gluhi ili k tome još lud kad tako govorиш. Rekoh ti da služim Bogu nevidljivomu, a ne onim bogovima koji se mogu vidjeti, dok oni sami ne mogu razabrati što je to đakon. I ti, isto tako, obmanjuješ sam sebe, jer ih štuješ kao bogove, iako su oni kamenje ili drvo posvema neživo, gluha djela ljudskih ruku. Tko je razborit, treba im se smijati, a ne klanjati.«

4. Car nije htio dopustiti takvu smjelost, pa je smjesta naredio da mučenika svakovrsnim željeznim predmetima za mučenje udaraju po obrazima, vičući:

Ne sis lingua nimium profusus, o Hermyle, honora imperatorem, diis sacrificia et liberare a supplicio. Is autem, etiamsi sic verberatur, perinde ac si nihil subiret molestum, contra tyranno etiam exprobarat imbecilitatem, ut qui dubii perplexique esset animi et plane victus et ideo non fecus ac ii qui sunt pusilli et abiecti animi, ex ira inferet supplicium. Deinde etiam clariori voce utens: Plagas, inquit, quae numquam desinunt et divinas manus experieris, quod eo, qui te fecit, relicto, surdis et mutis diis attendis et quod est gravius, aliorem veluti saluti invidens contendis ad eum trahere interitum.

5. Postquam autem visum est imperatori sufficere supplicium et ira aliquid remisit de nimia acebitate, tradit martyrem carceri et tres dies iubet in eo manere. Fortasse, dicens, ducetur poenitentia vanae suae pertinaciae. Martyr itaque abiens in carcerem, psallebat: *Dominus mihi adiutor, non timeo quid faciat mihi homo. Dominus mihi adiutor, non timeo quid faciat mihi caro.* Iam autem ingrediens custodiam: *Qui pascis Israël dicebat, attende, qui deducis velut oves Ioseph. Qui sedes super cherubim, manifestare et veni ad nos sevandos.*³⁹² Sed sic quidem martyr, siveque erant gravia et molestia, propter Christum pati voluit. Christus autem quomodo se habuit? Num famulum contempsit? Num illo paciente, neglexit ipse consolationem? Et quomodo fuerit hoc nostri Dei, benignitatisque et clementiae, quae omnem superat cogitationem? Non ergo defecit opem ferens sed etiam incitavit ad animi fortitudinem et ad eum angelum mittit consolatorem dicentem: Hermyle, esto bono animo et noli timere; loquere et noli tacere, decerra et noli timere. Mox enim vincens tyranni machinas et desuperferes praeclaram coronam martyrii.

»Obuzdaj svoj jezik, Hermilo, podaj caru čast i žrtvuj bogovima, pa ćeš se oslobođiti muka.« A Hermilo, iako udaran, stajaše kao da nije podnosio muke, pokazujući upravo time nemoc tiraninovu. Naime, oni koji su nesigurna i smućena duha, posvema su pobijeđeni. I baš zbog toga, upravo oni koji su slabašna i niska duha, u bijesu bacaju druge na muke. Nakon toga (Hermilo) još jasnijim glasom reče: »Ti ćeš očutjeti Božju ruku i rane koje nikad ne zarejljuju, jer odbacuješ onoga koji te je stvorio služeći gluhim i nijemim bogovima. A još je teže to, što, zavideći na spasenju onima koji za njim žude, silom ih vučeš u istu propast.«

5. Nakon toga caru je bilo dosta mučenja i nešto se smanjila žestina njegove srdžbe. Predao je mučenika u tamnicu i zapovjedio da tamo ostane tri dana. »Možda će ga«, reče, »ta kušnja odvratiti od njegove isprazne ustrajnosti.« A mučenik je odlazeći u tamnicu pjeval hvalospjev: *U Gospodina se uzdam i neću se bojati: što mi može učiniti čovjek?* (Ps 56,12) *u Boga ja se uzdam i neću se bojati: što mi može učiniti smrtnik?* (Ps 56,5). A dok je ulazio u zatvor reče: *Pastiru Izraelov, počuj, ti što vodiš Josipa k'o stado ovaca! Ti što sjediš nad kerubima, zablistaj i priteci nam u pomoć!* (Ps 80,2-3). Mučenik je tako poradi Krista htio trpjeti muke i nevolje. A kako mu je Krist uzvratio? Zar je zanemario svoga slugu? Zar je on zanemario dati utjehu njemu, koji je trpio? Zar bismo tako nešto mogli i pomisliti za našega Boga, čija dobrostivost i blagost nadmašuje svaku spoznaju? Nije Bog uskratio svoje utjehe, nego je Hermila potaknuo da bude jak duhom i poslao mu anđela tješitelja koji mu reče: »Hermilo, budi čvrst duhom i nemoj se plašiti: govori i nemoj šutjeti, budi odlučan i nemoj se bojati (usp. Dj 18,9). Zamalo ćeš pobijediti mučila tiraninova i po njima ćeš zadobiti vijenac mučeništva.«

³⁹² Biblijski tekstovi u originalu ne slijede Vulgatu.

Sic Deus armat potius adversus tyrannum, qui non appetet. Sic accingit virtute et docet quidem manus ad bellum, dat arcum autem aeneum: ponit brachia et clypeum salutis.

6. Post tertium certe diem, cum tribunal ascendisset Licinius, prontius divino adducto Hermylo: Num modo, inquit, statuisti diis sacrificare et ab imminentibus terroribus minisque et periculis liberari? An adhuc, inquit, ferris per praecipitum et eadem rursus te cepit amentia? Ad haec fortiter admodum Christi miles et pro dignitate eius, qui illum armaverat: Semel, inquit, dixi tibi, o imperator, et opertet contentum prioribus de iisdem non movere amplius. Est enim mihi Deus in caelis, cui soli vivo et cui mox me ipsum hostiam offere propero et a quo spero maximum mihi venturum auxilium. Videam ergo, inquit imperator, an is qui caelos habitat satis tibi aferat auxilii. Statimque iussit et viri sex raptim quod iussi fuerant exequentes, viri manibus robusti immites et crudeles animo caedem et furorem spirantes cum humi martyrem extendissent, virgis caedebant crudelissime. Atque illi quidem sic faciebant, mortali regi servientes. Martyr autem perinde ac si nihil haberet commune cum carne quae sic patiebatur, neque dolorum ullum sensum caperet, intrepide et quiete perseverabat in oratione et Deo attendebat. Haec autem erat oratio:

7. Domine, Deus meus, qui propter me sub Poncio Pilato flagella et plagas tolerasti, ipse me rursus propter te patientem confirma ut possim cursum praesentem perficere, ut cum socius fuero perpessionis dignus quoque sim, qui splendoris efficiat socius. Et talis quidem fuit eius oratio, vox autem protinus audita est desuper dicens: Amen, amen, Hermyle, post tres dies liberaberis a praesentibus molestiis: praeclaras autem et magnificas accipies praesentium laborum remunerations.

Tako ga Bog oboruža protiv tiranina, kako se kasnije pokazalo: opasao ga je jakošću, naučio ruke njegove ratu, a njegovim mišićima dade luk mjedeni i štit spasenja (usp. Ps 18,31,36).

6. I tako, poslije tri dana Licinije dođe u sudište. Kad su doveli božanskog Hermila, Licinije mu reče: »Jesi li možda ipak odlučio žrtvovati bogovima, pa da se tako izbaviš od dalnjih strahota muka? Ili si još uvijek obuzet onom ludošću što te gura u propast?« A ovaj snažno, kao pravi vojnik Krista koji ga je oboružao, te braneći njegovu čast odgovori: »Već jednom ti rekoh, care, i to bi ti trebalo bi biti dovoljno, te nema potrebe da dalje razlažem iste stvari. Meni je Bog na nebesima. Samo njemu živim i njemu se uskoro želim kao žrtva primijeti. Nadam se da će mi od njega doći velika pomoć.« »Vidjet ću, dakle«, reče car, »hoće li ti priskočiti u pomoć onaj koji stoluje na nebesima.« I odmah zapovijedi šestorici snažnih, nasilnih i surovih ljudi, nesmiljena i okrutna duha da mučenika bace na zemlju i nemilosrdno šibaju, što ovi smjesti i učiniše. I dok su oni tako postupali služeći smrtnome kralju, mučenik je podnosio je muke kao da i nije imao ništa zajedničko s tijelom koje je podnosilo takve muke, niti je osjećao kakvu bol. Neustrašivo je i mirno ustrajavao u molitvi, iščekujući Boga. A ovo mu je bila molitva:

7. »Gospodine Bože moj, ti si radi mene pod Poncijem Pilatom podnio bičeve i rane. Mene koji radi tebe trpim ti opet ojačaj, da bih mogao završiti sadašnju trku, da se tako udostojiš učiniti me zajedničarom svoje slave, kao što sam zajedničar tvoje patnje.« Odmah nakon što je on izrekao tu molitvu, začu se glas iz visina koji govoraše: »Amen, amen, Hermilo, nakon tri dana oslobodit ćeš se sadašnjih muka i dobit ćeš sjajnu i veličanstvenu nagradu za sadašnje patnje.«

Et vox quidem martyri magnam attulit audaciam et animi fortitudinem, lictoribus autem magnum incussum timorem: omnesque repente in terram procidentes tremebant et trepidabant adeo ut nec ipse imperator, nec ulli alii fuerunt immunes ab animi perturbatione, sed omne ex aequo moti fuerint: etiam si ille prae impietate coecutiens et gravissime furens noluit intelligere ut bene ageret, nec malitiam odivit, ut dicam cum divino Davide, nec ullam Dei haec facientis miracula, vel minimam accepit notitiam: sed in carcerem rusus obscurum et tenebricosum lucisque experitem tradidit martyrem.

8. Sed mentem adhibere oportet orationi et Dei sapientiae arcanum intelligere. Hinc enim profiscitur id quod est orationis iucundissimum et est athletae coniucturum commilitonem. Is enim qui in custodiā fuerat sanctus creditus et qui curam gerebat carceris erat ei valde amicus et familiaris. Quis ille? Stratonicus ille sapiens qui vedebar quidem eadem sentire quae amicus et esse in religione eiusdem sententiae, nondum autem audebat pietatem libere profiteri, neque Iosephi occultum superaverat disciplinam. Se amici tamen misereri et eius aegre ferre cruciatus, ostendit multorum oculis. Sed de Stratonicō quidem illo sapiente in praesentia decere differamus ea enim persequitur oratio. Quae ad divinum pertinent Hermylum, nec patitur eorum abrumpi consequentiam.

9. Martyr ergo Hermylus ingrediens carcerem haec oportune canebat et prudenter: *Dominus illuminatio mea et salvator meus, quem timebo?* *Dominus protector vitae meae, a quo trepidabo?* *Dum appropinquat super me nocentes, ut edant carnes meas, qui tribulant me et inimici mei, ipsi infirmati sunt et ceciderunt.*

Taj glas donese mučeniku veliku smionost i jakost duha, a mučiteljima zadade velik strah: svi iznenada u strahu i trepetu padoše na zemlju, a jednako tako i car. Svi su bili veoma smeteni i pomučeni. Unatoč toga car, zasljepljen bezbožnošću i velikim bijesom, ne htjede prikloniti uho onome što je čuo, niti dobro činiti a zlo odbaciti, odnosno, da reknem s božanskim Davidom (Ps 36,5), ne htjede ikakvo Božje čudo priznati i prihvati, nego dade mučenika natrag baciti u mračni zatvor, da ga iskuša tminom.³⁹³

8. No, duh valja prikloniti molitvi i Bogu koji poznaće sve što je skriveno. Takva se blaga molitva pokazala korisnom, te je po njoj Božji borac dobio druga u borbi. Naime, onaj koji je vodio brigu o zatvoru i kojemu je svetac bio povjeren na čuvanje, bijaše mu velik prijatelj i član obitelji. Tko je to bio? To bijaše Stratonički. On ga je držao prijateljem i sudrugom u istoj vjeri, ali se još nije slobodno usuđivao javno pokazati svoju poobožnost te nije, poput Josipa, otkrio svoju tajnu. Unatoč tomu, sažalio se nad svojim prijateljem vidjevši koliko je teško bio mučen pred očima sviju. Za Stratoničkoga velimo da je zasada, svjestan svega, pristao uz molitvu božanskog Hermila i ne otklanjajući od sebe patnje koje bi mogle nadoći.

9. A mučenik Hermilo je ulazeći u zatvor ovako prikladno i mudro pjevao: *Gospodin mi je svjetlost i spasenje: koga da se bojam?* *Gospodin je štit života moga: pred kime da strepim?* *Kad navale na me zlotvori da mi tijelo žderu, protivnici moji i dušmani, oni posrću i padaju.*

³⁹³ Usp. tvrdokornost faraona, koji je unatoč očitim čudesima uvijek iznova ostajao neumoljiv, ne htijući pustiti Izraelce.

Si consistant adversus me castra, non timebit cor meum. Si insurgat adversus me bellum, in hoc ego sperabo. Sic dicit et statim lux mirabilis desuper in ipsum erumpit ad confirmandum id quod canabatur et vox rursus illinc est audita, iubens athletam bono esse animo et psalmum similiter confirmans et sicut erat ei pollicitus, post tertium diem finem esse venturum.

10. Sequenti autem die cum procedendum esse significasset Licinius et praesedisset in tribunali, proclamari iussit per praeconem ut duceretur Hermylus. Ille vero laeto animo ductus est, laetis oculis et cor habens plenum voluptate exterenus enim adspectus hoc aperte significavit. Subridens autem et caput movens Licinius et veluti sanctum aperte ludificans: Age, inquit, quam tibi conducibilis fuit illa obscura custodia? Quemodo hoc quod intercessit spacium tibi revera attulit aliquam sententiae mutationem et persuasit iussis cedere imperatoris et diis reddere ea quae debentur? An adhuc nobis opus erit tormentis adversus tantam tui cordis duritiem? Martyr autem: Mihi quidem, inquit, tetrum illud et tenebri-
cosum domicilium magnam lucem conciliavit. Et nuc mea versatur anima in tranquillitate et voluptate et inexplicabili illuminatione quae futuri mihi spem bonam porrigit. Ego autem valde miror, quemadmodum quae in te habitant tenebrae nullam suspiciunt mutationem: sed semper profundae et concretae insident tuis animae oculis, quae neququam finunt adspicere veritatem.

11. Cum aperte impietatem imperatori exprobrasset Licinius illi vehementer et cum respondens acerbitate: Nihil aliud, inquit, ut videtur didicisti, nisi solummodo appetere contumeliis: quod quidem linguae intemperantia et animae audacia et, ut semel dicam, amentia. Sed tamen responde et dic aperte: Diisne sacrificabis et nobis cedes sic imperantibus an tecum agere oportet ut mereris?

Nek' se vojska protiv mene utabori, srce se moje ne boji; nek' i rat plane protiv mene, i tada pun sam pouzdanja (Ps 27,1-3). Odmah nakon što je to izrekao, obasja ga čudesna svjetlost odozgo, da potkrijepi molitvu koju je izrekao. I opet se začu glas koji je bodrio (Božjeg) borca da bude jaka duha, potvrđujući da će, kako je slično u psalmu potvrđeno, trećega dana doći kraj (mukama).

10. Sljedećeg dana kojeg je Licinije odredio da Hermilo bude priveden na sud, zapovijedi glasniku da ga dovedu. Kad su ga doveli, bijaše on radosna duha i veselih očiju, srca puna radosti, a lice mu odsjevalo vedrinom. A Licinije, podsmjehujući se i mašući glavom, hoteći se sveču očito narugati, reče: »Kaži, koliko ti je od koristi bila mračna tamnica? I koliko te je čelija gdje si ležao dovela do toga da promijeniš mišljenje i uvjerila te da se podložiš naredbi cara te dadneš bogovima ono što si dužan? Ili čemo i dalje morati posegnuti za mučenjem protiv prevelike okorjelosti?« A mučenik će: »Meni ono strašno i tamno boravište podade veliku svjetlost i sada moja duša počiva u miru, radost i neiskazivoj svjetlosti, koja mi daje dobru buduću nadu. Ali se veoma čudim kako to da se nimalo nisu preobrazile tmine koje u tebi prebivaju, nego i dalje duboko i tvrdokorno nastanjuju oči tvoje duše i nikako ne prestaju zastirati istinu.«

11. Kad je čuo tako otvoreni prijekor caru, Licinije se veoma ražestio i rekao: »Ništa drugo, ne vidim, doli da ti ne znaš drugo govoriti nego samo otvoreno vrijedati: tolika je neobuzdanost tvoga jezika i drskost duha da je to jednako bezumlju. A sada odgovori i otvoreno reci: Hoćeš li se pokoriti mojim naredbama i žrtvovati bogovima ili ču mordati s tobom učiniti onako kako zavrjeđuješ?«

Christi autem martyr Hermalus: Habens, inquit, responsa, o imperator, et nihil eorum a nobis amplius audiveris. Fac deinceps quod velis et exequere ea quae statueris. His ira percitus Licinius iubet eum porrectum supinum virgis figura triangulis in ventre verberari. Et erat quidem hoc grave tormentum et corporibus humanis minime toleradnum. Anguli enim virgarum non secus ac quidam enses, carnes vehementer tangebant. Sed athletae, etiam cum verberaretur tam immisericorditer, unum erat solatium, nempe Christum fixis oculis adspicere: unum benigne medicamentum, preces quas ad illum fundebat, quas plagis iucunde adspargebat, dicens: *Domine, ad adiuvandum me festina.* Ille vero cito ei adfuit et faciens ut ferret dolores facilius et annuntians eius consummationem. Imperator igitur ut quid esset irritatus eo quod non pareret et egregiam illam athletae pro pietate constantiam existimat esse suae contemptum potentiae, manebat adhuc puniens et vi se ei persuasurum arbitrans. Quocirca iussit eius ventrem perfodi aquilarum unguibus. Donec fuis, inquit, oculis sua videat intestina. Propter quae dixit martyr: *Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum. Sicut ex adipe et pinguedine repleta est anima mea et labis exultationis laudabit os meum.* Et haec quidem sic. Quae autem sunt deinceps consecuta, quomodo?

12. In animo quidem habebat tyrannus rursus in custodiam dare athlatam ut eum deinde puniret acerbius. Egregius autem Stratonicus (iam enim postulat oratio, ut ad finem deducat promissum) cum videsset Hermylum sic patientem nec ei posset omnino opem ferre, faciebat id quod poterat, amici miserebatur et acerbum dolorem capiebat, vultusque eius conciderat et ex eius oculis guttatum profluebant lacrimae.

A mučenik Hermilo reče: »Već sam ti jednom odgovorio i ništa drugoga od mene nećeš čuti.« Obuzet srdžbom, car zapovijedi da ga polože na leđa i po trbuhi biju trorogim batinama. Bijahu to teške muke, koje ljudsko tijelo ne može podnijeti. Vršci batina su – ništa manje nego mačevi – snažno udarali po tijelu. Premda je bio tako nemilosrdno bijen, Kristovu borcu jedina utjeha bijaše to što je, bez sumnje, očima gledao Krista, koji je jedini blagotvorni lijek. Na tome su se temeljile njegove molitve kojima je blažio svoje rane govoreći: *Gospodine, u pomoć mi pohitaj* (Ps 70,1). A Gospodin je brzo pristupio i olakšao mu boli najavljujući mu skori svršetak. A car, bijesan što se Hermila muke ne dotiču, te videći kako je ovaj Božji borac zadivljujuće ustrajan u svojoj pobožnosti i kako prezire carsku silu, odluči ga još više kazniti ne bi li ga ipak prisilio da mu se podloži. Zbog toga naredi da mu se utroba raskida orlovskim kandžama,³⁹⁴ »sve dok svojim očima«, reče, »ne vidi vlastitu utrobu«. Nato mučenik reče: *Srce moje i moje tijelo kliču Bogu živomu* (Ps 84,3). *Duša će mi biti kao sala i mrsa sita, hvalit će te kliktavim ustima* (Ps 63,6). I upravo se tako zabilo. Što se nakon toga dogodilo i kako?

12. Tiranin je imao na umu odmah baciti u zatvor Božjega borca, da bi ga kasnije mogao još okrutnije kazniti. A plemeniti Stratonički, (koji je ono već bio u molitvi zatražio da i sam bude doveden do svršetka obećanog Hermilu), kad vidje Hermila u tolikim patnjama, nije mu mogao drugačije pomoći, nego je učinio jedino što je mogao: požalio je prijatelja koji je trpio tolike bolove.

³⁹⁴ Bilo je to osobito mučilo.

Quo factum est ut cum sic haberet non potuerit latere: sed cum quidam ex commilitonibus eum tristem vidissent et moerentem et caussam rei deprehendissent, ad imperatorem accedentes: Stratonicus, inquiunt, o imperator, Stratonicus custos carceris aperte ostendit se errores et christianissimi societatem habere cum Hermylo. Videtur enim eius misereri et magnum eius causa nutrire in animo dolorem. Ille vero cum statim accessivisset Stratonicum, rogavit an esset amicus Hermyli. Discipulus autem veritatis minime est mentitus nec sustinuit ignavam et pusilli abiectique animi pietatem apud se occultare. Sed tempus esse arbitratus, ut haec Dei otiosa cognitio prodiret ad opus et magnum sibi pararet fructum per confessionem, se esse amicus Hermyli et christianum protinus est confessus et eos qui colunt simulacula amentes iudicare. Timeo, enim, inquit, ego solum Deum qui fecit caelum et terram.

13. His commotus imperator iubet eum gravissimus subire supplicium. Id autem erat ut ex illis virginis plagas nudo toto corpore acciperet; atque eousque, donec ipsa vox eum deficeret. Et sic quidem Licinius. Martyr autem etsi esset tot malis implicatus amicum fixis adspiciebat oculis et eum in auxilium vocabat eoque utebatur ad Christum intercessore dicens: Hermyle, ora pro me Christum ut cum erga ipsum firmam ac stabilem fervavero confessionem possim facile superare tyranni insidias. Interim autem ipsum quoque derideret Licinium, caecis diis sacrificare prohibens et veri Dei vindicatam ei intenans in cuius manus incidere vere terribilem habet et inevitabilem perfectumque interitum.

Kad je ugledao njegovo lice, suze su mu navrle na oči. Dogodilo se tako da se Stratonic nije mogao suzdržati niti ih sakriti. Kad su drugi vojnici vidjeli njega žalosna i tužna poradi Hermila, pristupiše caru i rekoše: »Stratonic, care, Stratonic zatvorski čuvan, javno se pokazuje suučesnikom Hermilove kršćanske zablude. Vidjeli smo ga kako ga sažaljava i zbog njega se u srcu jako žalosti.« A car, kad je to čuo, odmah naredi da dođe i upita ga je li Hermilov prijatelj. A učenik nije nimalo zanijekao istinu, nego je bez straha i bez imalo poricanja priznao⁵ svoju sućut za Hermila. A budući da je došlo vrijeme suda i pravi trenutak da se Božja nakana ispuni,⁶ da bi sebi pribavio veliki plod ispovijedajući da je prijatelj Hermilov, Stratonic se odmah priznao kršćaninom osuđujući kao bezumne one koji štuju kumire. »Ja se bojim,« reče, »samo Boga koji stvori nebo i zemlju.«

13. Car se razjari i naredi da Stratonica podvrgnu najtežim mukama i to tako da ga onim šibama golog udaraju po cijelom tijelu i to do jutra, sve dok u njemu nije nestalo glasa. Tako Liciniije. A mučenik, iako podvrgnut tolikim nevoljama, upirao je oči u prijatelja i prizivao ga u pomoć, da mu bude zagovornikom kod Krista, govoreći: »Hermilo, moli za me Krista da skupa s tobom položim čvrstu i gorljivu ispovijest, da bih na taj način lako mogao nadvladati tiraninove zasjede.« K tome se podsmijevao Liciniju, odbijajući žrtvovati slijepim bogovima, a njemu samom prijetio kaznom od pravoga Boga, u čije je ruke strašno pasti (Heb 10,31) te da će tako završiti u neizbjježnoj i potpunoj propasti.

³⁹⁵ Usp. Iv 1,20: *On prizna; ne zanijeka, nego prizna.*

³⁹⁶ Usp. Iv 12,31: *Sada je sud ovomu svijetu.*

14. Licinius autem cum vidisset S. Stratonicum satis faicum, parcit eum amplius punire. Parcit: non sensu humanitatis aut propenso ad misericordiam animo, sed ut locum daret poenitidini, cum eum prius tormento teruisset. Et ideo eum in praesentia tradidit in custodiam. Ille vero etsi in custodia Iesum ducebat suam esse consolationem et cum eo per preces colloquebat: *Domine, dicens, me memineris iniquitatum nostrarum antiquarum. Fer opem nobis, Deus, Salvator noster, propter gloriam nominis sui.* Et simul vox divina est consecuta dicens: Cursum consummavistis, fidem servastis. De cetero reposita est vobis corona iustitiae, quam cras accepis.

15. Cum autem iam esset dies, adductum Hermylum rursus interrogavit Licinius an diis sacrificaret. Ille autem: Eadem quae prius, inquit, o imperator, do tibi nunc responsa. Quamobrem ure, puni, scinde, fac de me quicquid tuo insederit animo. Didici enim: *Non timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.* Haec cum audisset imperator et desperasset fore omnino ut sanctum in aliam traduceret sententiam, eum suspendit in ligno et iube dire concidi. Sed etsi eius carnes tam acerbe scinderentur, non ignorabant undenam esset salus iustorum nempe quod a Domino et quod est eorum defensor in tempore afflictionis. Et ideo: Esto mihi adiutor, Domine et redemptor, dicebat assidue et perinde ac si videretur aliquem desuper audire dicentem: Noli timere sum enim tecum et Deus tuus ego sum.

14. Vidjevši svetog Stratonika dovoljno izranjena, Licinije ga je poštedio daljnje mučenja. Poštedio ga je, ne zbog čovječnosti ili što bi bio potaknut duhom milosrđa, nego stoga da bi dao prigodu Stratoniku da se pokaje, nakon što ga je zastrašio tolikim mučenjem. Stoga ga do dalnjega stavi u zatvor. A on se u zatvoru utjecao Isusu da mu bude utjehom te se s njim u molitvi ovačko razgovarao: *Gospodine, ne spominji se, protiv nas, grijeha otaca; neka nas pretekne smilovanje tvoje. jer smo jadni i nevoljni. Pomozi nam, Bože, pomoći naša, zbog slave imena svojega* (Ps 79,8-9). I u isti se čas začu Božji glas govoreći: »Trku si završio, vjeru sačuvao. Stoga vam je pripravljen vrijenac pravednosti, koji ćete sutra primiti« (usp. 2 Tim 4,7-8).

15. Sljedećega dana opet dovedoše Hermila, a Licinije ga upita hoće li bogovima žrtvovati. On reče: »Care, dajem ti isti odgovor kao i prije. Stoga me pali, kažnjavaj, razdiri, čini s mnom što god ti je na duši. Jer, rečeno je: *Ne bojte se onih koji ubijaju tijelo, ali duše ne mogu ubiti*« (Mt 10,28). Kad je to čuo car, posve očajan, za sveca preinači presudu i zapovjedi da ga objese o drvo i okrutno paraju. Međutim, iako su mu tijelo tako bezdušno bili parali, Hermilo nije zaboravljao da ni od koga drugoga nego samo »od Gospodina dolazi spas pravednicima, te da im je on zaklon u vrijeme nevolje« (Ps 37,39). I stoga: »Budi mi na pomoć, Gospodine i Spasitelju«, govoraše usrdno. I opet se ču glas odozgor: »Ne boj se, ja sam s tobom, tvoj Bog ja sam« (usp. Jer 30,10-11).

16. Veritus ergo Licinius et ex auditione veluti conturbatus, ex ligno deducerit martyrem et eum condemnat ut in Istro fluvio intereat, iubens ut in eum iaceretur: stultus fortasse arbitratus quod sic passus Hermylus omnino interiret et nec venerabilis quidem eius corporis futura esset inventio. Ad ipsum autem adducto Stratonicu visus est sugerere et admonere ea quae essent utilia. Crede, inquit, mihi, o miser, crede et diis velis sacrificare, ne tu eadem quoque patiatis quae amicus et ambo subeastiis eandem poenam contumaciae. Respondens autem Stratonicus: Revera, inquit, miser fuerim, si tibi parens cum ille sit mortuus propter Christum, ipse velim vivere. Licinius autem: Quid ergo? Vis mori cum Hermilio? Maxime quidem, inquit divinus Stratonicus. Etenim, inquit, si oportet communes habere calamitates, oportet ammino eos quoque bonis frui communiter. Quid autem nobis fuerit iucundius aut honorificentius, quam pati propter Christum? Propter que cum desperasset imperator fieri posse ut persuaderet Stratonicu, similem quoque in eum ferit sententiam et eodem fine utrumque condemnat: quos etiam revera par finis edxcepit, communisque beatitudo et exultatio.

17. Ad mortem itaque ducebantur martyres dicentes: gloria in altissimo Deo et in terra pax hominibus bona voluntas, qui quidem est hymnus conveniens iis, qui sunt bonum aliquod consecuturi; non eorum qui deducuntur ad mortem aut ad aliquam aliam caussam tristitia. Postquam autem iam pervenissent ad fluvium, in rete inieci ab iis, quibus hoc datum erat negotium transmittuntur in profundum. Cum suscepisset autem fluvius corpora sanctorum et quanto oportuit fluento esset sanctificatus ea rursus tradit manibus fidelium: ut qui talem, quemadmodum arbitror, thesaurum apud se divitus abdere non sustinuissest et tanti boni iactura afficere christianos cum prima eorum non apparuisset bonitas.

16. Poboja se Licinije i smete od glasa koji je čuo, skinu mučenika s drva i osudi ga da bude bačen u rijeku Istar zapovjedivši da u njoj i ostane, misleći ludo da tako Hermilo nikako neće biti pronađen, da se tako ne bi ubuduće častilo njegovo tijelo, bude li pronađeno. Onda pred njega dovedoše i Stratonika. Stade ga nagovarati i poticati na ono što je smatrao korisnim. Govoraše: »Vjeruj meni, bijedniče, i ne oklijevaj žrtvovati bogovima, da i ti ne bi trpio kao i tvoj prijatelj te da obojica ne dobijete istu kaznu zbog svoje tvrdokornoosti.« Odgovori Stratoni: »Stvarno bih«, reče, »bio bijednik, kad bih se tebi pokorio. Kad Hermilo umire za Krista, zar da ja poželim živjeti?« Licinije će na to: »Što, dakle? Želiš umrijeti s Hermilom?« »Veoma«, reče božanski Stratoni. »Osim toga«, nastavi, »dolikuje da prijatelji zajedno trpe nevolje, jednako kao što dolikuje da zajedno uživaju u dobru. Ta što bi nama moglo biti ugodnije i časnije, negoli trpjeti poradi Krista?« Kad je car uvidio da se uzaludno ponadao da će prisiliti Stratonika da žrtvuje, i za njega izreče sličnu presudu: osudio je obojicu na isti svršetak. I doista! Oni koji su zajedno u smrti, zajedno su u vječnom blaženstvu i slavi.

17. I dok su tako mučenike vodili u smrt, oni su pjevali: »Slava na visinama Bogu i na zemlji mir ljudima dobre volje.« Taj je himan dolikoval onima koji idu da prime vječna dobra, a ne onima koji bi išli u smrt ili imali neki drugi razlog da žaluju. A nakon toga, kad su već došli do rijeke, oni kojima je to bilo naloženo staviše ih u mrežu i bacise u dubinu. A kad je rijeka primila tijela svetaca, posvetila je svoj tok koliko je bilo potrebno, a nakon toga ih je predala rukama vjernika. Smatram da rijeka nije mogla u svojim njedrima zadržati božansko blago, već ga je predala kršćanima, koji su tako dobili tu dragocjenost.

Tertio ergo die postea, in loco deserto iacentia visa sunt corporra martyrum: in quae cum incidissent quidam viri pii et quorum erat officium venerari corpora sanctorum et ea optantibus manibus pie ac religiose suscepissent et sacros hymnos cecinissent et quaecumque mos est christianis, peregissent in quodam loco, qui octodecim stadiis abset a civitate Singedone, ea simul deponunt ut eis esset omnia communia et amica in Chrisum confessio, in carcere habitatio in flumine demersio superna quies, in uno loco corporum depositio: gratia et benignitate Domini nostri Iesu Christi, cum quo Patri simul Sancto Spirito gloria, potentia, honor et adoratio, nunc et in secula seculorum. Amen.

Trećega su, dakle, dana na pustu mjestu viđena tijela mučenika kako leže. Kad je to bilo dojavljeno onim pobožnim muževima čija je bila služba častiti tijela svetih, oni su ih željno, pobožno i sa štovanjem uzeli u ruke, pjevajući svete hvalospjeve, te, kako je u kršćana oduvijek običaj, položili na istome mjestu, osamnaest stadija od grada Singedona. Zajedno ih sahraniše, da bi im sve bilo zajedničko, i prijateljsko u Kristu, i ispovijedanje vjere, i boravak u zatvoru, i potapljanje u rijeku i, konačno, sahranjivanje njihovih tijela. A sve to, opet, milošću i dobrohotnošću Gospodina našega Isusa Krista, kojemu s Ocem, zajedno sa Svetim Duhom, slava moć i čast i klanjanje sada i u vijeke vjekova. Amen.

SVETA ANASTAZIJA

15. siječnja

Liturgijski spomen svete Anastazije po prvi puta je uvršten u Vlastiti misal Đakovačke i Srijemske biskupije tek 1967. (latinski),³⁹⁷ odnosno 1968. (hrvatski),³⁹⁸ i to za dan 3. siječnja,³⁹⁹ da bi u Vlastitom misalu iz 1990. spomen bio uvršten na dan 15. siječnja, kako je to oduvijek bilo u Zadarskoj nadbiskupiji, dok se u Ljubljanskoj nadbiskupiji slavio 6. veljače.⁴⁰⁰ Rimska je Crkva posebno častila sv. Anastaziju, i to na sam dan Božića, 25. prosinca, dan njezina mučeništva. To je bilo tako sve do posljednje reforme iz 1970. U sadašnjem Rimskom misalu nema njezina spomendana, ali se i dalje spominje u Rimskom kanonu, u Rimskom matriologiju i u Litanijsama svih svetih. Anastazija povezuje drevnu sirmijsku Crkvu, Carigrad, Rim i Zadar, da bi dio njezinih relikvija 1976. ponovno počinuo u drevnom Sirmiju – Srijemskoj Mitrovici.

I. POVIJESNI PODACI I ŠTOVANJE

1. Štovanje

Naš Vlastiti časoslov o sv. Anastaziji sažeto izvješćuje:

Mučena u Sirmiju na Božić 304. godine. Pripadala sirmijskoj Crkvi. Relikvije prenesene 457. u Carigrad, a 807. u Zadar. Godine 1976. jedan dio relikvija pohranjen u Srijemskoj Mitrovici. Središte njezinog štovanja u Rimu je bazilika na Palatinu. Spominje se u Rimskom kanonu.⁴⁰¹

Osim ovoga, VČ 1995 donosi himan za Jutarnju i dvije molitve (na izbor).⁴⁰²

³⁹⁷ MP 1967. str. 7.-9.

³⁹⁸ VM 1968, str. 7.-9.

³⁹⁹ Odabir datuma po sebi je razumljiv. Naime, Božićna se osmina zaključivala 1. siječnja, spomen Imena Isusova slavio u nedjelju između 1. siječnja i Bogojavljenja, odnosno 2. siječnja ako te nedjelje nije bilo, tako da je prvi slobodan dan nakon Božića bio upravo 3. siječnja.

⁴⁰⁰ Usp. M. DRAGUTINAC (nepotpisano), *Sv. Anastazija mučenica*, u: VDB, 12 (1948.), str. 153.-155.

⁴⁰¹ VČ 1995, str. 11. Valja ovdje spomenuti da je himan za Jutarnju prema tri himna Mitra Dragutinca preuređio Bonaventura Duda, koji u pismu biskupu Ćirilu Kosu od 9. ožujka 1994. (vidi Arhiva Bisk. ord. br. 491/1994), između ostaloga, piše: »Himne sam na više mjesta skratio (pogotovo kad nisu bili sadržajni), ritmički sam ih prepravio gdje je to tražila pjevnost. Duži se pjevaju na napjev OČE NAŠ DOBRI U TE VJERUJEMO, a kraći se pjevaju na napjev TI, KRISTE, KRALJ SI VJEKOVA. Usp. M. DRAGUTINAC, *S Kristom na križu...*, str. 60.-62.

⁴⁰² Usp. VČ 1995, str. 11.-12.

Zadnjih stotinu godina vodila se rasprava o tome je li Anastazija srijemska mučenica. Iako u Jeronimovu martirologiju стоји *Apud Sirmium Anastasiae*⁴⁰³ te premda je nedvojbeno da ju je ispitivao Prob, prefekt Ilirika, u Rimskom martirologiju, važećem do Drugoga vatikanskog sabora (koji je očito pisan na osnovu legendarnih pasija), pisalo je:

Eodem die [25. prosinca] natalis sanctae Anastasiae, tempore Diocletiani, primo diram et immitem custodiam a viro suo Publio perplessa est, in qua tamen a Confessore Christi Chrysogono multum consolata et confortata fuit; deinde a Floro [Probo!], Praefecto Illyrici, per diutinam custodiam macerata, ad ultimum, manibus et pedibus extensis, ligata est ad palos, et circa eam ignis accensus, in quo martyrium consumavit in insula Palmaria, ad quam una cum duocentis viris et septuaginta feminis deportata fuerat, qui variis interfectionibus martyrium celebrarunt.⁴⁰⁴

Istoga dana [25. prosinca] spomen svete Anastazije koja je za vrijeme Dioklecijana bila prvo od svoga muža strašno i okrutno zatočena [u vlastitom domu], pri čemu ju je mnogo tješio Kristov priznavalac Krizogon; zatim ju je prefekt Ilirije Flor [Prob!] mučio dugotrajnim zatvorom. Na koncu je bila rukama i nogama svezana za drvo pod koje su podmetnuli oganj te je tako podnijela mučeništvo na otoku Palmarije gdje je bila odvedena zajedno s dvije stotine muževa i sedamdeset žena koji su na različite načine pretrpjeli mučeništvo.⁴⁰⁵

Novi Rimski martirologij za dan 25. prosinca jasno govori da je Anastazija sirmijska mučenica, ali ne navodi drugih potankosti iz njezina života, jer o njima nema sigurnosti:

Romae, commemoratio sanctae Anastasiae, martyris Sirmii in Pannonia.⁴⁰⁶

U Rimu spomen svete Anastazije, mučenice iz Sirmija u Panoniji.

Povijest mučeništva sv. Anastazije sabrana je u četiri različite pasije, koje uz povjesnu jezgru donose mnoge legendarne elemente.⁴⁰⁷ Međutim, njezino mučeništvo i kult nisu upitni. Iako kasnije pasije govore o njezinu mučeništvu na otoku Palmariju, ona je sigurno podnijela mučeništvo u Sirmiju 25. prosinca 304., a sahra-

⁴⁰³ Jer, 451B.

⁴⁰⁴ Mart 1584, str. 428; Mart 1922, str. 313.-314.

⁴⁰⁵ Naš prijevod.

⁴⁰⁶ Mart 2004., br. 2, str. 686.

⁴⁰⁷ Usp. P. F. MORETTI, *La Passio Anastasiae. Introduzione, testo critico, traduzione*, Herder, Roma, 2006., str. 7.-11.

njena je u istoimenoj bazilici u Sirmiju, uz baziliku Sv. Dimitrija, pa je bez sumnje srijemska mučenica, o čemu danas autori ne dvoje. O tome svjedoči već Jeronimov martirologij, gdje stoji: *Sirmi Anastasiae*. U prilog tome ide i činjenica da se pri mučeništvu spominje *praefecto illirici*.⁴⁰⁸ U Sirmiju je štovana barem do 460., gdje se spominje i bazilika podignuta njoj u čast.⁴⁰⁹ Zbog upada Huna koji su 441. zauzeli i razorili Sirmij, njezine su moći prenesene u Carigrad za vrijeme cara Leona I. (+ 474.) i patrijarha Genadija (458.-471.) u crkvu *Anastasis* (Uskrsnuće), koja je kasnije posvećena upravo sv. Anastaziji.⁴¹⁰ Oko 804. carigradski car Nicefor I. poklanja relikvije sv. Anastazije zadarskom biskupu sv. Donatu kao znak izmirenja Bizanta sa Zadrom. Biskup moći pohranjuje u crkvi Sv. Petra, koja otada nosi ime Sv. Anastazije. Na mramornom sarkofagu je natpis: *In nomine sancte trinitatis. Hic requiescit corpus beatae sancte Anastasie. De donis Dei et sancte Anastasie Donatus peccator episcopus fecit. Deo gratias.* Dana 24. listopada 1976. zadarski nadbiskup Marijan Oblak svečano je predao dio relikvija sv. Anastazije đakovačko-srijemskom biskupu Ćirilu Kosu i te su relikvije pohranjene u crkvi u Srijemskoj Mitrovici. U Zadru je poznata kao Stošija, u Slavoniji kao Staža, u Srijemu Stajka.⁴¹¹

Koncem 4. st. podno Palatina, gdje se nalazila palača bizantskih legata (jer je u to vrijeme Rim formalno bio pod vlašću bizantskoga cara), postojala je crkva *titulus Anastasiae*, posvećena ili nekoj svetoj Anastaziji ili jednostavno uskrsnuću Kristovu.⁴¹² Kada se koncem 5. st. štovanje sv. Anastazije proširilo iz Carigrada u Rim, ta je crkva postala njezina. Spomen se slavio 25. prosinca. Toga bi dana papa, da bi počastio bizantske legate, nakon božićne mise polnoćke u crkvi Sv. Marije Velike, slavio misu zornicu u crkvi Sv. Anastazije. Misa je imala vlastite molitve s predslovljem.⁴¹³ Tako su u Rimskom misalu sve do 1969. na božićnoj misi zornici nakon božićne zborne, darovne i popričesne molitve dodavane i zborna, darovna i popričesna molitva o sv. Anastaziji.

⁴⁰⁸ Usp. S. RITIG, Martyrologij srijemsko-panonske metropolije, u: *Bogoslovska smotra* 3 (1911.), 253.

⁴⁰⁹ Usp. M. JARAK, *Ranokršćanski mučenici Panonije*, u: D. DAMJANOVIĆ (prir.), *1700 godina svetih srijemskih mučenika. Zbornik radova s međunarodnog simpozija o 1700. obljetnici sirmijsko-panonskih mučenika (304.-2004.)*, Đakovo, 2011., str. 51.-70, ovdje str. 63.-64.; J. JANSENS, *Historiološka promišljanja o starokršćanskim kulturnim objektima u Sirmiumu*, u: D. DAMJANOVIĆ (ur.), *1700 godina svetih srijemskih mučenika. Zbornik radova s međunarodnog simpozija o 1700. obljetnici sirmijsko-panonskih mučenika (304.-2004.)*, Đakovo, 2011., str. 215.-228, ovdje: str. 220.

⁴¹⁰ Usp. M. DRAGUTINAC, *Anastazija*, u: LILS, str. 112.-113; H. DELEHAYE, *Les origines...*, str. 57; S. RITIG, Martyrologij srijemsko-panonske metropolije, u: *Bogoslovska smotra* 3 (1911.), str. 251.-259.

⁴¹¹ Usp. A. ŠULJAK, *Sirmijsko-panonski mučenici. O 1700. obljetnici*, u: VDSB, 3 (2004.), str. 180--182, ovdje: str. 181.

⁴¹² Grčki *anastasis* znači uskrsnuće.

⁴¹³ Usp. M. RIGHETTI, *Manuale di storia liturgica*, 2. *L'anno liturgico*, Ancora, Milano, 1969., str. 76.; A. NOCENT, *Panoramica storica dell'evoluzione dell'anno liturgico*, u: A. J. CHUPUNGCO, *Anámnesis*, 6, *L'anno liturgico*, str. 184.

Prethodni Vlastiti časoslov o životu sv. Anastazije sažima ono oko čega danas postoji općeniti konsenzus,⁴¹⁴ stoga ga na koncu ovog odjeljka donosimo kao sažetak.⁴¹⁵

Za vrijeme strašnih Dioklecijanovih progona, Prob, prefekt Ilirika, puštošio je stado sirmijske Crkve, predao je mučeništvu Anastaziju 25. prosinca 304. godine. Njezino tijelo, sahranjeno u vlastitoj bazilici, pored bazilike Svetoga Dimitrija, koncem petoga stoljeća, u vrijeme patrijarha Genadija, bi preneseno u Carigrad u crkvu čije je ime Anastasis (= Uskršnucē) promijenjeno u Anastazija. Bizantski car Nicefor dao je Anastazijine relikvije zadarskom biskupu Donatu koji ih je položio u stolnu crkvu. Štovanje Anastazije u Rimu bilo je u bazilici u podnožju brda Palatina, koja se od konca 6. st. naziva bazilikom Sv. Anastazije. Od tога vremena u toj je bazilici Vrhovni svećenik na blagdan Rođenja Gospodinova običavao slaviti misu zornicu. Spomen svete Anastazije je, osim toga, u drugoj božićnoj misi kao i u kanonu mise.⁴¹⁶

U ikonografiji je redovito prikazivana kao mučenica spaljena na lomači. Na nekim starim umjetninama prikazana je u carskoj odori, a ponekad u redovničkom odijelu, kojiput i s posudom u ruci, u kojoj nosi pomast za pomazivanje tjelesa mučenika. Grci joj daju ime *pharmakolytria* (koja oslobađa od otrova), a u slavenskim spisima kao *uzorešiteljnica* (koja oslobađa uza). U Njemačkoj je prikazuju sa škarama, jer je prema pučkoj legendi bila primalja prigodom Isusova rođenja (otuda joj spomen pada na Božić). Zazivaju je protiv glavobolje i grudnih bolesti.⁴¹⁷ Kult sv. Anastazije veoma je raširen na Istoku i na Zapadu.⁴¹⁸

⁴¹⁴ Ovdje se osjeti pero M. Dragutinca.

⁴¹⁵ Ovaj nam se opis zato čini prikladnijim od već navedenoga u važećem Vlastitom časoslovu.

⁴¹⁶ OP 1967, str. 8.-9. Evo latinskog teksta: *Saevinete Diocletiani persecutione, Probus Pannoniae Sirmiensis praeses, gregem Sirmensis ecclesiae devastans, Anastasiam martyrio effecit octavo Kalendas ianuarii anno trecentesimo quarto. Eius corpus Sirmii sepultum in propria ecclesia iuxta basilicam Sancti Demetrii, quinto vertente saeculo sub Genadio Patriarcha Constantinopolim translatum est in ecclesiam cuius nomen ex Anastasi in Anastasiam commutatum est. Nicephorus, imperator Byzantinus, reliquias Anastasiae Donato, Iadere episcopo tradidit qui eas in ecclesia cathedrali reposuit. Cultus Anastasiae Romae propagatus est in basilica ad radices monti Palatini, quae inde a seculo sexto exuente titulus sanctae Anastasiae appellatur; in qua basilica ab illo tempore Summus Pentifex die festo Nativitatis Domini Missam in aurora caelebrare consuevit. Commemoratio sanctae Anastasiae etiamnum fit in secunda Missa Nativitatis Domini nec non in Canone Missae.*

⁴¹⁷ Usp. M. DRAGUTINAC, *Anastazija*, u: LILS, str. 112.-113; M. DRAGUTINAC (nepotpisano), *Sv. Anastazija mučenica*, u: VDB, 12 (1948.), str. 153.-155.

⁴¹⁸ Bilježi se mnoštvo crkava podignutih njoj u čast u različitim zemljama: Italiji 86, Francuskoj 13; Španjolskoj 3; Portugalj 1; Njemačkoj 7; Velikoj Britaniji 1; Grčkoj 10; Cipru 3; Turskoj 2; Poljskoj 1; Bugarskoj 3; Rumunjskoj 3; Hrvatskoj 6; Srbiji 5; Makedoniji 1; Rusiji 46; Ukrajini 7; Bjelorusiji 3; Kanadi 2; SAD 5. Usp. P. TCHAKHOTINE, *Sveta Anastazija Sirmijska – svjedokinja vjere*, u: D. DAMJANOVIĆ (ur.), *1700 godina svetih srijemske mučenika. Zbornik radova s međunarodnog simpozija o 1700. obljetnici sirmijsko-panonskih mučenika (304.-2004.)*, Đakovo, 2011., str. 197.-213, ovdje: str. 204.-213.

2. Pokušaj životopisa prema pasijama

Sigurno je da je Anastazija bila srijemska mučenica za Dioklecijanova progonstva, pod prefektom Probom koji se spominje i u mučeništvu sv. Poliona, sv. Ireneja Srijemskog i ostalih početkom 4. st. Povijest Anastazijina života i mučeništva sabrana je u četiri različite pasije: Mučeništvo sv. Krizogona,⁴¹⁹ Mučeništvo svete Agape, Kione (Chiona) i Irene, Mučeništvo sv. Teodate i Mučeništvo svete Anastazije. Ovi su spisi sastavljeni vjerojatno koncem 5. ili početkom 6. st. Jezgra je ovih pasija svakako istinita,⁴²⁰ ali je proširena i nakićena u stilu onoga vremena. Naime, nije pisana kao povjesno djelo, nego kao poticajno štivo za kršćansku pobožnost. Budući da je njezin kult u Rimu bio vezan uz njezinu baziliku, u pasijama se ona predstavlja kao rimska matrona. Evo što o njoj govore spomenute četiri pasije.

Anastazija je bila kći rimskog uglednika Pretesta i kršćanke Fauste, udana za poganina Publiju. Iako plemenita roda, stavila se u službu zatočenih kršćana, među njima i svetoga Krizogona. Kada je za to doznao njezin muž, dade je zatvoriti u kuću. Preko jedne pobožne žene ona šalje pismo Krizogonu u tamnicu, žaleći se da se udala za svetogrdnog muža koji je optužuje za vračanje. Anastazija traži od Krizogona da se moli za njezina muža da se on obrati ili da umre, da bi se ona mogla posvetiti progonjenim kršćanima. U svom odgovoru Krizogon je tješi, siguran u Kristovu pomoć. U međuvremenu, Publij, u službi senatora, odlazi u Perziju ostavivši Anastaziju pod jakom stražom, naloživši im da je ubiju prije nego što se on vrati. Anastazija piše Krizogonu da joj se približava smrtni čas, a on je tješi da je najvažnije da ona postigne spasenje u Kristu. Nakon tri mjeseca Publij dovoze kući mrtva i Anastazija, slobodna, pripovijeda Krizogonu što se dogodilo, rasprodaje svoj imutak i posve se stavlja u službu kršćana. Kad je car Dioklecijan, koji se u to vrijeme nalazio u Akvileji, čuo da u Rimu ima toliko kršćana, odredi da se svi oni ubiju osim Krizogona kojega poziva preda se. Obećava mu velike časti ako se odrekne Krista, a nakon što to Krizogon odbije, Dioklecijan naloži da mu se odrubi glava.

Tri sestre, Agapa, Kiona i Irena te svećenik Zoilo, sahranjuju Krizogona. Dolaže Anastazija da bi počastila Krizogonovo tijelo, a zatim odlazi u Akvileju. Dioklecijan daje dovesti tri sestre i obećava im plemenite muževe ako se odreknu Krista, a one, naprotiv, pozivaju Dioklecijana da se obrati. Anastazija poslužuje utamničene sestre. Dioklecijan odlazi u Makedoniju i nalaže predstojniku Dulciju da tri sestre

⁴¹⁹ U nas je poznat i oblik imena Krševan.

⁴²⁰ Ritig vjeruje da su zacijelo postojala starija, vjerodostojna, akta koja su poslužila kao jezgra ovim iskićenim pasijama, i prema tim starijim aktima Anastazija bi svakako bila sirmijska mučenica, o čemu svjedoči već sv. Jeronim. Usp. S. RITIG, *Martirologij srijemsko-panonske metropolije*, u: BS, 3 (1911.), str. 255.

stavi na muke. U svojoj namjeri da ih obeščasti, biva zahvaćen ludilom. Dioklecijan povjerava sestre dvorjaninu (*comes*) Sisiniju. Kako su one ostale vjerne Kristu, on daje dvije starije sestre spaliti, a najmlađa, Irena, kasnije je ubijena strelicom.

Kad se Dioklecijan vratio iz Makedonije u Sirmij, nade tamo kršćanku Teodotu, koju je dvorjanin Leukadije želio za ženu, a ona mu je, da bi ga zavarala, obećala da će poći za njega nakon što u rodnoj Bitiniji preuzme svoja dobra. U međuvremenu se ona zajedno s Anastazijom stavlja u službu zatočenih kršćana. Nakon što svi ti kršćani po Dioklecijanovoj zapovijedi budu jedne noći ubijeni, Anastazija u praznoj tamnici priznaje da je i ona kršćanka te biva predana ilirskom prefektu Probu. Priznaje da je rodom Rimljanka i da je u Sirmij došla da bi posluživala zatočene kršćane, a pred Dioklecijanom izjavljuje da je razdala sav svoj imutak. Pred Probom Anastazija hrabro ispovijeda svoju vjeru. Kad je to čuo, rasrđeni Dioklecijan naloži da se Anastaziju dade za ženu Ulpijanu. Ona odbija, a nakon što joj se on pokušao silom približiti, oslijepi i napokon umire. Anastazija je slobodna. Leukadije se vraća želeći oženiti Teodotu, a ona odbija žrtvovati bogovima. Na koncu, Teodota biva spaljena zajedno sa svojom djecom u Niceji.

U međuvremenu se Anastazija nalazi u Rimu gdje je predana prefektu Luciliju koji se želi domoći njezina bogatstva. Kako ona ostaje vjerna Kristu, biva zatvorena u strogi zatvor gdje ne uzima ni ono malo hrane što joj donose. Nakon trideset dana, Lucilije određuje da bude ukrcana na brod zajedno sa sto i dvadeset zločinaca, s namjerom da ih smakne u namjerno izazvanom brodolomu. Anastazija moli - i svi se obraćaju. Na koncu, brod stiže do Palmarije, otoka gdje se već nalazi dvije stotine i šezdeset kršćana. Kako se nisu htjeli odreći Krista, prefekt nalaže da svi budu živi spaljeni 25. prosinca. Pobožna Apolonia uzima Anastazijino tijelo i sahranjuje ga, a na tome mjestu podiže baziliku njoj u čast.

II. MOLITVE

1. Prethodni vlastiti misali

Kao što je rečeno, već u 5. st. papa je u Rimu, da bi počastio bizantske legate, služio božićnu misu zornicu u bazilici Sv. Anastazije. Molitve iz te mise nalazimo u Grgurovu sakramentaru. Prvo stoji odgovarajuća molitva (zborna, darovna, predslovље i popričesna) za sv. Anastaziju, a onda *alia*, tj. kao druga molitva se donosi ona božićna. Te su molitve ušle u sve kasnije misale sve do 1969., i to kao druge molitve božićne mise zornice, s tim da se ispušтало predslovље o Anastaziji (koje donosi Grgurov sakramentar).⁴²¹

⁴²¹ Na toj misi je poslije svake božićne molitve (zborne, darovne i popričesne) slijedila i molitva svetoj Anastaziji.

A) ZBORNA

Da, quae sumus, omnipotens Deus, ut qui beatae Anastasiae martyris tuae sollempnia colimus, eius apud te patrocinia sentiamus.⁴²²

Daj, molimo, svemogući Bože, da mi koji slavimo svečanost blažene Anastazije, tvoje mučenice, osjetimo njezin zagovor kod tebe.⁴²³

Ova je molitva jednostavna i općenita.⁴²⁴ Slične se molitve mogu naći i na drugim mjestima.⁴²⁵ U anamnetskom se dijelu tek spominje da vjernici slave svetkovinu Svetе Anastazije, a u prozbenom se dijelu preporučuju njezinu zagovoru.

B) DAROVNA

Accipe, quae sumus, domine, munera dignanter oblata, et beatae Anastasiae, martyris tuae⁴²⁶ suffragantibus meritis ad nostrae salutis auxilium provenire concede.⁴²⁷

Primi, molimo Gospodine, darove tebi na čast prinesene i podaj da po zaslugama blažene Anastazije budu na pomoć našemu spasenju.⁴²⁸

I ova je molitva općenita.⁴²⁹ Vjernici mole da im misni darovi, zagovorom svete Anastazije, budu na spasenje.

C) PREDSLOVLJE

Predslowlje ne nalazimo u prethodnom misalu, nego samo u drevnim izvorima:

Qui ut de hoste generis humani maiori victoria duceretur, non solum per viros virtutem martyrii, sed de eo etiam per feminas triumphasti.⁴³⁰

Koji, da bi nad neprijateljem ljudskoga roda izvojevalo veću pobjedu, slavodobitno ga je nadvladao krepošću mučeništva ne samo po muževima, nego i po ženama.

⁴²² Bruylants 189. Izvor: GrH 41.

⁴²³ J. RADIĆ (prir.), *Misal za sve dane u godini*, Makarska, 1967., str. 59.

⁴²⁴ Zbog toga, očito, nije uvrštena u MR 1975 i MR 2002.

⁴²⁵ Npr. GrH 488; 504; 571; GeV 812 i paralelnim mjestima u nekim mlađim sakramenterima.

⁴²⁶ U izvorima nema: *Martyris tuae*.

⁴²⁷ Bruylants 17; GrH 43; MGo 392; Ve 759.

⁴²⁸ J. RADIĆ (prir.), *Misal...*, str. 60; VM 1990, str. 65.

⁴²⁹ Slična se molitva nalazi i u: GrH 103; 646; Ve 759 i paralelnim mjestima u nekim mlađim sakramenterima. U MR 1975 i MR 2002 nije uvrštena.

⁴³⁰ GrH 45; Ve 1180.

U predstavlju se hvali Božja mudrost koja neprijatelja ljudskoga roda nadmoćno pobjeđuje ne samo preko vrlih muževa, nego i po ženama. Valja zapaziti da se naglašava da je to Božja pobjeda, Božje djelo koje se ostvaruje po mučenicima.

d) POPRIČESNA

Satiasti, Domine, familiam tuam muneribus sacris: eius, quaesumus,
sempre interventione nos refove, cuius sollemnia celebramus.⁴³¹

Gospodine, svoju si obitelj nasitio nebeskim darovima; molimo, krijepi
nas po zagovoru one čiju svečanost slavimo.⁴³²

Ova se molitva u Misalu Pija V. pojavljuje čak 27 puta, a u MR 1975 i MR 2002 je nema. I ona je općenita: vjernici su se nasitili nebeskim darovima pa sada mole da ih uvijek zagovaraju oni čiju svetkovinu slave.

Možemo zaključiti da dosadašnje molitve ne donose ništa što bi bilo specifično baš za svetu Anastaziju. To može biti i stoga što onaj koji ih je sastavljaо i nije imao preciznih podataka o njoj, osim da je položila život za Krista. Nije, dakle, čudo da se u Vlastitom misalu nalaze posve nove molitve.

2. Današnji Vlastiti misal

U Vlastitom se misalu spomandan Sv. Anastazije prvi put pojavljuje tek 1967. Umjesto na Božić, slavio se 3. siječnja, a umjesto molitava iz Rimskog misala donose se posve nove, i to zborna, darovna i popričesna.⁴³³ VM 1990 određuje 15. siječnja kao spomandan sv. Anastazije (kao u Zadru) te uz ove novosastavljene molitve iz 1967. predlaže još druge, od kojih je zborna također nova, a darovna i popričesna su preuzete iz Misala Pija V.

a) ZBORNA

Deus, qui beatam Anastasiam, Martyrem tuam, nobilitate vitae christiane et palma martyrii decorasti: concede propitius; ut per eius ad te exempla gradiamur.⁴³⁴

⁴³¹ Brugmans 1060; GrH 47.

⁴³² VM 1990, str. 55. Vrlo sličan prijevod nalazimo u: J. RADIĆ (prir.), *Misal...*, str. 60.

⁴³³ U arhivskoj građi stoji: *Missa S. Anastasie p. 3. novas continet orationes proprias*. Vidi: *Misae propriae dioecesis Diacovensis*, str. 33, Arhiva Biskupskega ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965. I druga dva spisa isto tvrde: *ad 3. ian. Lectio III et oratio noviter confecta a nostro collaboratore liturgico*, vidi *Calendarium proprium dioecesi diacovensis*, str. 2a, Arhiva Biskupskego ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965; *Officia propria dioecesis Diacovensis seu Bosniensis et Sirmiensis*, str. 2, Arhiva Biskupskego ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965.

⁴³⁴ MP 1967, str. 7; R 1990, str. 2.

Bože, ti si svoju blaženu mučenicu Anastaziju odlikovao plemenitošću kršćanskog života i palmom mučeništva. Podaj milostivo, da i mi, slijedeći njezin primjer, pristupamo k tebi.⁴³⁵

Ova je molitva novosastavljena za MP 1967. Ona ne prejudicira način mučeništva, jer vjerodostojna *acta* o njezinu mučeništvu ne postoje. Zanimljivo je ipak da se spominje *nobilitas* njezina kršćanskog života, što može upućivati na to da je ona – prema pasijama – bila plemenita roda. Time se, naravno, ističe da se prava čovjekova plemenitost ne očituje u njegovu zemaljskom podrijetlu, nego u kreposti i čestitosti njegova života. U svakom slučaju, naglašava se povezanost kršćanskog života i mučeništva, odnosno da dosljedno kršćansko življenje daje snagu i za mučeništvo. Vjernici od Boga traže upravo takvu dosljednost.

Naš Vlastiti misal donosi na izbor i drugu zbornu molitvu:

Omnipotens sempiterne Deus, qui beatam Anastasiam martyrem tuam in flammis tibi canentem glorioso coronasti triumpho, concede, nos eius intercessione caritatis igne ita incendi in terris, ut in coelis tuas laudes perpetuo canere mereamur.⁴³⁶

Svemogući vječni Bože, svoju si mučenicu, blaženu Anastaziju, okrunio slavnom pobedom dok je u plamenu tebi pjevala; podaj nam da se, po njezinu zagovoru, tako ražarimo ognjem ljubavi na zemlji, da zaslužimo vječno tebi pjevati hvale na nebu.⁴³⁷

Ova se zborna ne nalazi u rimskoj tradiciji, nego je sastavljena baš za svetu Anastaziju. Latinski original ove molitve nalazimo u Vlastitom misalu Zadarske nadbiskupije iz 1916.

Ova je molitva dijelom nadahnuta molitvom o spomendanu Sv. Eduarda (13. listopada) iz Misala Pija V.:

Deus, qui beatum regem Eduardum Confessorem tuum, aeternitatis gloria coronasti fac nos, quae sumus; ut eum venerari in *terris*, ut cum eo regnare possimus in *caelis*.⁴³⁸

⁴³⁵ VM 1990, str. 65; VČ 1995, str. 12; R 1990, str. 2.

⁴³⁶ R 1990, str. 2; *Officia propria archidioecesis Iadertinae*, Iadera, 1916., str. 7.

⁴³⁷ VM 1990, str. 65; VČ 1995, str. 12.; RČ 1992, str. 1 te: *Božanski časoslov. Liturgijski molitvenik za puk Božji*. HILP, Zadar, 1999., st. 770; R 1990, str. 2.

⁴³⁸ Bruylants 308.

U svakom slučaju, ova molitva o sv. Anastaziji očito je nadahnuta legendom da je ona bila mučena ognjem.⁴³⁹ Plamen kojim je mučena sv. Anastazija postaje slikom plamena ljubavi kojom bi vjernici željeli gorjeti za Boga na zemlji, da bi u nebesima mogli trajno pjevati hvale Bogu, prema Isusovim riječima: *Oganj dodoh baciti na zemlju pa što hoću ako je već planuo!* (Lk 12,49).

b) DAROVNA

Suscipe, quae sumus, Domine, quam tibi offerimus, hostiam et sicut merita beatae Anastasiae sanguinis effusione amplificasti, sic vitam nostram tuae gratiae rore infundas.⁴⁴⁰

Primi, molimo, Gospodine, žrtvu koju ti prinosimo. Kao što si zasluge blažene Anastazije upotpunio proljevanjem njezine krvi, tako i naš život natopi rosom svoje milosti.⁴⁴¹

I ova je molitva novosastavljena 1967. Mučeništvo nije bitni dio kršćanskog života. Međutim, Bog daje da neki velikani svetost vlastitog života »okrune« i »zakruže« mučeništvom. Kod Anastazije je upravo to bio slučaj: ona je sveto živjela, a mučeništvo je samo potvrdilo ono što je ona u sebi već nosila: svetost života. Mi kršćani, sa svoje strane, molimo da nas Bog ispuni svojom milošću kako bismo tako veliku sveticu mogli naslijedovati.

Misal donosi kao mogućnost i drugu darovnu molitvu, koja je inače preuzeta iz božićne zornice o sv. Anastaziji iz prethodnog misala (gore već navedenu i komentiranu), a nalazi se i u Vlastitom misalu Zadarske nadbiskupije.⁴⁴²

c) POPRIČESNA

Tuo nos, Domine, Corpore et Sanguine nutritos, sicut olim beatam Anastasiam, moderante Irenaeo, sic nos Ecclesiae tuae monitis in via salutis indesinenter gubernata.⁴⁴³

⁴³⁹ Opisujući njezino mučeništvo, jedan životopisac je zapisao: »Dok je plamen sažigao Stošijino tijelo, ona je u zanosu pjevala. Jači je bio plamen ljubavi prema Kristu od onoga koji je sažigao Stošijino tijelo.« Usp. govor na akademiji u čast sv. Anastazije u Srijemskoj Mitrovici 24. listopada 1986. (govorio T. Ćorluka, đakon) u: M. ĐRAGUTINAC, *Hagiografija I.*, (rukopis), Arhiv SNFK Đakovo.

⁴⁴⁰ R 1990, str. 2; MP 1967, str. 9.

⁴⁴¹ VM 1990, str. 65; R 1990, str. 2. J. Benković je 1972. predlagao da se ova molitva zamjeni jer »ima sumnjivu vrijednost«. Naime, u njoj se spominje *sanguis effusio*, a smatra se da je mučenica spaljena na lomači. On predlaže da se uzme darovna iz zajedničkog slavlja: Pro sancta muliere martyre (istovjetna kao i za sv. Perpetuu i Felicitu: *Hodiernum, Domine, sacrificium laetanter offerimus, quo, beatae N. caelestem victoriam recensentes, et tua magnalia praedicamus, et nos acquisisse gaudemus suffragia gloriosa.* Vidi: J. BENKOVIĆ (prir.), *Misae propriae...*, str. X. Dodatak. Ova je sugestija na svoj način uvažena, jer se kao mogućnost donosi jedna druga molitva iz Zajedničkog slavlja mučenika.

⁴⁴² R 1990, str. 2, bilješka broj 5.

⁴⁴³ R 1990, str. 3; MP 1967., str. 9.

Nas, nahranjene tvojim Tijelom i Krvlju, na putu spasenja neprestano upravljam opomenama Crkve, kao što si nekoć, po svetom Ireneju, vodio blaženu Anastaziju.⁴⁴⁴

Ova molitva (sastavljena 1967.) nalazi još jedno utemeljenje Anastazijine svetosti: Bog je, po svetom biskupu Ireneju, poučavao i vodio Anastaziju da postigne svetost. Molitva ističe kako je i u današnje vrijeme važna uloga Crkve u odgoju i vodstvu vjernika do svetosti. Sve se događa u Crkvi i po Crkvi! Spomenimo još jednu zanimljivost. Molitva je upravlјena Kristu: *tvojim Tijelom i Krvlju.* Zato je u Vlastitom misalu iz 1968. završetak molitve (logično) bio *Koji živiš...,* dok u važećem Propriju (nelogično) završetak glasi *Po Kristu...⁴⁴⁵*

Slično kao i u slučaju darovne molitve, i ovdje se kao alternativa nudi popričesna iz božićne zornice Misala Pija V. (gore već navedena i komentirana), a nalazi se i u Vlastitom misalu Zadarske nadbiskupije.⁴⁴⁶

III. ČITANJA

U važećem Vlastitom misalu ne donose se vlastita čitanja, nego se upućuje na čitanja iz zajedničkog slavlja mučenika. Stoga ćemo navesti i komentirati čitanja koja donosi prethodni Vlastiti misal iz 1967./68.

1. Prvo čitanje (Sir 51,1-8.12)⁴⁴⁷

¹Slavit će te, Gospodaru, Kralju, i hvalit će te, Bože, Spasitelju moj. Za hvalujem imenu tvojem, ²jer ti si bio zaštitnik i pomoćnik moj i spasio si tijelo moje od propasti, od zamke prijevara jezika, od usana što laži kuju i pred onima što su okolo mene bio si zaštitnik i pomoćnik moj. ³Po velikom milosrdju i imenu svom izbavio si me od ujeda onih koji bi me proždrli, iz ruku onih koji mi o glavi rade, od mnogih kušnja koje pretrpjeh, ⁴od gušenja u vatri koja me okružila, iz središta ognja koji nisam potpalio, ⁵iz duboke utrobe Podzemlja, od nečista jezika i lažljive riječi, ⁶od potvorenopravedna jezika pred kraljem. Duša moja bijaše blizu smrti i život moj na pragu Podzemlja. ⁷Okruživahu me sa svih strana i nije bilo nikoga da mi pomogne; pogledom sam pomoć ljudi tražio, ali uza-

⁴⁴⁴ VM 1990., str. 66; R 1990., str. 3. Ovaj je hrvatski prijevod osobito težak. Predlažemo drugi koji nam se čini »pitkiji«: Okrijepio si nas, Gospodine, svojim Tijelom i Krvlju. Molimo te, naukom svoje Crkve neprestano nas upravljam putu spasenja, kao što si nekoć, po svetom Ireneju, upravljao i blaženu Anastaziju.

⁴⁴⁵ Jednako tako i u R 1990., str. 3.

⁴⁴⁶ *Officia propria archidioecesis Iadertinae*, Iadera, 1916., str. 7. Usp. R 1990., str. 2, bilješka broj 6a.

⁴⁴⁷ U Vlastitom misalu iz 1968 pogrešno piše da je čitanje iz Knjige Mudrosti.

lud.⁸Tad se sjetih milosrđa tvojeg, o Gospode, i djela tvojih još odiskona, kako izbavljaš one koji te strpljivo čekaju i spasavaš ih iz ruku neprijateljskih.¹²I stoga će te hvaliti i slaviti i blagoslivljati ime Gospodnje.

Komplicirana povijest ovog biblijskog spisa ostavlja do danas neka pitanja neodgovorenima. U hebrejskom kanonu ovaj spis nedostaje. U vrijeme kada Židovi formiraju popis svojih svetih spisa hebrejski tekst nije bio prihvaćen od strane židovskih rabina. Možda zbog toga i ima latinski naziv *Liber Ecclesiasticus*, jer ga upotrebljava Crkva, a ne i sinagoga. Hebrejski je tekst pronađen tek daleko kasnije u Genizi u Kairu, pa su tek od 19. st. moguće rekonstrukcije hebrejskog teksta. Dijelovi hebrejskog teksta pronađeni su u Kumranu i na Masadi, što svjedoči o njegovoj »časnoj« starosti i autentičnosti. Tekst nalazimo u prijevodu Sedamdesetorice (Septuaginta), preko kojega dospijeva do Jeronima, Vulgate i našeg kanona. Jeronim, kako se čini, ipak poznaje i hebrejski tekst. Stoga ovaj spis nalazimo u skupini deuterokanonskih, što nikako ne umanjuje njegovu vrijednost. Vrijeme nastanka je drugo pretkršćansko stoljeće, a u prologu spisa čitamo da je unuk autora preveo tekst na grčki jezik, kako bi na taj način bio pristupačniji onima koji se za njega zanimaju. Cijeli spis ima jedan cilj: ukazati na vrijednost židovske tradicije, koja se nalazi u susretu/sukobu s tendencijama helenizacije provođene nakon Aleksandra Velikog u Palestini. Naglašena je mudrost, koja dolazi od Boga, koja je dar Božji na koji Židovi s razlogom mogu biti ponosni, a drugi im na tome mogu samo pozavidjeti.

Izdanja Svetog pisma, a i komentari, svrstavaju naš tekst u dodatke knjige, jer se nalazi u posljednjem poglavljju spisa.

Tekst, koji je predviđen za liturgijsko čitanje, skraćen je tako da je uključeno prvih 8 redaka i onda kao zaključak donosi r. 12. Molitelj se nalazio u nekoj konkretnoj nevolji iz koje ga je Gospodin izbavio. To je razlog njegova zahvaljivanja, njegove hvale Gospodinu. Sličnu situaciju nalazimo u Ps 120,2, odnosno u Ps 103,8. Radi se o zahvalnici, hvali pojedinca koji se osjećao ugrožen od svojih, ali i Jahvinih neprijatelja. Kulminacija nevolje, ali i izbavljenja, nalazi se u r. 8. Gospodin je uvijek, »odiskona«, bio vjeran pobožnima i kao takav se pokazao i u slučaju našeg molitelja. Nakon našeg r. 12., posljednjeg retka predviđenog za čitanje, kasnije pronađeni hebrejski tekst donosi dugi blagoslov, hebrejski nazvan *šemone esre* (18 blagoslova), koji hvali Gospodina za sva njegova djela.⁴⁴⁸

Budući da nemamo sigurnih podataka o okolnostima mučeništva sv. Anastazije, očito je da su priredivači izbrali ovo čitanje zbog aluzije na vatu kojom pravednik biva mučen, jer je tako, prema predaji, bila mučena i Anastazija. Međutim,

⁴⁴⁸ Usp. *Jeruzalemska Biblja. Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz »La Bible de Jérusalem«*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996., str. 1046, bilješka c.

poruka je dvostruka. Prvo, iako okružen mržnjom, pravednik je snažan jer je Bog uz njega. U ovom čitanju, nadalje, pravednik ipak pobjeđuje. U slučaju sv. Anastazije, ona je pobjednica premda je bila mučena do smrti. Naime, mučenička je smrt zapravo pobjeda: pobjeda Božje ljubavi nad mržnjom i pobjeda potpunog i pravog života u koji mučenik ulazi.

2. Evandelje (Mt 13,44-52)

U ono vrijeme reče Isus svojim učenicima: ⁴⁴»Kraljevstvo je nebesko kao kad je blago skriveno na njivi: čovjek ga pronađe, sakrije, sav radostan ode, proda sve što ima i kupi tu njivu. ⁴⁵Nadalje, kraljevstvo je nebesko kao kad trgovac traga za lijepim biserjem: ⁴⁶pronađe jedan dragocjeni biser, ode, rasprodra sve što ima i kupi ga. ⁴⁷Nadalje, kraljevstvo je nebesko kao kad mreža bačena u more zahvati svakovrsne ribe. ⁴⁸Kad se napuni, izvuku je na obalu, sjednu i skupe dobre u posude, a loše izbace. ⁴⁹Tako će biti na svršetku svijeta. Izići će anđeli, odijeliti zle od pravednih ⁵⁰i baciti ih u peć ognjenu, gdje će biti plač i škrugut zubi. ⁵¹Jeste li sve ovo razumjeli?« Odgovore mu: »Jesmo.« ⁵²A on će im: »Stoga svaki pismoznanac upućen u kraljevstvo nebesko sličan je čovjeku domaćinu koji iz svoje riznice iznosi novo i staro.«

U ovom poglavlju autor Matejeva Evandelja donosi ukupno osam prisopoda, koje imaju svoju svrhu unutar cijelog Evandelja.⁴⁴⁹ Uz sam tekst prisopodobe donosi se i relevantno tumačenje, a u pozadini treba vidjeti činjenicu da mnogi ne prihvataju Isusa i njegov nauk. Načelno, Isus pripovijeda prisopodobe mnoštvu, »silnom« ili »velikom« mnoštvu, ali je tumačenje redovito pridržano užem krugu učenika. Svaka prisopodoba ima u središtu izraelski narod, koji najvećim svojim dijelom ne želi prihvati Isusa. Poruka je Evandelja, ako je pažljivo iščitavamo, da će drugi tj. ne-izraelci, doći i sjesti za stol u kraljevstvu nebeskom, a oni, domaći, ostat će vani jer nisu htjeli prihvati Isusa i njegov nauk. Naš odlomak donosi tri slike, tri prisopodobe: blago zakopano u njivi, biser izuzetno velike vrijednosti i mrežu punu svakovrsnih riba.⁴⁵⁰ Ove su slike Matejeva vlastitost i ne nalazimo ih u drugim si-noptičkim evandeljima. *Sitz im Leben* prve slike, blaga zakopanog u njivi, jest česta promjena mjesta boravka Izraelaca. Kako se Izrael nalazi na uskom pojasu, koji je bio strateški važan za Egipt ili države sa sjevera, odnosno sjeveroistoka, seljenja su bila česta. Bježeći pred najezdom okupacijskih snaga strane vojske, obični su

⁴⁴⁹ Usp. R. T. FRANCE, *Evangelje po Mateju. Komentar Evangelja po Mateju*, Logos, Daruvar, 1997., str. 224.-240, ovdje: str. 224.-225.

⁴⁵⁰ Usp. M. ZOVKIĆ, *Matejevo Evangelje u našoj Misi. Biblijski komentar misnih čitanja u godini A*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995., str. 287.-291, ovdje: str. 290.

Ijudi zakapali svoje blago negdje na njivi.⁴⁵¹ Događalo se da se nikada više nisu vratili i da je to blago ostalo zaboravljeno. Mnogo godina kasnije novi je vlasnik, obrađujući istu njivu, pronašao to zakopano blago ne znajući njegovo podrijetlo. On po svaku cijenu želi zadržati tu određenu njivu, jer u njoj počiva dragocjeno blago.

Sličan je slučaj s biserom. Izraelci su se bavili trgovinom, i naići na pravi dragulj, biser, bila je rijetkost. Kada ga se pak nađe, onda je poznavatelj spremjan platiti svaku traženu cijenu, samo da ga dobije. Blago u njivi i dragocjeni biser slike su kraljevstva nebeskog, koje s Isusom dolazi na zemlju. Samo onaj tko se upusti u avanturu ima šansu doći do blaga ili do bisera.

Treća prispodoba donosi sliku mreže pune riba. Nisu sve ribe iste kvalitete, među njima ima i bezvrijednih. Ribari odvajaju dobre od onih drugih. Matej svojim tekstrom želi upozoriti Crkvu na strpljenje s onima koji nisu kvalitetni, jer nisu u Crkvi samo sveci, ima i grešnika. Tumačeći značenje prispodoba svojim učenicima, Isus ih polako uvodi u tajne kraljevstva Božjega. Posljednji redak teksta odnosi se na tumačenje svetopisamskih tekstova. Isus nije došao dokinuti, nego dopuniti Zakon. »Staro« u našem kontekstu znači zapravo ono što je Isus zatekao i dopunio, a »novo« je njegov izvorni nauk. Učenik kraljevstva Božjega mora povezati jedno i drugo, Stari i Novi zavjet, kako bi opravdao povjerenje.

Kada se prispodoba o blagu skrivenu na njivi stavi u kontekst spomena nekog mučenika, onda se time daje čvrst temelj ispravnom razumijevanju mučeništva. Naime, mučeništvo nije samo sebi svrhom, niti bi mučenici bili mrzitelji ili preziratelji ovozemnog života. Oni jednostavno Kristovo Kraljevstvo i vjernost Bogu smatraju najvećim blagom, za koje se isplati sve žrtvovati. Upravo je tako postupao i Isus. Zahvaljivao je svome Ocu za kruh svagdanji, proviđao ljudima za njihove potrebe (umnažanje kruha, pretvaranje vode u vino). Isus je sudjelovao i u gozbi i u svadbenoj svečanosti. Međutim, kada je trebalo vjernost i poslušnost svome Ocu potvrditi žrtvom vlastitog života, nije se ustezao. Prema tome, sveci i mučenici su ljubitelji ovoga života, jer sve je Božji dar, ali u isto vrijeme Božje kraljevstvo stavljaju na prvo mjesto svojih stremljenja i svojih želja. Anastazija na poseban način pokazuje što je pravo blago: vjernost Isusu Kristu. Ona je svoja bogatstva stavila u službu siromašnih i utamničenih i tako pronašla pravo blago za koje je sve žrtvovala: bogatstvo, zemaljski ugled, pa i sam svoj život.

⁴⁵¹ Slično se događalo na našim prostorima u ratu devedesetih godina prošloga stoljeća... I u tome se smislu povijest ponavlja.

IV. DODATAK: ODLOMCI IZ PASIJA

1. Iz *Passio sanctae Theodotae*⁴⁵²

20. Tunc cum diversa multitudo christianorum esse in ergastulis Diocletiano principi indicata esset, iussit omnes una die interfici, quicumque autem sacrificare voluisset honoribus et divitiis ampliari preecepit. Venientes autem hi qui missi fuerant abstulerunt omnes sanctos et duxerunt <et>, mittentes alios in rheuma, alios gladio interimentes, diversis suppliciis peremerunt. Ignorans igitur beata Anastasia quid nocte evenisset, solito more perrexit et diversas custodias circumgyrans, dum neminem eorum inveniret, coepit vehementissime flere. Quam cum flentem attenderent quidam dicunt ei: »Quid ploras?« At illa respondit: »Servos Dei confessores quaero qui in vinculis habebantur et nescio ubi duxerunt eos.« Qui dixerunt ei: »Tu ergo Christiana es?« Quibus intrepida respondens ait: »Ego Christiana sum.« Tunc unus ex eis comprehensam eam duxit ad forum ubi praefectus Illyrici sedens causas diversorum audiebat. Cui exsurgententi obtulit eam dicens: »Hanc inveni iuxta carcerem flentem. Quam interrogans quare fleret, dixit quod personas nescio quas quaereret christianas. Ego autem cum hoc audissem inquisivi si et ipsa christiana esset. Quae cum intrepida id se esse penitus non negaret, tenui eam et ad vestram amplitudinem fidenter adduxi.«

21. Probus ad haec interrogans eam dicens: »Quae vocaris?« respondit: »Anastasia.« Probus dixit: »Vere ut asserit Christiana es?« Anastasia dixit: »Christiania sum nec aliud me esse confiteor.« Probus dixit: »Unde huc devenisti?« Anastasia dixit: »Civis sum urbica.« Probus dixit: »Et ab urbe Roma huc quomodo devoluta es?«

20. Kad je caru Dioklecijanu bilo rečeno da je veće mnoštvo kršćana u tamnici [u Sirmiju], odredi da svi budu ubijeni u jednom danu, a oni koji budu htjeli žrtvovati, da budu obdareni čašcu i bogatstvom. Oni koji su bili poslani, dođoše i odvedoše te neke utopiše, neke mačem smaknuše, a druge smaknuše drugim mučilima. Blažena Anastazija, ne znajući što se dogodilo te noći, po svom običaju dođe u tamnicu i stade tražiti po različitim čelijama. Kad nikoga nije našla, stade ljuto plakati. Neki koji je vidješe da plače upitaše: »Zašto plačeš?« Ona odgovori: »Tažim sluge Božje, priznavaoce, koji bijahu u okovima i ne znam gdje su odvedeni.« Oni rekoše: »Ti si, dakle, kršćanka?« Ona neustrašivo reče: »Kršćanka sam.« Tada je jedan od njih pograbi i odvede u sudnicu gdje je sjedio ilirski prefekt koji je studio različite slučajeve. Kad se on ustao, onaj mu je predstavi govoreći: »Ovu sam našao blizu tamnice kako plače. Kad sam je upitao zašto plače, reče da traži ne znam kakve kršćane. Kad sam to čuo, upitah je li kršćanka, ona neustrašivo nije zanjekala da jest. Uhitih je i dovedoh vašoj visosti.«

21. Na to je Prob upita: »Kako se zoveš?« Odgovori: »Anastazija.« Prob reče: »Jesi li ti zaista kršćanka, kako ovaj reče?« Anastazija reče: »Kršćanka sam i ispovijedam da nisam ništa drugo.« Prob reče: »Odakle si ovamo došla?« Anastazija reče: »Rimska sam građanka.« Prob reče: »Kako si došla ovamo iz grada Rima?«

⁴⁵² Naš prijevod na osnovu latinskog teksta u: P. F. MORETI, *La Passio Anastasiae. Introduzione, testo critico, traduzione*, Herder, Roma, 2006., str. 148.-158; 172.-186.

Anastasia respondit: »Amorem Christi habens vendidi omne Patrimonium meum iuxta iussum eius et secuta sum eum.« Probus dixit: »Et ubi est Christus?« Anastasia dixit: »In caelo ad dexteram Patris, in terra vero ubicumque fuerint sancti eius.« Probus dixit: »Et ubi sunt sancti eius?« Anastasia dixit: »Usque hodie hic fuerunt.« Probus dixit: »Ergo iam hic non sunt?« Anastasia dixit: »Non sunt hic corporaliter quia vos eos expulstis.« Probus dixit: »Qui sunt quos expulimus?« Anastasia dixit: »Innocentes et sancti atque coletes Deum, qui fuerunt in vinculis positi. Hos ego cura diligentibus suscepimus, quibus ita serviebam ut nulli nihil deesset: quos dubios videbam corroborabam, quos tristes videbam consolabar. Et ecce subito, quibus per annum iugiter et menses aliquantos deservivi, dereliquerunt me hac nocte et ipsi cum triumpho martyrii ad regna caelestia perrexerunt. Videns ergo me ita remansisse ut non sit aliquis pro quo non me ostenderem sed celarem, pia invidia ducta sum circa eos quod illi iam regnent cum Domino, et ego adhuc stem, consolatura in custodia pro nomine sancto passuros.«

22. Probus dixit: »Ut video non sunt tibi levia praeparanda tormenta. Tu enim revocasti animos eorum ad sacrilegium qui obtemperare decreverant regalibus institutis.« Anastasia respondit: »Ego doloribus fatigatis etiam pedes osculabar, ne aliquando cederent dolore compulsi. Nam et quoisque habui multam summam auri, in eorum necessitatibus expendi. Nunc vero erogatis omnibus, animam meam ad passionem aptavi, iustum iudicans ut eos qui me dereliquerunt aliquatenus comprehendam.« Probus dixit: »Quoniam sacrilegam te dii diutius celari non possi sunt, ipsi fecerunt ut tuo te ore detegeres.« Anastasia dixit: »Ego in zelo incitata sum eorum in quibus sermo Domini mei Iesu Christi completus est quo ait:

Anastazija odgovori: »Iz ljubavi prema Kristu prodadah sva svoja dobra po njegovoj zapovijedi, i slijedila sam ga.« Prob reče: »Gdje je Krist?« Anastazija reče: »Na nebu, zdesna Ocu, a na zemlji gdje god su njegovi sveti.« Prob reče: »A gdje su njegovi sveti?« Anastazija reče: »Sve do danas su bili ovdje.« Prob reče: »Dakle, više nisu ovdje?« Anastazija reče: »Nisu više ovdje tjelesno, jer ste ih vi prognali.« Prob reče: »Koji su to, koje smo prognali?« Anastazija reče: »Nevini i sveti i štovatelji Boga, koji su bili stavljeni u okove. Ja sam se za njih brižno skrbila, i služila sam im tako da im ništa ne ponestane, sokolila sam one koji bijahu u dvojbi, tješila one koji bijahu žalosni. I, eto, nenadano, oni kojima sam neprestance služila godinu i neki mjesec, u ovoj me noći ostaviše i u slavodobitnom mučeništvu dospješe u kraljevstvo nebesko. Vidjevši, dakle, da više nema onih zbog kojih se nisam pokazivala nego krila, obuze me sveta zavist prema njima, koji već kraljuju s Gospodinom, a ja sam još ovdje, koja sam bila određena da u tamnici tješim one koji su mučeni za sveto ime.«

22. Prob reče: »Kako vidim, za tebe valja pripraviti ne malene muke. Ti si, naime, poticala na svetogrđe duše onih koji odlučiše poslušati carske odredbe.« Anastazija odgovori: »Onima koji su trpjeli patnje ja sam i noge ljubila, da ne klonu zbog patnji. A dok sam imala mnogo zlata, potrošila sam za njihove potrebe. A sada, kad sam sve potrošila, pripravila sam svoju dušu za muke, jer sudim da je pravo da dostignem one koji me ostaviše.« Prob reče: »Bogovi koji su dopustili da ti, bogohuliteljica, ostaneš tako dugo skrivena, dadoše da se razotkrijes iz vlastitih usta.« Anastazija reče: »Potaknuta sam zavišću prema onima na kojima se ispuniše Gospodinove riječi koji reče:

»Erunt primi novissimi et novissimi primi.« Nam quicumque mihi posteriores fuerunt in fide, priores mihi sunt facti ad palmam martyrii attingentes.« Probus dixit: »Insanis mulier et, quantum appetat, nobilis mihi genere videris.« Anastasia dixit: »Si de patre carnali gloriarer, non dixisset: 'Christi ancilla sum', sed dixisset: 'Praetextati sum filia.'«

23. Audiens Probus hanc filiam Praetextati, comprehendendi iussit familiolam parvam quae eam sequebatur et, agnoscens ab eis ita esse, imperatori suggessit de ea, dicens filiam Praetextati nobilissimi viri a christianis ita deceptam ut pro Christi nomine ultro vellet interfici. His auditis Diocletianus iussit eam diligentius custodiri. Dicebat enim ad aures suas perlatum quod immane Patrimonium vendidisset. Altera itaque die Probus iussit eam in secretarium adduci. Quam interrogans de venditi patrimonii pretio quid fecisset, respondit dicens: »Ego si adhuc haberem quod expenderem, non me persequentibus demonstrarem. Verum quia iam universa expensa sunt, secura festino ad Christum. Nihil enim licuit diabolo de facultatibus meis per suos usurpare cultores.« Et tradens cognitionem Probo Diocletianus abscessit.

24. Tunc ad Anastasiam Probus dixit: »Deos deasque quorum cultor erat Praetextatus pater tuus, ipsos colere debuisti et non Christum nec scio quem Iudaeum qui a civibus suis occisus est [colere]«. Anastasia dixit: »Ego deos deasque patris mei semper colui et, nisi eos bene coluisse, hodie ad confessionem sancti nominis non exirem.« Probus dixit: »Et si coluisti eos, quare eorum deseruisti culturam?« Anastasia dixit: »Non deserai nec deserо.« Probus dixit: »Ergo colis deos deasque patris tui?« Anastasia dixit: »In tantum colo eos ut ab omni eos iniuria liberarem.

‘Ima prvih koji će biti posljednji, a posljednji prvi.’ Naime, oni koji su poslije mene došli do vjere, prije mene zadobiše palmu mučenja.« Prob reče: »Luda ženo, kako izgleda, čini mi se da si plemenita roda.« Anastazija reče: »Kad bi se hvalila svojim tjelesnim ocem, ne bih rekla: 'Službenica sam Kristova', nego bih rekla: 'Kći sam Pretestova.'«

23. Kad je Prob čuo da je ona Pretestova kći, naredi da se privedu sluge koje su je slijedile, te kad je od njih saznao da je to istina, izvijesti cara o njoj, rekvavi da je kći Pretesta, čovjeka visoka položaja, te da je bila zavedena kršćanima do te mjere da želi biti ubijena zbog Kristova imena. Čuvši to, Dioklecijan zapovjedi da je se čuva sa svom pomnjom. Rekao je, naime, da mu je do ušiju doprila vijest da je rasprodala svoje silno bogatstvo. Drugoga dana Prob naredi da je dovedu u sudnicu. Kad ju je upitao što je učinila s onim što je dobila prodajom svojih dobara, ona odgovori: »Kad bih imala još nešto za potrošiti, ne bih se bila pokazala pred progoniteljima. A sada, kada sam sve potrošila, s pouzdanjem se žurim Kristu. Đavao, naime, preko svojih štovatelja nije mogao prisvojiti ništa od mojih dobara.« Tada Dioklecijan otputova i prepusti proces Probu.

24. Prob reče Anastaziji: »Trebala si štovati bogove i božice koje je štovao tvoj otac Pretesto, a ne Krista, ne znam kojega Židova, kojega su ubili njegovi sugrađani.« Anastazija reče: »Oduvijek sam štovala bogove i božice svoga oca, a da ih nisam štovala, danas ne bih došla do ispovijedanja [Kristova] svetoga imena.« Prob reče: »Ako si ih štovala, zašto si napustila njihovo štovanje?« Anastazija reče: »Nisam napustila, niti napuštam.« Prob reče: »Ti, dakle, štuješ bogove i božice svoga oca?« Anastazija reče: »Štujem ih tako da ih oslobađam svakog nepoštovanja.

Denique dum araneae eos intexerent, et aves stercorarent, et mures intra eos fetus facerent, ego eos liberavi atque conflans eos in pecuniam converti.« Probus dixit: »Hoc sacrilegium nec aures meae ammittere queunt.« Tunc ridens beata Anastasia dixit: »Miror prudentiam vestram ac si sacrilegium timere lapides frangere, ligna succendere, aeramenta conflare. Certe si putas aliquam divinitatem latere in simulacris vanissimis, date mihi copiam evertendi eos, et ego, eos evertens, patiar ab eis aliquid et non a vobis quos nemo contingit. Si vivos deos creditis, ecce isti nec sentire poterant nec moveri. Si vero illi propitii sunt et non irascuntur etiam cum decoquuntur incendiis, vos qui eos colitis contra eos agitis dum non ipsos imitamini. Et sicut illi patientissime confracti silent, conflati tacent, ita vos quoque tacere conveniet, ne quod dii vestri nolunt fieri faciatis.«

25. Probus dixit: »Iusserunt te domini nostri invictissimi principes aut diis sacrificare aut, ut decet sacrilegam, diversis suppliciis interire.« Anastasia dixit: »Noli dicere »interire». Pro Dei enim nomine mori regnare est.« Probus dixit: »Istam vanitatem abice et esto sapiens.« Anastasia dixit: »Apostolus Paulus monuit nos dicens: »Qui vult sapiens esse in hoc mundo, stultus fiat ut sit sapiens.« Ego sapientiam Dei habeo quae stultitia est apud homines.« Probus dixit: »Insaniam pateris.« Anastasia dixit: »Insaniam quis patitur? Ego quae vos stultos arguo an vos qui mihi non potestis reddere rationem?« Probus dixit: »Doleo tibi quia vanis sermonibus credens decepta es.« Anastasia dixit: »Doleo tibi quia vana potestate elatus plus hominem metuis quam Deum.« Probus dixit: »Sacrifica diis ut ad civitatem tuam redeas gaudens.«

Naime, kako su ih pauci prekrivali mrežama, a ptice na njima ostavljale izmet, te miševi u njima podizali svoju mladunčad, ja sam ih od toga oslobođila tako da sam ih pretopila i pretvorila u novac.« Prob reče: »O ovom svetogrđu ne mogu ušima slušati.« Tada sveta Anastazija podsmjehujući se reče: »Čudim se da vaša mudrost smatra bogohuljenjem razbijanje kamena, paljenje drveta, pretapanje bronce. Ako misliš da neko božanstvo boravi u ovim ispraznim likovima, dajte mi mogućnost da ih uništим, a ja koja ih uništавам, bit će od njih kažnjena, a ne od vas koje ne diram. Ako vjerujete da su to živi bogovi, vidjet ćete da oni neće niti što osjećati niti će se micati. A ako su oni toliko dobrohotni da se neće srditi ako ih spaljujete, onda vi koji ih štujete postupate protiv njih, ako ih ne nasljeđujete. Kao što oni pokazuju toliku strpljivost dok u tišini podnose kad ih se uništava i šute dok ih se pretapa, na isti način biste i vi trebali šutjeti, jer se ne događa ništa od onoga što vaši bogovi ne bi htjeli.«

25. Prob reče: »Naši prepostavljeni i naši nepobjedivi velikaši naredili su da žrtvuješ bogovima ili ćeš, kako se dolikuje bogohuliteljici, umrijeti u mukama.« Anastazija reče: »Nemoj reći 'umrijeti'. Umrijeti za Boga zapravo znači kraljevati.« Prob reče: »Kani se te ispravnosti i budi mudra.« Anastazija reče: »Apostol nas Pavao opomenu govoreći: 'Tko hoće biti mudar na ovome svijetu, neka bude lud da bude mudar.' Ja imam Božju mudrost, koja je ljudima ludost.« Prob reče: »Luda si.« Anastazija reče: »Tko je lud? Ja koja vam dokazujem da ste ludi ili vi koji ne možete obrazložiti ono što govorite?« Prob reče: »Žao mi te što si izgubila razum jer si povjerovala ispraznom govoru.«

Anastasia dixit: »Civitatem habeo »non manu-factam aeternam in caelis«; ad ipsam pergere cupio.« Et cum haec et his similia ex alterutro sermone gesta retinerent, ipsa gesta legit imperatori praefectus. Tunc Diocletianus coepit fure-re et consilium quaerere quid fieret.

Anastazija reče: »Meni je žao tebe, jer, zane-sen ispraznom vlašću, više se bojiš čovjeka nego Boga.« Prob reče: »Žrtvuj bogovima da se sretno možeš vratiti u svoj grad.« Anasta-zija reče: »Ja imam ‘vječni grad, neizgrađen ljudskom rukom, na nebesima i žudim da u nj dospijem.« Ove i slične stvari rečene jed-no drugome zapisane su i prefekt ih je pro-čitao caru. Na to se Dioklecijan razbjesni i zatraži savjet što da učini.

2. Iz *Passio sanctae Anastiae*

32. Igitur, ut supra dictum est, tradita sancta Anastasia praefecto Lucillio in grandi custodia habebatur. Notum enim erat iam omnibus quod, Praetextato patre nata, matronarum nobilissima femina Romanorum esset in custodia praefec-turae et putabatur habere infinitas pecunias. Pro qua re temptans eam praefectus iussit privatum sibi eam adduci. Cui et dixit: »Anastasia, si Christiana vis esse, praecepta Christi tui compie et vade quocumque volueris.« Anastasia dixit: »Ego praecepta Christi desiderabilia ha-beo super aurum et lapidem pretiosum et dul-ciora super mei et favum.« Dicit ei praefectus Lucillus: »Praecepta ergo eius sunt dicentes: »Qui non renuntiaverit omnibus quae possidet, non potest meus esse discipulus.« Da ergo mihi omnia quae habes et vera eris Christi discipu-la.« Anastasia dixit: »Ego memor sum Domi-num meum in evangelii ita dicentem: »Vende omnia quae habes et da pauperibus et habebis thesaurum in caelo et veni sequere me.« Tu di-vest es et qui tibi dederit contra praecepta Chri-sti sui aget. Non enim dixit: »Da divitibus.« Nam et ad ipsam mensulam christianorum vos probavit indignos dicens: »Dum vocaveris ad mensam tuam qui conviventur tecum, noli vo-care divites vel eos qui te possint repascere, sed vo-ca eos qui sunt egeni et miseri.«

32. Dakle, kako je gore rečeno, sv. Anasta-zija, predana prefektu Luciliju, bila je strogo čuvana. Svima je, naime, bilo poznato da se u tamnici prefekture nalazi najplemenitija od svih rimskih gospoda, kći Pretesta, za kojeg se vjerovalo da ima neizmjerno puno novca. Prefekt zapovijedi da mu se ona pri-vatno dovede, jer je želio dovesti u iskušenje baš u vezi toga. Reče joj: »Anastazija, ako želiš biti kršćanka, ispuni zapovijedi tvoga Krista i idi kamo hoćeš.« Anastazija reče: »Smatram da Kristove zapovijedi više vrije-de od zlata i dragog kamenja, i da su slade od meda iz sača.« Reče joj prefekt Lucilije: »Kažete da su njegove zapovijedi: ‘Tko se ne odrekne svega što posjeduje, ne može biti moj učenik.’ Daj mi, dakle, sve što imаш i biti ćeš prava Kristova učenica.« Anastazija reče: »Sjećam se da je moj Gospodin u evan-đeljima ovako rekao: ‘Prodaj sve što imаш i podaj siromasima i imat ćeš blago na nebu te dođi i slijedi me.’ Ti si bogat i tko tebi poda, prekršit će Kristove zapovijedi. Nije, naime, rekao: ‘Podaj bogatima.’ Osim toga, progla-sio je da bogataši nisu dostojni kršćanskoga stola rekavši: ‘Kad pozoveš za svoj stol su-stolnike da blaguju s tobom, nemoj pozvati bogate ili one koji ti mogu uzvratiti, nego pozovi one koji su siromašni i bijedni.’

Noli te ergo ad hanc iniuriam ducere, ut tibi iuxta sacratissimam Salvatoris vocem ac si misero et genti mea dare compellar. Sed in quo te pauperem novi in eo, si iubes, accipe. Ego etiam rogo ut accipias quae te indigere cognosco.«

Nije, dakle, krivo što se ustežem od toga da ti dadem svoja dobra po svetim riječima Spasitelja, kao da si ti siromah i bijednik. Naprotiv, uzmi od mene, ako hoćeš ono za što znam da ti je potrebno. Štoviše, upravo te molim da prihvatiš ono za što znam da ti je potrebno.«

33. Lucillius dixit: »In quo ego pauper sum?« Anastasia respondit: »In fide,« Dicit ei Lucillius: »Tu ergo quae fidem te dicis habere dic monitibus ut transferantur, quia hoc dicit magister tuus.« Anastasia dixit: »Iudeus non es: utquid signa a me ultima ancilla Christi requiris?« Lucillius dixit: »Iudeis enim solis licet signa inquirere?« Anastasia dixit: »Sancti Pauli apostoli testimonium recordata sum quo ait: »Iudei signa petunt et Graeci sapientiam quaerunt: nos autem praedicamus Dominum Iesum Christum et hunc crucifixum.« Lucillius dixit: »Et si Dominus tuus crucifixus est, utquid Iovem non colis qui nulli umquam iniuria subiacuit?« Anastasia dixit: »Iovis iniuriam fecit, Christus passus est. Tu imitare deum tuum, et ego Deum meum.« Lucillius dixit: »Et expedit tibi ut imiteris Deum tuum?« Anastasia dixit: »Plusquam expedit.« Lucillius dixit: »Interim blandientem et hortantem me tibi exhibui quia te nobilem natam addidici; si te in hac obstinatione permanentem video, saevius vindicabo.« Anastasia dixit: »Incipe vindicare, quia Christi me ancillam quamdiu vixerim confitebor.« Tunc Lucillius iussit eam in carceris ima concludi et acerrimis terroribus fatigari, cibum vero ei permodicum serotinis horis offerri. Anastasia vero etiam quae afferebantur ei penitus recusabat.

33. Lucilije reče: »U čemu bih ja bio siromasan?« Anastazija odgovori: »U vjeri.« Reče joj Lucilije: »Onda ti, koja kažeš da imaš vjerenje, reci brdima da se pomaknu, jer tako kažeš tvoj učitelj.« Anastazija odgovori: »Nisi li ti Židov, kad tražiš znakove od mene koja sam posljednja službenica Kristova?« Lucilije reče: »Znači, samo je Židovima dopušteno tražiti znakove?« Anastazija reče: »Sjećam se svjedočanstva sv. Pavla apostola koji reče: 'Židovi znake traže, a Grci traže mudrost: a mi propovijedamo Gospodina Isusa Krista, i to Krista raspetoga.'« Lucilije reče: »Ako je tvoj Gospodin razapet, zašto ne častiš Jupitera koji nikad nije podnio nepravdu?« Anastazija reče: »Jupiter je činio nepravdu, a Krist je bio mučen. Ti naslijeduj svoga boga, a ja ču svoga.« Lucilije reče: »Zar je za tebe korisno naslijedovati svoga boga?« Anastazija reče: »Više nego korisno.« Lucilije reče: »Zasad sam te samo dobrohotno poticao, jer sam znao da si plemenita roda. Međutim, budem li video da ustrajavaš u tvrdoglavosti strože ču te kazniti.« Anastazija reče: »Kazni me, jer ispovijedam da ču biti Kristova službenica, dok budem živa.« Onda Lucilije zapovijedi da bude zatvorena u najdublju tamnicu i mučena teškim mukama, a da joj se navečer ipak doneše nešto hrane. Anastazija je, međutim, odbijala sve ono što su joj nudili.

34. Apparebat autem ei nocte spiritus sanctae Theodotae cum luminaribus et mensam onustam refectionibus variis ponebat ante eam et orabant simul, ita ut diceret ad eam Anastasia: »Iam passa es pro Christi nomine: quomodo ad me venis?« Et dicebat ei Theodota: »Quia hanc Dominus martyribus suis tribuit potestatem ut sanctis et castis et pure coalentibus se demonstrent, et loquantur cum eis, et consolentur eos. Et quia tibi iam paradisi deliciae paratae sunt et omnis in te angelorum laetatur exercitus, ideo mihi licentia data est ut tibi solacium praebeam.« Et orantes simul tota nocte ad pullorum cantus loquendi secum et videndi se terminum capiebant. Haec per dies triginta cum gesta fuissent, Lucilius putans eam fame iam et tenebrarum horrore defecisse iussit tamen inquire si viveret. Cui cum fortior quam fuerat nuntiaretur effecta, iussit eam adduci. Et videns eam robustiorem et laetiorem, indignatus est custodibus dicens quod contemptus esset. Et mutatis optionibus iussit eam alio uno mense secundum pristinam sententiam custodi, ita ut anulo suo iuberet claustra signari volens eam in ipsa clausura deficere.

35. Cumque - ut diximus - divino per sodalem martyrem cibo refecta pinguior fieret, iussit eam in navi imponi et cum multis aliis quos leges iure punierant pelagi fluctibus demergi. Erant enim alii homicidae, alii pro adulterio, alii pro diversis sacrilegiis <damnati>, inter quos omnes unus erat christianus nomine Eutychianus, cui praedia sublata paterna sunt cum dives esset. Hic innocentissimae naturae etiam aristotelicos superavit: nam sublatis sibi omnibus facultatibus tacuit nihil cogitans nihilque metuens nisi hoc, ne facilitates ac divitias fidei perderet. Quotienscumque denique fuisset auditus, quotienscumque interrogatus, nihil aliud dicebat:

34. Noću joj se ukaza duh Teodote s bakljama. Prostrla je pred nju stol s najrazličitijim jelima te su zajedno molile. Anastazija joj je govorila: »Već si podnijela mučeništvo za Kristovo ime: kako to da dolaziš k meni?« Govorila joj je Teodota: »Zato što Gospodin svojim mučenicima daje moć da se ukažu onima koji su sveti i čisti i koji ga iskreno štiju te da s njima govore i da ih tješe. Budući da su za te već pripravljene rajske radosti te da se s tobom već veseli vojska anđela, dana mi je moć da ti donesem utjehu.« I nakon što su cijelu noć zajedno molile, o prvim pijetlovinama su završile razgovor i susret. Nakon trideset dana, Lucilije, vjerujući da je od gladi i od strahota tamnica preminula, naredi da se pogleda je li još živa. Kad ga izvijestise da je postala još snažnija nego što je prije bila, zapovjedi da mu je dovedu. I vidjevši da je čvršća i veselija, razljuti se na čuvare rekavši da su njegove zapovijedi bile prezrene. I, zamijenivši tamničare, naredi da je zatvore još jedan mjesec prema prijašnjoj presudi i naredi da se brava zapečati njegovim prstenum, da bi ona u toj tamnici umrla.

35. Budući da je, kako je već bilo rečeno, Anastazija koja se krije u božanskom hramu koju joj je pripravljala njezina drugarica mučenica, bila sve krepkija, zapovijedi [prefekt] da se ona, zajedno s mnogim drugima koji su po zakonu imali biti kažnjeni, ukreca na brod koji onda treba biti potopljen. Neki su od ukrcanih bili ubojice, neki preljubnici, a drugi osuđeni zbog različitih zločina. Među njima bio je jedan kršćanin, Eutihijan, kojem je bila oduzeta velika baština, jer je bio bogat. On, po naravi posve nevin, nadmašivao je i aristotelovce. Naime, nakon što su mu bila oduzeta sva njegova dobra, šutio je brinući se i strahujući samo za to da ne izgubi bogatstvo svoje vjere. Kad god bi ga saslušavali i kad god bi ga ispitivali, ništa drugo nije govorio nego:

»Christum mihi non tollet etiam qui caput abstulerit.« Impositis ergo ad centum viginti ferme hominibus reis in navi atque in altum perductis ubi furit pelagus, ut praeceptum est illuc pertuderunt eis navem et ibi eos reliquerunt. Tunc apparuit ibi sancta martyr Theodota et super ipsam plagam navis considens navem a periculo sublevavit. Hortabatur Anastasia ut omnes qui in navi erant Domino crederent et ostendebat eis sanctum Eutychianum martyr Theodota dicens eum collegam martyrum. Tunc Anastasia osculari coepit genua eius dicens: »Da orationem et baptizentur universi.« Qui cum orasset exhortante sancta Anastasia, universi crediderunt. Uno die et una nocte in medio pelago ita fuerunt, ut putarent se in terra esse, sine metu, sine aestu, sine fluctuatione. Tertia vero die devoluti sunt ad insulas quas Palmarias appellant, in quibus episcopi et presbyteri et multi religiosi viri temporibus diversis fuerant religati exilio, et descendentes cum hymnis et psalmis suscepti sunt.

36. Piscatores autem per diversa litora missi sunt tertia die ut renuntiarent praefecto ubi eos mortuos procellae iactassent. Et nuntiaverunt omnes christianos factos ad Palmarias insulas devenisse illaesos atque cum his qui illic deportati habebantur die noctuque in Dei sui laudibus permanere. Tunc misit et universos inde deponens posuit munera ante oculos eorum et gladios evaginatos dicens: »Qui voluerit sacrificare ditabitur et honorabitur. Qui recusaverit aut decollabitur aut ignibus consumetur.« Atque hoc ordine cum essent amplius quam ducenti viri et septuaginta feminae exceptis parvulis - ex quibus omnibus ne unus quidem ad consensum potuit vitae praesentis <et> sacrificii revocari [consensum] - cumque omnes variis interfectionibus martyrium celebrassent,

»Neće mi uzeti Krista niti onaj koji mi uzme glavu.« Ukreše, dakle, na brod oko sto dvadeset zločinaca i pustiše da otplove na pučinu, gdje je more bilo uzburkano. Tamo, prema zapovijedi, oštetiše opлату broda i ostaviše ih tako [na brodu]. Tada se ukaza sveta mučenica Teodata koja je sjedila upravo na oštećenom dijelu broda, spasivši tako brod od opasnosti. Anastazija je poticala sve koji bijahu na brodu da povjeruju u Gospodina, a mučenica Teodata im je pokazala Eutihijana koji će im biti sudrug u mučeništvu. Anastazija mu poljubi koljena govoreći: »Reci molitvu da svi budu kršteni.« Kad je on na poticaj svete Anastazije počeo moliti, svi povjerovaše. Jedan dan i jednu noć ostadoše na pučini, ali tako da im se činilo kao da su na kopnu: bez straha, bez jakih struja, bez valovlja. Trećega dana dospeje do otoka zvanog Palmarija na koji su kroz određeno vremensko razdoblje bili slani u izgnanstvo mnogi biskupi, svećenici i mnogi vjernici. Iskrcavši se na kopno bijahu primljjeni s himnima i psalmima.

36. Trećega dana poslali su ribare duž obale da izvijeste prefekta gdje ih je pobješnjelo more izbacilo mrtve. Oni izvijestile da su svi, postavši kršćani, neozlijedeni došli na otok Palmariju i da, zajedno s onima koji su prije tu bili izagnani, danju i noću neprestano hvale svoga Boga. Onda prefekt dade da ih se sve dovede na kopno te stavi pred njihove oči s jedne strane darove a s druge isukane mačeve govoreći: »Tko bude htio žrtvovati biti će bogat i čašćen, a tko odbije to učiniti, biti će mu odrubljena glava ili će biti spaljen u vatri.« Bilo je više od dvije stotine muškaraca i sedamdeset žena, ne računajući djecu. Od svih njih ni jedan jedini nije dopustio da bude zaveden da bi spasio sadašnji život žrtvijući bogovima i svi oni na različiti način podnesoše mučeništvo.

Anastasia per manus et pedes extensa et ligata ad palos fixos, circa media eius ignis incensus est. In qua passione orans et benedicens Dominum Iesum Christum emisit spiritum. Tunc Apollonia Christiana matrona per matronam praefecti meruit corpus eius tollere. Quod accipiens exosculatur, et aromatibus condiens atque dignis linteaminibus obvolvens intra viridarium domus sua - ut decuit martyrem - sepelivit atque expenso non parvo pecuniae numero basilicam ubi eam sepelierat fabricavit. Passa est autem sancta Anastasia octavo kalendas ianuarias et in conditis habita. Deposita autem est postea quam basilica fabricata est in domo Apolloniae septimo idus septembbris, in eadem basilica in qua operatur beneficia sua Dominus ad laudem nominis sui usque in finem saeculi. Amen.

Na koncu i samoj Anastaziji svezaše ruke i noge za stupove i ispod nje podmetnuše organj. U tom mučeništvu je predala duh moléći i blagoslivljajući Gospodina Isusa Krista. Onda je kršćanska gospođa Apolonija, zahvaljujući prefektovoj ženi, uspjela otkupiti njezino tijelo. Kad ga je dobila, pomazala ga je mirisnim pomastima, omotala skupocjenim platnom i sahranila u vrtu svoje kuće, na način kako dolikuje jednoj mučenici. Nakon toga, potrošivši ne malu količinu novca, sagradi baziliku na mjestu njezina groba. Sveta je Anastazija podnijela mučeništvo osmoga dana prije siječanskih Kalenda (25. prosinca) i držana na tajnom mjestu. Nakon što je sagrađena bazilika u kući Apolonije, prenesena je 7. rujna u tu baziliku gdje Gospodin čini svoja dobročinstva na hvalu svoga imena sve do konca vremena. Amen.

SVETI MUČENICI OSIJEKA I PANONIJE

20. veljače

I. POVIJESNI PODACI I ŠTOVANJE

Ovaj je spomen prvi puta naveden u rukopisu J. Benkovića 1973.,⁴⁵³ a u Vlastiti misal ulazi 1990., u poglavlju koje sadržava vlastite svetkovine pojedinih župnih crkava, očito nakon što je osnovana istoimena župa u Osijeku (obuhvaća Tvrđavicu i Podravlje). O ovim mučenicima naš Časoslov veli:

Upravitelj Sirmija je obilazio gradove u Panoniji srijemskoj da provede carske ukaze o progonu kršćana. Tako je stigao i u Mursu i pogubio neke vjernike o kojima inače ništa drugo ne znamo. Crkvu posvećenu izvan zidina Murse spominju Sulpicije Sever i Katančić.⁴⁵⁴

U drevnoj Mursi postojala je, dakle, bazilika, najvjerojatnije posvećena svetim mučenicima, a pronađeni su i brojni kršćanski predmeti.⁴⁵⁵ Nažalost, imena mučenika nisu ostala zapisana, a sama je Mursa puno poznatija po arijanskom biskupu Valentu, sredinom 4. st.

VČ 1995, osim spomenute povjesne osnove, donosi himan za Jutarnju i dvije molitve.⁴⁵⁶

II. MOLITVE

U današnjem Vlastitom misalu za ovaj su spomen misne molitve - zborna (dvije), darovna i popričesna - preuzete iz zajedničkog slavlja važećeg Misala: 3. Za više mučenika izvan vazmenog vremena.

⁴⁵³ J. BENKOVIĆ (prir.), *Calendarium proprium Dioecesis Diacovensis seu Bosniensis et Sirmiensis et Calendarium proprium ecclesiarum parochialium in Dioecesi diacovensi iuxta recentes Normas et Instructiones recognitum*, Đakovo, 1973., str. 12.

⁴⁵⁴ VČ 1995, str. 13. Ovdje valja spomenuti da je himan za Jutarnju (uz manje ispravke B. Dude) napisao Mitar Dragutinac. Usp. M. DRAGUTINAC, *S Kristom na križu...*, str. 89.

⁴⁵⁵ Usp. B. MIGOTTI, Ranokršćanski nalazi u sjevernoj Hrvatskoj, u: D. DAMJANOVIĆ (ur.), *1700 godina svetih srijemskih mučenika. Zbornik radova s međunarodnog simpozija o 1700. obljetnici Sirmijsko-panonskih mučenika (304.-2004.)*, Biblioteka Diacovensia, Studije 17, Đakovo, 2011., str. 91.-119., ovdje: 106; A. ŠULJAK, *Sirmijsko-panonski mučenici....*, str. 180.-182.; D. DAMJANOVIĆ, *Počeci kršćanstva na području Đakovačke i Srijemske biskupije*, VĐSB, 3 (2004.), 177.-179.

⁴⁵⁶ VČ 1995, str. 15.-16.

A) ZBORNA

(1) Prva

Fraterna⁴⁵⁷ nos, Domine, martyrum tuorum corona laetificet, quae et fidei nostrae praebeat incrementa virtutum, et multiplici nos suffragio consoletur.⁴⁵⁸

Gospodine, daj da se radujemo s mučeničke pobjede naše braće: nek našoj vjeri izmole novu snagu i moćnim nas zagovorom bodre.⁴⁵⁹

Molitva je teološki bogata. Vjernici se raduju bratskom vijencu mučenika, kako stoji u Jakovljevoj poslanici: *Blago čovjeku koji trpi kušnju: prokušan, primit će vijenac života koji je Gospodin obećao onima što ga ljube* (Jak 1,12), odnosno u Otkrivenju: *Budi vjeran do smrti i dat će ti vijenac života* (Otk 2,10b). Mučeništvo, koje bezbožnim očima izgleda kao ludost, zapravo donosi vijenac koji se stavlja pobjednicima. Njihov primjer daje novu snagu našoj vjeri i u isto vrijeme pruža utjehu zbog njihova mnogostrukog zagovora.

Nadalje, prijevod, preuzet iz važećeg hrvatskog misala, veoma je manjkav i ne izriče osnovnu misao originala. Tako se, na primjer, uopće ne spominje radost vjernika zbog bratskog vijenca mučenika. Točniji i prikladniji je prijevod iz pretvodnog hrvatskog misala:

Gospodine, nek nam bude na radost mučenički vijenac naše braće (i se-stara). Neka izmole porast plodonosnoj našoj vjeri i njihov zagovor neka nam bude na utjehu.⁴⁶⁰

(2) Druga

Beatorum martyrum Mursae et Panoniae, quaesumus, Domine, tibi nos oratio grata commendet, et in tuae veritatis professione confirmet.⁴⁶¹

Gospodine, daj da nas kod tebe preporuči draga molitva mučenika Osijeka i Panonije i utvrди u ispovijedanju tvoje istine.⁴⁶²

⁴⁵⁷ Pomalo je nespretan izbor baš ove zborne molitve. Govori se, naime, o *fraterna corona*. Međutim, vjerojatno je među osječkim mučenicima bilo i žena.

⁴⁵⁸ R 1990, str. 31; MR 1975, str. 680; 2002, str. 912. Izvori: GeV 1113; 570. Za izvore usp. Z. PAŽIN, *Mučeništvo...*, str. 34.

⁴⁵⁹ VM 1990, str. 90; R 1990, str. 31.

⁴⁶⁰ RM 1973. str. 155*

⁴⁶¹ R 1990, str. 31; MR 1975, str. 680; MR 2002, str. 912. Ova je molitva novosastavljena za Misal Pavla VI. usp. Z. PAŽIN, *Mučeništvo...*, str. 34.

⁴⁶² VM 1990, str. 90. Spomenimo da je hrvatski prijevod i tečan i točan.

Evo temelja mučeništva. Isus za sebe pred Pilatom kaže da je došao na svijet da *svjedoči za istinu* (Iv 18,37), a vrhunac toga svjedočanstva bila je upravo nje-gova smrt. I sveti su mučenici za života svjedočili istinu da je Krist jedini spasitelj i za tu su istinu dali svoj život. Tako ova molitva stavlja smrt mučenika u kontekst Kristove muke i smrti: oni nasljeđuju Krista i u svjedočenju i u mučeništvu. Njihovo vjerno svjedočenje, sve do smrti, treba onda i vjernike učvrstiti u istom svjedočenju.

b) DAROVNA

Suscipe, quae sumus, Domine, munera populi tui pro martyrum tuorum passionibus dicata sanctorum, et, quae beatis martyribus Mursae et Panoniae in persecutione fortitudinem ministrarunt, nobis quoque praebant inter adversa constantiam.⁴⁶³

Primi, Gospodine, darove svoga naroda, posvećene slavnoj smrti svetih mučenika Osijeka i Panonije. Njima je ovo otajstvo dalo snagu u progostvu, nek nama dade ustrajnosti u životnoj borbi.⁴⁶⁴

Ovdje se snažno ističe veza između euharistije i kršćanskog života: snaga misnih darova jačala je mučenike sve do smrti. Na istom vrelu i vjernici žele crpiti snagu u životnoj borbi.

c) POPRIČESNA

Conserua in nobis, Domine, munus tuum, et quod, te donante, pro festivitate beatorum martyrum Mursae et Panoniae perceperimus, et salutem nobis praestet et pacem.⁴⁶⁵

Gospodine, pričestili smo se o svetkovini blaženih mučenika Osijeka i Panonije. Čuvaj u nama svoj dar da nam bude na mir i spasenje.⁴⁶⁶

Najveći dar koji vjernici primaju svakako je euharistija – Kristovo Tijelo i Krv, odnosno sudjelovanje u Kristovu vazmenom otajstvu po kojem smo spašeni. Međutim, jednom primljeni dar treba *raspirivati* (usp. 2 Tim 1,6), i preporučiti Bogu da ga čuva, prema apostolovoj riječi: *A sam Bog mira neka vas posvema posveti i cijelo vaše biće - duh vaš i duša i tijelo - neka se besprijekornim, savršenim sačuva za Dolazak Gospodina našega Isusa Krista* (1 Sol 5,23). Tako će vjernici postići mir već ovdje na zemlji, a na nebesima i vječno spasenje.

⁴⁶³ R 1990, str. 31; MR 1975, str. 680; MR 2002, str. 912. Istovjetna molitva je i za spomen Sv. Kornelija i Ciprijana (16. 9.). Izvori: Ve 717; GeV 1118; Ber 1032.

⁴⁶⁴ VM 1990, str. 90. R 1990, str. 31.

⁴⁶⁵ R 1990, str. 31; MR 1975, str. 680; MR 2002, str. 912. Izvor: Ber 1053 (za spomendan Sv. Lovre).

⁴⁶⁶ VM 1990, str. 91; R 1990, str. 31.

III. ČITANJA

VM 1990 ne donosi vlastita čitanja, nego upućuje na ona iz Zajedničkog slavlja mučenika. Mi smo izabrali sljedeća čitanja: 1 Iv 5,1-5 i Iv 12,24-26.

1. Prvo čitanje (1 Iv 5,1-5)

Ljubljeni, ¹tko god vjeruje: »Isus je Krist«, od Boga je rođen. I tko god ljubi roditelja, ljubi i rođenoga. ²Po ovom znamo da ljubimo djecu Božju: kad Boga ljubimo i zapovijedi njegove vršimo. ³Jer ljubav je Božja ovo: zapovijedi njegove čuvati. A zapovijedi njegove nisu teške. ⁴Jer sve što je od Boga rođeno, pobjeđuje svijet. I ovo je pobjeda što pobijedi svijet: vjera naša. ⁵Ta tko to pobjeđuje svijet ako ne onaj tko vjeruje da je Isus Sin Božji?

Tri su Ivanove poslanice dio onog *corpusa* Novog zavjeta koji nazivamo Katoličkim poslanicama, a ta pisma nisu namijenjena pojedincima ili određenim kršćanskim zajednicama, nego svim kršćanima. Prva Ivanova poslanica, najvažnija u nizu od tri, »izgleda kao encikličko pismo namijenjeno zajednicama Male Azije, kojima prijeti razdor prvih krvovjerja«.⁴⁶⁷ Velike teme, koje se inače pojavljuju u spisima koje nazivamo *corpus Iohanneum* (svjetlo i tama, ljubav Božja...), zastupljene su i u ovom spisu. Tako prvi dio ove poslanice nakon uvoda (1,1-4) naglašava vrijednost hoda kršćanina u svjetlosti (1,5-2,29), drugi dio govori o tome kako kršćani trebaju živjeti kao djeca Božja (3,1-4,6), a treći dio o onom najvažnijem, a to su vjera i ljubav (4,7-5,12). Naš tekst dio je ovog potonjeg. Vjera u Krista Isusa je osnovni kriterij po kojemu se kršćani mogu prepoznati, po kojemu čine zajedništvo. (Usp. Iv 1,3: *Što smo vidjeli i čuli, navješćujemo i vama da i vi imate zajedništvo s nama. A naše je zajedništvo s Ocem i sa Sinom njegovim Isusom Kristom.*) Iz tog zajedništva slijedi veza sa svim ljudima, koji su od Boga rođeni. Ovdje nas autor prisjeća na riječi iz Ivanova Prologa: *A onima koji ga primiše podade moć da postanu djeca Božja: onima koji vjeruju u njegovo ime...* (Iv 1,12). Takva je osoba od Boga rođena. Ova činjenica ima svoje praktične posljedice. Onaj tko je od Boga rođen, a to se događa iz ljubavi, isto je tako vezan s drugima, koji su od Boga rođeni, s braćom ljudima. Dakle, ljubav prema Bogu nerazdvojiva je od ljubavi prema bratu čovjeku, prema bližnjemu. Stoga onaj tko ljubi Boga samim tim ljubi i sve druge, koji su od Boga rođeni, koji su djeca Božja. U vršenju Božjih zapovijedi očituje se Božja ljubav. Sličnu misao nalazimo u Ivanovu Evandelju (Iv 14,15): *Ako me ljubite, zapovijedi čete moje čuvati.* Tko čuva Božje zapovijedi, ostaje u Bož-

⁴⁶⁷ Usp. *Jeruzalemska Biblija. Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz »La Bible de Jérusalem«*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996., 1504.

joj ljubavi. Tako su naglašene ove tri dimenziije: ljubav prema Bogu, obdržavanje Božijih zapovijedi i ljubav prema bližnjemu, i sve se stapa u paradigmu kršćanskog života kako ga zamišlja autor Ivanove poslanice. U pozadini imamo starozavjetni tekst iz Pnz 30,11: *Ova zapovijed što ti je danas dajem nije za te preteška niti je od tebe predaleko.* Gospodin daje svima koji su od njega rođeni, kako kaže naš tekst, snagu da pobijede svijet. Sve se koncentriira u jednoj riječi: »vjera«, odnosno »vjera vaša«. »Pravi krščanin, dakle, onaj koji je odozgo, vjeruje u Sina Božjeg, ljubi Boga i djecu Božju i drži Božje zapovijedi.«⁴⁶⁸ Nebeski Otac ima mnogo djece koju je »rođio«, a oni su braća i sestre. Kao takvi, vole svog Oca, ali se vole i međusobno, a ta međusobna ljubav utemeljena je na ljubavi prema Ocu.⁴⁶⁹

Ovaj nam se odlomak iz Prve Ivanove poslanice čini prikladnim zbog pobjede o kojoj se ovdje govori. U vrijeme srijemskih i panonskih mučenika Rimsko je Carstvo bilo snažno i njegove su institucije bilo silno jake. Pa, ipak, vjera i vjernost kršćanskih mučenika bila je dokaz da Bog i njegovo spasenje u Kristu pobjeđuje sve ljudske institucije. To je veoma važna poruka i za današnje vrijeme.

2. Evandelje (Iv 12,24-26)

U ono vrijeme reče Isus: ²⁴»Zaista, zaista, kažem vam: ako pšenično zrno, pavši na zemlju, ne umre, ostaje samo; ako li umre, donosi obilat rod. ²⁵Tko ljubi svoj život, izgubit će ga. A tko mrzi svoj život na ovome svijetu, sačuvat će ga za život vječni. ²⁶Ako mi tko hoće služiti, neka ide za mnom. I gdje sam ja, ondje će biti i moj služitelj. Ako mi tko hoće služiti, počastit će ga moj Otac.«

Ovaj se dio Evandelja nalazi u okviru tekstova koji opisuju Isusovu posljednju Pashu u Jeruzalemu i to prije Muke, odnosno prije Posljednje večere. Svoj život Isus uspoređuje sa pšeničnim zrnom koje nosi u sebi život. Da bi taj život prenijelo dalje, ono samo mora umrijeti, inače od novog života nema ništa. Isusova smrt je potrebna kako bi donijela odgovarajuće plodove.⁴⁷⁰ Sljedeći redak govori o antitezi ljubiti-mrziti. Krivo bi bilo doslovno shvatiti ono »tko mrzi«. Radi se o kršćanskom vrednovanju stvari, odnosno o postavljanju prioriteta. »Čovjek koji ima ispravne prioritete toliko ljubi Božje stvari, da u usporedbi s tom ljubavi svako zanimanje za stvari ovog svijeta izgleda poput mržnje.«⁴⁷¹ Ivan je ovdje na liniji Marka (usp. Mk 8,35: *Tko hoće život svoj spasiti, izgubit će ga; a tko izgubi život svoj poradi mene i*

⁴⁶⁸ J. R. W. STOTT, *Ivanove poslanice. Uvod i komentar*, Logos, Daruvar, 1997., str. 167.

⁴⁶⁹ Usp. H.-J. KLAUCK, *Der erste Johannesbrief*, Benziger Verlag, Zürich-Braunschweig; Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn, 1991., str. 282.-291, ovdje: str. 291.

⁴⁷⁰ Usp. R. SCHNACKENBURG, *Das Johannesevangelium. II Teil. Kommentar zu Kap. 5-12*, Herder, Freiburg-Basel-Wien, 1980.³, str. 480.

⁴⁷¹ L. MORRIS, *Evandelje po Ivanu. Uvod i komentar*, Logos, Daruvar, 1997., str. 478.

*evanđelja, spasit će ga), odnosno Luke (Lk 9,24: *Tko hoće život svoj spasiti, izgubit će ga; a tko izgubi život svoj poradi mene, taj će ga spasiti*). U Marka imamo dodatak »i evanđelja«, koji se odnosi na poslijeuskrnsnu zajednicu i na propovijedanje.*

Sve je u ovo u smislu nasljedovanja Isusa kao Učitelja. Matejeva je verzija poziva na nasljedovanje malo drugačija: *Tada Isus reče svojim učenicima: Hoće li tko za mnom, neka se odrekne samoga sebe, neka uzme svoj križ i neka ide za mnom* (Mt 16,24). On, dakle, izravno implicira komponentu križa, koji valja nositi.

Tko ispravno shvati tu službu, imat će drugačiji pogled na probleme, svijet, život i smrt. Ovaj redak ima duboke teološke implikacije. Ostvarenje života, dugoročno gledajući, znači najprije gubitak, pa tek onda dobitak. Ako pšenično zrno ne daje svoj život, nema budućnosti. Ako učenik ne slijedi Isusa, a Ivanovoj zajednici je bilo jasno da to nasljedovanje uključuje i trpljenje s Isusom, onda nema nikakvih mogućih zahtjeva ili očekivanja za vječni život. Daje se život, kako bi se, dugoročno gledajući, dobio Život. Jamstvo za ovo je nebeski Otac, koji će »počastiti« Isusove sljedbenike. Ovim riječima, izgovorenim neposredno prije Posljednje večere i početka vlastite muke, Isus učenicima daje na znanje što ih zapravo čeka. Jasno je rečeno da pravo nasljedovanje Isusa podrazumijeva i križ, koji je, istina, bio znak prokletstva i osude, ali Isusovom smrću postaje znakom pobjede. To će isto križ značiti i za Isusove učenike.

Govoreći o osječkim mučenicima, možemo samo naknadno zaključiti da nisu bez razloga dali svoje živote. Prihvatali su Krista i njegov nauk, a kada se tražio i život, bili su spremni dati ga kako bi bili dostojni nagrade Oca nebeskoga. Tako je pšenično zrno, koje je dalo svoj život, urodilo mnogostrukim rodom.

SVETI SINEROT

24. veljače

Liturgijski spomen svetog Sinerota uvršten je u sve dosadašnje vlastite misale. U Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji odobreno je štovanje 1807. Tako u OP 1807 za 23. veljače stoji:

Die XXIII. februari in festo Sancti Sireni monachi et martyris Syrmensis. duplex. A SS. D. N. Pio P. VII. die 11 aprilis 1807. pro Diaecesi Bosniensi seu Diakovariensi et Syrmiensi. Omnia de Com. unius Martyris.⁴⁷²

U Ordo 1839, PM 1885, PM 1919, PO 1885 i OP 1932 slavio se 23. veljače, u MP 1967, VM 1968 te OP 1967 – 21. veljače, a u VM 1990 i VČ 1995 – 24. veljače. Promjena dana je razumljiva: u važećem Rimskom kalendaru 21. veljače slavi se Sveti Petar Damiani, 23. veljače Sv. Polikarp, a 24. veljače ostao je slobodan nakon što je reformom kalendara iz 1969. s tog datuma blagdan Sv. Matije premješten na 14. svibnja. Pronašli smo da je taj datum slavlja još 1972. predložio i jednako obrazložio i J. Benković.⁴⁷³

I. POVIJESNI PODACI I ŠTOVANJE

Sinerot je bio Grk nastanjen u Sirmiju i njegovo je ime zapisano na više načina: *Syneros* (genitiv: *Synerotis*), *Serenus* (genitiv: *Sereni*),⁴⁷⁴ ali i *Sener*, *Seren*, tako da su neki čak mislili da se radi o dva mučenika.⁴⁷⁵ Primjerice, u Jeronimovu martirologiju za 22. veljače piše: *Syrmia, natalis S. Seneri, et aliorum septuaginta duo*, dok za 23. veljače stoji: *In Pannonia, Seneroti, Antigoni, Rutuli, Libii, Rogatini*,⁴⁷⁶ što se smatra pogreškom prepisivača. Međutim, već su priređivači starog Rimskog martirologija uočili da se radi o jednoj osobi. Tako je i u prvom izdanju Tridentskog martirologija, s tim da se uz njegovo ime napominje da je bio monah:⁴⁷⁷

⁴⁷² OP 1807, str. 3.-5.

⁴⁷³ J. Benković ovako obrazlaže: *21/24 febr. S. Synerotis. Eius dies natalis est 23. februarii, quo die nunc recolitur memoria S. Polycarpi. Die vero 21 febr. fit memoria facultativa S. Petri Damiani. At vero minus expedire videtur ut memoria doctoris Ecclesiae omnino supprimatur; quam ut S. Synerotis memoria in diem 24 februarii, qui nunc liber est, transferatur.* Vidi: J. BENKOVIĆ (prir.), *Misae propriae...*, str. II.

⁴⁷⁴ Usp. M. DRAGUTINAC, *Sinerot*, u: LILS, str. 532.-533; H. DELEHAYE, *Les origines...*, str. 134. i 256.

⁴⁷⁵ Usp. S. RITIG, *Martyrologij srijemsко-panonske metropolije*, u: *Bogoslovska smotra* 3(1911.), 260.-266; D. DAMJANOVIĆ, *Sveti Sinerot*, u: VDSB, 1(2004.), str. 26.-27, ovdje: str. 26.

⁴⁷⁶ Jer, 459B.

⁴⁷⁷ Usp. A. ŠULJAK, *Sirmijsko-panonski mučenici...*, str. 181.

Apud Sirmium beati Sireni monachi et martyris, qui iubente Maximo Imperatore, cum se christianum esse confiteretur capite cessus est.⁴⁷⁸

U Sirmiju [spomen] blaženoga Sinerota, monaha, kojemu je po zapovijedi cara Maksima odrubljena glava, nakon što je on ispovjedio da je kršćanin.

Uz Sinerota, ovi martirologiji govore i o drugoj sedamdeset dvojici mučenika, s tim da broj u različitim izvorima varira.

PO 1885 uz molitvu u čitanjima donosi dijelove pasije sv. Sinerota.⁴⁷⁹ Isto tako čini i OP 1932, s time da dodaje i dijelove u spomen sv. Petra Damjanija, koji se slavio istoga dana.⁴⁸⁰ Naš dosadašnji časoslov o sv. Sinerotu veli:

Sinerot, Grk došljak, sirmijski vrtlar, za vrijeme Dioklecijanovih progona skrivaо se na nekom mjestu bojeći se vlastite slabosti. Kad je opet nastao mir, vratio se kući gdje se bavio vrtlarstvom. Suprugu vojnog prefekta cara Galerija upozorio je kako ne dolikuje da se ona u vrtu šeće u neprikladno vrijeme. Zato ga je uvrijedeni muž optužio pred Progom, predstojnikom Panonije i Sirmija. Na sudu je osumnjičen da je povrijedio čast ugledne žene zato što je kršćanin. Muž (Sinerot), osuđen na smrtnu kaznu, sedmoga dana prije ožujskih kalenda (23. veljače) godine 307. reče: »Gospodinu se svidjelo da odbačeni kamen sačuva, a sada je od Boga i za me nađeno mjesto. Pomoću Božjom svim sam srcem pripravan trpjeti za njegovo ime, da bih zadobio dioništvo u njegovu kraljevstvu.« Na njegovu je grobu sagrađena bazilika čiji temelji i do sada postoje.⁴⁸¹

Najnoviji Rimski martirologij opširniji je od prethodnoga:

Apud Sirmium in Pannonia, sancti Sireni seu Siner, martyr, qui, hortulanus, a muliere quadam delatus, quam lascivae causa ipse increpaverat,

⁴⁷⁸ Mart 1584, str. 88. Kasnija izdanja popravljaju jezik pa umjesto *cessus est* stavljuju *obtruncatus*. Usp. Mart 1922, str. 44.

⁴⁷⁹ Usp. PO 1885, str. 49.-51.

⁴⁸⁰ Usp. OP 1932, 1, str. 24.-28.

⁴⁸¹ OP 1967, str. 10.-11. Evo latinskog originala: Syneros, Graecus advena, Sirmii hortulanus, tempore persecutionis Diocletiani propriam infirmitatem metuens alicubi latebat. Pace restituta domum reversus horti culturae vacabat. Uxorem praefecti militum familiaris Galerii Caesaris, admonuit modestie ne in horto eius deambulare tempore inopportuno. Qua de causa ab offenso marito accusatus coram Probo, Panoniae Sirmiensis praeside, litem quidem obtinuit, at ob institutam dignitatis feminae reverentiam in suspicionem fidei christianaec cecidit. Vir graves paena capitali affectus septimo Kalendas Martii anno trecentesimo septimo dixit: »Domino placuit me ut lapidem reprobatum servare et nunc mihi quoque a Deo aliquid loci repertum est. Auxilio Dei favente pro nomine eius pati paratus sum, ut cum Sanctis partem meam in regno eius accipiam.« Super tumulum eius constructa est basilica, cuius fundamenta adhuc exstant.

et a iudice retentus, se cristianum confessus est et, cum diis sacrificare noluisse, absciso capite occubuit.⁴⁸²

Dana 23. veljače kod Sirmija u Panoniji [spomen] svetoga Sinerota,⁴⁸³ mučenika, vrtlara. Njega je optužila neka žena koju je prekorio zbog nedoličnog ponašanja. Uhićen, pred sucem je ispovjedio da je kršćanin te budući da nije htio žrtvovati bogovima, odrubljena mu je glava.

Važeći Vlastiti časoslov zbijeno izvještava:

Grk, nastanjen u Sirmiju. Krio se za vrijeme Dioklecijanova progona. Uhićen posredovanjem jedne raskalašene žene koju je istjerao iz vrta u kojem je očekivala ljubavni sastanak. Prepoznat kao kršćanin, ubijen je 23. veljače oko godine 307. U Mitrovici je pronađeno groblje i crkva njegova imena.⁴⁸⁴

Osim ovoga, VČ 1995 donosi Sinerotovu pasiju, himan za Jutarnju i molitvu.⁴⁸⁵

Akta o Sinerotovu mučeništvu jedna su od boljih i sigurno im je jezgra sudske zapisnik.⁴⁸⁶ U progontvima ovoga vremena valja razlikovati dva razdoblja: prvo, sve do odreknuća Dioklecijana od prijestolja (1. svibnja 305.), a drugo za vrijeme njegova nasljednika na Istoku, Galerija. U prvom su razdoblju mučeni Montan i Maksima, Irenej, Polion i drugi. Zbog toga su se mnogi kršćani u tome razdoblju skrili, među njima i Sinerot. Kad je nakon Dioklecijana došao na vlast Galerijan, kršćani su se ponadali da su progontvra prestala, pa su se vratili u svoje domove, ali se ispostavilo da su sada progoni postali još žešći, i to do godine 311.⁴⁸⁷ Tako je Sinerot bio otkriven i osuđen 23. veljače 307. Njemu u čast podignuta je bazilika u Sirmiju.

Godine 1875. u Mitrovici (drevnom Sirmiju) pronađene su dvije nadgrobne ploče iz sredine 4. st., koje spominju kult sv. Sinerota. Iako ima jezičnih pogrešaka, natpisi su čitljivi i razumljivi.

⁴⁸² Mart 2004, str.161.

⁴⁸³ Lat.: *Sireni seu Sineri.*

⁴⁸⁴ VČ 1995, str. 15. Valja ovdje spomenuti da je himan za Jutarnju (uz manje ispravke B. Dude) napisao Mitar Dragutinac. Usp. M. DRAGUTINAC, *S Kristom na krizu...*, str. 68.

⁴⁸⁵ VČ 1995, str. 15.-17.

⁴⁸⁶ S. RITIG, Martyrologij srijemsко-panonske metropolije, u: *Bogoslovska smotra* 3 (1911.), 264.

⁴⁸⁷ Usp. S. RITIG, Martyrologij srijemsко-panonske metropolije, u: *Bogoslovska smotra* 3 (1911.), str. 264.

Prvi natpis:

Na vrhu stoji Kristov monogram i grčko slovo omega:

ego aurELIA. AMINIA. PO.
sui TITULUM VIRO MEO
fL SANCTO EX N. IOV. PRTEC
BENEMERITUS QUI VIXIT
ANN. PL. M. L. QUI EST DEFUNC
TUS CIVIT. AQUILEIA TITULUM
POSUIT AD BEATUM SYNEROT. MA
RTURE ET INFANE FILIAM.
SUAM NOMINE URSICINA
QUI VIXIT ANNIS. N III.

Ja, Aurelija Aminija, postavila sam spomenik svome suprugu Flaviju Sanktu, carskom tjelohranitelju u *Numerus Iovianorum*. Neka bude u uspomenama. Živio je oko pedeset godina i umro u Akvileji. Postavila sam ploču kod blaženoga mučenika Sinerota i svojoj nejakoj kćeri, imenom Urzicinu, koja je živjela tri godine.⁴⁸⁸

Drugi natpis:

Na vrhu drugog su grčko slovo A, Kristov monogram i grčko slovo omega.

EGO ARTEMIDORRA FE.
VI VIVA ME MEMORI
AM * AD DOMINUM
SYNEROTUM* INTE
RANTEM AD DEXTE
RAM INTER FORTUNA
TANEM ET DESIDERIUM.

⁴⁸⁸ Tekst oba natpisa prema: S. RITIG, Martyrologij srijemsko-panonske metropolije, u: *Bogoslovska smotra* 3(1911.), str. 262.-263. U svoje su vrijeme ovi tekstovi bili objavljeni u: *Archäologische epigraphische Mitteilungen aus Österreich* 9 (1885.), str. 138, br. 322.-323; *O groblju sv. Sinerota u Mitrovici*, u: *Vestnik hrvatskog arheološkog društva*, 8 (1886.), 4, str. 97.-105. Za hrvatski tekst usp. još: D. DAMJANOVIĆ, *Sveti Sinerot*, u: *VDSB*, 1(2004.), str. 26.-27, ovdje: str. 27.

Ja, Artemidora, napravila sam sebi za života spomenik, do gospodina Sinerota, na ulazu između Fortunata i Desiderija.

Nakon što su pronađene ove ploče, arheolog Adolf Hitrek poduzeo je daljnja iskapanja. Tako su pronađeni temelji drevne (Sinerotove) bazilike i u njezinoj bližini grobovi kršćana koji su htjeli biti pokopani uz njega.

II. MOLITVE

1. Prethodni vlastiti misali

U OP 1807, Ordo 1839⁴⁸⁹ te u prva dva izdanja naših vlastitih misala (1885. i 1919.) nije bilo vlastitih molitava o sv. Sinerotu, već se upućivalo na misu *Laetabitur* iz Zajedničkog slavlja jednog mučenika, a MP 1932 ih donosi. Molitve su općenite, što je i razumljivo, jer su i uzete iz zajedničkog slavlja.

A) ZBORNA

Praesta, quae sumus, omnipotens Deus: ut intercedente beato Syneroto Martyre tuo, et a cunctis adversitatibus liberemur in corpore, et a pravis cogitationibus mundemur in mente.⁴⁹⁰

Daj, molimo, svemogući Bože, da se zagovorom svetoga Sinerota, tvoga mučenika, naše tijelo osloboди od svih protivština, a naš duh očisti od zlih misli.⁴⁹¹

Vjernici se utječu zagovoru svetoga Sinerota da bi se oslobodili tjelesnih nevolja i duhovne zloće. Molitva za spasenje i tijela i duha zacijelo je nadahnuta Pavlovom molitvom: *A sam Bog mira neka vas posvema posveti i cijelo vaše biće – duh vaš i duša i tijelo – neka se besprijekornim, savršenim sačuva za Dolazak Gospodina našega Isusa Krista* (1 Sol 5,23).

B) DAROVNA

Accepta sit in conspectu tuo, Domine, nostra devotio: et eorum nobis fiat supplicatione salutaris, pro quorum solemnitate defertur.⁴⁹²

⁴⁸⁹ Ordo 1839, str. 21.

⁴⁹⁰ PM 1885, str. 3; PM 1919, str. 3; MP 1932, str. 9. Izvori: GeV 816 i GrH 476, s tim da se u ovim sakramentarima ova molitva uzima za sv. Sebastijana. Zanimljivo je da ovu molitvu M propustio navesti, iako se u prvom svesku navodi. Usp. još: *Missale Romanum ex decreto sacrosancti consilii Tridentini...*, Marietti, Torino, Roma, 1949., str. [7.]-[8.]. Za drugi dio ove molitve usp. Bruylants 313.

⁴⁹¹ Naš prijevod.

⁴⁹² PM 1885, str. 3; PM 1919, str. 3; MP 1932, str. 9; Bruylants 8. Izvori GeV 1111; Ve 817; GrH 112. Ove molitve nema u MR 1975 i MR 2002.

Neka pred licem tvojim bude, Gospodine, ugodan naš odani prinos. Neka nam bude spasonosan zagovor onih o čijoj ga svetkovini prinosimo.

Učinkovitost prinosa koju vjernici odanom vjerom stavlju pred Boga povezuje se sa zagovorom svetog mučenika čiji se spomen slavi. Zapazimo da *devotio* po sebi znači i prinos, i pobožnost, i posvećenje.

c) POPRIČESNA

Refecti participatione muneris sacri, quaesumus, Domine Deus noster: ut, cuius exsequimur cultum, intercedente beato [Synerote] Martyre tuo, sentiamus effectum.⁴⁹³

Okrijepljeni sudjelovanjem u svetom prinosu, molimo te, Gospodine, Bože naš, da zagovorom blaženoga Sinerota osjetimo djelovanje bogoslužja koje vršimo.

Sudjelovanje u žrtvi donosi vjernicima, zagovorom svetih, duhovnu korist. Sve ono dobro što čovjek čini, ljubav prema Bogu i bližnjemu, uvijek se vraća nje-mu samome. Tako i Pavao vrednuje materijalni dar koji su Filipljani dali za braću u potrebi: *Ne, ne tražim dara; tražim samo plod izobilan u vašu korist* (Fil 4,17).

2. Današnji Vlastiti misal

MP 1967 i VM 1968 za dan 21. veljače donosi novosastavljene molitve o sv. Sinerotu.⁴⁹⁴ Molitve su preuzete u VM 1990.

a) ZBORNA

Deus, qui beati Synerotis infirmitatem ad martyrii coronam elegisti: nostram paupertatem propitius respice et praesta ut eius intercessione partem aliquam in regno tuo accipiamus.⁴⁹⁵

Bože, ti si slabost blaženoga Sinerota izabrao za mučeničku krunu. Pogledaj milostivo na našu oskudnost i daj da, po njegovu zauzimanju, zadobijemo dio u tvojem kraljevstvu.⁴⁹⁶

⁴⁹³ Bruylants 963; MP 1932, str. 9. PM 1885, str. 3; PM 1919, str. 3. Izvor. GrH 110. Ove molitve nema u MR 1975 i MR 2002,

⁴⁹⁴ U arhivskoj građi stoji: »*Missa S. Synerotis similiter novas habet orationes proprias in eadem p. 3«* Vidi: *Misae propriae dioecesis Diacovensis*, str. 33, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965. Isto tvrdi i drugi spis: »*Ad 21 febr. Omnes hymni noviter confecti, pariter et oratio.* Vidi: *Officia propria dioecesis Diacovensis seu Bosniensis et Sirmiensis*, str. 3, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965.

⁴⁹⁵ R 1990, str. 4; MP 1967, str. 10.

⁴⁹⁶ VM 1990, str. 66; R 1990, str. 4. Tekst iz VM 1968. neznatno se razlikuje od današnjeg: *Bože, ti si i slabost blaženoga Sinerota izabrao za mučeničku krunu: pogledaj milostivo na našu neimaštinu, te podaj da po njegovu zauzimanju zadobijemo neki dio u tvojem kraljevstvu.*

Ovo je česta tema molitava o svećima: mučenik je po sebi slab čovjek kojem Bog daje posebnu snagu da dospije do mučeničke krune, tj. da žrtvom vlastitog života posvjedoči vjernost Kristu. To je čisto Božje djelo. U prozbenom dijelu se i vjernici priznaju slabima te mole zagovor svetoga mučenika i Božju snagu da bi i oni zadobili »neki dio« u Božjem kraljevstvu,⁴⁹⁷ čime se aludira na svjedočanstvo Sinerota, koji je htio trpjeti da bi s ostalim svetima imao udio u Božjem kraljevstvu.

b) DAROVNA

Placeat tibi, Domine, nostram etiam vitam ut lapidem reprobatum in mundum eligere oblationem, qui beatus Synerotis timidam infirmitatem per castitatis amorem ad martyrium perduxisti.⁴⁹⁸

Gospodine, kao što si bojažljivu slabost blaženog Sinerota doveo do mučeništva – po njegovoj ljubavi prema čistoci, tako i naš život, poput odbačenog kamena, izaberi za čistu žrtvu.⁴⁹⁹

U ovoj se molitvi obilno koristi već spominjano Sinerotovo svjedočanstvo. Naime, Bog je slabog i bojažljivog Sinerota doveo do mučeništva posluživši se njegovom ljubavlju prema čistoci. Valja pri tome imati na umu da »mučeništvo« zapravo znači svjedočanstvo, sve do polaganja vlastitog života. Sa svoje strane, vjernici žele, poput Sinerota, biti onaj kamen koji je u početku bio odbačen, ali se kasnije ugrađuje u svetu žrtvu. Biblijsko utemeljenje ovoj molitvi svakako je 1 Pt 2,4-5 (prema Ps 118,22):

Pristupite k njemu, Kamenu živomu što ga, istina, ljudi odbaciše, ali je u očima Božjim izabran, dragocjen, pa se kao živo kamenje ugrađujte u duhovni Dom za sveto svećenstvo da prinosite žrtve duhovne, ugodne Bogu, po Isusu Kristu.⁵⁰⁰

U tome i jest život kršćanina: svoj život sjedinjavati s Kristovim vazmenim otajstvom, sebe ugrađivati u onu građevinu kojoj je zaglavni kamen Krist, samoga sebe prikazivati Bogu, jer samo je takva žrtva – u Isusu Kristu – mila Bogu Ocu. Ostajemo zadržani koliko je ova molitva, nadahnuta aktima o mučeništvu sv. Sinerota, i biblijski bogata i poticajna.

⁴⁹⁷ Usp. još *partem aliquam... donare digneris* iz Rimskog kanona, usp. MR 2002, str. 578.

⁴⁹⁸ R 1990, str. 4; MP 1967, str. 12.

⁴⁹⁹ VM 1990, str. 67. R 1990, str. 4. Usp. Prethodni je hrvatski prijevod (VM 1968, str. 11.) »ropski« i zato teže razumljiv: *Kao odbačeni kamen izaberi, Gospodine, i naš život za čitu žrtvu; koji si doveo do mučeništva ljubavlju prema čistoci i bojažljivu slabost blaženoga Sinerota.*

⁵⁰⁰ Usp. također Mt 21,42 (i par.), gdje Isus sebe, navodeći Ps 118, 22, naziva kamenom koji su odbacili graditelji, a koji je postao kamenom zaglavnim.

c) POPRIČESNA

Corporis et Sanguinis tui mysterio refectos, serva nos, Domine, in tua caritate: qua cum tuo favore ad beati Synerotis exemplum: omnia pro nomine tuo perpeti simus parati.⁵⁰¹

Okrijepljene tajnom tvoga Tijela i Krvi, sačuvaj nas, Gospodine, u svojoj ljubavi; u njoj ćemo, po tvojoj milosti i po primjeru svetog Sinerota, biti pripravni sve podnijeti za tvoje ime.⁵⁰²

I u ovoj se molitvi naglašava primat Božjeg djelovanja. Tek po primljenim euharistijskim otajstvima i snagom Božje ljubavi vjernici mogu biti kadri – primjerom svetoga Sinerota – sve podnijeti za Božje ime, prema onome što veli apostol: *Stoga sve podnosim radi izabranih, da i oni postignu spasenje* (2 Tim 2,10).

III. ČITANJA

Važeći Vlastiti misal ne donosi čitanja za ovaj spomendan niti daje biblijske natuknice, nego jednostavno upućuje na čitanja iz Zajedničkog slavlja mučenika. Prethodni je Vlastiti misal (1967./68.) ponudio vlastita čitanja, pa ćemo njih ovdje predložiti i komentirati.⁵⁰³

1. Prvo čitanje (2 Tim 2,8-10; 3,10-12)⁵⁰⁴

Predragi! ⁸Spominji se Isusa Krista, uskrsla od mrtvih, od potomstva Davidova - po mojem evanelju. ⁹Za nj se ja zlopatim sve do okova, kao zločinac. Ali riječ Božja nije okovana! ¹⁰Stoga sve podnosim radi izabranih, da i oni postignu spasenje, spasenje u Kristu Isusu, zajedno s vječnom slavom. ¹⁰A ti si pošao za mnom u poučavanju, u ponašanju, u naumu, u vjeri, u strpljivosti, u ljubavi, u postojanosti; ¹¹u progonstvima, u patnjama koje su me zadesile u Antiohiji, u Ikoniju, u Listri. Kakva li sam progonstva podnio! I iz svih me izbavio Gospodin! ¹²A i svi koji hoće živjeti pobožno u Kristu Isusu, bit će progonjeni.

⁵⁰¹ R 1990, str. 4; MP 1967, str. 12.

⁵⁰² VM 1990, str. 67; R 1990, str. 4. VM 1968. tek se neznatno razlikuje: *Okrijepljene tajnom Tijela i Krvi tvoje, sačuvaj nas, Gospodine, u svojoj ljubavi: kojom ćemo, po tvojoj milosti i po primjeru svetog Sinerota, biti pripravni sve podnijeti radi tvoga imena.* Napomenimo da se latinski izraz *mysterium* najčešće prevodi s *otajstvo*, a ne *tajna*, kako stoji u oba hrvatska prijevoda.

⁵⁰³ Valja, međutim, priznati da je Jakov Benković u svom prijedlogu iz 1972. ponudio, po našem mišljenju, još prikladniji odlomak za prvo čitanje: 2 Kor 6,4-10. Usp. *Misae propriae Dioecesis Diacovenensis seu Bosniensis et Sirmiensis*, Đakovo, 1972. (neobjavljeni rukopis iz ostavštine Jakova Benkovića), str. 4.

⁵⁰⁴ Misa *Laetabitur*, na koju upućuju PM 1885 i PM 1919 uzima isto čitanje.

Prema Dj 16,1, Timotej je bio sin poganina (Grka) i pobožne majke judeo-kršćanke. Obratio se u vrijeme Pavlova prvog misijskog putovanja,⁵⁰⁵ i to se dogodilo u Listri, a Pavao ga uzima sa sobom na drugo apostolsko putovanje. Iz određenih razloga, naime, kako ne bi bilo nesuglasica s Pavlovim protivnicima, Timotej se dao obrezati. Otada postaje vjerni Pavlov suradnik u apostolskom služenju. U vrijeme drugog apostolskog putovanja Pavao mu je povjerio jednu zadaću u Solunu, koju je Timotej dobro obavio (1 Sol 3,2-6), a za trećeg apostolskog putovanja imao je delikatnu zadaću glede zajednice u Korintu (1 Kor 4,17; 16,10s). Vjerojatno je bio kod Pavla u vrijeme njegova prvog sužanjstva u Rimu.⁵⁰⁶ Poslanice Timoteju obično označavamo kao pastoralne poslanice. Glede Prve i Druge poslanice Timoteju te Poslanice Titu, treba reći da se ovdje radi, za razliku od ostalih Pavlovi poslanica, o spisima čiji adresati nisu zajednice nego pojedinci, konkretnе osobe, Pavlovi suradnici. U ovom odlomku imamo konkretnе upute za djelovanje u kršćanskim zajednicama, a autor u našem tekstu bodri Timoteja da ustraje u apostolskoj službi. Osim toga, daje smjernice za ponašanje prema krivim učiteljima. Pavao usmjeruje pozornost na Isusa, svoga učitelja⁵⁰⁷ zbog kojega se »zlopati«, podnosi patnje kao zločinac, a grčka riječ je opterećena i može označavati kriminalca, zlostvora. Ovdje imamo nešto od Pavlove introspekcije glede stvarnog ponašanja vlasti prema njemu. Svjestan je toga, ali sve spremno podnosi zbog Božje riječi. Pavao je okovan, no Božja se riječ ne da okovati. Na ovaj ili onaj način, ovo može biti aluzija na Pavlovu relativnu slobodu u rimskom zatvoru (Dj 28,30-31): *Pavao osta pune dvije godine u svom unajmljenom stanu gdje je primao sve koji su dolazili k njemu, propovijedao kraljevstvo Božje i naučavao o Gospodinu Isusu Kristu sa svom slobodom, nesmetano.* Istina, progonstvo otežava i usporava širenje riječi, ali ga zasigurno ne može potpuno zaustaviti.

Timotej slijedi Pavlov primjer. Za razliku od krivih učitelja, on je imao prilike slušati Pavla - koji to sada i naglašava - i čuti zdravi nauk. Nadalje, Pavao navodi ukupno devet značajki svoga dosadašnjeg ponašanja, koje i Timoteju, ali zapravo i svakom drugom propovjedniku, mogu u budućnosti poslužiti kao paradigma. Pavao izričito govori o događaju u Listri, kada je patio, ali isto tako naglašava milost koja ga je spasila.

Cijeli odabrani tekst naglašava kako će Kristu vjerne pratiti progonstvo. U ovom Pavlovu opisu prepoznajemo i Sinerota. On je vjeran apostolskom nauku, i zato se odlikuje svakom krepošću. Upravo je zbog toga i bio proganjan. Međutim, kako je Bog jačao apostole i prve navjestitelje u svim nevoljama, jednako je tako bio na pomoći i Sinerotu, koji bi po sebi bio slab i jedva izdržao ono što je trebao izdržati.

⁵⁰⁵ Usp. H. HAAG, *Biblisches Wörterbuch*, Herder, Freiburg in Breisgau, 2011., str. 319.-322.

⁵⁰⁶ ISTI, str. 320.

⁵⁰⁷ Usp. D. GUTHRIE, *Prva i Druga poslanica Timoteju i Poslanica Titu. Uvod i komentar*, Logos, Daruvar, 1987., 139.-140.

2. Evandelje (Mt 10,26-32)⁵⁰⁸

U ono vrijeme reče Isus svojim učenicima: ²⁶»Ne bojte se ljudi. Ta ništa nije skriveno što se neće otkriti ni tajno što se neće dozнати. ²⁷Što vam govorim u tami, recite na svjetlu; i što na uho čujete, propovijedajte na krovovima. ²⁸Ne bojte se onih koji ubijaju tijelo, ali duše ne mogu ubiti. Bojte se više onoga koji može i dušu i tijelo pogubiti u paklu. ²⁹Ne prodaju li se dva vrapca za novčić? Pa ipak ni jedan od njih ne pada na zemlju bez Oca vašega. ³⁰A vama su i vlasti na glavi sve izbrojene. ³¹Ne bojte se dakle! Vredniji ste nego mnogo vrabaca. ³²Tko god se, dakle, prizna mojim pred ljudima, priznat će se i ja njegovim pred Ocem, koji je na nebesima.«⁵⁰⁹

Odlomak se nalazi među uputstvima za misionare, propovjednike, koji imaju drugačije uvjete propovijedanja, nego što je to bilo kod njihova Učitelja.⁵¹⁰ Isus je uglavnom propovijedao u granicama svoje zemlje, svoga naroda, s nekim malim iznimkama. Njegovi učenici trebaju ići svim narodima, propovijedati javno, »s krovova«. Na početku je Isus propovijedao manje-više u tajnosti, a sada to treba promijeniti. Evandelje je polako raslo, a sada su prilike drugačije. Potrebno je širiti Radosnu vijest i neustrašivo ići dalje, premda postoje realne opasnosti pa treba čak računati i na svjedočenje vlastitom krvlju, mučeništvo. Tako se Isusovi učenici ne trebaju čuditi što im se sve ove stvari događaju. Ništa bolje nije prošao ni njihov Učitelj. Prethodni redci (24-25) govore o odnosu Učitelj-učenik. Ako su Isusa progonili i konačno razapeli, nije realno očekivati da se isto neće potencijalno dogadati i učenicima. Ipak, ovo nije razlog da se boje, jer oni imaju pokriće - Isus stoji iza njih i štiti ih. Čak i po cijenu vlastita života moraju i trebaju ići dalje. Slika vrabaca, koji pripadaju pticama nebeskim, želi potaknuti učenike na pouzdanje u Gospodina. Ako se nebeski Otac brine za svaku vlas na glavi svakog čovjeka, kako se onda neće brinuti sa svoje učenike, propovjednike Radosne vijesti.

Tako ovaj evanđeoski odlomak jamči zaštitu onima koji se u Boga uzdaju, jer je Bog iznad svih i zna sve. Upravo je tako bilo i sa Sinerotom. Progonstva su se događala i događaju se još i danas. Međutim, mržnja progonitelja ne može poremetiti čovjekov duh, niti naškoditi vjernikovoj vječnosti. Mučenik koji je položio život radi Božjeg imena može sa sigurnošću računati da će mu to biti priznato pred Bogom: Krist će ga priznati svojim.

⁵⁰⁸ Misa *Laetabitur*, na koju upućuju PM 1885 i PM 1919, predviđa ovo isto evandelje.

⁵⁰⁹ J. Benković 1972. predlaže da se navedenom odlomku doda i sljedeći, 33. redak: *A tko se odreće mene pred ljudima, odreći će se i ja njega pred svojim Ocem, koji je na nebesima.*

⁵¹⁰ Usp. M. ZOVKIĆ, *Matejevo Evandelje u našoj Misi. Biblijski komentar misnih čitanja u godini A.*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995., 263.-264.

IV. DODATAK: PASIJA SVETOGLA SINEROTA MUČENIKA⁵¹¹

1. Apud Sirmiensium civitatem Serenus peregrinus,⁵¹² Graecum civis, cum de locis peregrinis venisset, hortum colere coepis, ut inde vitam suam transigeret, eo quod aliam arten non nosset. Qui tempore persecutionis metuens temporales plagas, latitavit non multum temporis et paucis mensibus. Postea vero hortum suum coepit iterum operari et dum hoc ageret, quodam die quadam mulier cum duabus puellis ingressa est in hortum eius et coepit deambulare. Cumque eam vidisset supramemoratus senex, ait illi: *Quid hic quaeris, mulier?* At illa ait: Ambulare delector in isto. Ille autem dixit: *Qua est talis matrona, qua praeterita hora hic deambulat? cum sit hora iam sexta. Intelligo te non causa deambulandi huc venisse, sed indiscipline et lascivae, ideoque egredere et habe disciplinam, ut decet honestas matronas habere.*

2. At illa cum confusione egressa coepit intra se fremere, non dolore suaee expulsionis, sed quod libidinis suaee causam non adimplesset. Quae tamen scripsit ad virum suum, qui erat domesticus Maximiani imperatoris, insinuans ei iniuriam quam passa fuisse. Cumque legisset vir eius litteras, statim conqueritur ad regem et ait: Nos cum lateri tuo adhaereamus, matronae nostrae in lonquino positae iniurias patiuntur.

1. Kad je Sinerot, pridošlica grčkog podrijetla, iz mjesta progonstva stigao do Sirmija, započe obrađivati vrt da bi se prehranio, jer drugog umijeća nije znao. U vrijeme progona, bojeći se vremenitih muka, skriva se kraće vrijeme, nekoliko mjeseci. Nakon toga započeo je svoj vrt slobodno obrađivati. Dok je to činio, jednoga dana neka gospođa s dvije djevojke uđe u njegov vrt i započe se šetati. Kad ju je video gore spomenuti starac, reče joj: »Što tražiš ovdje, ženo?« A ona reče: »Sviđa mi se šetati po vrtu.« A on joj reče: »Kakva se to gospođa u neprimjereno vrijeme šeće? Tek je šesta ura. Vidim da nisi došla radi šetnje, nego radi neobuzdanosti i raspuštenosti. Zato izidi i vladaj se onako kako dolikuje čestitoj gospodji.«

2. Kad je ona sva smetena izišla, poče u sebi bjesnjeti, ne zbog toga što je bila istjerana, nego zbog svoje nezadovoljene strasti. Ipak je pisala svome mužu koji je bio u službi cara Maksimijana, spominjući nepravdu koja joj je učinjena. Kad je njezin muž pročitao pismo, odmah se požali caru i reče mu: »Dok smo mi ovdje u tvojoj službi, naše žene koje su daleko od nas trpe nepravde.«

⁵¹¹ Naš prijevod prema: Rui 1859., str. 517.-518. Napomenimo da postoji prijevod ovoga djela na hrvatski prije više od 200 godina: Ivan MAREVIĆ, *Dilla/ svetih/ mucsenikah/ nehimbenia i izabrania/ s trudom i pomnjom/ O. P. Teoderika Ruinarta/ reda s. Benedikta Misnika/ sakuplita, razabrana i na svitlost dana/ a po/ Ivanu Marevichu/ stolne/ Pecsuiske cerkve kanoni-/ ku, svete bogoslovice naučitelju, xup-/ niku nimetskomu i okolisha istoga/ imena vice-arkidiakonu/ za korist duhovnu svega illiricksoga naroda iz/ latinskoga jezika na illirickski prineshena i u tri dila/ razdilita*, 1-3. S Dopushtenjem stareshinah/ U Osiku/ slovih Ivana Martina Divalt, priv./ knjigotiska 1800.

⁵¹² Kod bolandista stoji: *Serenus peregrinus monachus*. Usp. Rui 1859., str. 517., bilješka 1.

At ille dedit ei potestatem ut vindicaret se per rectorem provinciae, ut sibi placeret. Hac igitur potestate accepta, festinabat venire ut vindicaret iniuriam, non matronae, sed in honestae feminae. Cum vero pervenisset ad supermemoratum urbem, statim ingressus ad praesidem, et verbum iniuriae prosequitur et scripta imperiali porrigit et ait ei: Vindica iniuriam, quam me absente passa est mea matrona. At ubi audivit haec praeses, mirari coepit et dixit ei: Quis enim ausus est iniuriam irrogare matronae viri lateri regis adhaerentis? Et ille dixit: Serenus quidam plebeius hortulanus. Cumque de nomine audisset praeses, iussit eum statim exhiberi, qui exhibitus stetit in conspectu praesidis. Et ait illi praeses: Quis vocaris? Et ille respondit: Serenus. Praeses dixit: Cuius artis es? At ille ait: Hortulanus sum. Praeses dixit: Quare iniuriam irrogasti matronae tanti viri? Ille respondit: Nulli matronae aliquando iniuriam feci. Praeses autem furibundus dixit: Argue illum, ut confiteatur, cui matronae iniuriam fecerit, cum in horto ipsius deambulare vellet. At ille sine omni trepidatione respondit: Scio me retinere, ante hos dies quamdam matronam in horto meo hora indecenti ambulasse. Incepavi eam et dixi, quod non recte versaretur mulier, quae tali hora de domo viri sui egredia fuisset. Hoc audiens vir suas impurissimae atque indisciplinatae mulieris actum, erubuit, et obmutuit; nihilque amplius suggestis praesidi, ut vindicaret propter quam venerat iniuriam, quia nimium confussus est.

Tad mu ovaj dade vlast da se osveti preko upravitelja pokrajine i tako dobije zadovoljštinu. Primivši tu ovlast, požurio je da osveti nepravdu ne gospodi, nego nečasnoj ženi. A kad je došao u spomenuti grad [Sirmij], odmah dođe upravitelju, iznese mu slučaj nepravde, pokaza carevo pismo i reče mu: »Osveti nepravdu koja se dogodila mojoj gospodi dok sam ja bio odsutan.«⁵¹³ Čuvši to, upravitelj zapita u čudu: »Tko se to usudio uvrijediti ženu časnika careve tjelesne straže?« A dvorjanin kaže: »Sinerot, neki plebejac, vrtlar.« Saznavši mu ime, upravitelj naredi da ga smjesta dovedu. Kad su ga priveli, upita ga: »Kako se zoveš?« A on odgovori: »Sinerot.« Upravitelj upita: »Tvoje zanimanje?« A ovaj reče: »Vrtlar.« Upravitelj reče: »Zašto si uvrijedio ženu takva čovjeka?« On odgovori: »Nikada nisam nikakvu gospodu uvrijedio.« Upravitelj bijesan reče: »Dokaži mu kakvoj je gospodi nonio nepravdu, kad se ona htjela šetati vrtom.« A on bez ikakva straha odgovori: »Sjećam se da sam u svome vrtu vidio neku ženu koja se šetala u nedolično vrijeme. Ukorio sam je i rekao da se ne ponaša ispravno žena koja u to doba izlazi iz muževljeva doma.« A muž, čuvši za čin svoje neuredne i nečiste žene, pocrvenje i zamuknu: nije više tražio kaznu od upravitelja za nepravdu radi koje je došao. Bio je, naime, veoma smućen.

⁵¹³ Daljnji hrvatski tekst (uz neke nužne nadopune) preuzet je iz: VČ 1995, str. 15.-16. Ovaj je tekst inače preuzet iz rukopisa M. DRAGUTINCA. Usp. M. DRAGUTINAC, *Hagiografija II.*, Sv. Sinerot (rukopis), Arhiv SNFK Đakovo. Usp. također: M. DRAGUTINAC (nepotpisano), *Sveti Siren (Sinerot)*, u: VDB, 2 (1949.), str. 17.-19.

3. Praeses vero cum responsionem sancti viri audisset, intra se cogitare coepit de eius libera obiurgatione et ait: Hic homo christianus est, cui indecenti hora displicuit mulierem videre in horto suo et dixit ad illum: Quod genus tibi est? At ille sine omni mora respondit: *Christianus sum.* Praeses dixit: Usque nunc ubi latitasti, vel quomodo subterfugisti, ut diis non sacrificares? At ille respondit: *Quomodo placuit Deo, ut huc usque me reservaret in corpore. Eram autem sicut lapis projectus ab aedificatione; nunc autem requiret me Dominus in aedificium suum. Modo autem quia palam voluit esse, paratus sum pro nomine eius pati, ut cum caeteris sanctis eius partem habeam in regno ipsius.* Praeses autem cum haec audisset, vehementer iratus dixit: Quia huc usque subterfugisti et imperiali praecepta latendo contempsisti et quia diis sacrificare nolusti, iubeamus te capite plecti. Et statim raptus et adductus ad locum, a diaboli ministris decollatus est octavo Kalendas Martii, regnante Domino nostro Iesu Christo, cui honor et gloria in saecula saeculorum. Amen.

3. Kad je upravitelj čuo odgovor svetog čovjek, počeo je u sebi razmišljati o njegovu slobodnom iskazu i kazao je: »Ovaj čovjek je kršćanin kad mu se ne sviđa da vidi u nepriimjereni vrijeme ženu u svojem vrtu.« I reče njemu: »Što si ti?« A ovaj bez ikakva okljevanja odgovori: »Kršćanin sam!« A upravitelj će: »Gdje si se do sada skrivao i kako si izbjegao da ne žrtvuješ?« On odgovori: »Bogu se svidjelo da me sačuva u tijelu do ovoga časa. Bio sam kao kamen odbačen od gradnje; a sada me traži Gospodin za svoju građevinu. Kada je sada htio da me otkriju, pripravan sam za njegovo ime trpjeti da s ostalim svetima imam udio u njegovu kraljevstvu.« Kad je upravitelj ovo čuo, jako rasruđen reče: »Budući da si se do sada skrivao i krijući se pokazivao prezir prema carskoj zapovijedi, te nisi htio žrtvovati, naređujemo da ti se odrubi glava.« Odmah su ga zgrabili i odveli na stratište i sluge mu đavolske odrube glavu osmi dan prije martovskih kalenda (22. veljače) za vladanja Gospodina našega Isusa Krista, komu čast i slava u vijeke vjejkova. Amen.

SV. MONTAN I MAKSIMA

26. travnja

Prvi spomen ovih svetaca nalazimo u OP 1807:

Die XXVII. martii in festo S. Montani Presbyteri, et Maximae Martyrum Syrmien. Duplex. A. SS. D. N. Pio P. VII die 11. Aprilis 1807. pro Diaccesi Bosniensi, seu Diakovariensi, et Syrmiensi. Omnia de com. plur. Mart. Temp. Pasch. vel extra temp. pasch. primo loco.⁵¹⁴

U OP 1807, Ordo 1839,⁵¹⁵ MP 1885 i PO 1885 ovaj se spomen slavio 27. ožujka, u MP 1919 i OP 1932 dana 26. ožujka (zajedno sa sv. Irenejem). U MP 1967 i OP 1967 dana 6. svibnja. Danas se (VM 1990 i VČ 1995) spomen ovih supružnika slavi 26. travnja. Naime, iako bi se po sebi trebalo držati datuma 26. ožujka (dan mučeništva), očito se taj spomen, prema preporuci poslijesaborskih liturgijskih knjiga, prebacio iz korizmenog u uskrsno vrijeme.⁵¹⁶

I. POVIJESNI PODACI I ŠTOVANJE

Uvod u Pasiju svetoga Poliona spominje svećenika Montana:

Diocletianus et Maximianus regnantes decreverunt, ut initiis sub persecutione omnes Christianos aut delerent, aut a fide deviare facerent. Quo tempore haec praeceptio cum venisset ad Sirmium civitatem; Probus Praeses imperata sibi persecutione, a clericis sumsit exordium, et comprehensum sanctum Montanum presbyterum ecclesiae Singidunensis, diuque Christianae fidei virtutibus conversatum, iussit necari.⁵¹⁷

Carevi su Dioklecijan i Maksimilijan odlučili da, podstaknuvši progonstvo, sve kršćane ili unište ili prisile na otpadništvo. I čim je ova odredba dospjela do grada Sirmija, upravitelj Prob, naredivši proganjanje, započeo je sa svećenstvom i uhvativši svetoga Montana, svećenika singidun-

⁵¹⁴ OP 1807, str. 7.

⁵¹⁵ Ordo 1839, str. 40.

⁵¹⁶ U rukopisu J. Benkovića za dan 6. svibnja prvotno je bilo napisano Montan i Maksima, zatim prekriženo, pa onda nadodan datum 28. travnja i, konačno, treći put, 26. travnja. Vidi: J. BENKOVIĆ (prir.), *Misae propriae...*, str. 1.

⁵¹⁷ Rui 1859, str. 435.

ske Crkve, dok se on u zatvoru odupirao snagom kršćanske vjere, zapovjedio da bude ubijen.⁵¹⁸

Naš vlastiti časoslov o srijemskim mučenicima Montanu i Maksimi sažeto izvješće:

Montan, svećenik iz Singiduna, pobjegao je iz njega zajedno sa svojom ženom Maksimom da izbjegne progonstvo, ali je u Sirmiju, u koji se kario skloniti, uhvaćen i utopljen u Savi, kao prva žrtva Dioklecijanovog progonstva, 26. ožujka 304.⁵¹⁹

Osim ovoga, VČ 1995 za službu čitanja donosi himan i odlomak iz homilije svetoga Niketa, a za Jutarnju himan te molitvu.⁵²⁰

Prethodni Vlastiti časoslov daje opširnije izvješće:

Montan i Maksima, od kojih je u Sirmiju i započeo progon naložen od Dioklecijana, zapravo pripadaju singidunskoj Crkvi. Svećenik je Montan zbog zauzete brige oko stada bio omiljen. Maksima, u kojoj je cvjetao dostojanstveni kršćanski život, živjela je u braku te se u svemu prilagodila svome mužu da bi se on što plodonosnije posvetio svojoj službi. Nakon što je započeo progon požurili su u Sirmij, gdje su zbog ispovijedanja svoje vjere bili bačeni u tamnicu. Prob, upravitelj sirmijske Panonije, osudio ih je na smrt: bačeni su u rijeku Savu sedmoga dana prije travanjskih kalenda (26. ožujka) godine 304. Njihova su tijela pronađena devet milja od grada i tamo položena u grob. Uskoro su ih u Sirmij prenijeli drugi Kristovi vjernici, vezom vjere združeni s biskupom Irenejem, koji se nadahnuo primjerom njihova mučeništva.⁵²¹

⁵¹⁸ VČ 1995, str. 79.-78. Za hrvatski prijevod usp. još: M. DRAGUTINAC (nepotpisano), *Sv. Polion, mučenik*, u: VDB, 5 (1949.) str. 54.-55., ovdje str. 54. Za latinski tekst usp. Rui 1803,2, str. 425., Rui 1859., str. 435. U bilješci se napominje da se u nekim drugim martirologijama Montan spominje zajedno sa svojom ženom Maksimom te da su oboje pretrpjeli mučeništvo tako da su bili bačeni u rijeku. Evo latinskog teksta (koji se neznatno razlikuje od našega prijevoda): *Diocletianus et Maximianus regnantes decreverunt, ut initis sub persecutione omnes christianos aut delerent, aut a fide deviare facerent. Quo tempore haec praeceptio cun venisset ad Sirmiensium civitatem: Probus praeses imperata sibi persecutione, a clericis sumits exordium, et comprehesum sanctum Montanum presbyterum ecclesiae Singidunensis, diuque christiana fidei virtutibus conversatum, iussit necari.*

⁵¹⁹ VČ 1995, str. 18. Valja spomenuti da je himan (uz manje ispravke Bonaventure Dude) napisao Mitar Dragutinac. Za službu čitanja je preveden je njegov himan iz prethodnog (latinskog) vlastitog časoslova, a za Jutarnju njegov hrvatski himan (čiji se latinski prijevod nalazi u prethodnom Vlastitom časoslovu) Usp. M. DRAGUTINAC, *S Kristom na križu...*, str. 42;156.-157; OP 1967, str. 19.-22.

⁵²⁰ VČ 1995, str. 18.-21.

⁵²¹ OP 1965, str. 20. Evo latinskog teksta: *Montanus et Maxima a quibus Sirmiensis, per Diocletianum et Maximianum instituta persecutio initium cepit, reapse ad Singiduni ecclesiam pertinebant. Montanus sacerdos ob propensum studium in gregem, Singiduni omnibus acceptus, Maximam quae dignitate christiana vitae florebat, pro temporis consuetudine in matrimonium duxit, quae ad viri arbitrium totam se*

U PO 1885 upućuje se na zajedničko slavlje više mučenika, a kao vlastito se donosi uvod iz Pasije sv. Poliona gdje se spominje mučeništvo ovih svetaca.⁵²² OP 1932 slavi ovaj spomen 26. ožujka, zajedno sa spomenom sv. Ireneja, te Kvadrata, Teodozija, Emanuela i drugova. O Montanu i Maksimi donosi samo molitvu i antifone.⁵²³

Jeronim za 26. ožujka lapidarno veli: *VII Kal Aprilis: In Sirmia, Munati persbyteri, Maxima uxoris eius.*⁵²⁴ Međutim u jednom drugom rukopisu Jeronimova martirologija stoji: *Et apud Sirmium, natale S. Montani presbyteri, qui cum Maxima uxore sua tentus, et in flucium praecipitatus est. corpora eorum nono urbe lapide inventa sunt.*⁵²⁵ U drugim se rukopisima uz ovo dvoje spominju još drugih četrdeset mučenika.

Slično izvješće i dosadašnji Martirologij za dan 26. ožujka:

Sirmii sanctorum martyrum Montani presbyteri, & Maxime, qui ob Christi fidem in flumen demersi sunt.⁵²⁶

U Sirmiju [spomen] svetih mučenika Montana, prezbitera i Maksime, koji su, zbog vjere u Krista, utopljeni u rijeci.

Za isti datum važeći Martirologij veli:

Sirmii in Pannonia, sanctorum martyrum Montani, presbyteri, et Maxiae, coniugum, qui Christum Dominum confessi ab infidelibus in aequora⁵²⁷ praecipites dati sunt.⁵²⁸

accommodans, apostolico eius muneri plurimum profecit. Persecutione exorta, Sirmium properantes, ob fidei confessionem in carcerem coniecti sunt. Probus, Pannoniae Sirmiensis praeses, eos capite damnavit; in Savum flumen proiecti fluctibus obrotti sunt septimo Kalendas aprilis, anno trecentesimo quarto. Corpora eorum, nono ab urbe lapide reperta sunt ibique in sepulcro condita. Mox alii Christi fideles Sirmii deprehensi sunt, qui fidei vinculo cum Episcopo Irenaeo coniucti, ad eorum martyrii exemplum se conformaverunt.

⁵²² Usp. PO 1885, str. 60.-61.

⁵²³ OP 1932, 2, str. 14.

⁵²⁴ Jer, 463D. Zanimljivo je da isti martirologij spominje sv. Montana i za dan 11. svibnja (peti dan svibanjskih ida), ali je to, očito, zabuna prepisivača. Usp. S. RITIG, *Martirologij srijemsко-panonske metropolije*, u: BS 4 (1911.), str. 364.

⁵²⁵ S. RITIG, *Martirologij srijemsко-panonske metropolije*, u: BS, 4 (1911.), str. 364.

⁵²⁶ Mart 1584, str. 120; Mart 1922, str. 69. Usp. također: A. ŠULJAK, *Sirmijsko-panonski mučenici...*, str. 181; D. DAMJANOVIĆ, *Počeci kršćanstva na području Đakovačke i Srijemske biskupije*, VDSB, 3 (2004.), str. 177.-179, ovdje: str. 178.

⁵²⁷ *Aequora* bi po sebi značilo »pučina«, ali je, budući da se radi o rijeci Savi, ipak primjerenoje prevesti s rijeka ili voda.

⁵²⁸ Mart 2004., str. 207.

U Sirmiju, u Panoniji, [spomen] svetih mučenika Montana, prezbitera i Maksime, suprugâ, koji su, zbog isповijedanja Krista Gospodina, od nevjernika bili utopljeni u rijeci.

Izvješća su kratka. Naime, u Polionovim aktima spominje u uvodu mučeništvo Montana, singidunskog prezbitera i njegove supruge Maksime u Sirmiju, kamo su se vjerojatno sklonili bježeći od progona u Singidunu. Moguće je da se u bračnom paru iz Sienne, Ansanu i Maksimi, krije upravo ovaj par.⁵²⁹

II. MOLITVE

1. Prethodni vlastiti misali

U MP 1885 i MP 1919 nije bilo vlastitih molitava, nego se upućivalo na misu *Sapientiam* (s tim da su molitve iz sljedeće mise, *Salus*) iz Zajedničkog slavlja više mučenika koji nisu bili biskupi, s time da MP 1932 ove molitve i navodi.

A) ZBORNA

Deus, qui nos annua sanctorum Martyrum tuorum [Montani et Maxima] solemnitate laetificas: concede propitius; ut, quorum gaudemus meritis, accendamur exemplis.⁵³⁰

Božje, koji nas razveseljuješ godišnjom svetkovinom svojih svetih mučenika Montana i Maksime, daj milostivo da nas oduševe primjeri onih čijim se zaslugama radujemo.⁵³¹

Ova se molitva u prethodnom misalu uzimala osam puta za različite mučenike, s tim da umjesto *accendamur* stoji *instruamur*, kako stoji i u drevnim izvorima. U ovoj se molitvi vidi univerzalnost Crkve. Vjernici se raduju zaslugama svetih mučenika te mole Boga da ih oduševi (»zapali«) njihov primjer, prema već spomenutoj Isusovoj riječi: *Oganj dodođ baciti na zemlju pa što hoću ako je već planuo!* (Lk 12,49).

B) DAROVNA

Oblatis, quaesumus, Domine, placare muneribus: et intercedentibus sanctis Martyribus tui Montano et Maxima, a cunctis nos defende periculis.⁵³²

⁵²⁹ M. DRAGUTINAC, *Montan i Maksima*, u: LILS, str. 415.

⁵³⁰ PM 1885, str. 4; PM 1919, str. 3; MP 1932, str. 11; Bruylants 398. Izvori: GrH 479; 559; 565; GrP 415; 502; 514; GrA 1224. Ove molitve nema u MR 1975 i MR 2002.

⁵³¹ Za hrvatski prijevod usp. J. RADIĆ (prir.), *Misal...*, str. 418.

⁵³² PM 1885, str. 4; PM 1919, str. 3; MP 1932, str. 12; Bruylants 730. Izvori: GrH 135; 176; 566; GrP 116; 147; 515; 763. Ova se molitva u Misalu Pija V. javlja 9 puta, a u MR 1975 i MR 2002 je nema.

Ublaži se, Gospodine, prikazanim darovima i po zagovoru svetih mučenika Montana i Maksime brani nas od svih pogibelji.⁵³³

Molitva je općenita: misni darovi su zalog Božje blagosti, a zagovor mučenika obrana od svih pogibelji.

c) POPRIČESNA

Haec nos communio, Domine, purget a crimine: et, intercedentibus sanctis Martyribus tuis Montano et Maxima, caelestis remedii faciat esse consortes.⁵³⁴

Neka nas, Gospodine, ova sveta pričest očisti od opačina i učini, po zagovoru tvojih svetih mučenika Montana i Maksime, dionicima nebeske pomoći.⁵³⁵

I ova je molitva općenita i ne donosi ništa specifično za ove mučenike: pričest vjernike čisti od grijeha, a zagovor mučenika trajna je nebeska pomoć.

2. Današnji Vlastiti misal

MP 1967 donosi vlastite, novosastavljene molitve, kako svjedoči arhivska građa:

*Missa Ss. Montani et Maximae: Lectio sumpta est e Missa S. Aniceti die 7 Aprilis; orationes a nostro redactore confectae sunt et propriae; p. 7.*⁵³⁶

a) ZBORNA

Deus, qui sanctos tuos Montanum et Maximam in animarum studio mirabiliter adunasti eosque in primas Ecclesiae Sirmiensis victimas delegasti: tribue, quaesumus, ut labor apostolicus eorum sanguine consecratus, fructus uberrimos ferat.⁵³⁷

⁵³³ Za hrvatski prijevod usp. J. RADIĆ (prir.), *Misal...*, str. 419.

⁵³⁴ PM 1885, str. 4; PM 1919, str. 3; MP 1932, str. 12.-13; Brulyants 588. Izvori: GrH 26; 207; 555; 567; 627; GrP 179; 498; 516; 584; GrA 1137; Ve 876bis; 1131bis. Ova se molitva u M javlja čak 26 puta, a u MR 1975 i MR 2002 (malo preinačena) u utorak 2. tjedna korizme.

⁵³⁵ Za hrvatski prijevod usp. J. RADIĆ (prir.), *Misal...*, str. 420.

⁵³⁶ *Misae propriae dioecesis Diacovensis*, str. 33.-34, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965. Isto tvrdi i drugi spis: »Ad 6 maii. Hymni noviter confecti. Oratio noviter confecta. Vidi: *Officia propria dioecesis Diacovensis seu Bosniensis et Sirmiensis*, str. 3, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965., str. 10b

⁵³⁷ R 1990, str. 5; MP 1967, str. 19. Spomenimo dvije pogreške (»zatipka«): u MP 1967 umjesto *tribue* stoji *tribune*; dok u R 1990 umjesto *uberrimos* stoji *uberimos*.

Bože, ti si svete svoje Montana i Maksimu divno sjedinio u radu za duše te ih izabrao za prve žrtve srijemske Crkve. Udjeli, molimo te, da njihov apostolski rad, posvećen krvlju, donese obilne plodove.⁵³⁸

Rijetki su liturgijski spomendani nekog svetog bračnog para. Zborna molitva upravo to ističe. Bog je sjedinio supružnike Montana i Maksimu u radu za duše. Ženidbeni vez nije stvarnost koja se tiče samo supružnika, nego je usmjeren i prema van: oni svojom supružničkom ljubavlju i vjernošću svjedoče Krista koji po svadbenom otajstvu – euharistiji – čini vazda djelatnim svoje spasenje. Na tu nas stvarnost podsjeća i Katekizam Katoličke Crkve, stavljajući sakrament ženidbe uz bok sakramantu svetoga reda:

Druga dva sakramenta, sveti red i ženidba, usmjereni su k spasenju drugih. A ako pridonose i osobnom posvećenju, to biva po služenju što se iskazuje drugima. Ovi sakramenti daju posebno poslanje u Crkvi i služe izgradnji Božjeg naroda.⁵³⁹

Kod Montana je čudesno upravo to da je bio dionik oba navedena sakramenta, po kojima je, uz suradnju svoje supruge, djelovao za dobrobit Crkve. Konačno, zajedno sa svojom suprugom, bio je prvi u nizu mučenika koji su krvlju zasvjedočili pripadnost Kristu. Montan i Maksima su tako bili sjedinjeni u bračnoj zajednici, apostolskom djelovanju i, konačno, u mučeništvu.

b) DAROVNA

Deus, munera tibi offerentes, adiutores nobis adiungimus beatos Montanum et Maximam, humiliter deprecantes: ut per panis et vini mysterium divinitatis tuae participes fieri valeamus.⁵⁴⁰

Prinoseći darove, uzimamo za pomoćnike blažene Montana i Maksimu, ponizno moleći da po otajstvu kruha i vina zavrijedimo postati dionici tvojeg božanstva.⁵⁴¹

Ovdje se iznosi temeljni nauk vezan uz euharistiju: Kristovo je spasenje među vjernicima djelatno upravo po otajstvu euharistije, po kojem, kako se to veli u poznatom tekstu iz 2 Pt 1,4, postajemo *zajedničari božanske naravi*, (*per haec efficiamini divinae consortes naturae*). U tome su vjernicima na pomoć upravo ovo dvoje blaženih mučenika, koji su i žrtvom vlastitog života slijedili Krista.

⁵³⁸ VM 1990, str. 67.

⁵³⁹ KKC, 1534

⁵⁴⁰ R 1990, str. 5; MP 1967, str. 20.

⁵⁴¹ R 1990, str. 5; VM 1990, str. 68. Napominjemo kako nije preveden zaziv *Deus*, kao ni zamjenica *tibi*. Zato predlažemo ovakav početak molitve: *Bože, prinoseći tebi darove...*

c) POPRIČESNA

Caelesti pane satiatis, quae sumus, Domine, nobis tribue: ut dignitati christianaee vitae, ad exemplum beatorum Montani et Maximaee attenden-tes, in tuo semper amore crescamus.⁵⁴²

Nama, koje je nasitio nebeski kruh, podaj molimo, Gospodine, da nasto-jeći oko dostojanstva kršćanskog života, po primjeru blaženih Montana i Maksime, neprestano rastemo u twojoj ljubavi.⁵⁴³

I ovdje se ističe kako su sveti Montan i Maksima (očito u svom bračnom i obiteljskom životu) nastojali oko dostojanstva svoga kršćanskog života. Za istu milost mole i vjernici: da se posvećuju životom u vlastitom staležu i tako rastu u ljubavi.⁵⁴⁴

III. ČITANJA

Sadašnji Misal ne donosi vlastita čitanja, nego upućuje na Zajedničko slavlje mučenika. Stoga donosimo vlastita čitanja prema Vlastitom misalu iz 1967./1968.

1. Prvo čitanje (Heb 10,32-38)

³²Spomenite se onih prvih dana kada ste, tek prosvijetljeni, izdržali veliku patničku borbu: ³³ovamo javno izvrgnuti porugama i nevoljama, ona-mo postavši zajedničari onih s kojima se tako postupalo. ³⁴I doista, sa sužnjevima ste suošćeali i s radošću prihvatali otimanje dobara znajući da imate bolji, trajan posjed. ³⁵Ne gubite dakle pouzdanja! Pripada mu velika plaća! ³⁶Postojanosti vam uistinu treba da biste vršeći volju Božju zadobili obećano. ³⁷Jer još malo, sasvim malo, i Onaj koji dolazi doći će i neće zakasniti. ³⁸A pravednik će moj od vjere živjeti, ako li pak otpadne, ne mili se on duši mojoj.

Poslanica Hebrejima vlastiti je spis u Novom zavjetu, a po svojoj formi i nije poslanica, nego više nagovor. Nije Pavlova, jer se po stilu, a i sadržajno, razlikuje od ostalih Pavlovih spisa. Do danas nije razjašnjeno je li naslov »Hebrejima« sadržajno ispravan. U svakom slučaju, imamo pred sobom teološki vrijedan spis, koji je

⁵⁴² R 1990, str. 5. MP 1967, str. 20., neznatno je promijenio redoslijed riječi u prvom dijelu molitve: *Caelesti pane satiatis: tribue nobis, quae sumus, Domine...*

⁵⁴³ R 1990, str. 5; VM 1990, str. 68.

⁵⁴⁴ Zanimljivo je da u Novom zavjetu nalazimo izraze *rasti u spoznaji i milosti* (2 Pt 3,18; Kol 1,10), dok *in veritatis amore crescamus* susrećemo u Bruylants 250 te *in tuo amore crescamus* u GrH 474 i paralelnim mjestima.

napisan u vremenu sličnom onom u kojem su živjeli Montan i Maksima. Ambijent odiše umornošću,⁵⁴⁵ nesigurnošću i mlakošću. Spis želi kršćane protesti i ohrabriti pred opasnostima koje su prisutne, ili koje tek imaju uslijediti. Zajednica je »prosvijetljena«, što može značiti da su doživjeli obraćenje, primili krštenje i sada su preobraženi. Tako su ospozobljeni izdržati veliku patnju. Židovi su ih progonili i može se očekivati da će se to ponoviti. Oni su ušli u zajedništvo svetih, jer su neki iz njihove zajednice već podnijeli mučeničku smrt. Osim toga, oni pokazuju i suočavanje sa zatočenicima. Autor ovdje, čini se, aludira na Pavla i njegove okove koje je on tijekom svoga apostolskog djelovanja više puta iskusio. Čini se da su naslovnici ove poslanice – uz patnje koje su i sami podnosili – nastojali i drugima pomagati u njihovim nevoljama. Ovdje se radi o djelatnoj ljubavi na koju su kršćani pozvani. Cijela je zajednica je podložena progonstvima, ali ona su prolazna, a vjernici, naprotiv, imaju trajan posjed, veliku plaću. Aludirajući na prošla vremena, autor ih bodri i pripravlja jer je opasnost progonstva uvijek prisutna. Zbog toga je – naglašava on, potrebna postojanost, jer se samo tako može postići obećana plaća. Ovdje se prisjećamo teksta Lk 21,19 (eshatološka beseda): *Svojom ćete se postojanošću spasiti.* Zaključni nas redak čitanja prisjeća na tekst Hab 2,4: *Pravednik živi od svoje vjere.* Naglašavajući da je ostalo »sasvim malo« vremena, autor kao da urgira i moli neka se strpe, jer uskoro dolazi kraj nevoljama i progonstvima, a nakon toga slijedi zaslужena nagrada.

Govoreći o onim »prvim danima«, govorimo o prvima mučenicima Crkve, među kojima su, naravno, Montan i Maksima, kao prvi mučenici za Dioklecijanovih progona. Oni su bili postojani i zadobili obećano. Ovaj svetopisamski odlomak sokoli i današnje vjernike da slijedeći primjer ovih dvoje velikana budu ustrajni u vršenju svoga poslanja u Crkvi i svijetu. Kratak je ljudski život – stoga je potrebno sakupljati blago koje je neuništivo. Na našim se prostorima trenutno ne traže »krvne žrtve«, ali se svakako traži mučeništvo drugačijeg tipa: svjedočenje i vjerodostojno življenje svoje vjere. Montan i Maksima su upravo to činili i postigli trajnu nagradu, plaću na nebesima.

2. Evandjelje (Iv 16,20-22)

²⁰Zaista, zaista, kažem vam: vi ćete plakati i jaukati, a svijet će se veseliti. Vi ćete se žalostiti, ali žalost će se vaša okrenuti u radost. ²¹Žena kad rađa, žalosna je jer je došao njezin čas; ali kad rodi djetešće, ne spominje se više muke od radosti što se čovjek rodio na svijet. ²²Tako dakle i vi: sad ste u žalosti, no ja ću vas opet vidjeti; i srce će vam se radovati i radosti vaše vam nitko oteti neće.

⁵⁴⁵ Usp. *Jeruzalemska Biblija. Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz »La Bible de Jérusalem«,* Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007., str. 1600.

Tekst evanđelja sastavni je dio teksta koji govori o »proslavi Sina Čovječe-ga«. Isus upozorava učenike na kušnje kroz koje će trebati proći, ali moraju dobro upamtiti da su oni loze na Isusu koji je trs, i od kojega dolazi život, kao što je rečeno u tekstu Iv 15. Istina, on odlazi, ali će ponovo doći i tada će radost učenika biti pot-puna. Ne govori se o konkretnim patnjama kroz koje trebaju proći, nego općenito. Njihovi će neprijatelji trijumfirati, ali učenici nisu od svijeta, koji stoji dijametralno oprečno Isusovim učenicima; njima će biti teško, ali će na kraju krajeva sve ispasti dobro. Na primjeru žene koja rađa, to se može lako objasniti. Kada sve prođe, za-dovoljna je i sretna što je donijela dijete na svijet. Ovdje se može povezati misao iz teksta Izajije proroka, koji isto tako govori o ženi u porodu. U Izajije je to perspek-tiva dolazećeg spasenja, a Ivanov tekst možemo shvatiti kao naznaku nastajanja budućeg novog Izraela. Tako učenici žive u određenoj tenziji između sadašnjeg vremena, koje nije prijateljski raspoloženo prema njima, i budućeg, koje treba za-služiti, ali koje će biti vrijeme proslave. Ovdje se prisjećamo riječi iz starozavjetne Knjige Mudrosti (Mudr 3,5: *Za malo muke zadobili su dobra velika*), koja govori o budućoj slavi, proslavi pravednika. Evanđelje tumači osnovi smisao ustrajnosti u mučeništvu: prolazna muka nije usporediva s budućom slavom.

Montan i Maksima bili su prezreni, ponižavani i kao posvemašnji »gubitni-ci« pogubljeni. Međutim, vjernost Kristu, sve do žrtvovanja vlastitog života, do-nosi trajnu i savršenu radost. To je i vjernicima poticaj: ne trebamo se obazirati na nevolje i poteškoće zbog Riječi: pomisao na buduću slavu ispunjava dubokim smislom naš život i naše trpljenje. Tako trpljenje, zahvaljujući Isusovu trpljenju, nalazi svoj smisao i pokazuje se samo kao prolazna, trenutna faza ljudskog života. Montan i Maksima su uspješno prebrodili kušnje – Crkva ih stavlja i našem vreme-nu kao svjetionike koji ukazuje na veliko Svjetlo, na Isusa.⁵⁴⁶

⁵⁴⁶ Usp. P. PERKINS, Evandelje po Ivanu, u: D. J. HARRINGTON i dr. (prir.), *Komentar Evanđelja i Djela apostolskih*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 1997., str. 519.-639, ovdje: str. 618.

SVETIIRENEJSIRMIJSKI

6. svibnja

Naš najstariji časoslov za Ireneja veli:

Die XXVI martii in festo Sancti Irenaei episcopi Sirmiensis mart. Duplex. A SS. D. N. Pio VII. die 11. Aprilis 1807. pro diaecesi Bosniensi, seu Diakovariensi, et Syrmensi. Omnia de Comm. unius Mart. primo loco.⁵⁴⁷

U Ordo 1839,⁵⁴⁸ MP 1885 i PO 1885 ovaj se spomen slavio 26. ožujka, u MP 1919 i OP 1932 toga istoga dana, ali zajedno s Montanom i Maksimom, Kvadrom, Teodozijem i Emanuelom, kao i s Četrdeset srijemskih mučenika. U MP 1932 ovaj se spomen slavio 23. ožujka, a u MP 1967 i VM 1968 na dan 23. kolovoza. U VM 1990 i VČ 1995 slavi se 6. svibnja. Zanimljivo je da se u rukopisu Jakova Benkovića prvotno kao datum slavlja predlaže 26. kolovoza, da bi u isto vrijeme za dan 6. svibnja rukom bila prekrivena imena Montana i Maksime, a dodano ime sv. Ireneja.⁵⁴⁹

I. POVIJESNI PODACI I ŠTOVANJE

Sv. Irenej, sirmijski biskup, jedini je sirmijski mučenik kojeg spominju gotovo svi martirologi i kalendarji. Vlastiti časoslov veli:

Irenej, mladi biskup Sirmija, prvi je od poznatih pogubljen mačem na mostu na rijeci Savi, odakle mu je tijelo bačeno u rijeku 6. travnja 304. godine.⁵⁵⁰

Osim toga, VČ 1995 donosi pasiju sv. Ireneja, himan za Jutarnju i molitvu.⁵⁵¹

Stari Vlastiti časoslov je opširmiji:

Irenej, prvi sirmijski biskup vodio je brojnu kršćansku obitelj mudrim savjetom. Rimski upravitelj Prob uhito ga je i mučio, dovevši također

⁵⁴⁷ OP 1807, str. 5.

⁵⁴⁸ Ordo 1839, str. 40.

⁵⁴⁹ *Calendarium proprium dioecesis Diacovensis seu Bosniensis et Sirmiensis*, Đakovo, 1972. (neobjavljeni rukopis iz ostavštine Jakova Benkovića), str. 1.

⁵⁵⁰ VČ 1995, str. 22. Valja ovdje spomenuti da je himan za Jutarnju (uz manje ispravke B. Dude) napisao Mitar Dragutinac. Usp. M. DRAGUTINAC, *S Kristom na križu...*, str. 45. Njegovi su latinski himni bili uvršteni i u prethodni (latinski) Vlastiti časoslov: OP 1967, str. 59.-63.

⁵⁵¹ Usp. VČ, str. 22-24.

njegovu rodbinu: roditelje, ženu, djecu koji su ga zaklinjali moleći ga da se smiluje svojoj mladosti i svojim vlastitim mukama. Irenej, jak duhom, nije se na to obazirao. Prob ga je, posjećena mačem, bacio s mosta u Savu osmoga dana prije travanijskih ida (6. travnja) godine 304. u četvrtak [na dan] Večere Gospodnje. Nakon što je odložio haljinu biskup je prije smrti ponizno molio: »Gospodine Isuse, koji si se udostojao trpjeti za spasenje svijeta, neka se, molim, tvoja nebesa otvore te dušu sluge tvoga Ireneja, koji trpi za tvoje ime i za kršćanstvo Sirmija, uznesi k sebi, a njih učvrsti u svojoj vjeri.«⁵⁵²

PO 1885 donosi čitanja iz pasije ovoga sveca,⁵⁵³ dok OP 1932 uz to donosi antifone i molitve (zajedno s molitvama onih svetaca koji su se također slavili toga dana).⁵⁵⁴

Jeronimov martirologij je vjerojatno u počecima za 6. travnja navodio ime sv. Ireneja, ali je tekst tijekom vremena iskvaren, tako da je Irenej izostavljen.⁵⁵⁵ U dosadašnjem Martirologiju za dan 25. ožujka stoji:

Sirmii passio sancti Irenaei, episcopis et martyris; qui, tempore Maximiliani Imperatoris, sub Praeside Probo, primum tormentis accerimus vexatus, deinde diebus plurimis cruciatus in carcere, novissime, abscisso capite, consumatus est.⁵⁵⁶

U Sirmiju mučeništvo sv. Ireneja, biskupa i mučenika koji je u vrijeme cara Maksimilijana od upravitelja Proba prvo bio podvrgnut preljutim mukama, zatim kroz više dana bio mučen u tamnici. Na koncu je završio svoj život tako da mu je odrubljena glava.

Važeći Martirologij za dan 6. travnja govori vrlo slično:

Sirmii in Pannonia, passio sancti Irenaei, episcopis et martyris; qui, tempore Maximiliani imperatoris, sub praeside Probo, primum tormentis

⁵⁵² OP 1967, str. 60. Naš prijevod. Evo latinskog teksta: Irenaeus, primus Sirmii Episcopus, numerosam christianam familiam prudenti consilio moderabatur. A Probo, Sirmii praeside, deprehensus et cruciatus est, adhibitus etiam eius necessariis: parentibus, uxore, liberis, qui eum precibus fatigabant, iuventis eius necon suae propriae afflictionis causam afferentes. Irenaeus forti animo operam eorum silentio praeterit. Probus eum, gladio percussum, de ponte in Savum decidiendum tradidit octavo Idus aprilis anno trecentesimo quarto, feria quinta in Cena Domini. Episcopus moriturus, deposita iam veste, humiliter oravit: »Domine Iesu Christe, qui pro salute mundi pati dignatus es, caelum tuum aperiatur, quae so, et animam famuli tui Irenaei, qui hodie pro nomine tuo et christianitate Sirmensi patitur, sublimem reptam recipiat. Supplico te, ut me ad te excipias, eos vero in fide tua confirmes.

⁵⁵³ PO 1885, str. 59.-60.

⁵⁵⁴ OP 1932, 2, str. 11.-15.

⁵⁵⁵ Usp. S. RITIG, *Martirologij srijemsко-panonske metropolije*, u: BS, 4 (1911.), str. 368.

⁵⁵⁶ Mart 1584, str. 118.-119: Mart 1922, str. 68.

vexatus est, deinde diebus plurimis in carcere cruciatus ac tandem, absciso capite, consummatus est.⁵⁵⁷

U Sirmiju mučeništvo sv. Ireneja, biskupa i mučenika koji je, u vrijeme cara Maksimilijana, od upravitelja Proba prvo bio podvrgnut mukama, zatim kroz više dana bio mučen u tamnici. Na koncu je završio svoj život tako da mu je odrubljena glava.

Spomen o njemu nalazimo u *Acta Pollionis*,⁵⁵⁸ a bilježi ga i drevni *Sirijski martirologij*.⁵⁵⁹ Svakako su najznačajnije vrelo njegova vlastita *Acta* iz 4. st., koja su veoma pouzdan izvor budući da su nastala na osnovu prvotnih dokumenata iz samih vremena progona.⁵⁶⁰ Jedina neslaganja su glede datuma njegove smrti. Tako jedni bilježe da je to bilo 25./26. ožujka,⁵⁶¹ dok drugi njegovu smrt datiraju 6. travnja.⁵⁶² U katalozima istočnih Crkava, Irenej Srijemski se spominje na dan 23. kolovoza.⁵⁶³

Prema Aktima, Irenej je bio čovjek miran i postojan. Bio je i mlad, jer ga carski upravitelj Prob na saslušanju naziva mladićem – *tenerae adolescentiae*, a tako ga naziva i rodbina: »Smiluj se svojoj mlađahnoj dobi.«⁵⁶⁴ Imao je roditelje: »Tada pristigoše roditelji, vidjevši kako ga muče, stadoše ga zaklinjati.« Osim toga, Irenej je bio oženjen i imao je djecu.

Upravitelj Pannoniae Secundae Prob bacio ga je u tamnicu za dulje vremena, a onda ga je dao dovesti i zatražio da odstupi od svoje vjere i da žrtvuje bogovima. Budući da je Irenej bio ustrajan, upravitelj ga je podvrgao mučenju. Napokon je pred njega doveo njegove najbliže: ženu, djecu, roditelje i prijatelje koji su ga zaklinjali da se pokori carskoj naredbi.⁵⁶⁵ Kako Irenej nije popuštao, Prob ga je osudio na smrt. Doveli su ga na most – *Pons Basentis* (Bosutski most) da ga bace u rijeku.⁵⁶⁶ No, Irenej je molio da ga najprije ubiju, pa tek onda bace u rijeku. Tako je

⁵⁵⁷ Mart 2004, str. 222.

⁵⁵⁸ Usp. VČ 1995, str. 80.

⁵⁵⁹ Usp. Sir, str. 34. Usp. također M. JARAK, *Nav. dj.*, str. 60.

⁵⁶⁰ Usp. M. JARAK, *Nav. dj.*, str. 60; S. RITIG, *Martirologij srijemsко-panonske metropolije*, u: BS 4 (1911.), str. 366.-367.

⁵⁶¹ Ovaj datum se spominje u: *Vetus romanum Martyrologium, Usuardov Martirologij, Acta Sanctorum*.

⁵⁶² Ovaj datum (koji je i vjerojatniji) pronalazimo u: *Martyrologium Hieronymianum, Codex Epternacensis, Codex Wissenburgensis*.

⁵⁶³ Usp. D. DAMJANOVIĆ, *Sveti Irenej, biskup Sirmiuma*, u: VDSB, 3 (2004.), str. 194.

⁵⁶⁴ A. BENVIN, *Muka sv. Ireneja srijemskoga*, u: Diacovensia, 1(1994.), str. 82.-109, ovdje: str. 85.

⁵⁶⁵ Iz toga se vidi da je u tom progonstvu bilo puno »palih« kršćana (lat. »lapsi«), tj. koji su pod prijetnjom mučenja žrtvovali bogovima.

⁵⁶⁶ Spomenimo da je u Rimskom Carstvu smaknuće bacanjem u rijeku bilo namijenjeno ocoubojicama. Time se, na neki način, krivac mogao oprati u vodi, a u isto mu je vrijeme bio onemogućen pokop. Usp. S. RITIG, *Martyrologij srijemsко-panonske metropolije*, u: *Bogoslovска smotra* 4 (1911.), str. 367.

i učinjeno. Odrubljena mu je glava i bačen je s Bosutskog mosta u rijeku Savu.⁵⁶⁷ U posljednjoj molitvi Irenej prikazuje svoj život za svoju Crkvu:

Gospodine Isuse Kriste, koji si se udostojao trpjeti za spas svijeta, neka se nebesa tvoja širom otvore te andeli prime duh sluge tvojega Ireneja, koji ovo trpi poradi tvoga imena i puka tvojeg što je nikao iz Crkve tvoje katoličke u Sirmiju. Molim te i tvoje milosrde zaklinjem da se udostojiš mene primiti, a ove učvrstiti u vjeri tvojoj.⁵⁶⁸

Na području drevnog Sirmija (lijeva obala Save), u današnjoj Srijemskoj Mitrovici, godine 1976. i 1977. iskopani su ostaci Irenejeve bazilike iz 4. st, o čemu jasno svjedoči pronađeni natpis koji je neki Macedonije postavio zajedno sa svojom gospođom *in basilica Domini nostri Erenee*. Ispod natpisa su uklesani Kristov monogram i palmina grančica.⁵⁶⁹

IN BASILICA DOMINI N
OSTRI ERENEI AC MEM
ORIAM POSVIT MACED
ONIVUS VNA CUM M
ATRONAM SVAM A
AMMETE ZEVENATI⁵⁷⁰

U bazilici gospodina našega Ireneja ovaj spomen postavi Macedonije zajedno s gospođom svojom Aametom, kćeri Zevenatovom.⁵⁷¹

Nakon što su 582. godine Avari zauzeli Sirmij, nekoliko stoljeća nemamo nikakvih podataka o životu toga grada. Zabilježeno je da je na desnoj obali Save (Mačvanska Mitrovica) u 9. st. također sagrađena bazilika, gdje je u srednjem vijeku postojao benediktinski samostan i biskupsko sjedište pod imenom Sv. Irenej.⁵⁷² Sveti se Irenej u ikonografiji ponajčešće prikazuje kao biskup s knjigom i perom

⁵⁶⁷ Zanimljivo je da Sava protječe ispod Bosutskog mosta, no evo objašnjenja: Bosut je onda utjecao u Savu kod Sirmija. S. RITIG, Martyrologij srijemsко-panonske metropolije, u: *Bogoslovska smotra* 4 (9011.), str. 367.-368 navodi kako Plinije svjedoči: *Amnis Bacuntius in Savum influit, ubi civitas Sirmiensium et Amantinorum.* Usp. također M. DRAGUTINAC (nepotpisano), *Naši Sirmijski mučenici. Sv. Irenej Srijemski, biskup i mučenik*, u: *Vjesnik biskupije đakovačke*, 3 (1949.), II., str. 35.

⁵⁶⁸ Prema: A. BENVIN, *Nav. dj.*, str. 87.

⁵⁶⁹ Usp. D. DAMJANOVIĆ, Il culto del martire e vescovo Ireneo di Sirmium, u: *Acta XV Congresso Internazionale di Archeologia Cristiana*, Toledo, 2008; Roma, 2013., str. 1313.-1323.

⁵⁷⁰ Prema: A. BENVIN, *Nav. dj.*, str. 90.

⁵⁷¹ Usp. *Isto*.

⁵⁷² Usp. D. DAMJANOVIĆ, *Il culto...*, str. 1319.-1320. Usp. još: V. POPOVIĆ, *Mačvanska Mitrovica. Srednjovekovno naselje*, u: *Sirmium*, 11 (1980.), str. 73.; S. ANDRIĆ, *Srednjovjekovni samostani u Srijemskoj Mitrovici*, u: *Diacovensia*, 5/1 (1997), str. 93.-111, ovdje: str. 94; I. BOBA, *Sveti Metod i nadbiskupijsko središte Sirmium u crkvenoj pokrajini Slavonia*, u: *Crkva u svijetu*, 4 (1985.), str. 388.

u ruci ili pak kao mladić, kako gol do pojasa, uzdignutih ruku kleči i moli se pred smaknuće.⁵⁷³

II. MOLITVE

1. Prethodni vlastiti misali

A) ZBORNA

MP 1885, MP 1919 i PM 1932 ne donosi vlastite molitve, nego upućuje na misu *Statuit*, odnosno *Protexisti* iz Zajedničkog slavlja jednoga mučenika izvan vazmenog vremena.

Infirmatem nostram respice, omnipotens Deus: ut quia pondus propriae actionis gravat, beati Irenaei Martyris tui atque Pontificis intercessio gloriosa nos protegat.⁵⁷⁴

Svemogući Bože, obazri se na našu slabost. Kako nas pritišće teret naših djela, neka nas štiti slavni zagovor blaženoga Ireneja, mučenika i biskupa.⁵⁷⁵

Ova molitva nasuprot našoj slabosti i našim nedostojnim djelima stavlja zagovor svetoga biskupa, čime se želi istaknuti upravo neustrašivost, stalnost i dosljednost svetoga Ireneja, koji je u punom smislu svoju vjernost posvjedočio svojom krvlju.

B) DAROVNA

Hostias tibi, Domine, beati (Irenaei) Martyris tui, atque pontificis dicatas meritis benignus assume: et ad perpetuam nobis tribue provenire subsidium.⁵⁷⁶

Zaslugama blaženoga Ireneja, mučenika i biskupa, milostivo primi, Gospodine, prinose koje ti posvećujemo i daj da nam budu na trajnu pomoć.⁵⁷⁷

⁵⁷³ Usp. M. DRAGUTINAC, *Irenej Srijemski*, u: LILS, str. 264.

⁵⁷⁴ PM 1885, str. 4; PM 1919, str. 3; MP 1932, str. 11; Bruylants 649. U ovom misalu ova molitva dolazi čak 15 puta u vlastitim i zajedničkim slavljima mučenika. Usp. još: GrH 108; 616; GrP 81; 573. Ove molitve nema u MR 1975 i MR 2002.

⁵⁷⁵ Za hrvatski tekst usp. još: J. RADIĆ (prir.), *Misal...*, str. 408.

⁵⁷⁶ PM 1885, str. 4; PM 1919, str. 3; MP 1932, str. 12; Bruylants 617; GeV 568; Ve 104; GrH 100; 109; 584; 675; 737; GrP 82; 432; 533; 641; 728; 841.

⁵⁷⁷ Za hrvatski tekst usp. još: J. RADIĆ (prir.) *Misal...*, str. 409.

Ova molitva nije osobito sadržajna:⁵⁷⁸ moli se jednostavno da Bog, po zaslugu blaženoga Ireneja, primi darove vjernika, da bi im oni bili na trajnu pomoć.

C) POPRIČESNA

Popričesna je molitva identična onoj koja se u prethodnom MP 1885 i MP 1919 predlagala za sv. Sinerota, i tamo smo je komentirali.⁵⁷⁹

Refecti participatione muneris sacri, quaesumus, Domine Deus noster: ut, cuius exsequimur cultum, intercedente beato [Synerote] Martyre tuo, sentiamus effectum.⁵⁸⁰

Okrijepljeni sudjelovanjem u svetom prinosu, molimo te, Gospodine, Bože naš, da zagovorom blaženoga Sinerota osjetimo djelovanje bogoslužja koje vršimo.

2. Današnji Vlastiti misal

Misne su molitve sastavljene za Vlastiti misal 1967. O ovoj misi u arhivskoj gradi iz toga vremena stoji:

Missa S. Irenaei p. 14 non est amplius in T.p., quapropter aliter composta: Missa Sacerdotis Dei (unius M. 2° loco), Epistola sumpta e missa S Nicolai die 6. Decembris. Evangelium e Missa in Virtute (unius M. 3° loco) Orationes novae. Antiphona ad offertorium desumpta ex Actibus Sti Quirini. Verba optime quadrant ... Sto Irenaeo.⁵⁸¹

A) ZBORNA

Domine Iesu Christe, qui pro salute mundi pati dignatus es: passionem famuli tui Irenaei, benignus intende; et heredes eorum, pro quibus moriens se ipsum obtulit, eo intercedente in fide confirma.⁵⁸²

⁵⁷⁸ To je vidljivo i iz toga što ova molitva nije ušla u MR 1975 i MR 2002.

⁵⁷⁹ To je, naime, stoga što se za sv. Sinerota uzimala misa *Laetabitur*, a za Ireneja *Statuit*, pri čemu su popričesne u obje mise identične.

⁵⁸⁰ PM 1885, str. 4; PM 1919, str. 3; MP 1932, str. 12; Bruylants 963; GrH 110. Ove molitve nema u MR 2002.

⁵⁸¹ *Misae propriae dioecesis Diacovensis seu Bosniensis et Sirmiensis*, str. 33, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965., Isto tvrdi i drugi spis: »Ad diem 24 augusti: Hymni noviter confecti. Lectio III et tribus pristinis una contracta. Oratio noviter confecta. Vidi: *Officia propria dioecesis Diacovensis seu Bosniensis et Sirmiensis*, str. 32b, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, 1300/1965. Autori svih molitava i himana su R. Grafenauer i M. Dragutinac, dok je J. Benković to sve uredio. Vidi: *Dopis J. Benkovića od 10. svibnja 1965.*, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965.

⁵⁸² MP 1967, str. 37; R 1990, str. 7.

Gospodine Isuse Kriste, ti si se udostojao trpjeti za spasenje svijeta. Dobrostivo se osvrni na muku sluge svoga Ireneja i po njegovu zagovoru utvrdi u vjeri baštinike onih za koje je on umirući dao sama sebe.⁵⁸³

Molitva je nadahnuta molitvom koju je Irenej kazao prije smrti, kako je navedeno u pasiji:⁵⁸⁴

Domine Jesu Christe, qui pro mundi salute pati dignatus es, pateant caeli tui, ut suscipient angeli spiritum serui tui Irenaei, qui propter nomen tuum et plebem tuam productam de ecclesia tua catholica Sirmiensium haec patior. Te peto, tuamque deprecor misericordiam, ut et me suscipere et hos in fide tua confirmare digneris.

Gospodine Isuse Kriste, koji si se udostojao trpjeti za spasenje svijeta, neka se nebesa tvoja širom otvore te anđeli prime duh sluge tvojega Ireneja, koji ovo trpi poradi tvog imena i puka tvojeg što je nikao iz Crkve tvoje katoličke u Sirmiju. Molim te i tvoje milosrđe zaklinjem da se udostojiš mene primiti, a ove učvrstiti u vjeri tvojoj.⁵⁸⁵

Prvi dio je identičan molitvi koju je Irenej izrekao prije smrti: *Domine Iesu Christe, qui pro salute mundi pati dignatus es...* Formulacija je slična molitvi trećeg časa petkom u vremenu kroz godinu, gdje se veli: *Gospodine Isuse, o trećem času odveden si na mučilo križa za spas svijeta.*⁵⁸⁶

U drugom dijelu anamneze susrećemo snažnu teološku misao: mučeništvo sv. Ireneja (*passionem famuli tui Irenaei*) stavlja se uz bok Kristove muke (*pro salute mundi pati dignatus es*). Naglašava se supatnja s Kristom, znači i sudjelovanje mučenika u Kristovu otkupiteljskom djelu, što onda uključuje i proslavu zajedno s njim. Svako je mučeništvo, naime, uzimanje udjela i sudjelovanje u Kristovoj žrtvi, muci i uskrsnuću. U prozbenom dijelu molitve nailazimo na izvjesnu sličnost s molitvom sv. Ireneja prije smrti: »Te peto... ut et me suscipere et hos *in fide* tua *confirmare* digneris.« (»Molim te... da se udostojiš mene primiti, a ove *učvrstiti u vjeri* tvojoj.«)⁵⁸⁷ Kao što je Irenej je molio za učvršćenje u vjeri naroda kojemu je on bio pastir, tako se sada moli za taj isti narod, današnje srijemske Crkve, da se utvrdi (*confirma*) u vjeri za koju je sv. Irenej predao život.

⁵⁸³ VM 1990, str. 68.-69. Tekst odobren u R 1990, str. 7 (identičan tekstu u VM 1968, str. 37.), ponešto se razlikuje od navedenog teksta u VM 1990, tako da i ovoga puta tekst u VM 1990 nije formalno odobren.

⁵⁸⁴ Irenejevu molitvu donosimo prema: A. BENVIN, *Nav. dj.*, str. 86.-87.

⁵⁸⁵ Za komentar ove Irenejeve molitve usp. također A. BENVIN, *Nav. dj.*, str. 104.

⁵⁸⁶ Časoslov Rimskog obreda, 3, KS, Zagreb. 1984., str. 590.

⁵⁸⁷ A. BENVIN, *Nav. dj.*, str. 87.

Iako se izravno ne spominje, iz konteksta izranja lik Krista, dobrog pastira. Pastira koji *život svoj polaže za ovce svoje*.⁵⁸⁸ Naš svetac je pravi primjer nasljedovanja takva Kristova lika, jer je i sam predao život za ovce svoje – svoju sirmijsku Crkvu. Budući da smo u ovim krajevima nasljednici onih koji su po sv. Ireneju došli do vjere, ova se Kristova molitva, po Irenejevu zagovoru, odnosi na nas.

b) DAROVNA

Christi pro salute mundi oblationem renovantibus: adsit nobis, quae sumus Domine: Sancti Irenaei intercessio gloriosa; qui moriens pro grege suo martyrium obtulit.⁵⁸⁹

Nama, koji obnavljamo Kristovu žrtvu prinesenu za spasenje svijeta, molimo, Gospodine, neka priteče u pomoć zagovor svetoga Ireneja, koji je umirući prikazao svoje mučeništvo za stado.⁵⁹⁰

Obnavljamo Kristovu žrtvu. Ovim izričajem nam liturgijski tekst želi posvijestiti onaj temeljni smisao i značenje slavlja euharistije, a to je da euharistijsko slavlje obnavlja i ostvaruje Kristovu žrtvu po kojoj smo spašeni. Isus je na Posljednjoj večeri ustanovio euharistijsku žrtvu svoga Tijela i Krvi, da ovjekovječi žrtvu na križu zauvijek, dok on ne dođe, te je tako Crkvi povjerio spomen-čin svoje smrti i uskrsnuća (usp. SC 47). Tako je euharistija uvijek djelatno sjećanje na Kristov život, smrt i uskrsnuće. Vazmeno otajstvo Kristove smrti i uskrsnuća – po kojem smo jednom zauvijek spašeni – uprisutnjuje se i ostvaruje u euharistijskom slavlju. Upravo zato je euharistija slavlje, molitva hvale i zahvale za spasenje kojega postajemo dionicima.⁵⁹¹

Prinesenu za spasenje svijeta. U nastavku prethodne misli otkriven nam je sav smisao Kristove žrtve, iz kojeg ujedno proizlazi i smisao čovjekova života. Bog hoće da se svi ljudi spase i upravo je zato poslao svoga Sina kao Spasitelja svijeta, koji je svojom mukom i uskrsnućem postao uzrokom vječnoga spasenja svih ljudi.⁵⁹²

Prikazao svoje mučeništvo za stado. Ova posljednja konstatacija nema više za subjekt Isusa. On je zamijenjen sv. Irenejem. To nam još jednom pokazuje uzor mučeničke smrti ovog sveca u Kristovu predanju. »Smisao se mučeništva poglavito očituje u naviještanju koje se onda potvrđuje primjerom: žrtvovanjem vlastitog

⁵⁸⁸ Usp. Iv 10,11

⁵⁸⁹ MP 1967, str. 97; R 1990, str. 7.

⁵⁹⁰ VM 1990, str. 69; VM 1968, str. 39; VM 1968. veli za svoje stado.

⁵⁹¹ K. RAHNER, H. VORGRIMLER, (uredili), *Misna žrtva*, u: *Teološki rječnik*, UPT, Đakovo, 2004., str. 311.

⁵⁹² Usp. X. LÉON-DUFOUR, (uredio), *Spas*, u: *Rječnik biblijske teologije*, KS, Zagreb, 1993., str. 1235.

života. To je bio put i Krista Gospodina: njegove su riječi bile potkrijepljene i potvrđene u njegovoj vjernosti, sve do smrti na križu.⁵⁹³

Još je jedan izraz koji u ovom kontekstu valja ispravno razumjeti, a pojavljuje se i u darovnoj i u zbornoj molitvi: zagovor (*intercessio*). Ističemo da jedino od Boga dolazi snaga mučenicima i milost vjernicima. Zato u bogoslužju molitvu uvijek upravljam Bogu. Crkva se gotovo od samih početaka molila mučenicima, ali u tome smislu da je molila za njihov zagovor kod Boga, koji jedini uslišava i daje milost. Mučenici su vjernicima u prvom redu uzor: kako je Bog dao snage mučenicima da izdrže u svim teškoćama, on će dati da i mi prebrodimo sve teške situacije u životu.⁵⁹⁴ Tek nakon toga vjernici se utječu svecima kao zagovornicima. Jednako je tako u slučaju svetoga Ireneja. Svojim odlučnim svjedočenjem on je uzor vjernicima kako treba suradivati s Božjom milošću i Bogu ostati vjeran sve do konca. Vjernici se ponose svojim pastirom i mole za njegov zagovor, uvjereni da je on postigao nebesku proslavu zajedno s Kristom.

c) POPRIČESNA

Salutaria mysteria, quibus pascimur, sint nobis, quae sumus, Domine, in pignus salutis aeternae; cuius spe confisus, beatus Irenaeus martyrium subiit.⁵⁹⁵

Spasonosna otajstva, kojima se hranimo, neka nam budu, molimo, Gospodine, zalog vječnog spasenja; uzdajući se u njih blaženi je Irenej podnio mučeništvo.⁵⁹⁶

Ono što smo u zbornoj i darovnoj molitvi izražavali nadom i vjerom, sada, nakon pričesti, trebamo u životu provoditi. Sam Krist nam je rekao da tko god blaguje njegovo tijelo i piće njegovu krv, ima život vječni.⁵⁹⁷

Drugi dio popričesne molitve stavlja nam sv. Ireneja za primjer i uzor. On se cijelim svojim bićem uzdao u ovo otajstvo. Ono mu je bila snaga da nadjača strahotu muka i davalo nadu u vječnu proslavu. Tako, *ako s njime umrijesmo, s njime ćemo i živjeti*.⁵⁹⁸ Ako trpimo s Kristom, s njime ćemo biti i proslavljeni. Ovdje se otajstvo euharistije povezuje s Kristovim otajstvom i ono ujedno daje onaj temeljni i bitni smisao kršćanskom mučeništvu.

⁵⁹³ Z. PAŽIN, *Mučeništvo...*, str. 59.

⁵⁹⁴ Usp. *Isto*, str. 62.-63.

⁵⁹⁵ MP 1967, str. 97; R 1990, str. 7.

⁵⁹⁶ VM 1990, str. 69; VM 1968, str. 39.

⁵⁹⁷ Usp. Iv 6,54

⁵⁹⁸ 2 Tim 2,11b

Gledajući u cijelosti ove tri molitve, možemo zaključiti da su sastavljene znalački. Njihov je sastavljač dobar poznavatelj kako teologije mučenika općenito, tako i života sv. Ireneja. Sve molitve odlikuje vrsna lapidarnost, što je bitna oznaka i karakteristika svih molitava rimskog obreda. U njima je na izvrstan način povućena paralela između dva mučeništva, mučeništva Spasitelja svijeta i mučeništva njegova sluge sv. Ireneja. Naglašeno je da je i izvor i uzor mučeništva sveca u Kristovu misteriju. Irenej je prikazan kao pastir koji u svemu nasljeđuje Krista, čime se željelo pokazati i ponovo naglasiti Kristovo vazmeno otajstvo trajno nazočno i dje latno u Crkvi, što se na poseban način očituje preko njegovih mučenika – svjedoka.

III. ČITANJA

Predložak misnih čitanja uzet ćemo iz VM 1968, jer ga VM 1990 ne donosi, već upućuje na čitanja iz zajedničkog slavlja.

1. Prvo čitanje (Heb 13,7-17)

⁷Spominjite se svojih glavara koji su vam navješčivali riječ Božju: promatrajući kraj njihova života, nasljeđujte njihovu vjeru. ⁸Isus Krist jučer i danas isti je - i uvijek. ⁹Ne dajte se zanjeti različitim tuđim naucima! Jer bolje je srce utvrditi milošću nego jelima, koja nisu koristila onima što su ih obdržavali. ¹⁰Imamo žrtvenik s kojega nemaju pravo jesti služitelji Šatora. ¹¹Jer tijela životinja, kojih krv veliki svećenik unosi za grijeh u Svetinju, spaljuju se izvan tabora. ¹²Zato i Isus, da bi vlastitom krvlju posvetio narod, trpio je izvan vrata. ¹³Stoga izidimo k njemu izvan tabora noseći njegovu muku ¹⁴jer nemamo ovdje trajna grada, nego onaj budući tražimo. ¹⁵Po njemu dakle neprestano prinosimo Bogu žrtvu hvalbenu, to jest plod usana što ispovijedaju ime njegovo. ¹⁶Dobrotvornosti i zajedništva ne zaboravljajte jer takve su žrtve mile Bogu! ¹⁷Poslušni budite svojim glavarima i podložni jer oni bdiju nad vašim dušama kao oni koji će polagati račun; neka to čine s radošću, a ne uzdišući jer vam to ne bi bilo korisno.

Ovaj odlomak izvrsno pristaje uz spomen sv. Ireneja. On je ne samo hrabar i dosljedan kršćanski mučenik koji svojim životom svjedoči za Krista. Budući da je glavar – biskup u svojoj zajednici, njegovo mučeništvo ima posebnu snagu kao primjer ostalima. Nadalje, čitanje daje jasnou aluziju na kasnije naraštaje kršćana: oni se trebaju nadahnjivati upravo na vjernom svjedočanstvu svojih prvih glavara koji su uzidani u temelje mjesne Crkve.

Pri samom koncu ovog spisa, Poslanice Hebrejima, imamo neku vrst kršćanske etike. Kršćani su dužni spominjati se, dakle moliti za svoje vođe, ovdje označene kao glavare, a u našem se odlomku spominju čak dva puta (r. 7. i r. 17.). Njihova je zadaća propovijedati i biti učiteljima kršćana. Retrospektivno se gleda na njihovu smrt koja je koherentna s njihovim životom i svjedoči o njihovoј čvrstoј vjeri. Temelj joj je Krist, koji je isti (jučer-danas-sutra). Ovdje je dovoljno prisjetiti se imena pod kojim se Gospodin objavio Mojsiju u gorućem grmu (usp. Izl 3,14: *Ja sam koji jesam*), a koje tumačimo gotovo istim riječima (*Onaj koji je bio, koji jest i koji će biti*). Kasnije je isti izraz preuzet u Otk 1,8: *Ja sam Alfa i Omega, govori Gospodin Bog - Onaj koji jest i koji bijaše i koji dolazi, Svevladar*. Zemaljski pastiri se mijenjaju, ali On, Pastir, ostaje.

Pisac Poslanice na početku ovog odlomka donosi poticaje koji smjeraju na odnose kršćana unutar Crkve i na sadržaj onoga što se vjeruje: *Spominjite se svojih glavara koji su vam navješčivali riječ Božju: promatraljući kraj njihova života, naslijedujte njihovu vjeru*. U ovaj kontekst slobodno možemo staviti sv. Ireneja, jer on je doista velikan kojega se treba spominjati i naslijedovati njegov primjer.

Kako autor kaže, glavari su bilo životom, bilo smrću dali svjedočanstvo o Kristovoj nepromjenljivosti. Ta činjenica tvorila je temelj njihove postojane odanosti kršćanskoj vjeri i nadahnuću njihovih života. Oni su otišli, preminuli, mučenički stradali, ali njihov Gospodin i Spasitelj ne samo da ostaje zauvijek, nego ostaje isti – vječni, nepromjenljivi Krist.⁵⁹⁹ Sv. Irenej imao je isti temelj svoje postojanosti i istu silu koja ga je nadahnjivala te ga ništa nije dalo pokolebiti.

Na samom kraju ovog odlomka donose se upozorenja samim kršćanskim vođama. Na njima je breme odgovornosti da bdiju nad kršćanskim dušama glede njihova spasenja. Tu se Irenej pokazao pravim pastirom i uzorom svome stadu.

2. Evandelje (Mt 10, 34-42)

U ono vrijeme reče Isus svojim učenicima: ³⁴»Ne mislite da sam došao mir donijeti na zemlju. Ne, nisam došao donijeti mir, nego mač. ³⁵Ta došao sam rastaviti čovjeka od oca njegova i kćer od majke njezine i snahu od svekrve njezine; ³⁶i neprijatelji će čovjeku biti ukućani njegovi. ³⁷Tko ljubi oca ili majku više nego mene, nije mene dostojan. Tko ljubi sina ili kćer više nego mene, nije mene dostojan. ³⁸Tko ne uzme svoga križa i ne podje za mnom, nije mene dostojan. ³⁹Tko nađe život svoj, izgubit će ga, a tko izgubi svoj život poradi mene, naći će ga. ⁴⁰Tko vas prima, mene prima; a tko prima mene, prima onoga koji je mene poslao. ⁴¹Tko prima

⁵⁹⁹ Usp. T. HEWITT, *Poslanica Hebrejima. Komentar poslanice Hebrejima*, Logos, Daruvar, 1997., str. 189. – 190.

proroka jer je prorok, primit će plaću proročku; tko prima pravednika jer je pravednik, primit će plaću pravedničku.⁴² Tko napoji jednoga od ovih najmanjih samo čašom hladne vode zato što je moj učenik, zaista, kažem vam, neće mu propasti plaća.«

Ovaj je odlomak očito uzet zbog toga što se u velikoj mjeri može primijeniti na Ireneja. Njega su, naime, njegovi najbliži, roditelji i djeca molili da poštedi svoj život, ali je on radije ostao vjeran Kristu. Tu se pokazuje ona posvemašnja opredijeljenost za Krista. Pravi Kristov učenik ništa ne prepostavlja Kristu: ni materijalno bogatstvo, ni društveni prestiž, pa ni vlastitu obitelj, uvjeren da u Kristu sve to dobiva u neizmerno većoj količini.

Naše je Evandjelje dio »apostolske besjede« u okviru propovijedanja Božjeg novog svijeta, pred »galilejsko poslanje«.⁶⁰⁰ Istina, Mesija je označen kao knez mira, kao onaj koji će svijetu donijeti mir. Ovdje je dovoljno prisjetiti se teksta Iz 9,5: *Savjetnik divni, Bog silni, Otac vječni, Knez mironosni*. Međutim, kao što vidimo, ovaj nam tekst donosi posve drugačiji stav. Radi se o odluci za ili protiv Isusa. To je onaj mač o kojem Isus govori. Čak i obiteljske veze: otac, majka, snaha, svekrva... moraju biti podložne ovom izboru. Isus se, naravno, zauzima za zdrav odnos prema obitelji. Tako on na drugom mjestu jasno govori da je potrebno skrbiti se za roditelje (usp. Mt 15,6: *Tako dokimuste riječ Božju radi svoje predaje*), jer je to zapovijed Božja koju ne smijemo zanemariti. Međutim, ni ukućani ne smiju biti razlog odbacivanja Isusa, to ne bi bilo vršenje Božje volje. Učenik neće zanemarivati roditelje, ali je ljubav prema Isusu u ovom kontekstu važnija. Ako se radi o »sukobu interesa« – roditelji ili Isus – odluka bi trebala biti jasna. U tom kontekstu treba shvatiti izreku o uzimanju svoga križa, a križ je povezan sa svim negativnostima, koje ni Isusu nisu bile strane. Tek nakon Isusove smrti moglo im je biti potpuno jasno što ove riječi konkretno znače, jer je križ po sebi bio znak sramote i najteža smrtna kazna bila je upravo razapinjanjem. Načelno, učenici nisu mogli očekivati bolju sudbinu od svoga Učitelja, kojemu se upravo to dogodilo. Tako će učenik postaviti Isusa iznad svih osobnih, pa i onih obiteljskih zahtjeva, jer se, dugoročno gledajući, radi o važnijemu, vrjednjijemu. To je značenje »pravedničke« i »proročke plaće«, odnosno djeteta o kojem se Isusov učenik brine. U svim tim slučajevima učenik treba vidjeti samo Učitelja i tako reagirati kao da se radi o njemu samom u liku »jednog od ovih najmanjih«, »prorok«, »pravednika«. Pružiti čašu hladne vode zasigurno nije neki herojski čin, ali i takav čin će biti nagrađen ako se u slučajnom prolazniku vidi Isusovo lice. U ovoj perikopiji Evandjela možemo razlikovati dva dijela: dio koji govori o cijeni učeništva i dio koji govori o povlaštenosti Kristovih učenika.⁶⁰¹

⁶⁰⁰ Usp. M. ZOVKIĆ, *Matejevo Evandjelje u našoj Misi. Biblijski komentar misnih čitanja u godini A. Kršćanska sadašnjost*, Zagreb, 1995., str. 268.

⁶⁰¹ Usp. R. T. FRANCE, *Nav. dj.*, str. 196.-197.

IV. DODATAK: MUKA SVETOG IRENEJA, BISKUPA SRIJEMSKOG⁶⁰²

I. Cum esset persecutio sub Diocletiano et Maximiano imperatoribus quando diversis agonibus concertantes Christiani, a tyrannis illata supplicia devota deo mente suscipientes, praemissi se perpetuis participes efficiebant. Quod et factum est circa famulum dei Irenaeum episcopum urbis Sirmiensium, cuius iam nunc vobis certamen pandam victoriamque ostendam; qui pro modestia sua ingenita et timore divino, cui operibus rectis inseruebat, dignus nominis sui inuentus est.

II. Comprehensus itaque oblatus est Probo praesidi Pannoniae. Probus praeses dixit ad eum: Obtemperans praecepsis divinis sacrificia diis. Irenaeus episcopus respondit: Qui diis et non deo sacrificat eradicabitur. Probus praeses dixit: Clementissimi principes iusserunt aut sacrificare, aut tormentis succumbere debere. Irenaeus respondit: Mihi praeceptum est tormenta magis suspicere quam deum denegans daemonis sacrificare. Probus praeses dixit: Aut sacrificia, aut faciam te torqueri. Irenaeus respondit: Gaudeo si feceris, ut domini mei passionibus particeps inveniar. Probus praeses iussit eum vexari. Cumque acerbissime vexaretur, dixit ad eum praeses: Quid dicis, Irenaeus? sacrificia. Irenaeus respondit: Sacrifico per bonam confessionem deo meo, cui semper sacrificavi.

I. Kad je pod carevima Dioklecijanom i Maksimijanom nastao progon te su se kršćani različitim borbama hrvali, a kako su patnje koje im silnici nanošahu prihvačali bogougodne duše, bivali su dionicima vječitih nagrada. Tako je bilo i sa slugom Božjim Irenejem, biskupom grada Sirmijskoga, čiji vam boj evo želim pripovjediti i pobjedu kazati. Sa svoje prirođene skromnosti i straha Božjeg, kojemu je pravim djelima služio, iskazao se dostojan svog imena.

II. Bio je dakle uhićen i priveden Probu, panonskom načelniku. Načelnik Probo mu reče: »Poslušaj božanske naredbe i žrtvuj bogovima.« Biskup Irenej odgovori: »Tko žrtvuje bogovima, a ne Bogu, bit će istrijebljen.« Načelnik Probo reče: »Premilostivo glavari narediše da treba ili žrtvovati ili stradati u mukama. Irenej odvrati: »Meni je naloženo da radije podnesem muke nego da se odrečem Boga i žrtvujem zlodusima.« Načelnik Probo reče: »Ili prinesi žrtvu ili ču te dati na muke.« Irenej odgovori: »Radujem se ako to učiniš te budem dionikom patnja svoga Gospodina.« Načelnik Probo naredi da se podvrgne mučenju. I dok su ga nemilo mučili, reče mu načelnik: »Što kažeš, Ireneju?... Prinesi žrtvu.« Irenej odvrati: »I prinosim žrtvu dobrim svjedočanstvom svojemu Bogu, kojem sam uvijek žrtve prinosio.«

⁶⁰² Hrvatski prijevod iz: A. BENVIN, *Muka sv. Ireneja Srijemskoga*, u: *Diacovensia*, 1(1994.), str. 84.-86. (autor donosi i latinski tekst). Za latinski tekst usp. još: Rui 1859, str. 432.-434. Za Irenejevu molitvu prije mučeništva usp. još E. LODI (prir.) *Enchiridion euchologicum fontium liturgicorum*, C. L. V., Roma, 1979., br. 373-374.

III. Aduenientes vero parentes eius, videntes eum torqueri precabantur eum. Hinc pueri pedes eius amplectentes dicebant: Miserere tui et nostri, pater, inde uxores lugentes vultum et aetatem eius precabantur. Parentum vero omnium luctus et fletus erat super eum, domesticorum gemitus, vicinorum ululatus et lamentatio amicorum, qui omnes clamantes ad eum dicebant: Tenerae adolescentiae tuae miserere. Sed, ut dictum est, meliore cupiditate detentus, sententiam domini ante oculos habens, quae dixit: Si quis me negaverit coram hominibus, et ego negabo eum coram patre meo qui in caelis est: omnes ergo despiciens nulli eorum respondit. Festinabat enim ad supernae spem vocationis peruenire. Probus praeses dixit: Quid dicis? Flectere horum lacrymis ab insania tua et consulens adolescentiae tuae sacrificia. Irenaeus respondit: Consulo mihi in perpetuum, si non sacrificavero. Probus iussit eum recipi in custodiam carceris. Plurimis vero diebus ibidem clausus diversis poenis est affectus.

IV. Quodam autem tempore media nocte, residente pro tribunali praeside Probo, introductus est iterum beatissimus martyr Irenaeus. Probus dixit ad eum: Iam sacrificia, Irenae, lucrans poenas. Irenaeus repondit: Fac quod iussum est, hoc a me non exspectes. Probus indignatus eum fustibus caedi praecepit. Irenaeus respondit: Deum habeo, quem a prima aetate dolere didici: ipsum adoro, qui me confortat in omnibus, cui etiam et sacrifico; deos vero manu factos adorare non possum, Probus dixit: Lucrare mortem. Iam tibi sufficientia quae tolerasti tormenta. Irenaeus respondit: Lucror continuo mortem quando per eas quas mihi putas inferre poenas, quas ego non sentio, propter deum accipio vitam aeternam. Probus dixit: Uxorem habes? Irenaeus respondit: Non habeo. Probus dixit: Filios habes?

III. Tada pristigoše roditelji; videći kako ga muče, stadoše ga zaklinjati: amo djeca obuj-mivši mu noge govorahu: »Smiluj se sebi i nama, oče!«, a onamo udate žene molile ga ucviljene rad njegova lica i mladosti. Nad njim sve jedno žalovanje i plać roditelja, jecaj ukućana, zapomaganje susjeda i tuženje prijatelja; vapeći svi mu koliki govoru-hu: »Smiluj se svojoj mlađahnoj dobi!« Ali, kako rekosmo, obuzet boljom željom, držeći pred očima riječ Gospodnju koja veli: »Ako me tko zaniječe pred ljudima, i ja ју zanijekati njega pred ocem svojim koji je na nebesima«, on je njih sve gledao s visoka i nije ništa odgovarao. Hitio je dostići nadu višnjega poziva... Načelnik Probo reče: »Što kažeš? Okani se svoje ludosti na njihove suze; misli na mladost i prinesi žrtvu!« Irenej odgovo-ri: »Ako je ne prinesem, tad mislim na se za vječnost!« Probo naredi da ga vrate u zatvor. I ondje su ga mnogo dana podvrgavali razli-čitim kaznama.

IV. I jednom usred noći, kad je načelnik Probo sjedio za sudačkim stolom, opet mu je priveden blaženi mučenik Irenej. Probo mu reče: »Žrtvuj već jednom, Ireneju, i ri-ješi se muka!« Irenej odvrati: »Učini što ti je naloženo, a od mene tog ne očekuj!« Pro-bo, ojađen, dade ga mlatiti batinama. Irenej odgovori: »Imam Boga kojega sam od rane dobi učio štovati: njemu se klanjam, i on me krijevi u svemu; njemu i prinosim žrtvu, a rukotvorenim se bogovima ne mogu klanja-ti.« Probo reče: »Riješi se smrti. Nek ti je dosta muka što si ih podnio!« Irenej odvrati: »Smjesta iskupljujem smrt kada patnjama koje misliš da mi nanosiš, a ja ih ne osjećam, Boga radi stječem život vječni.« Probo reče: »Imaš li ženu?« Irenej odgovori: »Nemam.« Probo reče: »Imaš li djece?« Irenej odvrati: »Nemam.« Probo reče: »Imaš li roditelje?«

Irenaeus respondit: Non habeo. Probus dixit: Parentes habes? Irenaeus respondit: Non habeo. Probus dixit: Et qui fuerunt illi qui praeterita fabant sessione? Irenaeus respondit: Praeceptum est domini mei Iesu Christi dicentis: Qui diligit patrem aut matrem aut uxorem aut filios aut fratres aut parentes super me, non est me dignus. Itaque ad deum in caelum adspiciens et ad eius promissiones intendens, omnia despiciens nullum parentem absque eo se nosse atque habere fatebatur. Probus dixit: Vel propter illos sacrificia. Irenaeus respondit: Filii mei deum habent quem et ego, qui potest illos saluare. Tu autem fac quod tibi praeceptum est. Probus dixit: Consule tibi, iuvenis. Immola, ut non te cruciatibus impendam. Irenaeus respondit: Fac quod vis. Iam nunc videbis quantam mihi dominus Jesus Christus dabit tolerantiam adversus tuas insidias. Probus dixit: Dabo in te sententiam. Irenaeus respondit: Gratulor si feceris. Probus data sententia dixit: Irenaeum inobedientem praeceptis regulibus in fluvium praecipitari iubeo. Irenaeus respondit: Multifarias minas tuas et tormenta plurima exspectabam, ut etiam post haec me ferro subiiceret. Tu autem nihil horum intulisti. Unde hoc facias oro, ut cognoscas quemadmodum Christiani propter fidem, quae est in deo, mortem contemnere consueverunt.

V. Iratus itaque Probus super fiduciam beatissimi viri, iussit eum etiam gladio percuti. Sanctus vero dei martyr, tamquam secundam palam accipiens, deo gratias agebat dicens: Tibi gratias ago, domine Iesu Christe, qui mihi per varias poenas et tormenta donas tolerantiam et aeternae gloriae me participem efficere dignatus es. Et cum venisset ad pontem qui vocatur Basentis, exsolians se vestimenta sua et extendens manus in caelum oravit dicens: Domine Iesu Christe, qui pro mundi salute pati dignatus es, pateant caeli tui, ut suscipiant angeli spiritum servi tui Irenaei, qui propter nomen tuum et plebem tuam productam de ecclesia tua catholica Sirmiensium haec patior.

Irenej odgovori: »Nemam.« Probo reče: »A tko su bili oni koji su na prošlom saslušanju plakali?« Irenej odvrati: »Nalog je moga Gospodina Isusa Krista koji veli: 'Tko ljubi oca ili majku ili ženu ili djecu ili braću ili roditelje više nego mene, nije mene dostojan!« Nato je, upirući pogled u nebo, k Bogu i njegovim obećanjima, i prezirući sve, tvrdio kako nema i ne zna drugog roditelja osim njega. Probo reče: »Prinesi žrtvu bar radi njih!« Irenej odgovori: »Moja djeca imaju istoga Boga kao i ja, koji ih može spasiti. A ti čini što ti je naređeno.« Probo reče: »Mlađiću, misli na sebe i žrtvuj da te ne predam mučenju.« Irenej odvrati: »Čini što hoćeš. I umah ćeš vidjeti koliku će mi izdržljivost nasuprot tvojim zamkama dati gospodin Isus Krist.« Probo reče: »Donijet će presudu protiv tebe.« Irenej odvrati: »Bit će mi drago, ako to učiniš.« Izričući presudu Probo reče: »Budući da je nepokoran carskim nalozima, određujem da se Irenej strmoglavi u rijeku.« Irenej odgovori: »Očekivao sam premnoge i raznolike tvoje prijetnje i muke, i na kraju da ćeš me pogubiti mačem; a ništa mi od toga nisi nanio, pa te molim: učini to, da vidiš kako kršćani, radi vjere koja (im) je u Boga, znadu prezreti smrt.«

V. Nato Probo, rasrđen smjelošću preblaženog muža, dade ga smaknuti mačem. A sveti bogomučenik, kao da prima i drugi vijenac, davao je hvale Bogu govoreći: »Zahvaljujem ti, Gospodine Isuse Kristu, što mi sred raznih muka i patnja daješ izdržljivost i što si se dostojao učiniti me dionikom vječne slave.« I pošto stiže do mosta zvanog Basentskoga, svukavši haljine, šireći ruke k nebu molio je govoreći: »Gospodine Isuse Kristu, koji si se dostojao trpjeti za spasenje svijeta, neka se nebesa tvoja širom otvore te anđeli prime duh sluge tvojega Ireneja, koji ovo trpi poradi tvog imena i puka tvojeg što je nikao iz Crkve tvoje katoličke u Sirmiju.

Te peto, tuamque deprecor misericordiam, ut et me suscipere et hos in fide tua confirmare digneris. Sic itaque percussus gladio a ministris proiectus est in fluvium Savi.

VI. Martyrizatus est famulus dei sanctus Ireneaeus episcopus ciuitatis Sirmiensium die VIII. idus Aprilis sub Diocletiano imperatore, agente Probo praeside, regnante domino nostro Iesu Christo; cui est gloria in saecula saeculorum, amen.

Molim te i twoje milosrđe zaklinjem da se dostojiš mene primiti a ove učvrstiti u vjeri tvojoj.« Tako su ga sluge nato pogubile mačem i bacile u rijeku Savu.

VI. Sluga Božji sveti Irenej, biskup grada sirmijskoga, postade mučenikom dne šestoga travnja, pod carem Dioklecijanom, za uprave načelnika Proba i kraljevanja Gospodina našega Isusa Krista, komu je slava u vijeke vjekova. Amen.

SVETI EUZEBIJE I POLION

29. svibnja

U počecima se u Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji slavio samo Sv. Polion, a najstariji spomen je u OP 1807:

Die XIII. maii in festo sancti Pollionis martyris ad Cibalum, seu Vinkovium passi. Duplex. A. SS. D. N. Pio P. VII. die 11. Aprilis 1807. pro Diaccesi Bosniensi seu Diakovariensi et Syrmensi. Omnia de Com. Unius. Mart.⁶⁰³

U OP 1807, Ordo 1839,⁶⁰⁴ MP 1885, PO 1885 i MP 1919 Sv. Polion se slavio 13. svibnja. MP 1932 i OP 1932 za slavlje određuje 28. travnja. MP 1967 i VM 1968 toga istoga dana po prvi puta zajedno slave Sv. Euzebijia i Poliona. U VM 1990 spomen se ovih cibalskih mučenika prebacuje na 29. svibnja.⁶⁰⁵

I. POVIJESNI PODACI I ŠTOVANJE

Jeronimov martirologij za dan 28. travnja svjedoči: *IV Kal. Mai: In Pannonia Eusebi episcopi et Vitalis, Pollionis.*⁶⁰⁶ Prethodni martirologij za isti dan spominje samo Poliona: *IV Kalendas Mai: In Pannonia sancti Pollionis Martyris, sub Diocletiano imperatore.*⁶⁰⁷ Važeći martirologij spominje Poliona za dan 27. travnja:

Cibalis in Pannonia, sancti Pollionis, lectoris et martyr, qui in persecutione Diocletiani imperatoris apprehensus et a Probo praefecto interrogatus, cum Christum constantissime confessus esset et idolis sacrificare noluisset, extra moenia civitatis flammis exuri iussus est.⁶⁰⁸

U Cibalama u Panoniji [spomen] svetoga Poliona, čitača, koji je za progonstva cara Dioklecijana uhvaćen te od Proba, upravitelja, ispitivan.

⁶⁰³ OP 1807, str. 12.

⁶⁰⁴ Ordo 1839, str. 46.

⁶⁰⁵ Naime, 28. travnja neobvezatni je spomendan Sv. Petra Chanela. Vjerojatno je to razlog zbog kojeg je spomen Euzebijia i Poliona prebačen na 29. svibnja kada u općem kalendaru nema ništa. Tako svjedoči J. Benković U: *Misse propriae dioecesis Diacovensis su Bosniensis et Sirmiensis*, 1972., str. II. (rukopis). Tako i Dragutinac veli da se datum prebacio iz »liturgijskih razloga«: M. DRAGUTINAC, *Polion*, u: LILS, str. 470. Naravno, šteta je da se nije poštovao *dies natalis*, tj. dan mučeništva koji pada 27. travnja, tim prije što je u općem rimskom kalendaru taj dan sloboden.

⁶⁰⁶ Jer, 468C.

⁶⁰⁷ Mart 1584, str. 153; Mart 1922, str. 94.

⁶⁰⁸ Mart 2004, str. 256.

Budući da je odlučno ispovijedao Krista i nije htio prinijeti žrtvu kumirma, osuden je da izvan gradskih zidina bude spaljen.⁶⁰⁹

Vlastiti časoslov ovako sažima život ove dvojice mučenika:

Euzebije, prvi poznati biskup naših krajeva, mučen je u Aurelijevu progonu tridesetak godina prije sv. Poliona, predstojnika lektora u Cibalama, gdje je on vodio lektorsku školu i bio nakon sjajnog apostolskog govora pred sirmijskim upraviteljem Proboom spaljen na lomači na godišnjicu Euzebijeva smrti, 27. travnja 304. godine.⁶¹⁰

Osim toga, VČ 1995 donosi pasiju sv. Poliona, himan za Jutarnju i molitvu.⁶¹¹

PO 1885 za dan 13. svibnja⁶¹² i OP 1932 za dan 28. travnja⁶¹³ donose vlastite antifone i čitanje iz Pasije sv. Poliona.

Euzebije je bio prvi poznati cibalski biskup. Pretrpio je mučeničku smrt, vjerojatno za Valerijanova progona 27. travnja 258. godine, a u Polionovim se aktima samo uzgredice spominje. Za Đakovačku i Srijemsku biskupiju kult ove dvojice mučenika odobren je 1966. Od 1972. ovi su sveci titularni župne crkve u Vinkovcima (do tada je to bio Ivan Nepomuk).⁶¹⁴ Za Poliona imamo sjajno svjedočanstvo u *Aktima*, gdje se jedino i spominje mučeništvo biskupa Euzebija.⁶¹⁵ Akta su autentična, to jest sastavljena na osnovu sudskog zapisnika, ali ih je pisac tako obradio – dodajući odgovarajući uvod i zaključak – da budu prikladna za liturgijsku uporabu, tj. da se čitaju u bogoslužju.⁶¹⁶ Opisuje se Polionovo sjajno držanje i svjedočenje za Krista pred upraviteljem Probom. Nakon što nije htio žrtvovati poganskim bogovima bio je pogubljen. Kult sv. Poliona proširio se ubrzo do Ravenne, gdje je postojao i samostan njegova imena.⁶¹⁷

⁶⁰⁹ Naš prijevod.

⁶¹⁰ VČ 1995, str. 25. Ovdje valja spomenuti da je himan iz ostavštine M. Dragutinca preuređio B. Duda. U prethodni su Vlastiti časoslov uvršteni latinski himni koje je napisao M. Dragutinac. Usp. M. DRAGUTINAC, *S Kristom na križu...*, str. 86. 152.-154. OP 1967, str. 15.-18.

⁶¹¹ VČ 1995, str. 25.-28.

⁶¹² PO 1885, str. 79.-80.

⁶¹³ OP 1932, 2, str. 22-24. Ovaj časoslov istoga dana slavi i sv. Pavla od Križa.

⁶¹⁴ Usp. M. DRAGUTINAC, *Euzebije Cibalski*, u: LILS, str. 224. Usp. još M. DRAGUTINAC (nepotpisano), *Sv. Euzebije biskup – mučenik*, u: VDB, 5(1949.), str. 53.-54.

⁶¹⁵ Nije, dakle, čudo, da se sve do 1965. nije slavio sv. Euzebije. No, budući da je on bio biskup i duhovni uzor svetome Polionu, stavljen je na prvo mjesto, iako – osim činjenice mučeništva – o njemu ništa drugo ne znamo.

⁶¹⁶ Usp. S. RITIG, Martyrologij srijemsко-panonske metropolije, u: *Bogoslovska smotra* 2 (1912.), str.167.-168; D. DAMJANOVIĆ, Autentične pasije sirmijsko-panonskih mučenika, u: D. DAMJANOVIĆ (prir.), *1700 godina srijemskih mučenika*, Đakovo, 2011., str. 51.-70, ovdje 61.

⁶¹⁷ Usp. M. DRAGUTINAC, *Polion*, u: LILS, str. 470.

II. MOLITVE

1. Prethodni vlastiti misali

PM 1885, PM 1919 MP 1932 ne donose vlastite molitve nego upućuju na misu *Protexisti* iz Zajedničkog slavlja jednog mučenika u vazmenom vremenu.⁶¹⁸

A) ZBORNA

Praesta, quae sumus, omnipotens Deus: ut, qui beati Pollionis, Martyris tui natalitia colimus, intercessione eius, in tui nominis amore roboremur.⁶¹⁹

Daj, molimo te, svemogući Bože, da mi koji slavimo godišnji spomen sv. Poliona po njegovu zagovoru ojačamo u ljubavi prema tvome imenu.⁶²⁰

Molitva je općenita, stereotipna i ne osobito bogata:⁶²¹ vjernici koji slave godišnji spomen mučenika mole da po njegovu zagovoru porastu u Božjoj ljubavi.

B) DAROVNA

Muneribus nostris, quae sumus, precibusque susceptis: et caelestibus nos munda mysteriis, et clementer exaudi.⁶²²

Primi, Gospodine, naše darove i molitve. Očisti nas, molimo, nebeskim otajstvima i milostivo usliši.⁶²³

Vjernici mole da ih Bog, nakon što je primio njihove darove i molitve, po tim otajstvima očisti, a molitve usliši. Molitva je pomalo dvojbena (u skladu s pristupom dosadašnjeg misala): vjernici su tek donijeli (pripravili) dar za euharistiju, ali ga još – po Kristu – nisu prinijeli (što se događa tek kasnije). Prema tome, molitva da vjernike Bog po (misnim) otajstvima očisti nešto je preuranjena.⁶²⁴

⁶¹⁸ Ta misa predviđa za sve molitve (zbornu, darovnu i popričesnu) po dvije molitve (na izbor) za mučenika koji je bio biskup i po dvije molitve (na izbor) za mučenika općenito. Prva molitva za mučenike općenito preuzeta je iz mise *In virtute*, a druga iz mise *Laetabitur* (koju smo imali već za sv. Sinerota) pa ćemo uzeti ovu prethodnu (kao u misi *In virtute*). Inače, misa *In virtute* je određena i za misu o spomenu sv. Urzicinu.

⁶¹⁹ PM 1885, str. 6; PM 1919, str. 4; MP 1932, str. 18; Bruylants 863. Izvori: GrH 745; GrP 739; GrA 1227.

⁶²⁰ Naš prijevod. Usp. još i: J. RADIĆ (prir.), *Misal...*, str. 412.

⁶²¹ Zato je u MR 1975 i MR 2002 uopće nema.

⁶²² PM 1885, str. 6; PM 1919, str. 4; MP 1932, str. 18.-19; Bruylants 711. U ovom se misalu ova molitva pojavljuje 15 puta. Vreda: GrH 83; 118; 145; 486; 746; 795; GrP 50; 92; 119; 429; 740; 798; GrA 1091.

⁶²³ Naš prijevod. Usp. još i: J. RADIĆ (prir.), *Misal...*, str. 413.

⁶²⁴ Ni ova se molitva ne nalazi u MR 1975 i MR 2002.

c) POPRIČESNA

Da, quae sumus, Domine Deus noster: ut, sicut tuorum commemoratione Sanctorum temporali gratulamur officio; ita perpetuo laetamur aspectu.⁶²⁵

Gospodine, Bože naš, kao što se vremenitom službom radujemo spomenu tvojih svetih, daj, molimo, da se i u vječnosti veselimo gledanju njihova lica.⁶²⁶

Ni ova molitva nema sretan teološki izričaj. Slaveći vremenitom službom svece, vjernici mole da i u vječnosti gledaju njihovo lice. Naime, Božja riječ radije govori o vječnom gledanju Božje slave: *Ljubljeni, sad smo djeca Božja i još se ne očitova što ćemo biti. Znamo: kad se očituje, bit ćemo njemu slični, jer vidjet ćemo ga kao što jest* (1 Iv 3,2).

2. Današnji Vlastiti misal

Ove su molitve novosastavljene za MP 1967 i prenesene u VM 1990, što potvrđuju i izvori:

*Missa Ss. Eusebii et Pollionis p. 5 ex integro mutata est: prius fuit unius Martyris sc. Pollionis. antiphonae ad Introitum, ad Offertorium et Epistola desumptae sunt e Missa Ss. Gervasii et Protasii Mm. die 19. Iunii; Alleluia e Missa Sancti tui (plurim. Mm. T.P.); Graduale, Tractus e Missa Sapientiam (plurim. Mm 2° loco); Evangelium e Missa S Francisci Assisiensis die 4. Octobris; Antiphona ad Communionem e Missa Salus auctem (plur. Mm 3° loco); Orationes propriae sunt a nostro redactore nuper confectae.*⁶²⁷

a) ZBORNA

Deus, qui beatum Pollionem, Eusebio Pontefice auctore, tua imbuisti doctrina: nobis, martyrium eorum grata memoria prosequentibus, concede, ut ad exemplum eorum conformemur.⁶²⁸

⁶²⁵ PM 1885, str. 6; PM 1919, str. 4; MP 1932, str. 19; Bruylants 179. U ovom se misalu ova molitva pojavljuje 12 puta. Vrela: Ve 278; GrH 641; 747; GrP 599; 741; GrA 1229. Ni ove molitve nema u MR 1975 i MR 2002.

⁶²⁶ Naš prijevod. Usp. još: J. RADIĆ (prir.), *Misal...*, str. 413; D. KNIEWALD (prir.), *Rimski misal*, Zagreb, 1930., str. 664.

⁶²⁷ *Misae propriae dioecesis Diacovensis*, str. 33, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965. Isto tvrdi i drugi spis: »Ad 28 aprili. Hymni noviter confecti. Oratio noviter confecta. Vidi: *Officia propria dioecesis Diacovensis seu Bosniensis et Sirmiensis*, str. 7b, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965

⁶²⁸ R 1990, str. 8; MP 1967, str. 15.

Bože, ti si po djelovanju biskupa Euzebija blaženog Poliona prožeо svojim naukom. Daj nama, koji zahvalnim sjećanjem slavimo njihovo mučeništvo, da se po njihovu primjeru oblikujemo.⁶²⁹

U ovoj je molitvi vrijedno istaknuti dvoje. *Prvo*, Bog je prožeо Poliona svojim naukom *djelovanjem* svetoga Euzebija. S jedne se strane naglašava kako čovjek (u ovom slučaju, biskup Euzebije) može biti na spasenje drugome čovjeku (ovdje Polionu), a s druge strane je vidljivo da je sve to, u konačnici, Bože djelo. Dakle, Bog uzima čovjeka za suradnika u djelu spasenja. Inače, izraz *imbuisti doctrina* nadahnut je pasijom gdje Polion veli da će ostati vjeran onome što je od otaca primio: *Me autem episcoporum, presbyterorum et omnium patrum, quorum doctrina imbutus sum, sequi tota veritate.* To je prelijepo u kršćanskom životu: silna djela možemo činiti, ali pri tome uvijek trebamo imati na umu da ništa od toga nije našom zaslugom ili snagom, nego da se Bog proslavlja po nama. *Drugo*, kako vidimo i iz opisa Polionova mučeništva, on je naputke biskupa i svećenika slijedio kao Kristove. Poštujući oca i majku, poštujući crkvene pastire, vjernik poštuje Boga od kojega je svaka vlast.

b) DAROVNA

Hostias, quaesumus Domine, placatus assume: intervente pro nobis beato Polione, Martyre tuo, qui, Eusebii Pontificis vestigia sequens, cum gaudio vitae obtulit sacrificium.⁶³⁰

Po zagovoru blaženoga Poliona, tvoga mučenika, koji je slijedeći stope biskupa Euzebija s radošću prinio žrtvu života, molimo, Gospodine, priredi milostivo ove žrtve.⁶³¹

I ovdje bismo istaknuli dvoje: prvo, ponavlja se da je u svome mučeništvu Polion zapravo slijedio stope biskupa Euzebija (kako sam svjedoči u navedenim *Djelima*); drugo, ova molitva donosi osnovni nauk glede euharistijskog prinosa. Naime, u Euharistiji se prinosi sam Krist Gospodin u svojoj smrti i uskrsnuću, a vjernici zajedno s njime prinose same sebe, svoje duhovne žrtve ukoliko vrše volju Božju. Predajući svoj vlastiti život u mučeništvu, Polion na najizravniji način pokazuje što znači primijeti sama sebe Bogu. Tako je postao sličan Kristu koji život svoj polaže za svoje prijatelje.

⁶²⁹ VM 1990, str. 69.-70; R 1990, str. 8. Usp. još VM 1968, str. 15.

⁶³⁰ R 1990, str. 8; PM 1967, str. 17.

⁶³¹ VM 1990, str. 70; R 1990, str. 8; Usp. još VM 1968, str. 17.

c) POPRIČESNA

Mensae caelestis virtute satiatis: tribue nobis, Domine; ut beatorum Pollionis et Eusebii exemplo,⁶³² dulcedinem eorum gustomus, quae permanent.⁶³³

Podaj, Gospodine, nama, koji smo se nasitili nebeske hrane, da po primjeru blaženih Euzebija i Poliona uživamo ugodnost neprolaznih dobara.⁶³⁴

U prethodnoj verziji (MP 1967 i VM 1968) stajalo je da vjernici žele *prezirati prolazno (caduca despiceret)*. U Bruylants 291 ovaj se izraz nalazio, ali ga u MR 2002 više nema. Naime, teološki nije ispravno tvrditi da vjernici trebaju prezirati zemaljske darove, kako veli Pavao: *Svako je Božje stvorenje dobro i ne valja odbaciti ništa što se uzima sa zahvalnošću jer se posvećuje riječju Božjom i molitvom* (1 Tim 4,4-5). To je, zacijelo, razlog da je ova sintagma ispuštena u VM 1990.⁶³⁵ Ova molitva naglašava nebesku proslavu Euzebija i Poliona. Kao što su oni, Krista radi, trpjeli i tako dospjeli u vječnu radost, tako bismo i mi, koji smo kušali nebesku hranu (po kojoj postajemo dionici Kristove smrti i uskrsnuća), htjeli dospjeti do trajnih i neprolaznih dobara. Nažalost, ispuštanjem onoga nespretnog *caduca despicientes – prezirući prolazno*, ipak se izgubila snaga izričaja koji neprolazno suprotstavlja prolaznome. Možda bi umjesto *caduca despicientes* moglo stajati, primjerice, *nosmetipsos abnegantes – odričući se samih sebe* (kao na spomen Sv. Večeslava, 28. rujna).

III. ČITANJA

Budući da sadašnji Vlastiti misal ne donosi vlastita čitanja, nego upućuje na Zajedničko slavlje mučenika, predstaviti ćemo čitanja koja se donose u prethodnom VM 1968.

⁶³² MP 1967 ovdje dodaje: *caduca despicientes* (prezirući prolazno).

⁶³³ R 1990, str. 8.

⁶³⁴ VM 1990, str. 70; R 1990, str. 8; Usp. još VM 1968, str. 17. Usp. latinski tekst prema istom latinskom Misalu: Mensae caelestis virtute satiatis: tribue nobis, domine; ut beatorum Pollionis et Eusebii exemplo caduca despicientes, dulcedinem eorum gustomus, quae permanent. Zanimljivo je, dakle, da je ispušteno *caduca despicientes* (prezirući prolazno).

⁶³⁵ U tome smislu je teološki vrlo sretna zborna molitva 17. nedjelje kroz godinu: *Protector in te sperantium, Deus, sine quo nihil est validum, nihil sanctum, multiplicata super nos misericordiam tuam, ut, te rectore, te duce, sic bonis transeuntibus nunc utamur, ut iam possimus inhaerere mansuris.* Izvori: Bruylants 911; GrP 517; Gra 1138. Hrvatski: *Bože, zaštito i uzdanje naše, bez tebe nije ništa vrijano, ništa sveto. Umnoži u nama svoje milosrđe, da se po tvome promisu i vodstvu tako služimo zemaljskim dobrima, te srcem prionemo za nebeska.*

1. Prvo čitanje (1 Pt 4,13-19)

Predragi,¹³ radujte se kao zajedničari Kristovih patnja da i o Objavljenju njegove slave mognete radosno klicati.¹⁴ Pogrđuju li vas zbog imena Kristova, blago vama, jer Duh Slave, Duh Božji, u vama počiva.¹⁵ Tek neka nitko od vas ne trpi kao ubojica, ili kradljivac, ili zločinac, ili makar i kao nametljivac;¹⁶ ako li kao kršćanin, neka se ne stidi, nego slavi Boga zbog tog imena.¹⁷ Ta vrijeme je da započne Sud – od doma Božjega. No ako već od vas započinje, kakav je onda svršetak onih što nisu poslušni Božjem evanđelju?¹⁸ I ako se pravednik jedva spasava, opak i grešnik gdje da se pojavi?¹⁹ Stoga oni koji po volji Božjoj trpe, neka dobrim djelima povjere duše svoje vjernom Stvoritelju.

Ovaj odlomak govori o tome da sud Božji započinje od doma Božjega, a u slučaju Euzebija i Poliona to odgovara činjenici da su progonstva započinjala od crkvenih glavara. Euzebije i Polion nisu trpjeli zbog toga što bi bili krivci nekoga zločina, nego zbog Isusa Krista. Oni su primjer da su oni koji trpe s Kristom zajedničari njegovih patnja, da bi zajedno s njime bili i proslavljeni.

Ne znamo točno tko su naslovnici ovog spisa. Obično se govori o dijaspori, koja je razasuta po Maloj Aziji, ili su to kršćani koji su raseljeni po cijelom svijetu. Zajednice kojima je poslanica upućena izrasle su iz pavlovske misije, jer je Pavao, a onda i njegovi suradnici, djelovao po raznim središtima i pokrajinama Male Azije.⁶³⁶ Kao autor navodi se Petar, premda među teologima ne postoji konsenzus oko toga.

Naš tekst na određeni način zapravo razlaže blaženstva (Mt 5,1-11). Autor Poslanice sugerira kršćanima da trebaju biti upravo radosni što mogu s Kristom su-patiti, jer im je nakon ove patnje osigurano dioništvo na Kristovoj slavi. Ako kršćane pogrđuju zbog imena Isusova, blago njima, jer se slično dogadalo Kristu: to samo može biti jamstvo da su na pravom putu. Naime, to je dio buduće slave, jer pogrda dolazi zbog priznavanja Isusa. Kad kršćani nedužni trpe, onda su oni sjedinjeni s Kristom. Imperativ je za mladu zajednicu živjeti u miru sa susjedima i izgraditi dobar, tolerantan odnos prema svima. Patiti zbog imena Gospodnjega trebala bi biti čast svakom kršćaninu, ali ako pati zbog toga što je sagriješio na »civilnom« području, ako se miješao u tuđi život, što tekst sugerira, onda je to veoma loše svjedočanstvo. Očito autor aludira na neku vrstу progonstava, jer zajednica, odnosno njezini pojedinci trpe kao »kršćani«. »Kršćanin« polako postaje *terminus technicus*. Bila je to skupina koja se razlikovala od Židova. Na kršćane su očito upirali prstom i rugali im se, što autor smatra njihovom prednošću, jer na taj način mogu trpjeti

⁶³⁶ Usp. *Novi zavjet s uvodima i bilješkama Ekumenskog prijevoda Biblije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1998., str. 683.-684.

za Krista, biti suzajedničari Kristovih patnji. Ovo čitanje prikazuje osnovni smisao trpljenja u životu kršćanina. U svakoj nevolji, sve do progonstva i smrti, kršćanin, vršeći volju Božju i prihvaćajući svoj svakodnevni križ sve do prinošenja vlastitog života, zapravo je zajedničar Kristove patnje, da bi onda bio i dionikom Kristove nebeske proslave. Mučenici su nam očit primjer kako svaka nevolja i patnja imaju svoj duboki smisao ako se podnose Krista radi i zajedno s Kristom.

2. Evandelje (Mt 11,25-30)

²⁵U ono vrijeme reče Isus: »Slavim te, Oče, Gospodaru neba i zemlje, što si ovo sakrio od mudrih i umnih, a objavio malenima. ²⁶Da, Oče, tako se tebi svidjelo. ²⁷Sve je meni predao Otac moj i nitko ne pozna Sina doli Otac niti tko pozna Oca doli Sin i onaj kome Sin hoće objaviti. ²⁸Dodîte k meni svi koji ste izmoreni i opterećeni i ja ћu vas odmoriti. ²⁹Uzmite jaram moj na sebe, učite se od mene jer sam krotka i ponizna srca i nači ћete spokoj dušama svojim. ³⁰Uistinu, jaram je moj sladak i breme moje lako.«

Ovaj evanđeoski odlomak, naviješten na spomen Svetog Euzebija i Poliona, sugerira snagu malenih koji su predstavljeni u liku Poliona. On je bio mlad i malen u ljudskim očima, ali se Krist htio proslaviti upravo po njemu. Progonitelji kršćana mogli su se samo čuditi i diviti kako je velika snaga u onima koje bismo inače smatrali malenima i neznatnima. Bogu se, očito, svida da bude proslavljen u onima koji su za ovaj svijet *ludi i slabici*.

Ovaj se tekst nalazi u okviru opisa kraljevstva nebeskog koje je po svojoj naruvi drugačije nego što ga ljudi zamisljavaju. Njegova je narav tajanstvena i skromna. Nalazimo dvije dijametralno oprečne skupine o kojima Isus govori. S jedne strane, *mudri i umni*, a s druge strane *maleni*.⁶³⁷ *Mudri i umni* su, prema Mateju, Isusovi suvremenici, pismoznaci i farizeji, koji sve rade po Zakonu, ali u konačnom nisu shvatili ni prihvatali kraljevstvo Božje. S druge strane, »*maleni*« su mlada zajednica Crkve, koja je prihvatile Isusov nauk.⁶³⁸ Ovdje imamo aluziju na tekstove iz Knjige Danijelove. Svi mudraci i učenjaci kralja Nabukodonozora nisu bili u stanju riješiti probleme oko kraljeva sna, a onda dolazi mladić Daniel, i po Božjem duhu, Božjom pomoću daje kralju pravo tumačenje (Dn 2,1-45). Daniel je molio Boga nebeskoga i Bog ga je nadahnuo kako će ispravno protumačiti kraljeve snove. Tako je mudrosti mudraca suprotstavljena Danijelova mudrost - zapravo mudrost Božja. I ovdje je Bog svoju mudrost sakrio *umnima*, a otkrio *malenom* Danijelu. Sličan tekst nalazi-

⁶³⁷ Usp. R. T. FRANCE, *Nav. dj.*, str. 206.-209.

⁶³⁸ Usp. U. LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus. 2. Teilband Mt 8-17*, Benziger Verlag, Zürich-Düsseldorf, Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn, 1999.³, str. 212.-222.

mo u Iz 29,14: *Propast će mudrost njegovih mudraca, pomračit se umnost njegovih umnika.* Gospodin daje svoju mudrost onima koje svijet drugačije gleda, koji su za svijet nevažni, neznatni, katkada prezreni. Isus zna da je došao vršiti volju nebeskog Oca i on poznaje Oca. A upoznat će ga i oni kojima to Sin »htjedne objaviti«. Govoreći o jarmu koji je »sladak«, Isus ovdje aludira na tekstove iz Knjige Sirahove. Jednostavni ljudi traže mudrost i idu u njezinu školu, a ona će ih poučiti. Opet moramo ponoviti kako se ne radi o *umnima*, velikima, nego malim, jednostavnim ljudima (Sir 51, 26): *Podmetnite vrat svoj pod njen jaram i neka vam duše prihvate pouku. Tko je traži – blizu mu je, i čovjek odan nalazi je.* Jaram je ovdje slatki teret, što ga dragovoljno nose maleni, ponizni.

IV. DODATAK: PASIJA SV. POLIONA I DRUGIH MUČENIKA⁶³⁹

I. Diocletianus et Maximianus regnantes decreverant, ut initiiis sub persecutione omnes Christianos aut delerent, aut a fide deviare facerent. Quo tempore haec praeceptio cum venisset ad Sirmiensium civitatem; Probus Praeses imperata sibi persecutione, a clericis sumsis exordium, et comprehensum sanctum Montanum presbyterum ecclesiae Singidunensis, diuque Christianae fidei virtutibus conversatum, iussit necari. Iraenaeum quoque Episcopum Sirmensis ecclesiae, pro fide et commissae sibi plebis constantia fortiter dimicantem, ad caelestem palmam simili sententia coegerit; renuntiantemque idolis et impia praecepta contemnentem, vario tormentorum genere confectum, temporali morti tradidit, in aeternitate victurum.

I. Carevi su Dioklecijan i Maksimilijan odlučili da, podstaknuvši progonstvo, sve kršćane ili uniše ili prisile na otpadništvo. I čim je ova odredba dospijela do grada Sirmija, upravitelj Prob, naredivši proganjanje, započeo je sa svećenstvom i uhvativši svetoga Montana, svećenika singidunske Crkve, dok se on u zatvoru odupirao snagom kršćanske vjere, zapovjedi da bude ubijen. I Ireneja, biskupa sirmijske Crkve, koji se hrabro borio za vjeru i ustrajnost njemu povjerenog puka, okrutni je sudac sličnom osudom podigao do nebeske palme. I svetog Dimitrija, đakona iste Crkve,⁶⁴⁰ koji se javno odrekao idola, različitim vrstama mučenja izmučenog, predao je vremenitoj smrti, da uvijek živi.

⁶³⁹ VČ 1995, str. 79.-78; 25-26. Tamo gdje je bilo najnužnije ovaj smo hrvatski prijevod popravili. Za hrvatski prijevod usp. još: M. DRAGUTINAC (nepotpisano), Sv. Polion, mučenik, u VDB, 5 (1949.), str. 54.-55. Za latinski tekst usp. Rui 1859, str. 435.-436; Rui 1803, 2, str. 425.-428.,

⁶⁴⁰ Nažalost, kao što se vidi, u izvoru nema spomena o svetom Dimitriju, tj. nema teksta: »I svetog Dimitrija, đakona iste Crkve«, tako da se tekst koji slijedi: »koji se javno odrekao idola«, itd., odnosi na Ireneja. Ovakav tekst (koji ne spominje Dimitrija) isti je i u ostalim kritičkim izdanjima: Rui 1859, str. 435.-436 te u AASS April., 3, str. 566. Hrvatski priređivači VČ 1995 su, dakle, protivno izvorima, proizvoljno ubacili tekst: »I svetog Dimitrija, đakona iste Crkve«.

Sed cum in his eius satiata crudelitas non fuisse: vicinas peragrandas esse creditit civitates: et cum sub specie publicae necessitatis ad urbem Cibalitarum pervenisset, de qua Valentinianus Christianissimus Imperator oriundus esse cognoscitur, et in qua superiori persecutione Eusebius eiusdem ecclesiae venerandus Antistes moriendo pro Christi nomine, de morte et de diabolo noscitur triumphasse; contigit Domini misericordia providente, ut eodem die comprehensus Pullio⁶⁴¹ primicerius Lectorum, fidei ardore notissimus, a ministris crudelitatis ipsius offerretur examini, dicentibus: Hic in tantam prorupit superbiam, ut non casset deos et Principes blasphemare.

II. Quo adstante Probus Praeses dixit: Quis diceris? Respondit: Pullio. Probus Praeses dixit: Christianus es? Pullio respondit: *Christianus*. Probus Praeses dixit: Quod officium geris? Pullio respondit: *Primicerius Lectorum*. Probus Praeses dixit: Quorum Lectorum? Pullio respondit: *Qui eloquentiam divinam populi legere consueverunt*. Probus Praeses dixit: Illi qui leve mulierculas, dum vetant ne nubant, pervertere, et ad unam castitatem suadere dicuntur? Pullio respondit: *Levitatem et vanitatem nostram hodie poterti comprobare*. Probus dixit: Quomodo? Pullio respondit: *Leves et vani illi sunt, qui relicto Creatore suo vestris superstitionibus acquiescunt. Ceterum devoti et constantes probabantur in fide Regis aeterni, qui mandata quae legerint, etiam tormentis prohibentibus implere contendunt*. Probus Praeses dixit: Quae mandata legendeo, vel cuius Regis?

Kako sve to nije zadovoljilo njegovu okrutnost, vjerovao je da je dužan propovudati sve okolne gradove. Kad je pod izlikom javne potrebe stigao u grad Cibale, iz kojega, kako znamo, potječe najkršćanskiji car Valentijan i u kojem je za ranijeg progonstva Euzebije, iste Crkve vrijedan biskup, nadvlasao đavla i smrt umrjevši za Kristovo ime, što nam je također poznato, dogodilo se po odredbi Božjeg milosrđa da je istoga dana bio uhvaćen Polion, prvak među lektorima, poznat po vjerskom žaru, i bio mu priveden na ispitivanje po okrutnim slugama koji su govorili: Ovaj je tako zapao u oholost da ne prestaje pogrdno govoriti o bogovima i carevima.

II. Upravitelj Prob, koji je tamo bio, zapita ga: »Kako se zoveš?« Odgovori: »Polion.« Upravitelj Prob upita: »Jesi li kršćanin?« Polion odvrati: »Jesam.« Upravitelj Prob će na to: »Čime se zanimaš?« Polion odgovori: »Predstojnik sam lektora.« Upravitelj Prob reče: »Kojih lektora?« Polion odvrati: »Onih koji običavaju puku čitati Božju riječ.«⁶⁴² Upravitelj Prob probesedi: »Zar oni što plaše lakoumne žene pred udajom i nagovaraju ih na neku besmislenu čistoću?« Polion odvrati: »Danas ćeš i sam vidjeti našu lakoumnost i nestalnost.« Prob reče: »Kako?« Polion odgovori: »Lakoujni i nestalni su oni koji ostavljaju svoga Stvoritelja da pristanu uz vaše praznovjerje. A oni koji se drže zapovijedi što ih čitaju, iako im to nastoje mučilima onemogućiti, pokazuju svoju stalnu vjernost vječnome Kralju.« Upravitelj Prob upita: »Kakve zapovijedi? Kakvoga kralja?« Polion odvrati: »Pobožne i svete zapovijedi Krista Kralja.« Upravitelj Prob: »Koje?«

⁶⁴¹ U naslovu ovog izdanja стоји *Pollio*, а у тексту uvijek *Pullio*.

⁶⁴² Ovog upita i odgovora nema u VČ 1995.

Pullio respondit: *Christi Regis pia et sancta mandata.* Probus Praeses dixit: Quae? Pullio respondit: *Quae unum Deum in caelis indicant intonantem: quae non posse dici deum ex ligno et lapide salutifera admonitione testantur: quae corrigunt noxas, et emendant; quae innocentes in propositi sui perseverantia et observatione corroborant: quae virgines integritatis suaed edocent obtinere fastigia; coniugem pudicam in creandis filiis continentiam custodire; quae dominos servis plus pietate quam furore persuadent, unius conditionis contemplatione, dominari; quae servos plus amore quam timore persolvere: quae docent regibus iusta praeципientibus obedire; sublimioribus potestatibus, cum bona iusserint, obtemperare: quae praecipiunt parentibus honorem, amicis vicem, inimicis veniam, affectum civibus, hospitibus humanitatem, pauperibus misericordiam, caritatem cunctis, malum nemini facere: accipere patienter illatas iniurias, facere omnino nullas: suis bonis cedere, aliena ne oculorum quidem delectatione concupiscere: in perpetuum esse victurum, qui profide momentaneam mortem, quam vos potuti inferre, contemserit. Haec si displicant, optime cognita tuo judicio poteris derogare.*

III. Probus Praeses dixit: Et quid proderit si homo imperfectas hac luce careat, et bona corporis sui universa desperdat? Pullio respondit: Quia hac brevi melior est lux illa perpetua, et dulciora sunt quae permanent, quam quae pervenit bona; nec est prudentiae caducis postponere sempiterna. Probus Praeses dixit: Quid ista? Fac quod iusserunt Imperatores. Pullio respondit: *Quid hoc est?* Probus dixit: Ut sacrifices. Pullio respondit: *Fac quod tibi praeceptum est, ego hoc facturus non sum, quia scriptum est: Sacrificans daemoniis, et non Deo, eradicabitur.* Probus dixit: Gladio ferieris, si non sacrificaveris.

Polion odvrati: »One koje uče da je samo jedan Bog na nebu koji šalje gromove i zatvaraće pridavati božansku čast drvetu i kamenu. Pute nas da okajavamo i popravljamo zloču, a traže da ustrajemo u stanju bez grijeha; djevojke uče kako će postići vrhunac djevičanstva, a udane opominje da čuvaju svetu ženidbenu čistoću; gospodarima svjetuju da sa slugama postupaju više blago nego strogo, s obzirom na to da su i sami ljudi, sluge nagonvaraju da vrše svoju dužnost više iz ljubavi nego iz straha. Uče nas poštovati opravdane zahtjeve vladara, naredjuju li što je pravo, traže da poštuje roditelje, volimo prijatelje, praštamo neprijateljima, da ljubimo sunarodnjake, da budemo dobri prema gostima, milosrdni prema siromasima, ljubazni prema svakome, a ni prema kome zli. Preporučju da strpljivo podnosimo nepravdu, a da je nikada ne činimo; da dijelimo svoj imetak, a tudi da ne poželimo ni očima; obećavaju da ćemo dovijeka živjeti prezremo li radi vjere časovitu smrt koju nam vi možete nanijeti. Ne sviđa li ti se ovo, a ti izvoli zadržati svoje mišljenje.«

III. Upravitelj Prob reče: »Kakve li koristi od toga onome koga smrt lišava svjetlosti i svih tjelesnih dobara?« Polion odvrati: »Vječna je svjetlost vrednija od ove prolazne i trajna su dobra draža od raspadljivih, a nije razborito više cijeniti propadljivo od vječnoga.« Upravitelj Prob proslijedi: »Što ćeš imati od svega toga? Ispuni careve naredbe!« Polion upita: »Kakve?« Prob će na to: »Da žrtvuješ.« Polion odvrati: »Vrši što ti je zapovjedeno. Neću to učiniti, jer je pisano: ‘Tko žrtvuje đavlima, a ne Bogu, iskorijenit će se.’« Prob će na to: »Ne žrtvuješ li, bit ćeš pogubljen mačem.«

Pullio respondit: *Fac quod tibi praeceptum est. Me autem Episcoporum, Presbyterorum, et omnium Patrum, quorum doctrinis imbutus sum, sequi tota veritate vestigia oportet, unde et omnia quae inferre volueris, tota exultatione suscipio.* Probus Praeses data sententia flammis iussit eum exuri. Moxque raptus a ministris diaboli, et ductus milliario longe a civitate, agonem suum implevit Martyr intrepidus, laudans, benedicens, et glorificans Deum, qui eius venerabilem passionem, sed et sancti Episcopi eiusdem civitatis Eusebii, ante plurimos annos, eodem die vita (functi) martyrium praenovit ad caelestem gloriam: quam hodie cum gudio celebrantes, deprecamur divinam potentiam, ut nos eorum meritis participes esse concedere dignetur. Haec autem acta sunt in civitate Cibalitana die quinto Kalendarum Maiarum, iubentibus Diocletiano et Maximiano Imperatoribus, regnante Domino nostro Iesu Christo in saecula saeculorum. Amen.

Polion odvrati: »Čini što ti je zapovjedeno. Ja moram vjerno slijediti nauk biskupa, svećenika i svih otaca koji sam primio,⁶⁴³ a zato rado primam kaznu koju odrediš.« Upravitelj Prob izreče osudu da Poliona spale. Stražari su ga odmah odveli milju daleko od grada gdje je neustrašivi mučenik završio svoju žrtvu, hvaleći, blagoslivljajući Boga i zahvaljujući mu, jer mu je podario blaženo mučeništvo i pozvao ga u nebesku slavu, i to, kao što je poznato, istoga dana kao – prije više godina – i svetoga Euzebija, biskupa istoga grada. Danas radosno svetujemo njegov spomen i preporučujemo se svemu-gućem Bogu da nas učini dionicima njihovih zasluga. Ovo se dogodilo u Cibalama, 27. travnja⁶⁴⁴ za vladanja careva Dioklecijana i Maksimilijana, dok Isus Krist kraljuje u vije-ke vjekova. Amen

⁶⁴³ Latinski *quorum doctrina imbutus sum*. Ta je misao prisutna i u zbornoj molitvi: *Deus, qui beatum Pollionem, Eusebio Pontefice auctore, tua imbuisti doctrina*

⁶⁴⁴ Latinski: *Die quinto Kalendarum Maiarum* iako u svim martirologijima stoji *IV. Kal. Mai*, tj. 28. travnja.

SVETI KVIRIN

4. lipnja

U našim proprijima najstariji spomen je u OP 1807:

Die IV iunii in festo sancti Quirini episcopi sisciensis martyris. Duplex. A SS. D. N. Pio P. VII. pro diaecesi Bosniensi, seu diakovariensi et Syrmensi. Omnia de Comm. uni. mart. praeter sequentia: Oratio Infirmitatem nostram.⁶⁴⁵

Sv. Kvirin bio je biskup grada Siscije, današnjeg Siska. Njegovo mučeništvo u vrijeme Dioklecijanova progona 308. godine zabilježeno je u Rimskom martirologiju. Njegov liturgijski spomen – na dan 4. lipnja – zabilježen je u svim poznatim martirologijima te u svim vlastitim misalima i časoslovima Đakovačke i Srijemske biskupije, iako Sisak ne pripada Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji. Očito se htjelo istaknuti drevne kršćanske korijene ne samo naše biskupije, nego cijele naše domovine. Svi vlastiti misali i časoslovi slave ovoga mučenika 4. lipnja.

I. POVIJESNI PODACI I ŠTOVANJE

Kvirina su odmah nakon smrti slavili na Zapadu i Istoku, a njegova su latinska akta napisana, kako neki misle, još za vrijeme cara Konstantina, tako da su u svemu autentična.⁶⁴⁶

Jeronim svjedoči: *In Sabaria civitate, Quirini.*⁶⁴⁷ U Tridentskom martirologiju stoji:

Sisciae, in Illyrico, sancti Quirini Episcopi, qui sub Galerio Praeside, pro Christi fide (ut Prudentius scribit), molari saxo ad collum ligato, in flumen paraecipitatus est; sed, lapide supernatante, cum circumstantes Christianos, ne eius terrerentur supplicio neve titubarent in fide, diu fuisset hortatus, ipse, ut martyrii gloriam assequeretur, precibus a Deo, ut mergeretur, obtinuit.⁶⁴⁸

⁶⁴⁵ OP1807, str. 15.

⁶⁴⁶ Usp. S. RITIG, Martyrologij srijemsko-panonske metropolije, u: *Bogoslovska smotra* 2 (1912.), str.73; M. DRAGUTINAC (nepotpisano), *Naši sirmijski mučenici. Sv. Kvirin, sisacki biskup mučenik (4. lipnja)*, VDB, 9 (1949.), str. 86.-88

⁶⁴⁷ Jer 476D.

⁶⁴⁸ Mart 1584, str. 196; Mart 1922, str. 128.

U Sisku u Iliriku [spomen] svetoga Kvirina biskupa, koji je, za Galerije-va upravljanja, s mlinskim kamenom vezanim o vrat bio bačen u rijeku. Kad je, međutim, kamen isplivao, on [Kvirin] je okupljene kršćane dulje vremena hrabrio da se ne uplaše zbog njegovih muka niti pokolebaju u vjeri. Pomolio se [zatim] Bogu da potone i tako je preminuo.

Važeći martirologij daje preciznije podatke o mjestu mučeništva, a ispušta opis čudesnih događanja prigodom mučeništva:

Sabariae in Pannonia, passio sancti Quirini, episcopi Sisciacensis in Illyrico et martyris, qui sub Galerio imperatore pro Christi fide molari ad collum religato, in flumen praecipitatus est.⁶⁴⁹

U Sabariji, u Panoniji, mučeništvo svetoga Kvirina, sisačkog biskupa i mučenika, koji je, za cara Galerija, zbog vjere u Krista s mlinskim kamenom vezanim o vrat bio bačen u rijeku.

Njegove su relikvije prenesene u Rim, blizu crkve Sv. Sebastijana na Via Appia početkom 5. st. ili nešto kasnije.⁶⁵⁰

PO 1885 donosi čitanja iz Pasije sv. Kvirina,⁶⁵¹ a OP 1932 tomu pridodaje molitvu i antifone.⁶⁵²

Naš Vlastiti časoslov⁶⁵³ kratko opisuje Kvirinovo mučeništvo:

Biskup sisački preslušavan u Sisku za upravitelja Maksima. Utopljen je u rijeci u panonskom gradu Sabariji 4. lipnja 308. godine.⁶⁵⁴

Osim toga, VČ 1995 donosi pasiju (akta) ovoga mučenika, himan za Jutarnju i molitvu.⁶⁵⁵

U aktima je zasvjedočeno da se nije htio pokoriti carevoj naredbi da žrtvuje bogovima. Upravitelj Maksim ga je stoga dao bičevati i zatvoriti. Tamo je obratio zatvorskog čuvara Marcela. Maksim ga je zatim poslao Amanciju, upravitelju Prve

⁶⁴⁹ Mart 2004, str. 322.

⁶⁵⁰ H. DELEHAYE, *Les origines...,* str. 64; 258.

⁶⁵¹ PO 1885, str. 93.-94.

⁶⁵² OP 1932, 3, 13.-15. Ovdje se donosi istoga dana i služba o sv. Franji iz Caracciola.

⁶⁵³ VČ 1995, str. 29. Ovdje valja spomenuti da je himan za Jutarnju (uz manje ispravke B. Dude) napisao Mitar Dragutinac. Usp. M. DRAGUTINAC, *S Kristom na križu...,* str. 91.

⁶⁵⁴ Tu godinu donosi i Jeronim u svojim Kronikama; usp. M. JARAK, *Nav. dj.,* str. 65. Međutim, Dragutinac i Ritig smatraju da je to bilo oko 303.; usp. M. DRAGUTINAC (nepotpisano), *Naši sirmijski mučenici. Sv. Kvirin, sisački biskup mučenik (4. lipnja)*, VDB, 9 (1949.), str. 86.-88, ovdje str. 88; S. RITIG, *Martirologij srijemsko-panonske metropolije*, u: BS, 2 (1912.), str. 171.-176.

⁶⁵⁵ VČ 1995, str. 31.-32.

Panonije, koji ga je, na koncu, osudio na smrt.⁶⁵⁶ Kvirinu su o vrat objesili mlinški kamen i bacili ga u rijeku Sibaris (madarski Gyöngyös, njemački Güns) u Sabariji (danas Sombately / Subotische, u Mađarskoj). Prema aktima, bio je sahranjen u Sabariji, a prema Prudenciju (348.-413.), u Sisku.⁶⁵⁷

II. MOLITVE

1. Prethodni vlastiti misali

Ordo 1839, MPH 1842, PM 1885, MPH 1906, PM 1919 i MP 1932 upućuju na misu *Statuit* iz Zajedničkog slavlja jednog mučenika, dakle, onu istu kao i za spomen Sv. Ireneja, odnosno u vazmenom vremenu na misu *Protexisti*, kao za spomen Sv. Poliona.⁶⁵⁸ Zbog toga ove molitve nećemo ovdje ponovno komentirati.

2. Današnji Vlastiti misal

MP 1967 i VM 1968 donose novosastavljene molitve.⁶⁵⁹ Zanimljivo je da OP 1965 za dan 4. lipnja donosi spomen Sv. Franje Caracciola, s tim da za laude uzima spomen Sv. Kvirina (samo antifonu u molitvu).

A) ZBORNA

Deus, quem beatus Quirinus, martyr et episcopus tuus in sinu⁶⁶⁰ suo portabat, nec ulla vi a tuo potuit amplexu divelli; da nobis, quae sumus: sic transire per bona temporalia ut non amitemus aeterna.⁶⁶¹

⁶⁵⁶ Po sebi nije bilo razloga da Maksim predala Kvirinu upravitelju Amanciju, jer ovaj nije bio višega ranga. Možda razlog valja tražiti u tome što je namjesnik u Sisciji okljevao pogubiti jednog biskupa (zbog slabljenja progona u to vrijeme). Tako M. JARAK, *Nav. dj.*, str. 65. Ritig ipak smatra da je Amancije bio viši po rangu. Usp. S. RITIG, *Martirologij srijemsко-panonske metropolije*, u: BS, 3 (1912.), str. 265.

⁶⁵⁷ Usp. M. DRAGUTINAC, *Kvirin Sisački*, u: LILS, str. 371. Prudencije veli: *complexu patrio fonent*. Vidi: Rui 1859., str. 522. Za tekst himna vidi još: M. ROBERTS (prir.), *Poetry and the Cult of the Martyrs: The Liber Peristephanon of Prudentius (Recentiores: Later Latin Texts and Contexts)*, University of Michigan Press, 1994..., himan br. 7. Tekst dostupan na stranici: <http://www.thelatinlibrary.com/prudentius/prud7.shtml>

⁶⁵⁸ Ordo 1839, str. 52; MPH 1842, str. 48; PM 1885, str. 8; PM 1919, str. 4; MPH 1906, str. 11*, MP 1932, str. 23-24 donosi cijelu misu *Statuit*.

⁶⁵⁹ *Commemorationes S. Quiruini* p. 9 propriae sunt, a nostro redactore confectae. Vidi: *Misae propriae dioecesis Diacovensis*, str. 33.-34, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965. Isto tvrdi i drugi spis: »Ad diem 4 iunii: Oratio de S. Quirino vel propria, noviter confecta (p. 12) vel de Comuni« (pag. 13). Vidi: *Officia propria dioecesis Diacovensis seu Bosniensis et Sirmiensis*, str. 11b-13, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965..

⁶⁶⁰ U R 1990, str. 9 pogrešno stoji *sinus*.

⁶⁶¹ R 1990, str. 9; MP 1967, str. 21.

Bože, blaženi Kvirin, biskup i mučenik, noseći te u srcu nije dopustio da ga ikakva sila od tebe rastavi. Daj nam, molimo te, tako proći kroz vremenita dobra da ne izgubimo vječna.⁶⁶²

Kao u slučaju većine mučenika, Kviranu je ponuden život i čast (postao bi Jupiterov svećenik) bude li žrtvovao bogovima. On je to odbio. Boga je u srcu nosio i njegovom snagom nije dopustio da ga išta odijeli o njega. Taj anamnetski dio molitve očito je nadahnut odlomkom iz Poslanice Rimljana:

Tko će nas rastaviti od ljubavi Kristove? Nevolja? Tjeskoba? Progonstvo? Glad? Golotinja? Pogibao? Mač? Kao što je pisano: Poradi tebe ubijaju nas dan za danom i mi smo im ko ovce za klanje. U svemu tome nadmoćno pobjeđujemo po onome koji nas užljubi. Uvjeren sam doista: ni smrt ni život, ni anđeli ni vlasti, ni sadašnjost ni budućnost, ni sile, ni dubina ni visina, ni ikoji drugi stvor neće nas moći rastaviti od ljubavi Božje u Kristu Isusu Gospodinu našem (Rim 8,35-39).

Prozbeni dio molitve donosi uravnotežen nauk: prihvaćajući zahvalno dobra ovoga svijeta kao Božji dar, nipošto ne želimo zaboraviti da nas očekuju savršena, vječna dobra.

b) DAROVNA

Tua, Domine, muneribus altaria cumulamus; intercessione illius innisi,
qui sacerdotali munere fungens, se ipsum tibi victimam immolavit.⁶⁶³

Na tvoje oltare,⁶⁶⁴ Gospodine, donosimo darove. Oslanjamo se na zagovor blaženoga Kviranina, koji je, vršeći svećeničku službu, tebi žrtvovao samoga sebe.⁶⁶⁵

Kvirin je, kao biskup i kao pastir svoga stada, sličan Kristu koji je samoga sebe prinio na žrtveniku (Hebr 9,14), on je onaj pastir koji život svoj daje za ovce. Molitva je nadahnuta riječima samoga Kviranina: *Ja sam već svećenik i izvršujem svoje svećeništvo time, što samoga sebe prikazujem kao žrtvu pravome Bogu.* To je u skladu s Apostolovim pozivom: *Prikažite svoja tijela za žrtvu živu, svetu, Bogu*

⁶⁶² R 1990, str. 9, VM 1990, str. 71.-72. VM 1968 ima nešto drugačiji prijevod, doslovniji, a možda i bolji: *Bože, koga je blaženi Kvirin, biskup tvoj i mučenik, nosio u srcu i nije dopustio da ga ikakva sila od tebe rastavi; tebe molimo, podaj nam da tako prođemo kroz vremenita dobra da ne izgubimo vječnih.*

⁶⁶³ R 1990, str. 9; MP 1967, str. 23.

⁶⁶⁴ Ovdje je latinski *altaria* nepotrebno prevedeno množinom. Naime, ta se imenica – uz jedinu *altare* – u množini ponaša kao *pluralia tantum*. Prema tome, mirno se moglo prevesti jedinom.

⁶⁶⁵ VM 1990, str. 72. MP 1968, str. 23., donosi točniji i bolji prijevod: *Tvoje oltare, Gospodine, obasipamo darovima, oslanjajući se na zagovor onoga, koji je vršeći svećeničku službu, prinio tebi kao žrtvu samoga sebe.*

milu – kao svoje duhovno bogoslužje (Rim 12,1). Taj nauk snažno ističe i sabor: *Apostolskim se, naime, naviještanjem evanđelja saziva i skuplja Božji narod – jer su Duhom svetim posvećeni – sami sebe prinose kao »žrtvu živu, svetu, Bogu ugodnu«* (PO, 2); *Sudjelujući u euharistijskoj žrtvi, koja je izvor i vrhunac svega kršćanskog života, oni (vjernici) prinose Bogu božansku žrtvu i sami sebe s njome* (LG, 11). To je temelj kršćanskog života i kršćanske duhovnosti. U tome smislu, ovaj je biskup uzor svim vjernicima: valja nam životom svjedočiti ono što po sebi jesmo, s time da je Kvirin – po Božjem milosrđu – svoje svjedočenje zaključio predajom vlastitoga života poradi Krista.

c) POPRIČESNA

Caelsti pane roboratos: fac, ut beati Quirini exemplo, ad maiora in dies pro tuo amore subenda nosmetipsos continuo praeparemus ac offerimus.⁶⁶⁶

Snagom nebeskoga kruha, ospособи nas, Gospodine, da po primjeru blaženoga Kvirina, iz ljubavi prema tebi, budemo spremni podnositi svakodnevne žrtve.⁶⁶⁷

Prijevod nije precizan, pa zato predlažemo ovaj:

Okrijepili smo se, Gospodine, nebeskim kruhom. Podaj nam da po primjeru blaženoga Kvirina sami sebe svakodnevno pripravljamo i prikazujemo te da svednevice sve više podnosimo iz ljubavi prema tebi.

Smisao kršćanskog života jest u tome da smo toliko suočeni Kristu: zajedno s njime trpimo, da bismo s njime bili i proslavljeni. Molitva je nadahnuta već spomenutim tekstom (*Prikažite svoja tijela za žrtvu živu* - Rim 12,1), ali i ohrabrenjem iz Prve Petrove: *Pogrđuju li vas zbog imena Kristova, blago vama, jer Duh Slave, Duh Božji u vama počiva* (1 Pt 4,14). Dakle, naš svakodnevni život je prinošenje samih sebe zajedno s Kristom. To vrijedi za svete mučenike, ali i za sve nas.

⁶⁶⁶ R 1990, str. 9; MP 1967, str. 23

⁶⁶⁷ VM 1990, str. 72. U latinskom stoji *nosmetipsos ... offeramus*, tj. sami sebe prinosimo. VM 1968 ovako prevodi: *Nas, osnažene nebeskim kruhom, učini sposobnima da po primjeru blaženoga Kvirina sami sebe svakodnevno pripravljamo i prikazujemo za podnošenje teških stvari iz ljubavi prema tebi.*

III. ČITANJA

Današnji Vlastiti misal ne donosi čitanja, nego upućuje na Zajednička čitanja za mučenike ili pastire. Utoliko više zadivljuje što dosadašnji VM 1968 donosi dvostruka čitanja: za vazmeno vrijeme i izvan vazmenog vremena. Evo čitanja koja su se uzimala izvan vazmenog vremena.⁶⁶⁸

1. Prvo čitanje (Jak 1,12-18)

¹²Blago čovjeku koji trpi kušnju: prokušan, primit će vijenac života koji je Gospodin obećao onima što ga ljube. ¹³Neka nitko u napasti ne rekne: »Bog me napastuje.« Ta Bog ne može biti napastovan na zlo, i ne napastuje nikoga. ¹⁴Nego svakoga napastuje njegova požuda koja ga privlači i mami. ¹⁵Požuda zatim, zatrudnjevši, rađa grijehom, a grijeh izvršen rađa smrću. ¹⁶Ne varajte se, braćo moja ljubljena! ¹⁷Svaki dobar dar, svaki sa-vršen poklon odozgo je, silazi od Oca svjetila u kome nema promjene ni sjene od mijene. ¹⁸Po svom naumu on nas porodi riječju Istine da budemo prvina neka njegovih stvorova.

Jakovljeva poslanica dio je *korpusa* novozavjetnih spisa i ubraja se u skupinu od sedam *katoličkih* poslanica, tj. adresati su svi koji su prihvatali Put – vjeru u Isusa. Za razliku od drugih, relativno je kasno prihvaćena u kanon, tek negdje koncem 4. st.,⁶⁶⁹ a autorstvo se obično pripisuje Jakovu, »bratu Gospodnjemu«. Vrijeme nastajanja moglo bi biti oko 60. g. n. e., a ako prepostavimo da je Jakov autor, onda prije 62. g. kada je on pogubljen. Ova poslanica ima izrazito socijalni karakter.⁶⁷⁰ Glede stila, treba reći da je to neka vrst kateheze, kako je to bilo uobičajeno u judeo-kršćanskim zajednicama rane Crkve. Redak 12 aludira na tekst blaženstava (Mt 5,3): *Blago siromasima duhom: njihovo je kraljevstvo nebesko!* Nevolje su sredstvo kojim kršćanin može postići savršenstvo.⁶⁷¹ Autor navodi laganicu, genezu smrti. Bog nekada pripušta zlo kako bi se pravednici iskazali kao Njemu vjerni. Ovdje imamo biblijske primjere Abrahama koji je stavljén na kušnju, ali je nakon toga bio bogato blagoslovljen (Post 22,18): *Budući da si poslušao*

⁶⁶⁸ VM 1968 za vazmeno vrijeme donosi kao prvo čitanje odlomak iz Knjige Mudrosti (5,1-5): *A pravednik će se vedro sučeliti s onima koji ga tlačiše...* Evandeoski je odlomak iz Isusova govora o trsu i lozama (Iv 15,1-7).

⁶⁶⁹ Usp. *Jeruzalemska Biblija. Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz »La Bible de Jérusalem«*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996, 1723. Usp. M. ERNST, *Jakobusbrief*, u: F. KOGLER, Herders neues Bibellexikon, Herder, Freiburg-Basel-Wien, str. 346.

⁶⁷⁰ Usp. M. ZOVKIĆ, *Jakovljeva poslanica u Bibliji i Crkvi*, Hrvatsko biblijsko društvo-Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu, Zagreb-Sarajevo, 2011., str. 9: »Jakovljeva poslanica – mudrosno-socijalni spis Novoga zavjeta«.

⁶⁷¹ Usp. R. V. G. TASKER, *Jakovljeva poslanica. Uvod i komentar*, Logos, Daruvar, 1997., str. 47.

moju zapovijed, svi će se narodi zemlje blagoslivljati tvojim potomstvom. Jednako pravedni Job koji je kušan kao zlato u vatri. Ipak, ne možemo reći kako Bog nekoga napastuje. Napast dolazi od čovjeka samoga, iz njegova srca. Tu se rada požuda, a ako požudu slijedi i pristanak volje i svijesti, onda se rada grijeh te, kao rezultat grijeha, smrt. Ovdje možemo vidjeti aluziju na tekst Rim 5,12: *Zbog toga, kao što po jednom Čovjeku uđe u svijet grijeh i po grijehu smrt, i time što svi sagriješiše, na sve ljude prijeđe smrt...* Autor se služi slikom radanja djeteta. Ono postoji, živi i prije nego se rodi. Tako je grijeh nazočan, samo se još nije javno manifestirao,⁶⁷² a kada nastupi smrt, to je siguran znak da grijeh vlada. Redci 16-17 govore o Bogu kao izvoru dobra. Opisan je kao otac svjetlila, a ovdje je opet aluzija na tekst stvaranja, Post 1,14-18. Od Boga smo rođeni riječju istine, kako bismo bili *prvina*. Ovdje autor prisjeća na obvezu prinošenja prvih plodova (Lev 23,10), jer oni pripadaju Bogu. Tako je ovo novo rođenje, rođenje iz Boga, početak novog, boljeg čovjeka.

Ovaj je odlomak izabran, očito, radi prvoga retka: Kvirin je blažen jer je ustrajao u kušnji i primio je zato vijenac života. Slična se misao pojavljuje i u Otk 2,10: *Budi vjeran do smrti i dat ću ti vijenac života.* Na osnovu paradigmе svetoga Boga svaki je kršćanin pozvan na svetost – Kvirin je taj poziv doslovno shvatio i ostvario.

2. Evandelje (Lk 14,26-33)

U ono vrijeme reče Isus mnoštvu: ²⁶»Dođe li tko k meni, a ne mrzi svog oca i majku, ženu i djecu, braću i sestre, pa i sam svoj život, ne može biti moj učenik! ²⁷I tko ne nosi svoga križa i ne ide za mnom, ne može biti moj učenik! ²⁸Tko od vas, nakan graditi kulu, neće prije sjesti i proračunati troškove ima li čime dovršiti, ²⁹da ga ne bi - pošto već postavi temelj, a ne mogne dovršiti - počeli ismjehivati svi koji to vide: ³⁰Ovaj čovjek poče graditi, a ne može dovršiti! ³¹Ili, koji kralj kad polazi da se zarati s drugim kraljem, neće prije sjesti i promisliti da li s deset tisuća može presresti onoga koji na nj dolazi s dvadeset tisuća? ³²Ako ne može, dok je onaj još daleko, poslat će poslanstvo da zaište mir. ³³Tako dakle nijedan od vas koji se ne odrekne svega što posjeduje, ne može biti moj učenik.

Ovaj se ulomak Evandelja nalazi u dijelu koji opisuje Isusov put prema Jeruzalemu: neposredno prije našeg teksta nalazimo prispodobu o uzvanicima na gozbu kojoj je domaćin sam nebeski Otac. Premda je sve pripravljeno odaziv je loš, jer uzvanici nalaze izgovore i zapravo ne žele na gozbu. Vrlo je jasna pouka (Lk 14,24: *A kažem vam: nijedan od onih pozvanih neće okusiti moje večere*) koju ova prispodoba donosi. Nakon ove pouke imamo tekst o pozivu. Prethodna prispodoba

⁶⁷² ISTI, str. 49.

govori o ignoriranju poziva, a ovdje se razrađuje sadržaj, uvjeti, odnosno pretpostavke poziva. Tko uopće može biti Isusov učenik? Ostaviti svijet i uzeti svoj križ, paradigma je na kojoj gradimo. Izraz »mrzi« treba shvatiti kao hebraizam⁶⁷³ koji se služi kontrastima. Stoga zvuči grubo i na prvi pogled se čini oprečnim izričitoj Božjoj zapovijedi, koja govori o poštivanju roditelja (Izl 20,12): *Poštuj oca svoga i majku svoju da imadneš dug život na zemlji koju ti da Jahve, Bog tvoj.* Smisao je: potpuno se predati Bogu, a odvojiti se od (= manje voljeti), ostaviti, napustiti roditelje. Alternativa je roditelji, odnosno drugi u tekstu navedeni srodnici: žena, djeca, braća, sestre, vlastiti život ili Bog. Nošenje križa ovdje znači nošenje tereta, opterećenje koje ima svaki Isusov učenik. Praksa razapinjanja na križ bila je kod Rimljana poznata kao smrtna kazna, a čini se da je perzijskog podrijetla.⁶⁷⁴ Učenici su morali računati i s takvim krajem, ako slijede Isusa. Nakon toga Luka donosi dva primjera o kojima treba razmisliti: gradnja kule i ratovanje. Za gradnju kule treba sjesti i dobro proračunati kako graditelj ne bi postao, zbog nemogućnosti da dovrši gradnju, metom poruge svojih zluradih susjeda, koji možda jedva čekaju da ga mogu ismijati. Slično je i s kraljem koji želi zaratiti. Potrebna je točna računica. Bolje je poslati izaslanstvo koje će na vrijeme pregovarati o miru, po mjeri jačega, nego se upustiti sukob i biti osramoćen i pokoren. Radi se o planiranju ne samo jedne jedine bitke, nego cijelog rata koji se predviđa te ishoda, odnosno rezultata rata. Razborit čovjek neće početi graditi kulu, razborit kralj neće zaratiti ako vodi računa o okolnostima i jačini protivnika. Čovjek ne mora početi graditi kulu, ali kralj mora razmišljati kako će izaći na kraj, jer nema izbora budući da drugi kralj dolazi s većom, jačom vojskom na njega. R. 33 je malo enigmatičan: onaj tko nije dovoljno dobro razmislio, pa krene za Isusom, posustat će i neće izdržati do kraja. Lukina je nakana naglasiti važnost pripreme za Isusovo nasljedovanje. Samo onaj tko je dobro razmislio, odrekao se svega što ga prijeći, može biti kvalitetan Isusov učenik.

Evandeoski je odlomak primjeren mučeništvu svetoga Kvirina. On je krenuo za Kristom i to mu je bilo vrjednije od svakog ovozemnog probitka pa i od vlastitog života. Koliko god mi smatrali da se ovaj odlomak odnosi uglavnom na velikane Crkve, ova je riječ upućena svakom kršćaninu: sve čime se služimo Božji je dar, a Bogu jedinome služimo i za njim težimo.

⁶⁷³ Usp. *Jeruzalemska Biblija. Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz »La Bible de Jérusalem«*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996., str. 1483. Usp. isto tako F. BOVON, *Das Evangelium nach Lukas. 2. Teilband Lk 9,51-14,35*, Benziger Verlag, Zürich-Düsseldorf, Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn, 1996., str. 532.-533.

⁶⁷⁴ Usp. F. BOVON, *Das Evangelium nach Lukas...*, str. 536.-537.

IV. DODATAK: PASIJA SVETOGLA KVIRINA, BISKUPA I MUČENIKA⁶⁷⁵

I. Cum mundi iustius principes ad cruciandas sanctorum animas diabolus commovisset, et ubiqae Domini ecclesias diversis persecutio- num tempestatibus ventilaret: suscitatis Regum amicis, per quos amplius adversus Dei popu- lum proelia commoveret, agebat quotidie suae incrementa saevitiae. Perimentibus itaque eos Maximiani Imperatoria legibus, Christianas in- festabatur exercitus. Per Illyricum vero Diocle- tianus sacrilegis praeceptis in Christi populum hostiliter saeviebat, addito tyrannidi suae Maximiano in regno partice, qui et suam rabiem, et Diocletiani per omnem Illyricum ostenderet. Fere tamen ad omnes provinciarum iudices nefandorum principum sacrilegi apices mittebantur, ut in templis daemonum immolare cogerent Christianos. Christi ecclesiae cladebantur, Christi sacerdotes et ministros ut parerent legi- bus publicis, et confiterentur deos esse: quibus si thura noilent accendere, suppliciis diversis et mortibus subiacerent.

II. Inter multos autem qui in Christi exercitu triumphabant, beatus Quirinus Episcopus Siscianus, a Maximo Praeside iussus est comprehend, quem cum studiose quaererent, et beatus id sensisset Episcopus, egressus est a civitate, et fugiens comprehensus est, et deductus. Cumque a Maximo Praeside interrogaretur, quo fugeret? Quirinus Episcopus respondit: *Non fugiebam, sed iussum Domini mei faciebam. Scriptum nobis est: Si vos persequentur in una civitate, fugite in aliam.*

I. Đavao je gonio vladare svijeta da muče duše svetih te su svugde Gospodnje Crkve potresale nepogode progona. Uz pomoć mogućničkih udvorica vojevao je protiv Božjega naroda i svakog je dana nastojao da bude okrutniji. Zato je i Maksimijan progonio mnoštvo kršćana svojim kaznenim zakonima. U Iliriku je Dioklecijan protiv kršćana okrutno vojevao svojim bogohulnim zapovijedima. Svome je tiranstvu pridružio Maksimijana, svoga suvladara, koji je i svoj i Dioklecijanov bijes proširoj po cijelom Iliriku. Gotovo svim su provincijskim súcima i činovnicima bile dostavljene bezbožne zapovijedi da prisiljavaju kršćane da žrtvuju u demonskim hramovima. Zatvarali su Kristove crkve, a Kristove su svećenike i službenike prisiljavali da se pokore ukazima i priznaju bogove, a oni koji su odbijali zapaliti tamjan⁶⁷⁶ bili su podvrgnuti raznovrsnim mukama i smrti.

II. Među mnogim pobjedosnim Kristovim vojnicima bio je i blaženi sisački biskup Kvirin, kojega je upravitelj Maksim dao uhvatiti. Pošto su ga uporno tražili, blaženi je biskup to osjetio, izašao iz garda i pobegao, ali su ga tom zgodom uhvatili i strpali u zatvor. Kad ga je upravitelj Maksim ispitivao kamo je bježao, biskup mu je Kvirin odgovorio: »Nisam ja bježao, nego sam vršio zapovijed svoga Gospodina. Pisano je za nas: ‘Progone li vas u jednome gradu, a vi bježite u drugi!’«

⁶⁷⁵ Latinski tekst prema: Rui 1859., str. 522.-524. Hrvatski tekst (uz nužne ispravke) slijedi VČ 1995, str. 29.-30, a za dijelove kojih tu nema: M. DRAGUTINAC (nepotpisano), *Sv. Kvirin, sisački biskup*, u: VDB, 9 (1949.), str. 87.-88.

⁶⁷⁶ Tj. žrtvovati bogovima u hramu.

Maximus Praeses dixit: Quis hoc paecepit? Quirinus Episcopus respondit: *Christus, qui verus est Deus.* Maximus dixit: Et nescis quia ubique te Imperatorum paecepta poterant invenire; et hic quem dicis Dedus verum, comprehenso tibi subvenire non poterit: sicut et modo fugiens comprehensus es et deductus? Quirinus Episcopus respondit: *Semper nobissem est; et ubicumque fuerimus, Dominus quem colimus subvenire potest; et modo cum apprehensus essem, mecum erat: et hic mecum est confortans me, et ipse de meo ore tibi responded.* Maximus dixit: Multa loqueris, et loquendo magnorum Regum instituta differs. Lege ergo divinos apices, et fac quod iussum est. Quirinus Episcopus respondit: *Ego Imperatorum tuorum iussionem non audio, quia sacrilega est, et contra Dei paecepta iubet servos Christi diis vestris immolare, quibus ego non servio quia nihil sunt. Deus autem meus cui servio, ipse est in caelo et in terra, et in mari. Ipse est et in omni loco, omnibus autem superior, quia intra se continet omnia: quoniam per ipsum cuncta facta sunt, et in ipso constant universa.* Maximus dixit: Per nimium tempos vivendo, quasdam fabulas didicisti. Supponuntur tibi thura, et disce deos esse quos nescis. Non parvum consecuturus es munus intelligentiae, si paeceptis obediens esse volueris. Quod si ipse tibi non suaseris ut devotus appareas, cognosce te subiciendum diversis iniuriis, etiam morte terribili vitam tuam finiendam. Quirinus Episcopus respondit: *Iniurias quas mihi minaris, gloriam puto; et promissa mors, si merear, vitam dabit aeternam. Propterea Deo meo devotus esse cupio, non regibus tuis. Neque enim deos credo esse, qui non sunt, et aris daemonum thura non pono; quia scio aram esse Dei mei, in qua apta ei sacrificia boni odoris incendi.* Maximus dixit: Video quia insania te cogit ad mortem. Sacrifica diis. Quirinus Episcopus respondit:

Upravitelj Maksim je upitao: »Tko je to zapovjedio?« Biskup Kvirin odvrati: »Krist, pravi Bog.« Maksim proslijedi: »A ne znaš li da su te careve zapovijedi svagđe u stanju pronaći, a taj koga nazivaš pravim Bogom ne može ti uhićenu ništa pomoći. Stoga si sada u bijegu i uhvaćen i strpan u zatvor.« Biskup Kvirin odvrati: »Gospodin, kojega uvijek poštujemo, s nama je, i gdjegod bili može nam pomoći. I u zatvoru je bio sa mnom, ovdje je sa mnom i krije me, štoviše, i odgovara ti na moja usta.« Maksim reče: »Mnogo štošta buncash i svojim se rijećima protiviš zahtjevima velikih vladara. Poštuj, dakle, božanske vlasti i učini što si dužan.« Biskup Kvirin odvrati: »Zapovijed tvojih vladara ne slušam, jer je bogohulna i naređuje da Kristove sluge, protiv Božje zapovijedi, žrtviju vašim bogovima kojima ne služim jer ne postoje. A moj Bog, kome služim, jedini je Bog na nebu, na zemlji i na moru. Sam je svuda, iznad svega jer sam sve drži. Štoviše, po njemu je sve stvoreno i sve u njemu stoji.« Maksim reče: »Predugo si poživio i naučio neke priče. Dobit ćeš tamjan da priznaš bogove kojih ne znaš. Htjedneš li slušati zapovijedi, dobit ćeš dar ne malene razumnosti. Ne pomisliš li na sebe sama, ne iskažeš li tu počast, znaj da ćemo te staviti na mnoge muke i završit ćeš strašnom smrću.« Biskup Kvirin odvrati: »Nepravde kojima mi prijetiš držim za slavu i zavrijedim li obećanu smrt, donijet će mi vječni život. Stoga želim ostati vjeran Bogu svome, a ne tvojim vladarima. Niti, naime, vjerujem u bogove kojih nema niti ću paliti tamjan na đavolskim oltarima, jer poznajem oltar Boga svoga kojemu sam tamo palio miomirisnu žrtvu.« Maksim odvrati: »Vidim kako te tvoja ludost tjera u smrt. Žrtvuj bozima!« Biskup Kvirin odvrati:

Non sacrifico daemoniis, quia scriptum est: Omnes dii gentium daemonia, et: Qui sacrificant diis, eradicabuntur. Tunc Maximus Praeses ius sit eum cum fustibus caedi, cui et dixit: Respice et agnoece potentes esse deos, quibus Romanorum servit imperium. Propter quod consentiens, eris sacerdos magno deo Iovi, alioquin ad Amantii Praesidis primae Pannoniae iudicium dirigeris, a quo dignam mortis sententiam excipias. Ergo ab stultitia tua reversus, acquiesce. Quirinus Episcopus respondit: Vere modo sacerdotio fungor; vere modo sacerdos effectut sum, si me ipsum vero Deo sacrificium obtulero. Et hoc quod corpus meum caesum est, delector nullum sentiens dolorem. Ideoque offero me maioribus suppliciis, ut me quibus praepositus fui in hac vita, sequantur ad illam aeternam vitam, ad quam per huiusmodi iter facile pervenitur. Maximus Praeses dixit: Claudatur in carcere, et gravetur catenis, donec sobrius efficiatur. Quirinus Episcopus respondit: Non expavesco carcerem, credens Deum meum tecum esse in carcere, qui semper est cum suis cultoribus.

III. Cumque ligatus fuisset, recluditur in carcere Quirinus Episcopus, et mittens se in orationem dixit: *Gratias tibi Domine, quia propter te hae mihi illatae sunt contumeliae: et rogo, ut qui in hoc carcere detinentur, sentiant me cultorem veri Dei esse, et credant, quia non est alias Deus, nisi tu.* Media autem nocte apparuit splendor magnus in carcere, quem cum vidisset Marcellus custos personarum, aperuit carcerem, et prostravit se ad pedes beati Quirini Episcopi, dicens cum lacrymis: Ora pro me Dominum, quia credo non esse alium Deum, nisi quem tu colis. Multum autem hortatus est eum beatus Episcopus, et consignavit eum in nomine Domini nostri Iesu Christi.

»Ne žrtvujem đavlina jer je pisano: Svi su poganski bogovi đavli i tko im žrtvuje, iskorijenit će se!« Tada ga je upravitelj Maksim dao bičevati. Još mu reče: »Evo, vidi kako su snažni bogovi kojima služi Rimsko Carstvo. Prioni, dakle, uz njih i bit ćeš svećenik velikoga Jupitera. Inače, odvest ćemo te pred sud upravitelja Prve Panonije, Amanciju, koji će te za tvoju krivnju osuditi na smrt. Okreni se, dakle, od svoje ludosti i popusti.« Biskup Kvirin odvrati: »Sada sam istom pravi svećenik. Doista, pravi sam svećenik, jer prikazujem Bogu sama sebe. Veselim se što ste bičevali moje tijelo, a ne osjećam nikakve boli. Stoga se predajem na veće muke da me mognu svi kojima sam za života bio poglavarski sljediti u vječni život kamo se najlakše stiže ovim putem.« Upravitelj Maksim reče: »Bacite ga u zatvor i okujte ga lancima da se opameti.« Biskup Kvirin odvrati: »Ne bojim se zatvora, jer vjerujem da će moj Bog ostati u zatvoru sa mnom, jer uvijek ostaje uz svoje štovatelje.«

III. Pošto biskupa Kviranina svezaše, baciše ga u tamnicu. Tada započe molitvu i reče: »Hvala ti, Gospodine, jer sam zbog tebe podnio ove poruge i molim te neka u tom zatvoru svi osjetе da štujem pravoga Boga i povjeruju da nema Boga osim tebe.«⁶⁷⁷ Oponoći je silna svjetlost obasjala zatvor. Kad je to video Marcel, čuvar uznika, otvorio je tamnicu i prostro se pred noge blaženoga biskupa Kvirina govoreći u suzama: »Moli za mene Gospodina, jer vjerujem da nema drugoga Boga osim onoga kojega ti štuješ.« Blaženi ga je biskup dugo hrabrio i krstio ga u ime Gospodina našega Isusa Krista.

⁶⁷⁷ Ovdje završava prijevod iz VČ 1995, str. 29.-31.

Post triduum autem Maximus Quirinus Episcopum iussit ad Amantium Praesidem, ad primam Pannoniam deduci, ut pro contumacia, quam in leges Imperatorum exhibuerat, ultimam sententiam sustineret.

IV. Cumque deductus fuisse beatus Quirinus ad primam Pannoniam, et per singulas civitates vinctus catenis, ad Praesidis Amantii judicium traheretur, si quidem ad ripam Danubii ad singulas civitates (ducebatur), Amantio eodem die revertente de civitate Scarabetensi, offertur ei beatus Quirinus Episcopus, quem Praeses ad urbem Sabariensem ad audiendum censuit repedari. Tunc ingredientes ad sanctum Quirinum Episcopum Christianae mulieres, cibum, potumque obtulerunt ei. Quarum fidem intuens beatus Episcopus, dum ea quae offerunt benedicit, catenae quibus ligatae manus eius et pedes fuerant, ceciderunt. Accepta igitur esca, regressis mulieribus, hi qui eum custodiebant Sabariam duxerunt. Quem Praeses Amantius per officium suum offerri sibi iussit in theatro. Qui cum oblatu fuisse, Amandus Praeses dixit: Requiero a te, si ea quae in tua superbia apud iure dicum Maximum gesta monstrantur, vera sunt. Quirinus Episcopus respondit: *Apud Sisciam verum Deum confessus sum. Ipsum semper colui, ipsum corde teneo: nec me ab eodem, qui unus Deus et verus est, homo poterit separare.* Amantius Praeses dixit: Aetatem tuam dolemus maculare verberibus, tamen sensum tuum optamus emendari sermonibue, et praemio promissae vitae corrigere, ut reliquo senectutis tuae tempore, iuxta legum imperialium sanctionem diis serviens, perfruaris.

Poslije tri dana Maksim zapovijedi da se biskup Kvirin odvede upravitelju Prve Panonije, Amanciju, da primi konačnu smrtnu presudu jer je prezirao carske zakone.

IV. Dok su blaženoga Kvirina vodili po pojedinim gradovima upravitelju Amanciju u Prvu Panoniju, zaustavljeni su se u pojedinim gradovima na Dunavu. Blaženoga su biskupa Kvirina doveli Amanciju upravo onoga dana kada je stigao iz grada Skarbancije,⁶⁷⁸ dok je preslušavanje odgođeno za onaj dan kad prispiju u Sabariju.⁶⁷⁹ Tada pristupi svetom biskupu Kvirinu nekoliko kršćanskih žena i pruže mu hranu i piće. Gledajući njihovu vjeru, biskup im blagoslovi darove, a okovi mu s nogu i ruku spadoše. On tada blagova hranu i nakon što su žene otiske čuvare odvedeo je u Sabariju. Amancije je naredio svojim službenicima da mu ga privedu u kazalište. Kad su ga doveli, reče mu upravitelj Amancije: »Pitam te, jesu li točni izvještaji Maksimovi o twojoj oholosti?« Kvirin biskup odvrati: »U Sisku sam ispovjedio pravoga Boga. Uvijek sam ga štovao i u srcu ga nosim. (Nijedan) čovjek ne može me odijeliti od njega koji je jedini i pravi Bog.« Upravitelj Amancije reče: »Teško mi je da šibanjem ponizim čovjeka tvoje dobi. Želio bih riječima i obećanjem da će ti se poštedjeti život ispraviti tvoj nazor. Ako u skladu s carskim propisima postaneš vjeran štovatelj bogova, moći ćeš u miru provesti ostatak svoje starosti.« Blaženi Kvirin reče: »Što to sumnjaš o mojoj starosti, kad je nepokolebljiva vjera može učiniti jačom od svih muka?«

⁶⁷⁸ Danas Šopronj u Mađarskoj.

⁶⁷⁹ Danas Sombotelj (Subotiste) u Mađarskoj.

Beatus Quirinus Episcopus dixit: *Quid de aeta-
te dubitas, quam fides inviolata reddere potest
omnibus suppliciis fortiorum Nec tormentis
frangitur mea confessio, nec vitae praesen-
tis delectatione corrigitur; nec timore mortis,
quamvis acerbae, mentis meae soliditas per-
turbatur.* Amantius Praeses dixit: Cur instans es
ad mortem, ut diis et Romano Imperio appareas
indevotus, et contra humanum morem vitam tibi
eligas denegandam, dum hi qui evadere mortem
cupiunt, negando quae gesserunt, tormenta de-
ludunt? Tu autem dicis vitae tuae dulcedinem
otiosam, et festinus curris ad mortem, Impera-
toribusque contradicis. Propter quod adhuc te
hortamur, ut vivas et vitam tuam redimas, et
cultorem te legibus Romanis exhibeas. Quirinus
Episcopus dixit: *Allocutio ista forte flectat ani-
mos seniles, qui lon- gioris vitae spatia suspi-
rant. Ego autem didici a Deo meo, ut debeam ad
illam vitam pervenire quae post mortem, mor-
tis iam internectione non clauditur. Et ideo ad
temporalem huius vitae terminum fidelis accedo.
Non enim rimilis sum noxiorum, sicut potestas
tua loquitur. Ille enim dum vivere cupiunt, ne-
gando Deum vere moriuntur. Ego autem ad ae-
temitatem vitae confitendo pervenio: nec vestris
legibus acquiesco, quia Christi Dei mei legitima,
quae fidelibus praedicavi, custodio.* Amantius
Praeses dixit: Diu te ad obedientiam regalium
praeceptorum inclinare volumus: sed quia rigor
mentis domari non potuit, eris exemplo omnium
Christianorum, ut formam tuae mortis qui vivere
cupiunt expavescant.

Niti će se u mukama slomiti moja ispovijest, niti će je uživanje ovoga života izmijeniti, niti će strah od smrti, ma kako strašna ona bila, pokolebati čvrstoću moje odluke.« Upravitelj Amancije reče: »Zašto silom srljaš u smrt ne poštujući bogove i Rimsko Carstvo i protivno ljudskoj naravi želiš naškoditi svome životu, dok svi koji žele izbjegli smrt, niječu svoju prošlost da bi izbjegli muke? A ti prezireš slatkoću života i srljaš u smrt opirući se carevima. Zato te još jednom opominjemo: da bi živio i život sačuvao, iskaži štovanje rimskim zakonima.« Kvirin biskup reče: »Ovaj bi tvoj govor mogao pokolebiti slabe duše koje žele produžiti svoj život. No mene je moj Bog poučio da poslije smrti i trebam prijeći u život koji više ne poznaje smrti. Zato s pouzdanjem pristupam svršetku vremenitog života. Ja nisam nalik onim zločincima o kojima govoriš, jer oni, dok žude za životom niječući pravoga Boga, zapravo umiru. Ja, međutim, s pouzdanjem dolazim u vječni život i ne pokoravam se vašim zakonima, jer obdržavam zapovijedi Krista, svoga Boga, kojega sam naviještao svojim vjernicima. Upravitelj Amancije reče: »Dugo sam pokušavao da te privolim na obdržavanje kraljevskih naloga, no budući da nisam mogao skršiti tvoj otpor, bit ćeš primjer svim kršćanima, jer će se oni koji žele živjeti zastrašiti načinom tvoje smrti.«

V. Tunc inter ceteras quas pertulit passiones,
iussit sancto Dei sacerdoti vel famulo molam
ad collum ligari, et in fluvii Sibaris undas de-
mergi. Cumque de ponte praecipitatus fluisset in
fluvium, et divtissime supernataret, et cum spec-
tantibus locutus est, ne suo ternerentur exemplo,
vix orans ut mergeretur obtinuit. Cuius corpus
non longe ab eodem loco, ubi demersum fuerat,
inventum est: ubi etiam locus orationis habetur.
Sed ipsum sanctum corpus in basilica ad Scarab-
etensem portam depositum, ubi maior est pro
meritis eius frequentia procedendi. Passus est
beatus Qairinus Episcopus Siscianus, Martyr
Christi, sub die pridie Nonarum Iuniarum, et co-
ronata est a Domino nostro Jesu Christo, cui
honor, et gloria, et potestas in saecula saeculo-
rum. Amen.

V. Nato zapovijedi da – uz druge muke koje
je trebao pretrpjeti – svetom Božjem sveće-
niku i sluzi o vrat objese mlinski kamen i da
tako potone u rijeku Sibaris. Kad su ga bacili
s mosta u rijeku, on je još dugo plutao i govo-
rio gledateljima da se ne prestraše njegovih
muka. Pomolio se zatim da potone i odmah
bio uslišan. Njegovo su tijelo pronašli nedala-
ko od mjesta gdje je bio utopljen. Tamo se
(sada) nalazi bogomolja. Svetu su mu tijelo
sahranili u bazilici kod skarabacinskih вра-
ta. Ondje se često okuplja mnoštvo privu-
čeno njegovim zaslugama. Blaženi biskup
Kvirin Sisački, Kristov mučenik, podnio je
mučeništvo uoči lipanjskih nona (4. lipnja), a
okrunio ga je naš Gospodin Isus Krist, komu
čast, slava i moć u vijke vjekova. Amen.

SVETI ĆIRIL I METOD

5. srpnja

Sveta braća Ćiril i Metod slavenski su apostoli i suzaštitnici Europe. Časte se i na Zapadu i na Istoku, osobito među slavenskim narodima. Njihova je zasluga da se i na Zapadu uvelo bogoslužje na narodnom jeziku, koje se jedino u hrvatskim krajevima zadržalo sve do naših dana. U isto su vrijeme Sveta Braća i primjer prave crkvenosti, jer su kao Grci i istočnjaci djelovali u zapadnoj Crkvi uvažavajući uvijek rimske biskupe.

I. POVIJESNI PODACI I ŠTOVANJE

1. Djelovanje Svetе Braće

Evo što sažeto govori o njima važeći časoslov:

Ćiril je rođen u Solunu, a u Carigradu je stekao vrsnu izobrazbu. S bratom Metodijem uputio se u Moravsku propovijedati vjeru. Obojica su na staroslavenski preveli liturgijske obrasce napisane glagoljskim pismom. Kad su bili pozvani u Rim, Ćiril je ondje umro 14. veljače godine 869., a Metodije bio posvećen za biskupa; Zatim je pošao u Panoniju i ondje naviještalo evanđelje. Mnogo je pretrpio od zavidnika, ali su mu rimski pape pomagali. Umro je 6. travnja 885. u Velehradu, u današnjoj Čehoslovačkoj.⁶⁸⁰

VČ 1995 o ovome blagdanu ne donosi ništa, nego za sve upućuje na važeći Časoslov rimskoga obreda.⁶⁸¹

Tridentski martirologij za dan 9. ožujka donosi:

In Moravia sanctorum episcoporum Cyrilli et Methodii, qui multas illarum regionum gentes cum eorum regibus ad fidem Christi perduxerunt.⁶⁸²

U Moravskoj [spomen] svetih biskupa Ćirila i Metoda, koji su mnoge narode onoga područja, zajedno s njihovim kraljevima, priveli Kristovoj vjeri.

⁶⁸⁰ Časoslov rimskoga obreda, 3, *Vrijeme kroz godinu*, KS, Zagreb, 1984., str. 1180. Velehrad se danas nalazi u Češkoj.

⁶⁸¹ VČ 1995, str. 32.

⁶⁸² Mart 1584, str. 103; Mart 1922, str. 37.

Kasniji Martirologij na tri različita datuma spominje Ćirila i Metoda.

Sextodecimo Kalendas Martii (14. veljače): Depositio sancti Cyrilli, Episcopi et Confessoris; qui una cum sancto Methodio, similiter Episcopo et fratre suo, cuius dies natalis octavo Idus aprilii (6. travnja) recensetur multas Slavicas gentes earumque Reges ad fidem Christi perduxit. Horum autem Sanctorum festum Nonis Julii (tj. 7. srpnja) celebratur.⁶⁸³

Dana 14. veljače preminuće svetoga Ćirila, biskupa i priznavaoca, koji je zajedno sa svetim Metodom, isto tako biskupom i svojim bratom, čiji je rođendan⁶⁸⁴ osmoga dana prije travanjskih ida (6. travnja), priveo mnoge slavenske narode i njihove kraljeve Kristovoj vjeri. Blagdan ovih svetaca slavi se na srpanjske none (7. srpnja).

Octavo Idus aprilis (6. travnja): Velehradii, in Moravia, natalis sancti Methodii, Episcopi et Confessoris; qui una cum sancto Cyrillo, item Episcopo et fratre suo, cuius natalis sextodecimo Kalendas Martii (tj. 14. veljače) recensetur, multas Slavicas gentes earumque Reges ad fidem Christi perduxit. Horum autem Sanctorum festum Nonis Julii (tj. 7. srpnja) celebratur.⁶⁸⁵

Dana 6. travnja u Velehradu, u Moravskoj, rođendan sv. Metoda, biskupa i priznavaoca, koji je zajedno sa svojim bratom i biskupom, svetim Ćirim, čiji se rođendan spominje šesnaestoga dana prije ožujskih kalenda (14. veljače), mnoge slavenske narode i njihove kraljeve priveo Kristovoj vjeri. Blagdan ovih svetaca slavi se na srpanjske none (7. srpnja).

Nonis Julii (7. srpnja): Sanctorum Episcoporum et Confessorum Cyrilli et Methodii fratrum; quorum natalis respective agitur sextodecimo Kalendas Martii (14. veljače) et octavo Idus aprilis (6. travnja).⁶⁸⁶

Dana 7. srpnja [spomen] svetih biskupa i priznavalaca, braće Ćirila i Metoda, čiji se rođendan slavi šesnaestoga dana ožujskih kalenda (14. veljače), odnosno osmoga dana prije travanjskih ida (6. travnja).

Kao što vidimo, stariji liturgijski izvori smatraju obojicu braće biskupima. Međutim, liturgijske knjige obnovljene poslije Drugoga vatikanskog sabora predstavljaju samo Metoda kao biskupa, a Ćirila samo kao monaha. Međutim, neki autori smatraju da su obojica bili biskupi ili, u najmanju ruku, da to pitanje nije

⁶⁸³ Mart 1922, str. 37.

⁶⁸⁴ *Dies natalis*, tj. dan smrti.

⁶⁸⁵ Mart 1922, str. 76.-77.

⁶⁸⁶ Mart 1922, str. 156.

posvema riješeno.⁶⁸⁷ U svakom slučaju, važeći martirologij »oduzima« Ćirilu biskupski red:

Die 14 februari (sextodecimo Kalendas martii): Memoria sanctorum Cyrilli, monachi, et Methodii, episcopi. Hi fratres Thessalonicenses a Photio episcopo Constantinopolitano missi in Moraviam, illic fidem christianam praedicaverunt et litterarum notas finxerunt proprias ut sacros libros a graeco in slavicu verterent sermonem. Cum Romam venissent, Cyrillus qui vocabatur antea Constantinus, morbo affectus monachus effectus est et ibidem hac die obdormivit in Domino. Methodius, vero, episcopus Sirmiensis ab Hadriano papa Secundo ordinatus, Pannoniam indefesse evangelizavit, multas lites eidem illatas perpessus sed semper a Romanis Pontificibus adiutus; labore suorum mercedem accepit Vel[h] radii in Moravia, die sexta aprilis.⁶⁸⁸

Dana 14. veljače spomen svetih Ćirila, monaha i Metoda, biskupa. Ovu je braću carigradski biskup Focije poslao u Moravsku. Tamo su propovijedali kršćansku vjeru i sastavili vlastito pismo da bi svete knjige preveli s grčkog na slavenski. Kad su došli u Rim, Ćiril, koji se prije zvao Konstantin, zahvaćen smrtnom bolešću, zamonašio se i istoga je dana usnuo u Gospodinu. Metod, od pape Hadrijana II. zaređen za biskupa, neumorno je evangelizirao Panoniju. Pretrpio je mnoge objede, ali su ga rimski prvosvećenici uvijek pomagali. Nagradu svoga rada primio je u Velehradu, u Moravskoj, dana 6. travnja.⁶⁸⁹

Bibliografija o životu i djelu svete braće Ćirila i Metoda neiscrpna je. Donosimo samo osnovne naznake njihova života i djela.⁶⁹⁰

Ćiril (kršno ime Konstantin)⁶⁹¹ rodio se 826. ili 827. godine u Solunu. Još kao dijete naučio je slavenski jezik (u okolini Soluna bilo je dosta slavenskog življa). Školovao se u Carigradu s mladim carem Mihaelom III. Nakon što je stekao visoku naobrazbu dao se zarediti te preuzeo službu knjižničara u svom patrijarhatu.

⁶⁸⁷ Tako M. JAPUNDŽIĆ, *Tragom hrvatskog glagolizma*, Zagreb, 1995., str. 38.-46. Autor navodi više dokumenata (nažalost, ne starijih od 10./11. st.) koji svjedoče da su i Ćiril i Metod bili biskupi.

⁶⁸⁸ Mart 2004, str. 149.

⁶⁸⁹ Naš prijevod.

⁶⁹⁰ Usp. J. BRATULIĆ (preveo i protumačio), *Žitja Konstantina Ćirila i Metodija i druga vrela*, KS, Zagreb, 1992.; J. L TANDARIĆ, *Hrvatsko-glagoljska liturgijska književnost. Rasprave i prinosi*, KS – Provincijal Franjevaca trećoredaca, Zagreb, 1993.; F. ŠANJEK, *Crkva i kršćanstvo u Hrvata*, KS, Zagreb, 1988., str. 26.-27. 51.-52 (s bibliografijom); M. GRGIĆ, *Ćiril i Metod*, u: LILS, str.191; BENEDIKT XVI., *Kateheza o Ćirilu i Metodu na općoj audienciji 17. lipnja 2009.*, vidi: http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/audiences/2009/documents/hf_ben-xvi_aud_20090617_hr.html

⁶⁹¹ Običaj je bio da monaško ime – grčki Kyrillos ima isto početno slovo kao i kršno – Konstantin.

Iako se odlučio povući u samostan, bio je prinuđen vršiti profesorsku službu, što je izvrsno činio pa su ga prozvali »Filozof«. Njegov stariji brat Mihael (rođen oko 815. godine), nakon uspješne svjetovne karijere, oko 850. godine postaje monahom i uzima ime Metod. Uskoro postaje poglavac (iguman) samostana Polychron na brdu Olimpu. Uskoro mu se u molitvi i razmatranju pridružuje i brat Konstantin. Njemu je uskoro bilo povjereno (oko 861.) da među Kazarima na Azovskom moru raspravlja sa Židovima i Saracenima. Tamo se on dugo zadržao i naučio hebrejski, a tamo (na Krimu) je uspio naći tijelo pape Klementa I.⁶⁹² i prenijeti ga u Carigrad. Uskoro ih car Mihael III. šalje u Moravsku, jer je ondašnji knez Rastislav pisao papi: »Naši su se ljudi odrekli paganstva i pridržavaju se kršćanskog zakona, ali mi nemamo takva učitelja koji bi nam našim jezikom pravu kršćansku vjeru objasnio, te da bi se u nas ugledale i druge zemlje. Zato nam pošalji, gospodaru, takva biskupa i učitelja jer od vas se širi na sve strane uvijek dobar zakon.«⁶⁹³ U tu su misiju otišli Ćiril i Metoda, prevevši prethodno sve liturgijske knjige na slavenski jezik⁶⁹⁴ glagoljskim pismom.⁶⁹⁵ Misija je imala izvanredan uspjeh. Franački se kler tome oštros protivio, jer su smatrali da Moravska pripada pod njihovu jurisdikciju. Zbog toga su braća godine 867. pošla u Rim da se opravdaju. Na putu su, u Veneciji, u raspravama oštros istupali protiv tzv. »trojezičnog krivovjerja«, tj. onih koji su smatrali da se u liturgiji mogu koristiti samo tri jezika: hebrejski, grčki i latinski. Papa Hadrijan II. shvatio je važnost misije Svetе Braće i dobrohotno ih primio, tim prije što su nosili moći sv. Klementa I. Papa je vjerovao da bi Slaveni mogli pomiriti napetost koja se već tada snažno osjećala između zapadne i istočne Crkve. »Papa je bez imalo oklijevanja odobrio misiju dvojice braće u Velikoj Moravskoj, prihvativši i odobrivši korištenje slavenskog jezika u liturgiji. Slavenske su knjige položene na oltar crkve Santa Maria di Phatmē (Sveta Marija Velika), a liturgija na slavenskom jeziku slavila se u bazilikama Svetog Petra, Svetog Andrije i Svetog Pavla.«⁶⁹⁶ U Rimu se Konstantin teško razbolio, obukao monašku odjeću i uzeo ime Ćiril. Pred smrt se pomolio: »Gospodine, Bože moj (...) usliši molitve moje i sačuvaj stado tebi vjerno, kojemu si postavio na čelo mene, nevrijednog i nedostojnog svoga slugu. Izbavi ga od bezbožne i poganske zlobe onih koji govore o tebi hulu, i uništi trojezičnu herezu i daj da raste tvoja Crkva množeći se, sakupljaj sve u jednomu duhu i učini od njih uzorne ljudi jednomišljenike o tvojoj istinskoj vjeri, i o pravom ispovijedanju, i udahni u njihova srca riječi svojega nauka.«⁶⁹⁷ Ćiril je

⁶⁹² Klement I. umro je tamo u progonstvu.

⁶⁹³ Žitija 14, str. 69. Rastislavov poziv ima, naravno, i političku pozadinu. Franački su vladari preko svojih (latinskih) misionara htjeli imati politički utjecaj u Moravskoj. Zato se knez okreće moćnom Bizantu.

⁶⁹⁴ U istočnoj je Crkvi od početka bio običaj da se liturgija slavi na narodnom jeziku.

⁶⁹⁵ Općenito se drži da su to pismo iznašla upravo Sveti Braća.

⁶⁹⁶ BENEDIKT XVI., Kateheza na općoj audijenciji 17. lipnja 2009...

⁶⁹⁷ Žitija, br. 18, str. 86.-87. Ovu molitvu navodi i Benedikt XVI. u spomenutoj katehezi.

umro 14. veljače 869. i sahranjen je upravo u bazilici Sv. Klementa.⁶⁹⁸ Papa Metoda zareduje za biskupa i imenuje prvostolnikom srijemskim, u krajevima današnje Ugarske, Srijema i Slavonije. Njemački ga biskupi bace u tamnicu. Kad je papa Ivan VIII. godine 873. suspendirao te biskupe, Metod je pušten na slobodu te je nastavio s radom okupljujući učenike. Godine 880. Metod je ponovno u Rimu gdje papa Ivan VIII. ponovno odobrava slavensko bogoslužje i naučavanje. On, naime, u pismu *Industriae tuae*, upućenom knezu Svatopluku, hvali glagoljicu i slavenske liturgijske knjige na narodnom jeziku i utvrđuje ulogu i službu sv. Metoda:

S pravom odobravamo da hvale – na slavenskom pismu sastavljenu od Konstantina filozofa – koje Bogu dugujemo, odzvanjaju na slavenskom jeziku i zapovijedamo da se na istom jeziku propovijedaju pohvale i djela Isusa, Krista, našega Gospodina. Ni na koji se način ne protivi zdravoj vjeri i nauku, bilo da se pjevaju mise na istom slavenskom jeziku, bilo da se čitaju evanđelja i božanska čitanja Novoga i Staroga zavjeta, dobro prevedena i protumačena te bilo da se pjevaju psalmi u drugim časovima Časoslova. Jer, onaj koji je stvorio tri glavna jezika: hebrejski grčki i latinski, stvorio je i sve ostale na svoju hvalu i slavu.⁶⁹⁹

Metod je umro 6. travnja 885. u Velhradu (Moravska, u današnjoj Češkoj). Njegovi su učenici bili proganjani, čak prodavani u roblje; tako ih je u Veneciji otkupio neki carigradski službenik i omogućio im da djeluju među južnim Slavenima. Zaciјelo je tako glagoljica došla i u Hrvatsku. Svetoj Braći i njihovim učenicima dugujemo prijevod cijelog Svetog pisma, zbirku crkvenih i državnih zakona, neke otačke spise i sl.

Benedikt XVI. na koncu svoje kateheze daje sljedeći zaključak o djelovanju Svetе Braće:

⁶⁹⁸ To je bila bazilika sagrađena u 4. st. na temeljima Mitrinog hrama iz I. st. Na toj je crkvi (iz 4. st.) u 12. st. sagrađena bazilika koja i danas postoji u Ulici sv. Ivana Lateranskoga (u blizini istoimene bazilike). Tek u 19. st. otkrivena je bazilika iz 4. st. i Mitrin hram i stara rimska ulica iz I. st., što je i danas vrijedno pogledati.

⁶⁹⁹ Naš prijevod. Za latinski tekst usp. PL 126,904-906; *Radovi Staroslavenskog instituta u Zagrebu*, knjiga 4, Zagreb, 1960., str. 72.-73.; *Magna Moraviae Fontes Historici*, t. III, Brno 1969., str. 197.-208. Za cjelevit latinski tekst vidi: J. J. STROSSMAYER, *Okružnica*, u: GBBS, 9 (1881.), str. 25.-53., ovdje: 42-43.: »Litteras autem slavinicas, a Constantino philosopho quondam repertas, quibus Deo laudes debite resonent, iure laudemus, et ut in eadem lingua christi Domini nostri preconia et opera enarrentur iubemus; necque enim tribus tantum, sed omnibus linguis dominum laudre auctoritate sacra monemur. Nec sana fidei et doctrinae aliquid obstat, sive missas in eadem slavinica lingua canere, sive sacrum evangelium vel lectiones divinas novi et veteris testamenti bene translatas et interpretatas legere, aut alia horarum officia omnia psallere, quoniam qui fecit tres linguas principales, hebraicam scilicet, graecam et latinam, ipse creavit et alias omnes ad laudem et gloriam suam.« Dio teksta dostupan u Enciklici *Grande munus* Leona XIII., kao i u: F. ŠANJEK, *Crkva i kršćanstvo u Hrvata*, I, KS, Zagreb, 1988., str. 51. Valja spomenuti vrijedno djelo gdje su sabrani dokumenti o povijesti glagoljaštva: L. JELIĆ, *Fontes historici liturgiae glagolitico-fromanae*, Vegliae (Krk), 1906.

Doista, Ćiril i Metod predstavljaju klasični primjer onoga za što se danas koristi naziv »inkulturacija«: svaki narod mora ucijepiti u svoju kulturu objavljenu poruku i izraziti njezinu spasenjsku istinu vlastitim jezikom.

U ikonografiji se Sveta Braća redovito prikazuju zajedno. Ćiril obično ima monaški habit s kukuljicom i u ruci drži knjigu s glagoljskim natpisom, dok Metod ima biskupsku odoru i palij te prvostolnički križ. Ponekad na glavi ima i kardinalske šešire.⁷⁰⁰

2. Razvoj čirilometodske ideje i bogoslužja na narodnom jeziku

U Katoličkoj je Crkvi čirilometodska baština nastavila živjeti jedino u Hrvatskoj, gdje je u mnogim crkvama u hrvatskom priobalju i na otocima, sve do Drugoga vatikanskog sabora postojalo staroslavensko (starohrvatsko) bogoslužje.

Unatoč već spomenutom pismu Ivana VIII. *Industriae tuae*, tijekom povijesti u Hrvatskoj nije bilo lako očuvati narodni jezik u bogoslužju. Dovoljno se prisjetiti Splitskih sabora 925. i 1060. i nastojanja da se potisne već ukorijenjeno bogoslužje na narodnom jeziku u hrvatskom priobalju.⁷⁰¹ Ipak, staroslavensko se bogoslužje što običajem, što predmijevanim dopuštenjem, uz velike napore, održalo u kontinuitetu. Međutim, tijekom povijesti bilo je i pozitivnih reakcija, koje su pomogle održavanju narodnoga jezika u bogoslužju. Značajno mjesto u tome zauzima papa Inocent IV. koji je 29. ožujka 1248. dopustio senjskome biskupu Filipu uporabu liturgijskih knjiga pisanih glagoljicom na narodnom jeziku u senjskoj katedrali i na širem hrvatskom području. Evo teksta reskripta Inocenta IV.

Predana nam twoja molba sadržavala je da je u Slavoniji posebno pismo (jezik), za koje tvrde klerici one zemlje da ga imadu od sv. Jeronima, pa ga rabe kada obavljaju sveto bogoslužje. Da bi ti njima postao istovjetan i da se prilagodiš običaju zemlje, u kojoj jesi biskupom, zatražio si u nas dopuštenje, da obavljaš sveto bogoslužje u tom pismenu. Mi dakle na umu imajući, slovo stvari, a ne stvar slovu da je podložna, zatraženu ti ovim listom dozvolu podjeljujemo, i to u onim krajevima gdje vlada gore spomenuti običaj, samo da se smisao (nauka) ne bi povrijedila razlikom u pismu (jeziku). Dano u Lyonu, 29. ožujka 1248. godine.⁷⁰²

⁷⁰⁰ Usp. M. GRGIĆ, *Ćiril i Metod*, u: LILS, str. 191.

⁷⁰¹ Tako 10. zaključak Splitskog sabora (sinode) 925. veli da se ne smije zarediti za bilo koji stupanj svetoga reda onaj tko bi u bogoslužju upotrebljavao isključivo slavenski, osim ako bi bila oskudica svećenika. Na tome »osim« temeljio se kroz dugo vremena opstanak slavenskoga bogoslužja, koje, dakle, nije bilo izrijekom zabranjeno. Usp. F. ŠANJEK, *Crkva i kršćanstvo u Hrvata*, 1, KS, Zagreb, 1993., 84.-85.

⁷⁰² Prijevod prema: S. RITIG, *Povijest i pravo slovenštine u crkvenom bogoslužju, sa osobitim obzirom na hrvatsku*. 1. sveska od 863-1248, Zagreb, 1910., str. 216.-217. Evo i latinskog izvornika u istoj knjizi: »(Innocentius episcopus etc. Venerabili fratri Philippo) Episcopo Senien (si etc.) Porrecta nobis tua pe-

Benedikt XIV. konstitucijom *Ex pastorali munere* od 15. kolovoza 1754. potvrđuje staroslavensko bogoslužje i liturgijske knjige pisane glagoljicom.⁷⁰³

Blagdan Sv. Ćirila i Metoda neprestano se slavio među slavenskim narodima. Pio IX. je 1863. dopustio vjernicima u Češkoj, Moravskoj i Hrvatskoj slaviti sv. Ćirila i Metoda 5. srpnja⁷⁰⁴ (prije toga se blagdan slavio 9. ožujka).⁷⁰⁵

Leon XIII. u poznatoj enciklici *Grande munus* određuje da se blagdan Sv. Ćirila i Metoda ima uvrstiti u opći Rimski kalendar za dan 5. srpnja (datum koji je prethodno odredio Pio IX.).⁷⁰⁶

Valja spomenuti da je ova enciklika Leona XIII. našla snažnog odjeka i u Glasniku biskupija Bosanske i Srijemske. Sama enciklika je objavljena,⁷⁰⁷ a biskup Strossmayer je u pismu apostolskom nunciju u Beču izrazio svoju sreću i duboku zahvalnost Papi zbog ove enciklike,⁷⁰⁸ na što je stigao i odgovor.⁷⁰⁹ Već sljedeće godine Strossmayer piše opširnu korizmenu okružnicu o značenju Svetе Braće i o činjenici da je njihov spomendan uvršten u opći kalendar.⁷¹⁰ S oduševljenjem se opisuje hodočašće u Rim povodom Papine enciklike.⁷¹¹ Donosi se i Strossmayerov govor kojim je u Rimu »u ime svih katoličkih Slavena« pozdravio papu Leona

titio continebat, quod in Sclavonia est littera specialis, quam illius terrae clerici se habere a beato Jeronimo asserentes, eam observant in divinis officiis celebrandis. Unde cum illis efficiaris conformis, et in terrae consuetudinem, in qua consistis episcopus, immitteris celebrandi divina officia secundum dictam litteram a nobis suppliciter licentiam postulasti. Nos igitur attedentes, quod sermo rei, et non res est sermoni subiecta, licentiam tibi in illis dumtaxat partibus, ubi de consustudine observantur praemissa, dummodo sententia ex ipsis varietate littere non ledatur, auctoritate presentium concendimus postulatam. Nulli ergo etc. nostrae concessionis etc. Datum Lugduni IV. Kalendas Aprilis (Pontificatus Nostri) Anno Quinto.«

⁷⁰³ Prilikom osuđuje knjige na slavenskom jeziku pisane latinicom, a dopušta samo one knjige pisane glagoljicom koje odobri Sveti Stolica. Dakle, iako se pravo na neki način ograničava, ono ostaje nedvojbeno. Međutim, u praksi se ova stroga odredba nije u potpunosti provodila. Usp. J. FUĆAK, *Šest stoljeća hrvatskog lekcionara*, KS Zagreb, 1975., str.122.-123.

⁷⁰⁴ Kako se došlo upravo do toga datuma, kada se u životu Ćirila i Metoda taj datum ne ističe? Prema nekim izvorima, Friedrich Fürstenberg, biskup iz Olmouca (Moravska), zatražio je 1863., o tisućitoj obljetnici Svetе Braće, da se njihov blagdan prebací na 5. srpnja (što je te godine padalo nedjeljom), jer je za veliko narodno slavlje taj ljetni termin pogodniji od 9. ožujka. Tako je u nacionalnim kalendarima ostalo do danas. Usp. <http://www.pitt.edu/~votruba/qsonhist/cyrilmethodiusholidayhistory.html>

⁷⁰⁵ Tako navodi papa LEON XIII., *Enciklika Grande munus*, od 30. rujna 1880. Vidi: Leonis XIII »Acta«, vol. II, str. 125.-137. Enciklika je objavljena i u GBBS 8 (1880.), br. 20, str. 163.-167. Usp. još; *Enciklika Grande munus; Dokumenti o sv. Ćirilu i Metodu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1985. Talijanski tekst je dostupan na: http://www.vatican.va/holy_father/leo_xiii/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_30091880_grande-munus_it.html

⁷⁰⁶ Usp. LEON XIII., *Enciklika Grande munus...*

⁷⁰⁷ Usp. GBBS, 8(1880), br. 20, str. 163.-167.

⁷⁰⁸ Usp. GBBS, 8(1880), br. 21, str. 172.-174.

⁷⁰⁹ Usp. GBBS, 8(1880), br. 22, str. 189.-190.

⁷¹⁰ Usp. GBBS, 9(1881), br. 4, str. 25.-53.

⁷¹¹ Usp. GBBS, 9(1881), br.10, str. 111.-112.

XIII.⁷¹² Konačno se donosi Strossmayerova okružnica napisana nakon njegova hođašća u Rim, te pismo Leona XIII. Strossmayeru.⁷¹³

Pio XI. u apostolskom pismu *Quod Sanctum Cyrilum* Svetu Braću naziva »sinovima Istoka, bizantske domovine, grčkog podrijetla, po svojoj misiji Rimljana, po apostolskim plodovima Slavenima«.⁷¹⁴

Papa Ivan Pavao II. apostolskim je pismom *Egregiae virtutis* 31. prosinca 1980. proglašio Ćirila i Metoda suzaštitnicima Europe (uz sv. Benedikta).⁷¹⁵

Sažetak datuma slavlja kroz povijest:

- Prema najstarijim martirologijima, 9. ožujka.⁷¹⁶
- Na našim su područjima poznati i datumi 14. ožujka⁷¹⁷ i 11. ožujka.⁷¹⁸
- Godine 1863. Pio IX. dopušta da se u slavenskim zemljama ovaj blagdan slavi 5. srpnja, što 1880. potvrđuje i Leon XIII. koji ovaj blagdan propisuje za cijelu Crkvu.
- Sedamnaest godina kasnije, 11. prosinca 1897., Leon XIII. određuje da se ovaj blagdan slavi dva dana kasnije, tj. 7. srpnja, jer je te godine proglašen svetim Antun Marija Zaharija, za čiji je spomendan određen 5. srpnja, dan njegove smrti.⁷¹⁹ Tako će to biti u Rimskom kalendaru sve do 1969. Kroz cijelo to vrijeme u slavenskim zemljama ostaje i dalje 5. srpnja.
- U općem Rimskom kalendaru 1969. uvodi se 14. veljače (dan smrti sv. Ćirila). U nacionalnim kalendarima i dalje ostaje 5. srpnja. Tako je to i danas.⁷²⁰
- U Pravoslavnoj Crkvi njihov blagdan pada 24. svibnja (po julijanskom kalendaru to je 11. svibnja).⁷²¹

⁷¹² Govor se donosi u latinskom originalu i u hrvatskom prijevodu. Usp. GBBS, 9 (1881.), br. 13, str. 131.-135.

⁷¹³ Usp. GBBS, 9 (1881.), br. 16, str. 155.-159.

⁷¹⁴ AAS, 19 (1927.), 93.-96; usp. još: http://www.vatican.va/holy_father/pius_xi/letters/documents/hf_p-xi_lett_19270213_quod-s-cyrillum_lt.html

⁷¹⁵ AAS, 73(1981.), 258.-262. Usp. također: [http://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS%2073%20\[1981\]%20-%20ocr.pdf](http://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS%2073%20[1981]%20-%20ocr.pdf) kao i: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_letters/documents/hf_jp-ii_apl_31121980_egregiae-virtutis_lt.html Zanimljivo je da u kripti bazilike Sv. Petra u Rimu postoji kapela posvećena trojici zaštitnika Europe: Benediktu, Ćirilu i Metodu.

⁷¹⁶ Mart 1584, str. 103; Mart 1922, str. 37.

⁷¹⁷ Usp. OP 1807Ap, str. 27; Ordo 1839, str. 26.

⁷¹⁸ Usp. MPH 1842, str. 25. Taj isti misal za područje Poljske ostavlja datum 9. ožujka, kao i u Rimskom misalu.

⁷¹⁹ Usp. *Calendario della Chiesa cattolica il luglio, u: Enciclopedia cattolica*, vidi: <http://www.unavoce-ve.it/ec-calendario.htm>

⁷²⁰ Inače, 6. travnja, dan Metodove smrti, ne spominje se u kalendarima, osim u prethodnom Rimskom martirologiju.

⁷²¹ Vidi: N. VELIMIROVIĆ (= VLADIKA NIKOLAJ), *Ohridski prolog*, Eparhija valjevska, Manastir Lešić, 2008., str. 334.

II. MOLITVE

Važnost ovoga blagdana ogleda se i u tome što za nj imamo više serija misnih molitava: tri za zbornu te po četiri za darovnu i popričesnu. Već je iz toga vidljivo koliko je rasla važnost ovog blagdana, kao što smo prethodno vidjeli. *Prva* se serija misnih molitava (zborna, darovna i popričesna) nalazi u OP 1807Ap; MP 1842; PM 1885; PM 1919 i MP 1932. Ova tri posljednja misala (kao i PO 1885 i OP 1932) komemoriraju još 3. i 7. dan oktave, kao i samu oktavu ovoga blagdana. *Drugu* seriju molitava nalazimo u rimskim misalima poslije 1880. (a prije 2. vat. sabora), što preuzimaju naši Vlastiti misali iz 1967 i 1968,⁷²² a *treća* su serija važeće molitve. Za darovnu i popričesnu molitvu imamo i *četvrti* izvor: MR 2002. PO 1885⁷²³ za dan 5. srpnja, te treći i sedmi dan oktave i samu oktavu, donosi, himan, antifone, molitve i čitanja, dok OP 1932 k tome donosi i psalme.⁷²⁴

A) ZBORNA

(1) Najstarija

Omnipotens sempiternae Deus, qui nos per beatos Pontifices et Confessores tuos Cyrillum et Methodium⁷²⁵ ad unitatem fidei christiane vocare dignatus es: praesta, quae sumus, ut, qui praesenti eorum festivitate laetamur, ipsorum etiam meritis gloriam consequi mereamur aeternam.⁷²⁶

Svemogući vječni Bože, koji si se dostojao po blaženim biskupima i priznavaocima Ćirilu i Metodu pozvati nas k jedinstvu kršćanske vjere, daj, molimo te, da mi, ovdje prisutni, koji se radujemo njihovu blagdanu, po njihovim zaslugama zavrijedimo postići vječnu slavu.⁷²⁷

⁷²² Svjedočanstvo da su ove molitve preuzete iz tada važećeg misala nalazimo i u arhivu: *Missa Ss. Cyrilii et Methodii p. II sumpta est e Missali Romano praeterquam classis, Credo et Praefatio propria*, vidi: Vidi: *Misae propriae dioecesis Diacovensis*, str. 33, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965. Glede datuma, objašnjava se da se blagdan prenosi na 7. srpnja, kao u općoj Crkvi: *Festum transferatur in diem 7 Iulii cum Eccl. univ. ad Mentem Instr. n 21 et 8, necnon iuxta statutu, Conferentiae Episcop. Zagabiensis mense Sept. 1961 sed sit I classis. Usp. Calendarium proprium ...*, str. 4.

⁷²³ PO 1885, str. 117.-140.

⁷²⁴ OP 1932, 3, str.19.-38.

⁷²⁵ U MPH 1842, str. 25., za Poljsku se ovdje dodaje: *nostrosque patronos*.

⁷²⁶ OP 1807Ap, str. 27; MPH 1842, str. 25; MPH 1862, str. 26; PM 1885, str. [8] (Appendix); PM 1919, str. 5.-6; MP 1932., str. 26-27. MPH 1906, str. 13*. Ovu smo molitvu našli i na umetnutom listu u MF 1775 s naznakom: *Die XIV Martii in festo SS. Cyrilli et Methodii episcoporum. Missa Sacerdotes &c. ut in Communi Confessorum Pontificium*. Nalazi se i u *Missae in festis pripriis SS. patronum Regni Hungariae ad formam Missalis Romani recusae*, (godina je vjerojatno 1857.), str. 5. Ovo je novosastavljena molitva. Ne nalazimo je u drevnim liturgijskim vrelima.

⁷²⁷ Naš prijevod.

U ovoj se molitvi na rad Svetе Braće gleda pod vidom jedinstva Kristove Crkve. Oni su, iako rođenjem i odgojem Grci, vjerni Rimskoj Stolici, pa tako predstavljaju primjer kako se skladno može povezati Istok i Zapad. U molitvi se, što je u starini bilo uobičajeno, ističe njihov stupanj: priznavaoci i biskupi (iako je u stvarnosti samo Metod bio biskup). Prozbeni dio molitve je stereotipan: vjernici, slaveći spomen Svetе Braće, mole da budu dionici njihovih zasluga.

(2) Prethodna

Omnipotens sempiterne Deus, qui Slavoniae gentes per beatos Confesores tuos atque Pontifices Cyrillum et Methodium ad agnitionem tui nominis venire tribuisti: praesta, ut, quorum festivitate gloriamur, eorum consortio copulemur.⁷²⁸

Svemogući vječni Bože, koji si dao slavenskim narodima da po tvojim blaženim priznavaocima i biskupima Ćirilu i Metodu dođu do spoznanja tvoga imena, podaj da se i mi, koji slavimo njihov blagdan, pridružimo njihovu društvu.⁷²⁹

Molitva izrijekom spominje (sve) slavenske narode. To je očito na tragu enciklike *Grande munus*. Budući da trenutno svi slavenski narodi nisu članovi jedne Crkve, spominjanje (svih) slavenskih naroda neizravno pretpostavlja molitvu za jedinstvo. I ovdje je prozbeni dio stereotipan: vjernici koji slave ovaj blagdan mole da se u nebu pridruže slavi Svetе Braće.

(3) Važeća

Deus, qui per beatos fratres Cyrilum et Methodium Slavoniae gentes illuminasti, da cordibus nostris tuae doctrinae verba percipere, nosquae perfice populum in vera fide et recta confessione concordem.⁷³⁰

Bože, po svetoj braći Ćirilu i Metodu prosvijetlio si slavenske narode. Daj da svim srcem prihvativmo tvoj nauk te budemo narod ujedinjen u pravoj vjeri i ispovijedanju tvoga imena.⁷³¹

⁷²⁸ MF 1931, str. 578; Bruylants 800 (za dan 7. srpnja); MF 1896, str. 5; MP 1967, str. 26.-28. I ovo je novosastavljena molitva koju ne nalazimo u drevnim liturgijskim izvorima.

⁷²⁹ VM 1968, str. 26.

⁷³⁰ MR 1975, str. 529; R 1990, str. 10, MR 2002, str. 727. Ovo je novosastavljena molitva, nadahnuta djelom *Vita Constantini slavica*, pogl. 18: Usp. A. DUMAS, *Les sources du Missel Romain*, I, u: Notitiae 60 (1971.), str. 41. Evo toga teksta u hrvatskom prijevodu: *Daj da raste tvoja Crkva množeći se, skupljaj sve u jednome duhu i učini od njih uzorne ljude, jednomišljenike o tvojoj istinitoj vjeri i o pravom ispovijedanju...* Vidi: J. BRATULIĆ, *Nav. dj.*, str. 87.

⁷³¹ Prijevod prema RM 1973, str. 58*. Zanimljivo da je u ovom izdanju ovaj blagdan (prema Rimskom misalu) stavljen 14. veljače. Za drugi hrvatski prijevod usp. RM 1980, str. 519; VM 1990, str. 68.

Ova molitva spominje kako je rad Svetе Braće prosvijetlio slavenske narode. To se svakako može razumjeti u dva vida. Sveta su Braća prosvijetlila slavenske narode evanđeoskim naukom, ali i postavila temelje njihovo pismenosti i kulturi općenito, kao narodni prosvjetitelji. U probenom se dijelu moli da svi prihvatimo pravi Božji nauk te budemo ujedinjeni u ispovijedanju Božjeg imena. I ovdje se blagdan Svetе Braće uzima kao povod da se moli za jedinstvo Crkve, jer su ga oni svojim životom savršeno pokazivali i ostvarili.

b) DAROVNA

(1) Najstarija

Sanctorum Cyrilli et Methodi, Confessorum tuorum atque Pontificium, quae sumus, Domine, annua solemnitas pietati tuae nos reddat acceptos: ut per haec piae placationis officia et illos beata retributio comitetur, et nobis gratiae tuae dona conciliet.⁷³²

Daj, molimo, Gospodine, da nas godišnja svetkovina Svetih Ćirila i Metoda, tvojih priznavalaca i biskupa, učini dostoјnima tvoga smilovanja, da ova pomirbena služba njima bude dostoјna zahvala, a nama podari darove tvoje milosti.⁷³³

(2) Prethodna

Preces nostras, quae sumus, Domine, et tuorum respice oblationes fidelium: ut tibi grata sint tuorum festivitate Sanctorum, et nobis conferant tuae propitiationis auxilium.⁷³⁴

Molbe naše i prinos tvojih vjernika, molimo, Gospodine, pogledaj, da ti budu mili o blagdanu tvojih svetaca, a nama prizovu pomoći tvoga milosrđa.⁷³⁵

(3) Važeća

Suscipe, quae sumus, Domine, munera populi tui, pro sanctorum tuorum Cyrilli et Methodi festivitate delata, et sincero nos corde perfice benignus acceptos.⁷³⁶

⁷³² MPH 1842, str. 25; MPH 1862, str. 26; PM 1885, str. [9.]; PM 1919, str. 6; MPH 1906, str. 13*; MP 1932, str. 27. Nalazi se i u *Missae in festis pripriis SS. patronum Regni Hungariae ad formam Missalis Romani recusae*, (godina je vjerojatno 1857.), str. 5.-6. Izvor: GeV 813 (o spomenu Sv. Marcella).

⁷³³ Naš prijevod.

⁷³⁴ MF 1896, str. 6; MF 1931, str. 578; MP 1967, str. 28; Bruylants 882. Izvor: GeV 1092.

⁷³⁵ VM 1968, str. 28.

⁷³⁶ MR 1975 str. 701. R 1990, str. 10; MR 2002, str. 938. Molitva je preuzeta iz Zajedničkog slavlja pastira: Za utemeljitelje mjesnih Crkava. Molitva je identična molitvi za spomen sv. Timoteja i Tita.

Primi, Gospodine, darove koje ti puk tvoj prinosi o svetkovini tvojih svetih Ćirila i Metoda. Daj da ti omilimo iskrenošću srca.⁷³⁷

(4) MR 2002

Respice, Domine, munera quae in commemoratione beatorum Cyrilli et Methodii maestati tuae deferimus, et praesta, ut signum fiant humanitatis novae in dilectione caritatis tibi reconciliatae.⁷³⁸

Pogledaj, Gospodine, darove koje o spomenu blaženih Ćirila i Metoda donosimo tvome veličanstvu. Molimo te da postanu znak novog čovječanstva s tobom pomirena u zanosu ljubavi.⁷³⁹

Prve su tri molitve stereotipne i ne iznose ništa što bi bilo osobito baš za ovu svetkovinu.⁷⁴⁰ jednostavno se moli da Bog milostivo prihvati darove o blagdanu svojih svetaca, a vjernicima poda svoju milost. Osim toga, važeća molitva nije pripravljena za ovaj blagdan, nego preuzeta iz zajedničkog slavlja pastira. Četvrta je molitva pripravljena za ovaj blagdan: u prozbenom dijelu moli da misni darovi budu znakom novog čovječanstva koje se s Bogom pomiruje u ljubavi.⁷⁴¹ Razumljivo je da je ova molitva sadržajnija, jer je i pisana baš za ovaj blagdan: svojim radom Sveta su Braća od poganskih Slavena učinili nova stvorenja, služeći im u poniznosti i, iznad svega, u ljubavi, koja treba sve narode povezati u jednoj vjeri.

c) POPRIČESNA

(1) Najstarija

Deus, fidelium remunerator animarum, praesta: ut beatorum Cyrilli et Methodii, Confessorum tuaorum atque Pontificum, quorum venerandam celebramus festivitatem, praecibus indulgentiam consequamur.⁷⁴²

⁷³⁷ RM 1973, str. 164. Usp. još RM 1980, str. 519; VM 1990, str. 72.

⁷³⁸ MR 2002, str. 727. Ovo je novosastavljena molitva. Ne nalazimo je ni u starim vrelima, ni u prethodnom misalu, a u ovom se Misalu nalazi samo na ovom mjestu.

⁷³⁹ Naš prijevod. Latinski *dilectio caritatis* preuzet je iz Vazmenog hvalospjeva: *O inestabilis dilectio caritatis!* Po sebi, to nije lako prevesti jer se oba izraza (*dilectio i caritas*) na hrvatski redovito prevode riječju *ljubav*. Kako ih prevesti zajedno? U RM 1980 se *O inestabilis dilectio caritatis!* prevodi: *O neshvatljive li ljubavi Očeve!* (nije prevedena riječ *caritas*, a ubaćena je riječ Otar). Stariji su prijevodi točniji. Tako prethodno izdanje točnije prevodi: *O nedokučiva li zanosa ljubavi!* (Sveti tjedan, KS, Zagreb, 1971., str. 41.). Jednako tako: J. RADIĆ (prir.), *Misal...*, str. 224. Kniewald prevodi: *O neprocjenjiva li milovanja ljubavi!* Vidi: D. KNIEWALD, prir., *Rimski misal*, Zagreb, 1930., str. 360.

⁷⁴⁰ To je razumljivo, jer su preuzete iz zajedničkog slavlja.

⁷⁴¹ Nadahnuće za ovu molitvu nalazimo u Ef 4,22-24: *Da vam je odložiti prijašnje ponašanje, starog čovjeka, koga varave požude vode u propast, a obnavljati se duhom svoje pameti i obući novog čovjeka, po Bogu stvorena u pravednosti i svetosti istine.*

⁷⁴² MPH 1842, str. 25; MPH 1862, str. 26; PM 1885, str. [9]; PM 1919, str. 6; MPH 1906, str. 14*; MP 1932, str. 27; Nalazi se i u *Missae in festis pripriis SS. patronum Regni Hungariae ad formam Missalis Romani*

Bože, darovatelju duša svojih vjernika, daj da zadobijemo oproštenje po molitvama blaženih Ćirila i Metoda, tvojih priznavalaca i biskupa, čiju časnu svetkovinu slavimo.⁷⁴³

(2) Prethodna

Quaesumus, omnipotens Deus: ut, qui nobis munera dignaris praebere caelestia, intercedentibus sanctis tuis Cyrillo et Methodio, despicer terrena concedas.⁷⁴⁴

Molimo, svemogući Bože, da ti, koji si se udostojao dati nam nebeske darove, dadeš, po zagovoru svetih svojih Ćirila i Metoda, da preziremo zemaljske.⁷⁴⁵

(3) Važeća

Laetificet nos acceptum de altari salutare tuum, Domine, in sanctorum Cyrilli et Methodii festivitate, qua, de tuis beneficiis solliciti, pretiosa fidei nostrae initia veneramur, et te in Sanctis tuis mirabilem praedicamus.⁷⁴⁶

Obradovalo nas, Gospodine, tvoje spasenje što ga o svetkovini Svetih Ćirila i Metoda primismo s tvoga oltara. Tvojom dobrotom potaknuti, danas slavimo početke svoje vjere i u svetima tvojim naviještamo čudесna tvoja djela.⁷⁴⁷

(4) MR 2002

Deus, cunctarum Pater gentium, qui nos de uno pane et uno Spiritu participes efficis ac aeterni heredes convivii, in hac festivitate beatorum Cyrilli et Methodii benignus concede, ut tuorum multitudi filiorum, in eadem fide perseverans, unanimis regnum iustitiae et pacis aedificet.⁷⁴⁸

Bože, Oče svih naroda, ti nas činiš dionicima jednoga kruha i jednoga Duha i baštinicima vječnoga života. O blagdanu Svetih Ćirila i Metoda

recusae, (godina je vjerojatno 1857.), str. 6. Bruylants 225. Nalazi se još u Misalu iz Avinjona s početka 14. st., te u Misalu po zakonu Rimskog dvora iz 1474.

⁷⁴³ Naš prijevod.

⁷⁴⁴ MF 1931, str. 579; Bruylants 946. MF 1896, str. 8; MP 1967, str. 28. R 1990, str. 10. Molitva je novosastavljena. Dijelom je nadahnuta molitvama iz Ve 34 i GeV 1124.

⁷⁴⁵ VM 1968, str. 28.

⁷⁴⁶ MR 1975, str. 701; MR 2002, str. 938. Molitva je novosastavljena i preuzeta iz Zajedničkog slavlja pastira: Za utemeljitelje mjesnih Crkava.

⁷⁴⁷ RM 1973, str. 164* Usp. još RM 1990, str. 519, VM 1990, str. 72.

⁷⁴⁸ MR 2002, str. 727. I ovo je novosastavljena molitva.

dobrostivo udijeli da mnoštvo tvojih sinova (i kćeri) u jednoj vjeri ustraju i jednodušno izgrađuju kraljevstvo pravde i mira.⁷⁴⁹

Prve su dvije molitve stereotipne: moli se za dar oproštenja, odnosno da vjernici prezru zemaljske stvari, što je, naravno, teološki dvojbeno. Bog je, naime, sve dobro stvorio. Međutim, vjernici se trebaju upućivati na to, da Boga ljube iznad svega, a njegovim se darovima služe razborito i sa zahvalnošću. Treća molitva, spominjući početke naše vjere (jer je i uzeta iz zajedničkog slavlja za utemeljitelje mjesnih Crkava), moli da u svetima naviještamo Božja djela.

Četvrta je molitva puno bogatija. Bog je Otc svih naroda (kako često govori Sveti pismo). Po jednom kruhu (i kaležu) postajemo jedno tijelo,⁷⁵⁰ dionici vječne baštine.⁷⁵¹ U prozbenom se dijelu moli da mnoštvo Božje djece ustraje u jednoj vjeri da bi jednodušno izgradili kraljevstvo pravde i mira.⁷⁵²

Kao što se vidi, ove dvije novosastavljene molitve (darovna i popričesna) iz MR 2002 puno su bogatije i primjerenoje ovome blagdanu, tako da se možemo nadati da će biti uvrštene u novo izdanje našeg Vlastitog misala.

III. ČITANJA

Važeći Vlastiti misal ne donosi vlastita čitanja, nego upućuje na čitanja iz Zajedničkih čitanja za pastire (misionare) ili za svece i svetice. Uzet ćemo za prvo čitanje Ef 4,1-7.11-13. Naime, VM 1968 imao je čitanje Heb 7,23-27 gdje se govori o Isusu kao Velikom svećeniku koji je jednom zauvijek prinio sama sebe, što se čini manje prikladnim za ovaj blagdan.⁷⁵³ Zato nam se učinio primjerenojim tekst iz Ef 4,1-7;11-13 koji govori i o jedinstvu vjernika. Sveta su Braća došla s Istoka navješćivati evanđelje na Zapadu, pokazavši time da je Crkva u sebi i po sebi jedna – cjelovito Kristovo tijelo. Tako je misionarsko djelovanje Ćirila i Metoda znak i primjer kako se može djelovati za jedinstvo Crkve u različitosti naroda i kultura. Evanđeoski odlomak je prema VM 1968.

⁷⁴⁹ Naš prijevod.

⁷⁵⁰ Usp. 1 Kor 10,16-17: *Čaša blagoslovna koju blagoslivljamo nije li zajedništvo krvi Kristove? Kruh koji lomimo nije li zajedništvo tijela Kristova? Budući da je jedan kruh, jedno smo tijelo mi mnogi; ta svi smo dionici jednoga kruha.*

⁷⁵¹ Usp. 2 Pt 1,4: *Time smo obdareni dragocjenim, najvećim obećanjima da po njima postanete zajedničari božanske naravi.*

⁷⁵² Usp. predslovlje Krista Kralja svega stvorenja: ...*regnum iustitiae, amoris et pacis:* MR 2002, str. str. 499.

⁷⁵³ Jedina poveznica bi mogla biti riječ *Pontifex*, koja se ovdje uzima za Krista, a u molitvi se Ćiril i Metod spominju kao *pontifices*.

1. Prvo čitanje (Ef 4,1-7.11-13)

¹Zaklinjem vas dakle ja, sužanj u Gospodinu: sa svom poniznošću i blagošću, sa strpljivošću živite dostoјno poziva kojim ste pozvani! ²Podnosite jedni druge u ljubavi; ³trudite se sačuvati jedinstvo Duha svezom mira! ⁴Jedno tijelo i jedan Duh - kao što ste i pozvani na jednu nadu svog poziva! ⁵Jedan Gospodin! Jedna vjera! Jedan krst! ⁶Jedan Bog i Otac sviju, nad svima i po svima i u svima! ⁷A svakomu je od nas dana milost po mjeri dara Kristova. ¹¹On i »dade« jedne za apostole, druge za proroke, jedne opet za evanđeliste, a druge za pastire i učitelje ¹²da opremi svete za djelo služenja, za izgradivanje Tijela Kristova ¹³dok svi ne prispijemo do jedinstva vjere i spoznaje Sina Božjega, do čovjeka savršena, do mje- re uzrasta punine Kristove.

U svojoj bogatoj i zanimljivoj biografiji Pavao ima dosta »staža« kao sužanj. On to i ne krije, nego čini i djeluje, kako se iz sužanstva to već može činiti. Naš je tekst dio Poslanice Efežanima, koja nije izravno Pavlovo djelo, nego vrlo vjerojatno nekog judeo-kršćanina, koji je dobro poznavao druge Pavlove spise i posebno Poslanicu Kološanima. On preuzima misao i teologiju Poslanice Kološanima i dalje je razvija. Crkva je Tijelo Kristovo. Članovi, kršćani, postali su dio toga tijela i dužni su čuvati jedinstvo. Ovo jedinstvo je plod Duha, koji je zajednici darovan. Pavao, koji se zajednici obraća kao sužanj, pokazuje veliku brigu i odgovornost za Crkvu. Nalazimo se u prvom kršćanskem stoljeću, Crkva je polako formirana, a sastoji se od Židova s jedne i Grka, odnosno raznih pogana, s druge strane. Svi oni čine jedno tijelo Kristovo, svi su oni jedna velika obitelj, a sada je konkretna briga kako sačuvati to jedinstvo. Temelji zajedništva su poniznost, blagost, strpljivost, podnošenje drugih i ljubav. Jedinstvo se temelji, odnosno proizlazi iz jedinstva našega Boga (Jedan Gospodin, jedna vjera, jedan krst, jedan Bog i Otac...), a obogaćeno je različitim darovima koji su dani pojedincima, članovima te veće zajednice, ali ne njima osobno, nego za zajednicu. Pavao opisuje, u idealnoj formi, takoreći paradigmatski, kršćanski život. Jedinstvo je utemeljeno na Trojstvu (Duh, Gospodin, Otac), koje je izvor svakog jedinstva Crkve. Postoji jedno tijelo, jer postoji jedan Duh. Tijelo je Crkva koja se sastoji od Židova i pogana, koji čine jedinstvo. U to nas tijelo povezuje posjedovanje Duha Svetoga. Kršćanskom pozivu pripada jedna vjera, nuda, jedan krst.⁷⁵⁴ Svi smo, naime, kršteni u ime Gospodina Isusa. Velika kršćanska obitelj uključuje sve nas, jer nam je jedan Bog Otac. Ili, definirano drugačije: jedan Otac stvara obitelj, jedan Isus stvara vjeru, nudu i krštenje, a Duh stvara jedno tijelo. Tako imamo dva težišta našeg čitanja: jedinstvo Crkve i anga-

⁷⁵⁴ J. R. W. STOTT, *Poslanica Efežanima*, Logos, Daruvar, 1997., str. 140. Usp. isto tako R. SCHNACKENBURG, *Der Brief an die Epheser*, Benziger Verlag, Zürich-Einsiedeln-Köln, Neukrichener Verlag, Neukirchen-Vluyn, 1982., str. 160.-179; str. 182.-189.

žiranost pojedinaca u toj istoj zajednici Crkve, ali već prema pojedinim darovima kojima su pojedinci u Crkvi urešeni.

Govoreći konkretno o Ćirilu i Metodu, oni su svoje od Gospodina im darovane darove upotrijebili ne u vlastitu korist, nego se žrtvovali i »izgarali« za evanđelje Božje, šireći tako Radosnu vijest, a Krist je bio njihovim životom i njihovim djelima proslavljen.

2. Evandelje (Lk 10,1-9)⁷⁵⁵

U ono vrijeme: ¹odredi Gospodin drugih sedamdesetdvojicu učenika i posla ih po dva pred sobom u svaki grad i u svako mjesto kamo je kanio doći. ²Govorio im je: »Žetva je velika, ali radnika malo. Molite dakle gospodara žetve da radnike pošalje u žetvu svoju. ³Idite! Evo, šaljem vas kao janjce među vukove. ⁴Ne nosite sa sobom ni kese, ni torbe, ni obuće. I nikoga putem ne pozdravljajte. ⁵U koju god kuću uđete, najprije recite: ‘Mir kući ovoj!’ ⁶Bude li tko ondje prijatelj mira, počinut će na njemu mir vaš. Ako li ne, vratit će se na vas. ⁷U toj kući ostanite, jedite i pijte što se kod njih nađe. Ta vrijedan je radnik plaće svoje. Ne prelazite iz kuće u kuću. ⁸Kad u koji grad uđete pa vas prime, jedite što vam se ponudi ⁹i lječite bolesnike koji su u njemu. I kazujte im: ‘Približilo vam se kraljevstvo Božje!’«

Autor Lukina Evandelja piše konkretnoj Crkvi, kojoj želi do u pojedinosti približiti Isusa i njegov nauk. Postoji konsenzus autora da je Lukino Evandelje nastalo nakon razorenja Jeruzalema, jer on na taj događaj gleda kao na prošlost. Naš se tekst nalazi u odsjeku u kojem je Isus na putu prema Jeruzalemu, a već na samom početku imamo navedeni odsjek koji govori o poslanju sedamdesetdvojice učenika. Isusovim učenicima neće biti lako ako ga zdušno želete slijediti, jer će nailaziti na mnoge poteškoće, ali mutatis mutandis ni Učitelju nije bilo lako, a znamo svi kako je On završio.

Luka načelno govori o dva načina kako Isus poziva svoje učenike.⁷⁵⁶ On točno navodi imena Dvanaestorice (Lk 5,7-28), a u našem slučaju imamo samo broj učenika i ništa drugo. I polje djelovanja je drugačije. Dvanaestorica su poslana Izraelu, a sedamdesetdvojica poganskim, odnosno drugim narodima. Radi se o vremenu mlade Crkve, koju je Luka i sam doživio i u kojoj i sam djeluje. Oni nisu poslani Isusu pripraviti put, njihova je zadaća točno definirana: poslani su od Gos-

⁷⁵⁵ Prethodna izdanja iz 1885. 1919., 1932. imala su tekst Mt 24,42-47: *Bdijte dakle jer ne znate u koji dan Gospodin vaš dolazi... Novi je odlomak svakako prikladniji.*

⁷⁵⁶ Usp. F. BOVON, *Das Evangelium nach Lukas. 2. Teilband (Lk 9,51-14,35)*, Benziger Verlag, Zürich-Einsiedeln-Köln, Neukrichener Verlag, Neukirchen-Vluyn, 1996., str. 42.-64.

podina, i to treba naglasiti. Poslanje je teško i povezano s patnjom. Tako možemo shvatiti izraz »ovce među vukove«. Nisu to vremena o kojima govori Izaija, u kojima će drugovati vuk i janje (Iz 65,25), nego stvarnost obilježena neprijateljstvom prema Isusovim učenicima. Glede opreme, učenici se ne moraju opterećivati što će ponijeti. Ne treba im kesa (za novac), ni torba u kojoj su putnici nosili hranu potrebnu na putovanju, niti rezerva odjeće/obuće. Sve je to zapravo već prepostavljeno. Njihova je oprema, ali i njihov zadatak, drugačije naravi. Oni nose mir. Nalog da nikoga ne pozdravljuju može značiti, zbog orijentalnog mentaliteta, ne gubiti vrijeme na nepotrebno.⁷⁵⁷ Oni imaju točno definiranu zadaću: poželjeti mir, liječiti bolesnike, propovijedati skori nastup kraljevstva Božjega. Zauzvrat, bit će primljeni od onih ljudi koji taj mir budu htjeli primiti, a njihovi će se domaćini isto tako brinuti za tjelesno dobro misionara. Luka naglašava kako je polje rada veoma veliko, a radnika nema dovoljno. Ne trebaju se plašiti ako ih netko ne primi. Krenut će dalje dok ne nađu prijatelje mira. U nastavku teksta nalazimo uputstva za slučaj da budu potpuno odbačeni. Treba »otresti prašinu« s obuće i ići dalje. Ljudi mira će ih prihvatići, i to je za njih dovoljno, a na druge se ne treba previše obazirati.

Ovo evanđelje govori o misijskom poslanju Crkve, a svakako se u velikoj mjeri može primijeniti na misionarsko djelovanje Svetе Braće. Oni su, naime, uz svoje ljudske sposobnosti (biblijski govoreći, svoje karizme), prvenstveno ponijeli silnu ljubav prema Bogu koji ih je poslao i prema narodima kojima su bili poslati. Kao takvi, velik su primjer apostolskog rada, samoprijegora i istinske ljubavi prema jednoj i jedinstvenoj Kristovoj Crkvi. Svojim životima obilježili su svoje razdoblje, a i danas su poveznica Istoka i Zapada. Evandeoski žar, ili ljubav prema Učitelju koja ih je ispunila, učinila je od njih, jednostavnih slugu Božjih, velikane.

⁷⁵⁷ U ono vrijeme »pozdraviti nekoga« na putu značilo je zapravo zadržati se s njim u duljem razgovoru.

SVETI AGRIPIN I SEKUNDO

19. srpnja

I. POVIJESNI PODACI I ŠTOVANJE

Agripin i Sekundo po prvi su puta uvršteni u VM 1990, a VČ 1995 sažeto uz njih spominje i druge:

Agripin, Sekundo, Maksim, Marcijal i Fortunat, mučeni u Sirmiju vjerojatno 304. god. Za njih svjedoče Sirijski i Jeronimov martirologij.⁷⁵⁸

VČ 1995, osim toga, donosi samo himan za Jutarnju i dvije molitve (na izbor).⁷⁵⁹

Jeronimov martirologij za dan 15. srpnja spominje sve navedene svece:

In Syrmiiis natalis sanctorum Agrippini, Secundi, Maximi, Fortunati, Martialis.⁷⁶⁰

U Sirmiju rođendan svetih Agripina, Sekunda, Maksima, Fortunata i Marcijala.

Sirijski martirologij za dan 20. srpnja spominje samo Sekunda iz Sirmija.⁷⁶¹

Zbog provale barbara, moći mnogih srijemskih mučenika prenesene su u druga kršćanska središta,⁷⁶² pa su se onda ti mučenici počeli slaviti kao mučenici onih mjesto kamo su im moći bile prenesene. Kasnija su povjesna istraživanja dokazala pravo podrijetlo tih mučenika.⁷⁶³

Od ovih navedenih mučenika, sveti se Fortunat (uz sv. Hermogena) u PM 1885 slavio 26. kolovoza, a u PM 1919 i MP 1932 na dan 23. kolovoza.⁷⁶⁴ U oba se slučaja za Hermogena i Fortunata ne donosi ništa vlastitoga, nego se upućuje na misu *Sapientiam* iz Zajedničkog slavlja više mučenika. Zanimljivo je da smo u FM

⁷⁵⁸ VČ 1995, str. 34. Valja ovdje spomenuti da je himan za Jutarnju napisao Mitar Dragutinac. Usp. M. DRAGUTINAC, *S Kristom na križu...*, str. 82.

⁷⁵⁹ VČ 1995, str. 34.-35.

⁷⁶⁰ Jer, str. 481B.

⁷⁶¹ Sir, str. 41. Za isti ga datum navodi i H. DELEHAYE, *Les origines...*, str. 256.

⁷⁶² Npr. sv. Dimitrija u Solunu, sv. Anastazije u Rimu, sv. Hermogena i Fortunata u Akvileju.

⁷⁶³ Usp. M. DRAGUTINAC (nepotpisano), *Naši sirmijski mučenici. Sv. Hermogen i Fortunat*, u: VDB 11(1949.), str. 104.-105, ovdje 104.; S. RITIG, *Martirologij srijemsko-panonske metropolije*, u: BS 2(1911.), str. 359.-360.

⁷⁶⁴ PM 1885, str. 14; PM 1919, str. 10; MP 1932, str. 34.-36.

1745 pronašli vlastite molitve za Hermogena i Fortunata za dan 12. srpnja, s tim da se napominje kako se ovaj spomen slavi u Veneciji i Akvileji. Prema ovom misalu, dakle, oni bi bili akvilejski mučenici. Ovaj misal donosi i sve tri vlastite molitve, a za ostalo upućuje na misu *Intret in conspectu tuo*.⁷⁶⁵ Kao što se vidi, o ovim mučenicima nije zapisano ništa osim njihovih imena i mjesta mučeništva. Šteta je da se u VM 1990 ne navode i imena Maksima, Marcijala i Fortunata, tim više što je Fortunat bio prisutan u starijim vlastitim misalima, a i stoga što se spominju u VČ 1995.

II. MOLITVE

1. Spomen Hermagore/Hermogena i Fortunata u Franjevačkom misalu

a) ZBORNA

Deus, qui nos hodierna die beatorum martyrum tuorum Hermagorae et Fortunati, multiplicis facis celebritate gaudere: tribue, quae sumus, eorum nos semper piis defensionibus muniri et oratione adiuvari.⁷⁶⁶

Bože, ti nam na današnji dan daješ da se veselimo mnogostrukog slavlju tvojih mučenika Hermagore i Fortunata. Podaj nam, molimo te, da nas pobožno štite i molitvom pomažu.⁷⁶⁷

Ova je molitva stereotipna. Vjernici radosno slave spomen svetih mučenika i mole za njihovu zaštitu i zagovor. I ovdje je pomalo dvojben izričaj da bi nas sveci mogli štititi. Bog je jedini koji daje kreplost i milost, a od svetaca možemo očekivati zagovor i primjer.

b) DAROVNA

Munera humilitatis nostrae, quae pro sanctorum tuorum Hermagorae et Fortunati gloria passione et sollemnitate offerimus, quae sumus clementiam tuam respicere dignare et ipsorum intercessione tam ad profectum vitae, quam animae salutaria nobis constituta miseratione prove-nire concede.⁷⁶⁸

⁷⁶⁵ FM 1745, str. LXXXII.-LXXXIII.

⁷⁶⁶ MF 1745, str. LXXXII. Ovo je vlastita molitva za ove mučenike. Nema je u prethodnom Rimskom misalu.

⁷⁶⁷ Naš prijevod.

⁷⁶⁸ MF 1745, str. LXXXII.-LXXXIII. Ovo je vlastita molitva za ove mučenike. Nema je u prethodnom Rimskom misalu.

Naše ponizne darove koje ti prinosimo o slavnoj muci i svetkovini tvojih svetih Hermagore i Fortunata, molimo, milostivo primi i podaj nam, po svom smilovanju i njihovim zagovorom, i napredak života i zdravlje duše.⁷⁶⁹

Izraz *gloriosa passione* podsjeća na Kristovu muku. Mučenička smrt svetaca ima vrijednost samo ukoliko je sjedinjena s Kristovom mukom, što je ovdje očito, jer se spomen njihove muke čini u Kristovoj euharistijskoj žrtvi. Prozbeni dio nagašava dvostruko djelovanje euharistijske žrtve: ona daje napredak života (tjelesni vid) i zdravlje duše (duhovni vid).

c) POPRIČESNA

Sumentes, Domine, coelestis dona mysterii, quae sumus, ut sanctorum martyrum tuorum Hermagorae et Fortunati adiuvemur meritis, quorum solemnitatem celebamus.⁷⁷⁰

Primili smo, Gospodine, darove nebeskih otajstava. Molimo te da nam pomognu zasluge tvojih svetih mučenika Hermagore i Fortunata, čiju svetkovinu slavimo.⁷⁷¹

I ova je molitva stereotipna. Osnaženi euharistijskim darovima, vjernici mole da ih također potpomognu zasluge mučenika čiju svetkovinu slave.

2. Današnji Vlastiti misal

U današnjem Vlastitom misalu za spomen Sv. Agripina i Sekunda (i ostalih) misne su molitve - zborna (dvije molitve), darovna i popričesna - preuzete iz zajedničkog slavlja važećeg Misala: 4. *Za više mučenika izvan vazmenog vremena*. Jednako se tako upućuje na čitanja iz Zajedničkog slavlja mučenika.

A) ZBORNE

(1) Prva

Deus, qui nos annua sanctorum Agrippini et Secundi festivitate laetificas, concede propitius, ut, quorum natalicia colimus, virtutem quoque passio-
nis imitemur.⁷⁷²

⁷⁶⁹ Naš prijevod.

⁷⁷⁰ MF 1745, str. LXXXIII. Ovo je vlastita molitva za ove mučenike. Nema je u prethodnom Rimskom misalu.

⁷⁷¹ Naš prijevod.

⁷⁷² MR 1975, str. 681; MR 2002, str. 913; R 1990, str. 32. Izvori: Brulyants 400 i GrH 636 (za spomen Sv. Cirijaka).

Bože, ti nas veseliš blagdanom svetih mučenika Agripina i Sekunda. Dok im slavimo rođendan za nebo, daj da naslijedujemo njihovo junaštvo.⁷⁷³

Prozbeni dio može zvučati smjelo: vjernici mole da im Bog dade da nasljeđuju krepot (snagu, junaštvo) mučeništva svetaca. Međutim, ovdje je naglasak na kreposti, a ne na mučeništvu. Kršćanin s pravom moli za snagu ustrajnosti, a hoće li to biti povezano s mučeništvom, ovisi o pozivu koji Bog svakom ponaosob upućuje.

(2) Druga

Deus, qui sanctis Agrippino et Secundo ad hanc gloriam veniendi copiosam munus gratiae contulisti, da famulis tuis, martyrum intercedentibus meritis, veniam peccatorum, et concede, ut ab omnibus adversitatibus liberentur.⁷⁷⁴

Bože, ti si blaženog Agripina i Sekunda obdario mučeničkom slavom. Po njihovim zaslugama, oprosti nam grijeha i oslobodi nas svih neprilika.⁷⁷⁵

Anamneza donosi sjajnu definiciju mučeništva. Ono se ovdje smatra velikom slavom do koje sveti dolaze zahvaljujući obilnoj Božjoj milosti. To je čisti Božji dar s kojim onda čovjek surađuje.

b) DAROVNA

Hostias tibi, Domine, pro commemoratione beatorum Agrippini et Secundi offerimus, suppliciter deprecantes, ut, sicut illis praebuisti sacrae fidei claritatem, sic nobis indulgentiam largiaris et pacem.⁷⁷⁶

Gospodine, prinosimo ti ovu žrtvu o spomandanu blaženih Agripina i Sekunda. Njima si dao najvišu slavu⁷⁷⁷ kršćanske vjere. Daj nam oproštenje i mir.⁷⁷⁸

⁷⁷³ VM 1990, str. 92; RM 1980, str. 612. Prijevod nije precizan. Izraz *virtutem passionis* RM 1973 bolje prevodi: *mučeničko junaštvo*.

⁷⁷⁴ MR 1975, str. 681; MR 2002, str. 913; R 1990, str. 32. Izvori: Bruylants 442 i GrH 619: *Deus qui sanctis tuis abdon et sennen, ad hanc gloriam veniendi copiosum munus gratiae contulisti, da famulis tuis suorum veniam peccatorum, ut sanctorum tuorum intercedentibus meritis, ab omnibus mereamur adversitatibus liberari.*

⁷⁷⁵ VM 1990, str. 92; RM 1980, str. 612. Anamneza je u prijevodu skraćena. Bog je svetima dao obilan dar milosti da stignu do ovakve slave (mučeništva). Točniji prijevod bi bio: *Bože, ti si svetima Agripinu i Sekundu podario obilan dar svoje milosti da dospiju do ovakve slave. Daj svojim slugama, po zaslugama i zagovorom mučenika, oprost grijeha i oslobodi nas od svih neprilika.*

⁷⁷⁶ MR 1975, str. 681; MR 2002, str. 913; R 1990, str. 32. Izvor: GrP 70 (za spomen Sv. Feliksa). Usp još: GeV 808 i Bruylants 626a.

⁷⁷⁷ U crkvenoj latinštinji *claritas* se prevodi i riječju *slava*, iako joj je prvo značenje *svjetlost, jasnoća*.

⁷⁷⁸ VM 1990, str. 93; RM 1980, str. 612.

Vjera se prikazuje kao jasnoća i slava. Ona, po sebi, donosi i oproštenje grijeha i duboki mir, koji samo od Boga dolazi.

c) POPRIČESNA

Concede nobis, Domine, per haec sacramenta caelestia, gratiam in beatorum martyrum Agrippini et Secundi celebritate multiplicem, ut de tanti agone certaminis discamus et firma solidari patientia, et pia exultare victoria.⁷⁷⁹

Gospodine, o slavlju svetih mučenika Agripina i Sekunda primili smo nebeska otajstva. Daj da nas nauče izdržljivosti u trpljenju i svetoj radoći pobjede.⁷⁸⁰

Ovaj je prijevod površan i necjelovit, pa donosimo verziju iz RM 1973 koja je puno točnija i bolja:

Gospodine, o svetkovini svetih mučenika Agripina i Sekunda primili smo sveta otajstva. Nek nam ova pričest udijeli tvoju mnogovrsnu milost da se od njihove mučeničke borbe učimo strpljivosti i postojanosti te se jednom uzradujemo s pobjedničke radosti.⁷⁸¹

Mnogovrsna je Božja milost (*gratiam multiplicem*). Za neke je to upravo milost mučeništva, a za sve nas snaga da izdržimo u nevoljama, da bismo tako do spjeli do konačne pobjede – nebeske proslave zajedno sa svima svetima.

III. ČITANJA

VM 1990 za ovaj spomendan upućuje na Zajedničko slavlje mučenika. Mi predlažemo čitanja kako slijedi.

1. Prvo čitanje (Rim 8,31b-39)

³¹Ako je Bog za nas, tko će protiv nas? ³²Ta on ni svojega Sina nije poštudio, nego ga je za sve nas predao! Kako nam onda s njime neće sve darovati? ³³Tko će optužiti izabranike Božje? Bog opravdava! ³⁴Tko će osuditi? Krist Isus umrije, štoviše i uskrsnu, on je i zdesna Bogu - on se baš zauzima za nas! ³⁵Tko će nas rastaviti od ljubavi Kristove? Nevolja? Tjeskoba? Progonstvo? Glad? Golotinja? Pogibao? Mač? ³⁶Kao što je

⁷⁷⁹ MR 1975, str. 682; MR 2002, str. 914; R 1990, str. 32. Izvor: Ve 743 (za spomen Sv. Lovre).

⁷⁸⁰ VM 1990, str. 93; RM 1980, str. 612.

⁷⁸¹ RM 1973. str. 155*.

pisano: *Poradi tebe ubijaju nas dan za danom i mi smo im ko ovce za klanje.*³⁷ U svemu tome nadmoćno pobjeđujemo po onome koji nas uzljubi.

³⁸Uvjeren sam doista: ni smrt ni život, ni anđeli ni vlasti, ni sadašnjost ni budućnost, ni sile,³⁹ni dubina ni visina, ni ikoji drugi stvor neće nas moći rastaviti od ljubavi Božje u Kristu Isusu, Gospodinu našem.

Za Agripina i Sekunda nemamo podrobnijih podataka osim da su bili mučenici. Kako razumjeti kršćanske mučenike? Kakva je to snaga u njima koja ih čini postojanima? Vjerujemo da odgovor leži u navedenom odlomku iz Poslanice Rimljana: ljubav Boga prema čovjeku i čovjeka prema Bogu. Samo iz ljubavi i po ljubavi čovjek može žrtvovati sama sebe. Upravo je to osnovni sadržaj kršćanskog mučeništva. Ne radi se o nekoj tehnički podnošenja muka, niti o pukoj želji pokazati se jačim od mučitelja. Mučenik ljubi Boga iznad svega i zato ga ništa ne može rastaviti od ljubavi Kristove. Mučenici su stalani dokaz da je to moguće.

U svom komentaru⁷⁸² Poslanice Rimljana, Ulrich Wilckens navedenom ulomku daje podnaslov »Pobjednička pjesma kršćana«. Radi se o spasenju koje je ostvareno po Isusu, Sinu Božjem. Scenarij je gotovo nalik sudnici. S jedne strane izabranici Božji, a s druge pak oni koji ih optužuju, ili žele optužiti. Prednost je otkupljenih što je Bog na njihovoj strani. U retku 32 imamo aluziju na tekst Post 22,16: *Kunem se samim sobom, izjavljuje Jahve: Kad si to učinio i nisi mi uskratio svog jedinca sina...* Radi se o Abrahamu, koji je nakon silnih nutarnjih borbi ipak odlučio žrtvovati svoga sina Izaka. Slično je postupio i nebeski Otac, koji nije poštudio svoga Sina, nego ga je dao kao žrtvu za naše grijeha. U retku 33 je pitanje tužitelja. Očito je to ponovo aluzija na starozavjetni tekst Zah 3,1: *Potom mi pokaza Jošuu, velikog svećenika, koji stajaše pred anđelom Jahvinim, i Satana, koji mu stajaše zdesna da ga tuži.* U ovom je tekstu Satan tužitelj. Izabranici su Božji na crti Sluge Božjega iz Deuteroizajme (Iz 50,8): *Blizu je onaj koji mi pravo daje. Tko će se pravdati sa mnom? Izidimo zajedno! Tko je protivnik moj u parnici? Nek' mi se približi!* Sluga Božji zna da neće biti napušten i ostavljen iako vanjske okolnosti izgledaju potpuno drugačije te iako se čini da druga strana trenutno nadvladava. Naime, nema nikoga tko bi mogao Božje izabranike osuditi. Za njih se već prije pobrinuo Isus. Tako nema nikoga tko bi nas, kršćane, mogao post Christum crucifixum još optužiti.⁷⁸³ Kristova je smrt zapravo sve riješila u korist izabranika Božjih. U retku 35 Pavao nabraja sve moguće nevolje kroz koje je do sada prošao: tjeskoba, progonstvo, glad, golotinja, pogibao, mač. On ovdje ne govori samo o sebi osobno, nego načelno o kršćanima, o onima koji su u Krista povjerovali, ali se poziva i na vlastita iskustva. (Usp. 1 Kor 15,31: *Dan za danom umirem, tako mi slave vaše,*

⁷⁸² U. WILCKENS, *Der Brief an die Römer. 2 Teilband Röm 6-11*, Benziger Verlag, Düsseldorf-Zürich, Neukirchener Verlag, Neukirchener Verlag-Vluyn, 2003.⁴, str. 171.

⁷⁸³ ISTI, str. 174.

braćo, koju imam u Kristu Isusu, Gospodinu našem! Ili 2 Kor 4,10-11: Uvijek umiranje Isusovo u tijelu pronosimo da se i život Isusov u tijelu našem očituje. Doista, mi se živi uvijek na smrt predajemo poradi Isusa da se i život Isusov očituje u našem smrtnom tijelu.) U retku 36 imamo u pozadini starozavjetni tekst iz Ps 44,23: *Ali zbog tebe ubijaju nas dan za danom, i mi smo im k'o ovce za klanje.* Kršćani, dakle, pate zajedno s Kristom, kako bi bili zajedničari njegove slave, od koje ih nitko neće moći razdvojiti. Pobjedujemo (nadmoćno) po onome koji nas uzljubi. U Kristu nam je sve moguće, tako da nas nitko neće moći rastaviti od Kristove ljubavi. (Slično 1 Kor 3,22: *Bio Pavao, ili Apolon, ili Kefa, bio svijet, ili život, ili smrt, ili sadašnje, ili buduće: sve je vaše.*) Tako Božja ljubav, odnosno Krist, postaje teološki *topos*, mjesto u kojem se kršćanin nalazi.

2. Evandelje Lk 9,23-26

U ono vrijeme reče Isus: ²³»Hoće li tko za mnom, neka se odrekne samoga sebe, neka danomice uzima križ svoj i neka ide za mnom. ²⁴Tko hoće život svoj spasiti, izgubit će ga; a tko izgubi život svoj poradi mene, taj će ga spasiti. ²⁵Ta što koristi čovjeku ako sav svijet zadobije, a sebe samoga izgubi ili sebi naudi? ²⁶Doista, tko se zastidi mene i mojih riječi, toga će se i Sin Čovječji stidjeti kada dođe u slavi svojoj i Očevoj i svetih anđela.«

Ovaj odlomak pokazuje osnovnu značenje i osnovnu vrijednost kršćanskog mučeništva. Agripin i Sekundo su pokazali da po Isusovoj riječi čovjek stvarno može izgubiti svoj život da bi ga onda u potpunosti zadobio. Čovjek, po sebi, ne može spasiti svoj život. On ga u potpunosti zadobiva samo ako ga posvema preda (Krista radi) u Božje ruke.

Ovo je Isusov četvrti govor, koji dolazi nakon »nastupne besjede« (Lk 6,20-49), nakon niza usporedbi (Lk 8, 4-21) te pravila koja Isus daje misionarima (Lk 9,3-5).⁷⁸⁴

Svim je ovim govorima, besjedama, zajedničko da se pretpostavlja osobni odnos prema Isusu. Svatko tko sluša Isusove riječi, govor, nauk, istovremeno je osoba koja je na Isusa navezana. Ako se netko Isusa zastidi, ovo će imati posljedice za sudbinu istoga u kraljevstvu nebeskom. Iz rečenoga slijedi da nasljeđovanje Isusa obvezno uključuje i element muke. Križ, sredstvo kazne u starom svijetu, stoji ovdje kao oznaka za taj zajednički put, za zajedničku sudbinu. Glede teksta, Luka se drži Markova predloška i povremeno ga malo proširuje.

⁷⁸⁴ Usp. F. BOVON, *Das Evangelium nach Lukas 1. Teilband Lk 1,1-9,50*, Benziger Verlag, Zürich-Braunschweig, Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn, 1989., str. 486.-487.

Vjera u Isusa nije samo nekakva teorija ili prazna priča, nego osobni susret s Isusom. Ta vjera zahtijeva da se čovjek danomice trudi slijediti Isusa. Kršćaninova je egzistencija hod s Isusom, koji ga uvijek prati, ali u isto vrijeme i vodi. Ovdje se radi o *habitusu*. Kršćanin se treba odreći svoje vlastite volje, a prihvati ono što Isus traži, zahtijeva; odložiti svoju vlastitu masku, fasadu, i slijediti Krista, vođu i učitelja. Najbolji je primjer takva držanja i ponašanja carinik iz teksta Lk 18,13: *A carinik, stojeći izdaleka, ne usudi se ni očiju podignuti k nebu, nego se udaraše u prsa govoreći: ‘Bože, milostiv budi meni grešniku!’* Vjernost u nasljedovanju ukazuje na muku i smrt, ili kako to autor Djela apostolskih kaže: *Učvršćivali su duše učenika bodreći ih da ustraju u vjeri jer da nam je kroz mnoge nevolje uči u kraljevstvo Božje* (Dj 14,22). Tko prihvati zahtjevnost kraljevstva Božjega, treba računati s nevoljama koje su s njim povezane i koje treba prebroditi. Isus ne zahtijeva nekakvu apstraktну patnju, muku, već upozorava na to da ljubav prema Bogu, kao i ona prema bližnjemu, zahtijeva visok stupanj osobnog zauzimanja (Lk 10,27-28): *Odgovori mu onaj: Ljubi Gospodina Boga svojega iz svega srca svoga, i svom dušom svojom, i svom snagom svojom, i svim umom svojim; i svoga bližnjega kao sebe samoga! Reče mu na to Isus: »Pravo si odgovorio. To čini i živjet ćeš.«*

U r. 24 imamo vrlo delikatan izraz: »život spasiti«, »život izgubiti«. Lukin Isus nigdje ne kaže da ne treba spasiti svoj život, ili da bi ga možda trebalo uništiti. Radi se o ozbilnijoj stvari: ako netko misli da će svojim sposobnostima, silama, moći spasiti svoj život, onda se zapravo varu. Takva je osoba previše egocentrična, usmjerena na sebe i misli da može sama što postići. Tipičan (negativni) primjer nalazimo u tekstu Lk 18,11-12: *Farizej se uspravan ovako u sebi molio: ‘Bože, hvala ti što nisam kao ostali ljudi: grabežljivci, nepravednici, preljubnici ili - kao ovaj carinik.’ Postim dvaput u tjednu, dajem desetinu od svega što steknem.* Naravno, potrebno je obdržavati puno toga, ali sam takav pristup, kako ga tekst donosi, jednostavno je kriv, jer se ne računa s Božjim elementom.

»Bog nam daje život, koji pripada nama ako ga darujemo drugima. Ovu čudnovatu narav ljudskog života možemo objasniti teološki, jer je Bog osobno temelj i rezultat ovog života.«⁷⁸⁵ Bog je, dakle, temelj od kojega potječemo, od kojega sve imamo i, s druge strane, rezultat, jer nas on na kraju čeka. Stoga se r. 25 može tumačiti kako je krivo misliti samo i isključivo na materijalna dobra (»sav svijet«), zaboravljujući pritom da postoji i duša o kojoj se treba brinuti. Naime, čovjek se ne može brinuti za dušu ako mu je samo ovozemaljsko na umu. Konačno, r. 26 govori o priznavanju ili nijekanju Isusa. Potrebno je imati hrabrosti da bi se čovjek priznavao kršćaninom. S druge strane, ako netko za to nema hrabrosti, ako se stidi priznati Isusa na ovom svijetu – kako će očekivati da ga Isus prizna u »slavi Očevoj«?

⁷⁸⁵ ISTI, str. 484.

SVETI ILIJA

20. srpnja

I. POVIJESNI PODACI I ŠTOVANJE

Sveti se Ilija, kao jedini svetac starozavjetnog vremena, osim u Karmelu, slavi osobito među slavenskim narodima. On ima posebnu važnost u židovstvu, a Isus veli da je Ivan Krstitelj zapravo Ilija koji ima doći (Mt 11,14). Kult svetoga Ilije vrlo se rano proširio izvan Palestine. U Bizantu je njegov kult snažno razvijen već u 5. st. za vrijeme cara Zenona. U 9. st. car Vasilije Makedonac obnavlja drevno svetište ovoga proroka *Petrion*, gdje se njegov spomen veoma svečano slavio 20. srpnja. Zapad je sporo prihvaćao kult starozavjetnih svetaca, tako da spomen svetoga Ilije ulazi u zapadne martirologije tek u 15. st., iako se štovanje svetoga Ilije bilježi u Galiji već u 6. st. (Auxerre). Gotovo se sa sigurnošću može reći da su kult sv. Ilije među Slavene donijeli Ćiril i Metod, o čemu svjedoči Klement ohridski u *Pohvali Iliju proroku*. Iz Makedonije se štovanje sv. Ilije proširilo i na Bosnu, kao i u druge dijelove Hrvatske. Upravo ovaj svetac postaje zaštitnik bosanske Crkve i kraljevstva⁷⁸⁶ (i danas je zaštitnik crkvene pokrajine Bosne i Hercegovine), pa je onda razumljivo da je postao zaštitnikom donedavne Bosanske, odnosno Đakovačke biskupije. Naš Časoslov ovako sažima čašćenje ovoga velikana:

Prorok Ilija je glavni zaštitnik Đakovačke ili Bosanske biskupije te crkvene pokrajine Bosne-Hercegovine. U Svetom pismu pojavljuje se Ilija kao čovjek Božji, koji uvijek hodi u Božjoj prisutnosti te za štovanje jedinoga pravoga Boga vojuje gorljivom revnošću. Na brdu Karmelu branio je Božja prava u svečanoj javnoj raspravi, a potom je na brdu Horebu bio obdaren unutarnjim iskustvom Boga Živoga. Po uzoru na tradicionalno mnoštvo, prvi pustinjaci 12. stoljeća, koji su na čast Djevice

⁷⁸⁶ Proglašen je zaštitnikom Bosne 1752. Usp. M. A. PANTELIĆ, Glagoljski brevijar popa Mavra (1460.), u: M. A. PANTELIĆ, *Hrvatsko glagoljsko srednjovjekovlje...*, str. 530.-576, ovdje: 551.-552. Za isti članak usp. *Slovo* 15-16 (1965.) 96-149. Usp. također: M. MARIĆ, Slavljenje svetkovine sv. Ilike Proroka zaštitnika Bosne, u: J. ČIKEŠ (ur.), *Muka kao nepresušno nadahnucé kulture. Pasionska baština Bosne i Hercegovine. Zbornik radova VI. međunarodnog znanstvenog simpozija, Zagreb – Sarajevo, 2008*, Pasionska baština, Zagreb, 2010., str. 326.-338, ovdje 336. Njegovo je štovanje zabilježeno i u našoj glagoljskoj tradiciji kao npr. u već spomenutom Glagoljskom brevijaru popa Mavra, zatim u II. novljanskom brevijaru iz 1495. Usp. M. A. PANTELIĆ, Kalendar II. novljanskog brevijara iz 1495., u: M. A. PANTELIĆ, *Hrvatsko glagoljsko srednjovjekovlje...*, str. 640.-685, ovdje: str. 653. Za isti članak usp. *Slovo* 29 (1979.) 31.-82. Nalazimo ga i u Hrvojevu misalu s početka 15. st. Usp. M. A. PANTELIĆ, Iluminacije Hrvojeva misala, u: M. A. PANTELIĆ, *Hrvatsko glagoljsko srednjovjekovlje...*, str. 247.-312, ovdje: str. 286. Za isti članak usp. *Slovo* 20 (1980.) 39.-96.

Marije obnovili monaški život na brdu Karmelu, obratili su se Ilijii, tom velikom proroku, te su ga, uz Bogorodicu, uzeli za uzor svoga zajedničkog života.⁷⁸⁷

Osim ovoga, VČ 1995 za svetog Iliju donosi kompletну službu časova: 1. i 2. Večernju, Pozivnik, Službu čitanja, Srednji čas.⁷⁸⁸

U Rimskom martyrologiju se spomen sv. Ilike donosi tek u posljednjem izdanju iz 2004., i to za dan 20. srpnja:

Commemoratio sancti Eliae Thesbitae, qui propheta Domini in diebus Achab et Acaciae, regum Izrael, Dei unici iura vindicavit adversus infidelem populum tali animi robore, ut non modo Ioannem Baptistam, sed etiam Christum praefiguraret; oracula scripta non reliquit, sed eius memoria fideliter servatur, praesertim in monte Carmelo.⁷⁸⁹

Spomen svetoga Ilike Tišbijca koji se kao Gospodnji prorok u vrijeme Ahaba i Ahazje, izraelskih kraljeva, takvim žarom duha borio za prava jedinoga Boga protiv nevjernog naroda, da je slika ne samo Ivana Krstitelja, nego i samog Krista. Nije ostavio pisanih govora, ali se njegov spomen vjerno čuva, osobito na brdu Karmelu.⁷⁹⁰

1. Biblijski lik Ilike proroka

Ilija Tišbijac iz Gileada je prorok ne-pisac, a djelovao je u vrijeme kralja Ahaba u osmom pretkršćanskom stoljeću.⁷⁹¹ U to vrijeme u Izraelu vladaju kraljevi Ahab, Ahazja i Joram, a u Južnom kraljevstvu Jošafat i Joram. On osobno nije ništa pisao, ali se o njemu govori u Knjigama o kraljevima (1 Kr 17,1-19,21; 21,17-29; 2 Kr 1,3-2,12).⁷⁹² Spominju ga i Knjiga Sirahova 48,10-12 te Mal 3,23. Više se puta spominje i u Novom zavjetu. Kako mu samo ime govori (Elijahu = Moj Bog je Jahve), bio je protagonist jahvizma u Izraelu, Sjevernom kraljevstvu. Biblijske pripovijesti, naime, govore o tome da je sjevernoizraelski kralj Ahab oženio feničku princezu Izebelu, koja u Izrael donosi vlastitu vjeru, vlastite bogove, a ona sama štuje Baala feničkoga. Zbog idolatrije, cijela je zemlja kažnjena sušom. Dolazi do susreta, duela na brdu Karmelu, gdje Ilija zaziva svoga

⁷⁸⁷ VČ 1995., str. 36.

⁷⁸⁸ Usp. VČ 1995, str. 36.-55.

⁷⁸⁹ MR 2004, str. 401.

⁷⁹⁰ Naš prijevod.

⁷⁹¹ Usp. B. LUJIĆ, *Starozavjetni proroci. II. preradeno i prošireno izdanje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2010., str. 51.-92.

⁷⁹² Usp. Z. LEVAČIĆ-VIDOVIĆ, *Biblijski leksikon i rođoslovija*, Elohim-lektura, Čakovec, 2006., str. 371. Usp. H. HAAG, *Nav. dj.*, str. 118.-119.

Boga, Jahvu, a Izebelini službenici, proroci, zazivaju Baala feničkoga. Gospodin je učinio čudo i zapalio Ilijinu žrtvu, nakon čega su Ilijini sljedbenici pobili sve Baalove proroke. Poslije ovoga Ilija bježi na jug, sve do Božje gore, Horeba. Nahranjen tamo od gavrana koji mu je spasio život, te nakon što je doživio teofaniju, on odlazi u dolinu Jordana i nastavlja djelovanje, borbu za jahvizam. Ilija je postao je vrlo popularan, pa se uz njega vežu različite pripovijesti i čudesa. Tako je, osim što je zazvao kišu s neba, umnožio kruh i ulje udovici iz Sarfate i uskrisio joj sina. Svoju je službu predao Elizeju. Biblija ne govori da je Ilija umro naravnom smrću, nego ga je Gospodin uzeo k sebi. Govoreći o Ivanu Krstitelju, Isus ga uspoređuje s Ilijom, koji ima doći »na kraju dana«. Ilija je omiljena osoba apokaliptičke literature, a zanimljivo je primijetiti da su u tradiciji sačuvane čak tri Ilijine apokalipse.

2. Lik Ilike proroka u našoj crkvenoj i narodnoj tradiciji

Iliju slavi i zapadna i istočna Crkva, a osobito je čašćen u Slavena. Motiv njegova uzlaska na nebo u vatrenim kolima asocira na drevna vjerovanja (i danas je sv. Ilija u narodu poznat kao »Gromovnik«). Bar desetak zgoda njegova života nalazimo u kršćanskoj ikonografiji.⁷⁹³ Neke od tih zgoda imaju značaj prefiguracije (slike). Tako je Ilijino očajavanje u pustinji slika Kristove molitve na Maslinskoj gori, umnažanje brašna i ulja slika je Kristova umnažanja kruha i riba, oživljavanje udovičina sina slika je uskrsnuća Lazarova, a Ilijino uzašašće na nebo slika je Kristova uzašašća. Konačno, čudesno spaljivanje žrtve ognjem s neba slika je silaska Duha Svetoga. Ilija se u Novom zavjetu pojavljuje u događaju preobraženja i u Knjizi Otkrivenja. Utječu mu se oni koji traže zaštitu od groma. U ikonografiji se često uspoređuje s Ivanom Krstiteljem. Ilija je patron Bosne i Đakovačke (bivše Bosanske) biskupije.⁷⁹⁴

Ilija je nedvojbeno velikan i Starog i Novog zavjeta. Uz Isusa, samo se za njega i Henoka kaže da je uzašao na nebo. (Usp. Post 5,24: *Henok je hodio s Bogom, potom iščeznu; Bog ga uze.*) I u današnjoj židovskoj tradiciji ovaj je prorok osobito važan. Tako se za pashalne večere na stol postavlja dodatna čaša s vinom za Iliju, jer će on najaviti buduće (konačno) spasenje,⁷⁹⁵ prema Mal 3,23: *Evo, poslat ću vam proroka Iliju prije nego dođe Dan Jahvin, dan velik i strašan.*

⁷⁹³ Ilija u pustinji, umnažanje kruha udovici iz Serfate, uskrišavanje sina udovice iz Serfate, žrtvovanje na Karmelu, suša koja traje tri i po godine, Ilija moli od Boga smrt, pozivanje Elizeja, razdvajanje voda Jordana, proricanje smrti kralju Ahabu, uzlazak u nebo.

⁷⁹⁴ Usp. B. FUČIĆ, *Ilija*, u: LILS, str. 259.-261.

⁷⁹⁵ Usp. K. DA-DON, *Židovstvo. Život, teologija i filozofija.*, Profil, Zagreb, 2004., str. 180.

Međutim, zacijelo je još jedan dodatni razlog zašto se ovaj prorok osobito časti u Slavena. Naime, slavenska mitologija poznaje boga Peruna koji gromom ubija Velesa, zmiju, đavla, pa je u narodnoj svijesti Perun lako nadomješten Ilijom gromovnikom, koji je munjom spalio dar na žrtveniku.⁷⁹⁶ Prema istoj slavenskoj mitologiji, četvrtak je bio dan boga Peruna, Gromovnika. Puk je tako sve do 19. st. slavio četvrtak kao neradni dan.⁷⁹⁷ Takav je običaj zabilježen i u župnim vizitacijama u našim krajevima. Tako npr. prigodom vizitacije župe Harkanovci i Petrijeveci iz 1754. stoji:

Nadalje je primijećeno da slave četvrtak svakoga tjedna, počevši od Velikoga petka sve do blagdana Sv. Jakova ili, točnije, početka žetve te se ustežu od radova iz neke pobožnosti zbog očuvanja usjeva od tuče. Koliko god je moguće, treba narod odučiti od takva svetkovanja razboritim i uvjerljivim motivima, budući da slavljenje takva dana nema nikakav temelj u uporabi Crkve, već se čini da odiše nekom vrstom praznovjerja kod priprostog naroda.⁷⁹⁸

II. MOLITVE

Najstariju misu u čast sv. Ilike pronašli smo u dodatku FM 1792 za dan 20. srpnja, i to s naznakom *Die 20 Iulii pro regno Bosniae Missa in festo S. Eliae Prophetae*, s oktavom.⁷⁹⁹ Ilija je proglašen zaštitnikom Bosne 1752.,⁸⁰⁰ a misa u njegovu čast odobrena 26. kolovoza 1761.:

Die XX iulii in festo s. Eliae Prophetae patroni principalis regni Bosniae, et Diaecesis Bosniensis, seu Diakovariensis. Duplex primae clasis cum octava. Ex concessione s. Congregationis 26. augusti 1761. pro clero eiusdem Regni et Diaecesis.⁸⁰¹

⁷⁹⁶ Usp. V. BELAJ, *Hod kroz godinu. Pokušaj rekonstrukcije prahrvatskog mitskog svjetonazora*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2007., str. 90.-96; 118.

⁷⁹⁷ Tako u polapskom jeziku *peräunedan* – Perunov dan znači četvrtak. Usp. V. BELAJ, *Nav. dj.*, str. 76.

⁷⁹⁸ *Kanonske vizitacije. Knjiga III. Valpovačko-miholjačko područje* (prepisao, preveo i přiredio S. SRŠAN), Državni arhiv u Osijeku, Biskupija đakovačka i srijemska, Osijek, 2005., str. 91.-97.

⁷⁹⁹ Usp. FM 1792, Appendix, str. 5-6. Za komentar ove mise usp. M. MARIĆ, *Slavljenje sv. Ilike, proroka zaštitnika, u: J. ČIKEŠ (uredio), Muka kao nepresušno nadahnucé kulture. Zbornik radova VI. međunarodnog znanstvenog simpozija, Zagreb-Sarajevo, 2008.*, Zagreb, 2010., str. 326.-338, ovdje 335.-336.

⁸⁰⁰ Usp. M. MARIĆ, *Nav. dj.*, str. 336.

⁸⁰¹ OP 1807, str. 17.

Svi dosadašnji vlastiti misali⁸⁰² donose istovjetne molitve.⁸⁰³ PO 1885⁸⁰⁴, OP 1932⁸⁰⁵ i OP 1967⁸⁰⁶ donose vlastitu službu.⁸⁰⁷ Sadašnji Vlastiti misal donosi nove molitve te, kao novinu, i vlastito predslavlje. Zanimljivo je da u pripravi Vlastitih misala iz 1967. i 1968. đakovački biskup Bäuerlein traži od banjalučkog biskupa Pichlera da mu pošalje hrvatsku i latinsku verziju mise o sv. Ilijici, koja je tada bila u uporabi u Banjalučkoj biskupiji, što je banjalučki biskup i učinio. Međutim, radilo se o istim molitvama koje su se već nalazile u FM 1792 te u dotadašnjim đakovačkim vlastitim misalima iz 1885., 1919. i 1932.⁸⁰⁸ Hrvatski prijevod tih molitava iz Banjalučke biskupije nije prihvaćen, nego je načinjen novi za izdanje našeg Vlastitog misala iz 1968.

Cijela misa o sv. Ilijici koju donosi VM 1990 prethodno je bila odobrena za FM 1980⁸⁰⁹ i Karmelski misal, s tim da ovaj drugi donosi drugačiju zbornu molitvu.⁸¹⁰

A) ZBORNA

(1) Dosadašnji Vlastiti misali

Praesta, quae sumus, omnipotens Deus: ut, qui beatum Eliam Prophetam tuum igno curru elevatum esse credimus; eodem interveniente, ad caelestia sublevemur, et sanctorum tuorum consortio gaudeamus.⁸¹¹

⁸⁰² To su FM 1892, PM 1885, PM 1919, MP 1932, MP 1967 i VM 1968.

⁸⁰³ U arhivskoj gradi za MP 1967 stoji: *Missa S. Eliae Prophetae* mutata est ab aliis Yugoslaviae Dioecesibus: Vrbbosnensi etc; antiqua a Carmelitibus mutata, p. 11! Vidi: *Misae propriae dioecesis Diacovensis*, str. 33., Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965. Dokida se spomen Jeronima Emilianija prema odluci Kongregacije obreda br. 111. Usp. *Calendrium proprium dieocesi diacovensis*, str. 5, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965. Objasnjava se također da se u Časoslovu uzima odlomak iz Matejeva Evandelja, jer je tako i u Vrbbosanskoj nadbiskupiji, usp. *Officia propria dieocesis Diacovensis seu Bosniensis et Sirmiensis*, str. 26b, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965. Još J. Benković u svome nacrtu novog vlastitog misala donosi stare molitve. Usp. J. BENKOVIĆ, *Missae propriae Dioecesis Diacovensis seu Bosniensis et Sirmiensis*, Đakovo, 1972., str. 7.-8 (rukopis iz ostavštine Jakova Benkovića.)

⁸⁰⁴ PO 1885, str. 143.-158.

⁸⁰⁵ OP 1932, 3, 39.-49.

⁸⁰⁶ OP 40-56.

⁸⁰⁷ Ova se svetkovina, naravno spominje i u: *Ordo 1839*, str. 61., uz naznaku da je to zaštitnik Bosanske biskupije.

⁸⁰⁸ Usp. dopise biskupa Bäuerleina i biskupa Pichlera. u: Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965-ad. Pod istim su brojem također latinski i hrvatski tekst molitava.

⁸⁰⁹ Odobrena Dekretom kongregacije za bogoslovje br. 2318/74 od 4. prosinca 1974.

⁸¹⁰ Trenutno je u karmelskom redu u uporabi ciklostilsko izdanje Vlastitog misala bez oznake mjesta i godine izdanja; *Misal za karmelske svečanosti*. U njemu se misa o sv. Ilijici nalazi se na str. 8. Misal je inače već od sedamdesetih godina prošloga stoljeća u uporabi u karmelskim samostanima. Dobrotom J. Zečevića imali smo na raspolaganju rukopis za misu o sv. Ilijici, tako da smo ga mogli konzultirati, odnosno uspostediti s našim Vlastitim misalom.

⁸¹¹ FM 1792, OP 1807, str. 19; PM 1885, str. 11; PM 1885 Appendix str. [9.]; MPH 1906, str. 17*; PM 1919, str. 7; MP 1932, str. 28.-29; MP 1967, str. 29. Iste molitve (tj. cijelu misu) nalazimo i u franjevačkom misalu s konca 18. st: MF 1792, Appendix, str. 5 s naznakom: *Die 20 Iulii pro regno Bosniae Missa in festo S. Eliae Prophetae*.

Podaj, molimo, svemogući Bože, da mi, koji vjerujemo da je blaženi Ilija, Tvoj prorok, ognjenim kolima bio čudesno uzdignut, njegovim zagovorom budemo uzdignuti do nebeskih stvari i da se radujemo u društvu tvojih svetih.⁸¹²

Kao što je to čest slučaj u starijim misalima, u ovoj se molitvi naglašavaju čudesna vezana uz svece. U ovom se slučaju naglašava njegovo čudesno uznesenje na nebo (dok bi primjereno bilo istaknuti, na primjer, njegovu gorljivost za Božji zakon i posvemašnju privrženost svome Bogu). I prozbeni dio nastavlja u istom stilu: vjernici mole da se (sto prije) uzdignu do nebeskih stvari. Ostaje dojam da se na ovozemno gleda kao na nešto dijametralno suprotno nebeskome.

(2) Sadašnji Vlastiti misal

Omnipotens sempiternae Deus, qui beatum Eliam, prophetam tuum, ad vitam in conspectu tuo vocasti, da nobis, famulis tuis, semper tuum conspectum quaerere et tui amoris testes esse.⁸¹³

Svemogući vječni Bože, ti si blaženoga Iliju, proroka,⁸¹⁴ pozvao da živi pred tvojim licem i revnuje za twoju slavu. Daj i nama, tvojim slugama, da vazda tražimo tvoje lice i svjedočimo twoju ljubav.⁸¹⁵

Ili:

Bože, svetoga si Iliju, proroka, učinio neustrašivim navjestiteljem svoje riječi i gorljivim revniteljem svoga Zakona: daj nama, koji slavimo njegov spomendan, s vjerom primati twoju riječ i revno je ostvarivati.⁸¹⁶

Ove dvije nove molitve u anamnetskom dijelu naglašavaju Ilijinu gorljivost za Božju slavu, a u prozbenom se dijelu moli da prihvaćamo Božju riječ te je u životu ostvarujemo i za nju svjedočimo, baš kako je to činio i sveti Ilija. Očito je, dakle, da su ove nove molitve teološki bogatije od one iz prethodnih Vlastitih misala.

⁸¹² VM 1968, str. 29.

⁸¹³ R 1990, str. 11; MF 1979 (die 20 iulii).

⁸¹⁴ Karmelski rukopis ovdje, razumljivo, ima još i dodatak: *i našega oca*.

⁸¹⁵ FM 1980, str. 78; VM 1990, str. 73. R 1990, str. 11.

⁸¹⁶ VM 1990, str. 73. Zanimljivo je da u R 1990 nema ove zborne molitve, tako da, formalno govoreći, ona i nije odobrena za naš Vlastiti misal. U *Misalu za karmelske svečanosti*, str. 8 (odakle je molitva preuzeta i nešto modificirana), stoji: *Bože, svetog si Iliju, proroka, učinio neustrašivim navjestiteljem svoje riječi i gorljivim revniteljem svoga Zakona. Nama, koji slavimo njegov spomen, daj s vjerom primati twoju riječ i revno je ostvarivati*.

b) DAROVNA

(1) Dosadašnji vlastiti misali

Offerimus, tibi, Domine, hostiam laudis in honore sancti Eliae Prophetae: et sicut holocausto eius adfuisti; ita sacrificium nostrum suscipere digneris, ut per illud ad aeternam mereamur prevenire laetitiam.⁸¹⁷

Prinosimo ti, Gospodine, žrtvu hvale, u čast svetog Ilike, tvoga proroka, moleći te, kao što si svojom moći bio prisutan u njegovoј žrtvi, tako da se dostoјiš primiti i naš prinos, te po njemu zaslужimo doći u vječnu radost.⁸¹⁸

Ova molitva naglašava čudesnu božansku snagu žrtve – one Ilijine - koju je Bog čudesno spolio, i ove koju vjernici prikazuju u euharistiji. Kao što je Ilija na koncu života bio uznesen na nebo, tako i vjernici mole da po euharistijskoј žrtvi dospiju do vječnih radosti.

(2) Sadašnji Vlastiti misal

Respice benigne, Domine, munera Ecclesiae tuae. Accipe benigne et sacrificia nostra sicut oblationem Eliae prophetae mirabiliter suscepisti.⁸¹⁹

Gospodine, dobrostivo se obazri na darove svoje Crkve. Na čedesan si način primio žrtvu Ilike, proraka; primi dobrostivo i naše žrtve.⁸²⁰

Nova molitva ne donosi neke nove naglaske. U anamnetskom dijelu neizostavan je spomen na Ilijinu čudesnu žrtvu. Molba je stereotipna: vjernici traže da na sličan način Bog prihvati i njihove žrtve. Izraz »naše žrtve« može biti više značan. Naime, u ovom dijelu mise po sebi se tek može govoriti o darovima, a ne o prinosu i žrtvovanju. Međutim, ovdje se može (ispravno) shvatiti da se radi o našim duhovnim žrtvama (tj. našem nastojanju oko vršenja Božijih zapovijedi). Zato je bogatija verzija koju donosi još uvijek važeći karmelski misal: *i nas učini sebi ugodnim darom.*

⁸¹⁷ FM 1792; PM 1885, str. 11, Appendix str. [10]; MPH 1906, str. 17*-18*; PM 1919, str. 8; MP 1932, str. 30; MP 1967, str. 31.

⁸¹⁸ VM 1968, str. 31

⁸¹⁹ R 1990, str. 11. U bilješci stoji da je ovo prijevod hrvatske molitve. MF 1979 (die 20 iulii).

⁸²⁰ VM 1990, str. 76. FM 1980, str. 81. U *Misalu za karmelske svećanosti* stoji: *Bože, žrtvu svetoga Ilike spolio si ognjem s neba u znak prijateljnosti. Posveti naše darove ognjem Duha, te po njima i nas učini sebi ugodnim darom.* Očito je da se važeća verzija htjela osloboediti prevelikog podsjećanja na Ilijina čudesa. Ostatak molitve je, praktički, istovjetan. R 1990, str. 11., donosi latinsku molitvu s napomenom u bilješci da se radi o prijevodu s hrvatskoga. Evo teksta: *Respice benignus, domine, munera Ecclesiae tuae. Accipe benigne et sacrificia nostra, sicut oblationem Eliae prophetae mirabiliter suscepisti.*

c) PREDSLOVLJE

U dosadašnjim vlastitim misalima nije bilo vlastitog predslovlja o svetom Iliju, nego se upućivalo na predslovље o svima svetima. Predslovље iz današnjeg Vlastitog misala preuzeto je iz FM 1980, a nalazi se i rukopisu za novo izdanje karmelskog vlastitog misala.

Ti si podigao izabrane proroke da ispovijedaju tebe, Boga živoga i pravoga, a narod tvoj poučavaju u iščekivanju spasenja. Među njima uresio si božanskim prijateljstvom Iliju Tišbijca, da, revnujući na slavu tvoju, očituje twoju svemoć i milosrde. Htio si da on bude uz Krista među svjedocima njegova preobraženja i da se raduje slavnome licu tvoga Sina, koji je vazda hodio pred licem tvojim.⁸²¹

Predslovље na lijep način spominje tolike velike (i svete) proroke koji su naviještali dolazak Mesije. Među njima se ističe Ilija kao poseban Božji prijatelj, što se očitovalo u čudesima i milosti kojima ga je Bog obdario. Osim toga, Ilija je, zajedno s Mojsijem, svjedok Kristova preobraženja. Predslovље tako vrlo lijepo povezuje Stari i Novi zavjet: navještaj Kristova dolaska i Kristovu proslavu.

d) POPRIČESNA

(1) Dosadašnji vlastiti misali

*Deus, qui per sanctum Angelum tuum beato Eliae Prophetae cibum et potum tribuisti: ipso interveniente concede; ut qui de caelesti mensa percipimus, sinceris mentibus illibata servemus.*⁸²²

Bože, koji si po svetom anđelu blaženom proroku Iliju podao hranu, dopusti, njegovim zagovorom, da iskrenom dušom neokaljano čuvamo što smo primili kod nebeskog stola.⁸²³

I u ovoj se molitvi ističu čudesni događaji iz Ilijina života. Njega je anđeo u pustinji čudesno nahranio i napojio. Vjernici mole da po Ilijinu zagovoru neokaljanim čuvaju nebeski (euharistijski) dar koji su primili.

⁸²¹ FM 1980, str. 82; VM 1990, str. 29. U našem Vlastitom misalu, što je posve nepraktično, ovo predslovљje nije doneseno na istome mjestu gdje su ostale molitve i čitanja za sv. Iliju (str.72.-76.), nego na str. 29., zajedno s ostalim predslovljima, kao i na str. 137. (s notama), kao da se to predslovљje uzima i u nekim drugim misama, osim mise o sv. Ilijii. Nadalje, zanimljivo je da ovoga predslovlja nema u R 1990, nego je, očito, naknadno preuzeto iz FM 1980 (tako da, formalno govoreći, ovo predslovљje i nije odobreno za naš Vlastiti misal).

⁸²² FM 1792; PM 1885, str. 11, Appendix str. [10]; MPH 1906, str. 18*; PM 1919, str. 8; MP 1932, str. 30; MP 1967, str. 31.

⁸²³ VM 19868, str. 31.

(2) Sadašnji Vlastiti misal

Angelorum alimentis, Domine, in mensa Filii tui confirmati, concede nobis, te semper fide quaerere et in monte gloriae vultum tuum contemplare.⁸²⁴

Gospodine, za stolom tvoga Sina ojačali smo se anđeoskom hranom. Daj da te vjerom tražimo te na gori Slave uživamo u gledanju tvoga lica.⁸²⁵

Druga je molitva bogatija. I u jednoj i u drugoj se u anamnetskom dijelu spominje euharistija kao anđeoska hrana (prema opisu kako je anđeo dao Iliju blagovati kruh). U prozbenom dijelu druga molitva lijepo uklapa događaj Kristova preobraženja: po euharistijskoj hrani vjernici, koji Krista vjerom traže, dopiru do gledanja njegova preobraženoga lica.

III. ČITANJA

1. Prvo čitanje (1 Kr 19,4-9a,11-15a)⁸²⁶

U one dane: ⁴Ode Ilija dan hoda u pustinju; sjede ondje pod smreku, želje umrijeti i reče: »Već mi je svega dosta, Jahve! Uzmi dušu moju, jer nisam bolji od otaca svojih.« ⁵Zatim leže i zaspao. Ali gle, anđeo ga taknu i reče mu: »Ustani i jedi.« ⁶On pogleda, kad gle - kraj njegova uzglavlja na kamenu pečen kruh i vrč vode. Jeo je i pio, pa opet legao. ⁷Ali se anđeo Gospodnji javi i drugi put, dotače ga i reče: »Ustani i jedi, jer je pred tobom dalek put!« ⁸Ustao je, jeo i pio. Okrijepljen tom hranom, išao je četrdeset dana i četrdeset noći sve do Božje gore Horeba. ⁹Ondje je ušao u neku spilju i prenoćio u njoj. ¹⁰Glas mu reče: »Iziđi i stani u gori pred Gospodinom. Evo Gospodin upravo prolazi.« Pred Gospodinom je bio silan vihor, tako snažan da je drobio brda i lomio hridi, ali Gospodin nije bio u olujnom vihoru; poslije olujnog vihora bio je potres, ali Gospodin nije bio u potresu; ¹²a poslije potresa bio je oganj, ali Gospodin nije bio u ognju; poslije ognja šapat laganog i blagog lahora. ¹³Kad je to čuo Ilija, zakri lice plaštem, izide i stade na ulazu u pećinu. Tada mu progovori glas i reče: »Što ćeš ovdje, Ilija?« ¹⁴On odgovori: »Revnovaо sam veoma

⁸²⁴ R 1990, str. 11; MF 1979 (die 20 iulii).

⁸²⁵ FM 1980, str. 82; VM 1990, str. 76. Važeća karmelska molitva je drugačija. Puno je »lepršavija« i opširnija: *Gospodine, nahranio si nas kruhom jakih, Tijelom i Krvlju svoga Sina. Daj da snagom toga kruha poput svetog Ilike neumorno idemo u susret tebi.*

⁸²⁶ VM 1990, str. 73.-74. U franjevački se misalima redovito uzimao odlomak Sir 48,1-10 (iako u FM 1792 стоји да је то из Књиге Мудrosti).

gorljivo za Gospodina nad vojskama, jer su sinovi Izraelovi napustili tvoj Savez, srušili tvoje žrtvenike i mačem poubijali tvoje proroke. Ostadoh sam, a oni traže da i meni oduzmu život.«¹⁵Gospodin mu reče: »Idi, vradi se istim putem u damaščansku pustinju.«

Ilijin ciklus se nalazi u Knjigama o kraljevima. Nakon prestanka suše, koju Ilija tumači kao izričitu kaznu Božju zbog nevjere, idolatrije kralja, kraljice i dvora, te nakon što je dao pobiti Baalove proroke, on se osobno osjeća ugroženim. Budući da mu je i sam život u pitanju, Ilija bježi. On ide na jug, preko Južnog kraljevstva sve do Božjeg brda Horeba, brda na kojem je Mojsije susreo Gospodina i od njega primio Dekalog. Ilija se osjeća umornim i najradije bi umro, ostavio sve i otisao, kako se nada, u vlastiti pokoj.⁸²⁷ Čini mu se kao da je njegova borba bila uzaludna. Ne osjeća se boljim od svojih otaca, a zna da su oni grešni. Prvo što osjeća je tjelesna glad. Ovdje imamo misterioznoga anđela koji ima dvostruku ulogu: pokazati kako nije sam, iako se osjeća napuštenim i dati mu nešto hrane, kako bi se okrijepio. Osnovno što mu u pustinji treba su kruh i voda. Čak dva puta anđeo ponavlja radnju, potiče ga naime neka jede, kako ne bi iznemogao. Mojsije je u svoje vrijeme boravio četrdeset dana i četrdeset noći na Sinaju (Izl 24,18). Mistično iskustvo koje ima na Horebu mijenja Ilijinu dušu, raspoloženje i načelni stav. Protiv Baalovih svećenika upotrijebio je silu i dao ih pobiti. Ovdje ima drugačiji doživljaj. Jahve se ne pojavljuje u sili vihora ili potresa, nego u laganom povjetarcu, lahoru. Imamo pravu teofaniju, slično kao kod Mojsija. Ilija zakriva svoje lice plaštem, jer ne smije Boga gledati izravno, licem u lice. U razgovoru koji je opisan, Bog pita Iliju što on zapravo traži ovdje na Horebu. Njegovo je mjesto djelovanja drugdje. Ilija može reći svoj prigovor i onda je otpušten neka se vrati nazad. Istina, Izrael je okrenuo leđa Jahvi, ali još uvijek je nemalo onih koji su ostali vjerni (1 Kr 19,18 - sedam tisuća koljena) i kojima Ilija treba propovijedati.

U dosadašnjim je vlastitim misalima za prvo čitanje uvijek bio uziman odломak iz Knjige Mudrosti (48,1-10) gdje se uzdiže Ilijina veličina i čudotvorstvo. Sadašnje je čitanje iz Prve knjige o kraljevima sretnije odabранo. Više je naglašeno Božje djelovanje: Bog jača Iliju po svome anđelu (slika euharistijske hrane!) i on, Gospodin, pokazuje se velik pred njim, s tim da je Božja veličina, zapravo, u blagosti.

2. Drugo čitanje (1 Pt 1,8-12)⁸²⁸

Predragi: ⁸Iako Isusa Krista ne vidjeste, vi ga ljubite; u njega, iako ga još ne gledate, vjerujete te klikćete od radosti neizrecive i proslavljenje ⁹što postigoste svrhu svoje vjere: spasenje duša. ¹⁰To su spasenje istraživali i

⁸²⁷ Usp. G. HENTSCHEL, *I Könige*, Echter Verlag, Würzburg, 1984., str. 116.-120.

⁸²⁸ VM 1990, str. 74.-75. U dosadašnjim misalima, prema ondašnjem ustrojstvu, nije bilo drugog čitanja.

pronicali proroci koji prorokovahu o milosti vama namijenjenoj.¹¹ Pronicali su na koje ili kakvo je vrijeme smjerao Duh Kristov u njima koji je unaprijed svjedočio o Kristovim patnjama te slavama što su nakon njih imale doći:¹² bî im objavljeno da ne sebi nego vama poslužuju ono što vam sada u Duhu Svetom s neba poslanom navijestiše vaši blagovjesnici, a nada što se i anđeli žude nadviti.

Ovo čitanje izražava kršćanski nauk da su proroci *istraživali i pronicali* i prorokovali *o milosti namijenenoj* onima koji su po Kristu spašeni. Po kršćanskom shvaćanju, proročko je djelovanje navještaj Kristova dolaska i svojevrsna priprava konačnog otkupljenja po Kristu, koja se ostvarila u »punini vremena«.

Prva Petrova poslanica dio je tzv. katoličkih poslanica u *corpusu Novog zavjeta*. Nemaju poimence spomenutog primatelja, adresata, već općenitu (u grčkom *katholos*) važnost budući da su upućene svim članovima relativno mlade kršćanske zajednice. Imena im samo navode autore ili prepostavljene autore. Cilj je ove poslanice podržati vjeru zajednice, koja je na kušnji. Povjesno gledajući, teško je govoriti o izravnem progonu, ali su ipak posrijedi tjeskobe, specifične poteškoće. Radi se o generaciji koja nije osobno vidjela Krista, a koja se nuda vidjeti ga »na kraju dana«. Kršćani su već postigli spasenje duša. Radi se o apokaliptičko-eshatološkoj predaji.⁸²⁹ Nada je moguća i utemeljena, premda su kršćani trenutno pod pritiskom, u žalosti. Radost je realna, tekst je koncipiran tako da podržava nadu, jer svakodnevica svojim poteškoćama prijeti tamnjom stranom. Autor svečanim tonom opisuje spasenje duša o kojem su mnogi (proroci) u povijesti govorili, a naslovni su dionici tog spasenja. Sadašnjost je objašnjena na temelju povijesnih slika, rječnik je judeo-kršćanski. Ovdje, dakle, imamo apokaliptičku terminologiju. Prošlost je objavila puno toga što indicira kraj ovog svijeta, ali ujedno i pozitivnu stranu – dolazak Gospodnji i ujedno pobjedu vjernika. Zajednica, koja je apokaliptički usmjerena, rješava svoje probleme u neprijateljski raspoloženom svijetu pomoću iščekivanja i utemeljene nade da će Bog u bliskoj budućnosti reagirati, da će doći do promjene, ali tako da će vjernici biti pošteđeni, odnosno spašeni. Tako su biblijski proroci, ovdje govorimo konkretno o proroku Ilijи, nositelji nade za cijelu zajednicu. Oni su istraživali, »pronicali« što će zapravo Duh učiniti. Proroštva su usmjerena na ono što se kršćanima događa sada i što će se uskoro dogoditi. Predmet je njihova istraživanja milost Božja. Oni su znali o Kristovim patnjama, ali nikada ne govore točnije o vremenu kada će se to dogoditi. Sada je došlo vrijeme i zajednica živi ostvarenu apokaliptiku.

⁸²⁹ Usp. N. BROX, *Der erste Petrusbrief*, 4. durchgesehene und um Literatur ergänzte Auflage 1993, Benziger Verlag Zürich-Neukirchener Verlag, Neukirchen/Vluyn, str. 65.-72.

Nakana je autora ohrabriti kršćane neka izdrže sadašnje male kušnje, važno im je spasenje duša za koje mogu biti sigurni. Tako ovaj tekst sretno povezuje Stari i Novi zavjet. Božje je spasenje prvo bilo naviještano, zatim se ostvarilo u Kristu, a po djelovanju Crkve ostvaruje se u nama. Ilija, kao prorok koji je čekan u posljednjim vremenima, dio je toga zbivanja.

3. Evandelje (Lk 9,28b-36)⁸³⁰

U ono vrijeme:²⁸ Povede Isus sa sobom Petra, Ivana i Jakova te uziđe na goru da se pomoli.²⁹ I dok se molio, izgled mu se lica izmijeni, a odjeća sjajem zablista.³⁰ I gle, dva čovjeka razgovaraju s njime. Bijahu to Mojsije i Ilija.³¹ Ukažali su u slavi i razgovarali s njime o njegovu Izlasku, što se doskora imao ispuniti u Jeruzalemu.³² No Petra i njegove drugove bijaše svladao san. Kad se probudiše, ugledaše njegovu slavu i dva čovjeka koji stajahu uza nj.³³ I dok su oni odlazili od njega, reče Petar Isusu: »Učitelju, dobro nam je ovdje biti. Načinimo tri sjenice: jednu tebi, jednu Mojsiju, jednu Iliju.« Nije znao što govori.³⁴ Dok je on to govorio, pojavi se oblak i zasjeni ih. Ušavši u oblak, oni se prestrašiše.³⁵ A glas se začu iz oblaka: »Ovo je Sin moj, Izabranik! Njega slušajte!«³⁶ I upravo kad se začu glas, osta Isus sam. Oni su šutjeli i nikomu onih dana nisu kazivali što su vidjeli.

Sinoptička Evandelja (Matej-Marko-Luka) donose, svako na svoj način, zgodu preobraženja. Svaki autor ima svoje posebnosti, ali je poruka načelno ista. Isus se nalazi na putu između Galileje i Jeruzalema, a Jeruzalem je mjesto patnje, muke, ali i proslave. Nakon poslanja Dvanaestorice (Lk 9,1-6), nakon što je nahranio mnoštvo od pet tisuća ljudi (Lk 9,10-18) i Petrove vjeroispovijesti da je Isus *Krist Pomazanik Božji* (Lk 9,18-21) te nakon navještaja muke i uskršnjuća i opisivanja uvjeta Isusova nasljedovanja (Lk 9,22-27), Isus čini »pokaznu vježbu« i omogućuje trojici odabralih učenika na trenutak vidjeti buduću slavu. U svim važnijim događajima svoga života Isus uzima sa sobom upravo ovu trojicu: Petra, Ivana i Jakova. Tekst je uokviren upravo činjenicama da Isus uzima sa sobom učenike (r. 28), koji na kraju šute, jer se ne snalaze (r. 36).⁸³¹ Redci 29-31 donose božanski znak: Isus pokazuje dio svoje buduće slave. Ovo je naznačeno sjajem Isusove odjeće, koju pisac opisuje. Uz Isusa su dva važna starozavjetna lika: Mojsije i Ilija. Luka ih navodi kronološki. Mojsije predstavlja Zakon, Ilija proroke. Oni zapravo predstavljaju Stari zavjet, koji je tako puno toga rekao o budućem Mesiji, o njegovoj sud-

⁸³⁰ VM 1990, str. 75. Ovaj odlomak stoji u PM 1885, PM 1919, MP 1932, dok se u MP 1967 i VM 1968 uzima događaj preobraženja prema Mt 17,1-9.

⁸³¹ Usp. F. BOVON, *Das Evangelium nach Lukas. 1. Teilband Lk 1,1-9,50*, Benziger Verlag Einsiedeln/Zürich; Neukirchener Verlag, Neukirchen/Vluyn, 1989., str. 488.-504.

bini. Razgovaraju s Isusom. Ne kaže se jesu li i oni »preobraženi« kao Isus. Tema njihova razgovora je Isusov *Izlazak* koji se uskoro ima dogoditi u Jeruzalemu. Tajnovita je riječ »Izlazak«. Ovdje autori vide aluziju na događaj Izlaska židovskog naroda iz Egipta, kako je to opisano u Knjizi Izlaska. U Jeruzalemu će se dogoditi muka i smrt, ali i Isusova proslava, i to je taj *Izlazak*. Nazočni učenici, zapanjeni, i opijeni onim što vide, zaspali su. Probudivši se iz sna, poput Mojsija na Sinaju vide slavu Božju i proslavljenog Isusa u društvu s najvećim autoritetima Staroga zavjeta – Mojsijem i Ilijom. Vide prizor. Radi se o teofaniji koju oni doživljavaju. Vidjeli su proslavljenog Isusa i to im je dovoljno. Zato bi najradije ostali na tome mjestu. Stoga Petar, govoreći u ime apostola, predlaže pravljenje sjenica. Kao kraj scene imamo glas nebeskog Oca koji svjedoči za svoga Sina. Učenici su zbunjeni i njihova je reakcija šutnja. Dvojica Isusovih pratitelja, Mojsije i Ilija, nestaju. Ostaju Isus i učenici. Tako se u trenutku pokazuje Isusova slava, ali i Isusov *Izlazak*, smrt. Učenici ne razumiju događaj, i tek će kasnije shvatiti o čemu se zapravo radi.

Ilija je, uz Mojsija, onaj velikan Staroga zavjeta koji se stavlja uz Isusa i pokazuje da je Isus onaj obećani Mesija. Prisutnost Mojsija i Ilike u Isusovu preobraženju potvrđuje ono drevno pravilo da je Novi zavjet u Starom sakriven, te da je Stari zavjet u Novom otkriven.

SVETI KLEMENT OHRIDSKI, GORAZD I DRUGOVI,

UČENICI SV. ĆIRILA I METODA

27. srpnja

Spomen ovih učenika sv. Metoda u naše je proprije po prvi puta uvršten tek u VM 1990 i VČ 1995.⁸³² Molitve su preuzete iz Vlastitog slavlja pastira, a za čitanja se upućuje na Zajednička čitanja za pastire (misionari).

I. POVIJESNI PODACI I ŠTOVANJE

VČ 1995 kratko izvješćuje:

Sveti Klement, Naum, Gorazd, Angelarije i Sava, učenici sv. Ćirila i Metoda, prognani iz Moravske zemlje, raspršili su se na Balkanu. Klement je našao svoj mir u blizini Ohridskog jezera, gdje je bio biskup. Ondje je završio svoj život. O ostalima nije ništa pobliže poznato.⁸³³

VČ 1995 još donosi za drugo čitanje u službi čitanja odlomak iz Života Metodova, zatim himan za Jutarnju i dvije molitve (na izbor).⁸³⁴

O Gorazdu ovako izvješćuju *Žitja Metodova*:

Upitaše [Metoda] govoreći: »Za koga misliš, oče i časni učitelju, od svojih učenika da bi bio nastavljач tvojega naučavanja?« On im pokazže jednoga od poznatijih svojih učenika, koji se zvao Gorazd, govoreći: »Ovaj je vaše zemlje slobodan čovjek, a dobro poznaje i latinske knjige, i pravovjeran je. Takva neka bude volja Božja i vaša ljubav, kao što je moja.«⁸³⁵

Klement Ohridski štovan je u Srbiji, Bugarskoj i Makedoniji od najstarijih vremena zajedno s ostalim učenicima Ćirila i Metoda: Gorazdom, Naumom, Angelarom i Savom. Nazivaju se i *petočislenicima*,⁸³⁶ odnosno *sedmočislenicima* (kad im se pribroje Ćiril i Metod). Nakon Metodove smrti 6. travnja 885. njegovi

⁸³² Zanimljivo je da je rukopisu Vlastitog kalendara iz 1973. ovaj spomen tek kasnije rukom nadopisan. Usp. J. BENKOVIĆ (prir.), *Calendrium proprium...*, str. 9. Taj je kalendar i odobren 23. siječnja 1975.

⁸³³ VČ 1995, str. 56.

⁸³⁴ VČ 1995, str. 56.-58.

⁸³⁵ VČ 1995, str. 56.-57., ovdje 57. Metodovi protivnici ovu su zgodu zlobno protumačili kao da je Metod imenovao Gorazda biskupom, na što je kasnije stigla osuda iz Rima. Usp. J. BRATULIĆ, *Nav. dj.*, str. 117.-118., bilješka br. 2.

⁸³⁶ Staroslavenska riječ *čislo* znači *broj*.

su učenici prognani iz Moravske pa su se raspršili po južnoslavenskim krajevima (Srbija, Bugarska, Makedonija). Gorazd navodno dospijeva do Berta u Albaniji. Klement i Naum ostaju kod Ohridskog jezera. Klement, kao biskup, osniva škole, a Naum ostaje monah, stoga ih u Makedoniji časte kao narodne prosvjetitelje. Angelar i Sava odlaze u Bugarsku i nakon toga im se gubi trag. Klement je umro u Ohridu 27. srpnja 916., a Naum u samostanu na jugu Ohridskog jezera 23. prosinca 910. U istočnoj se Crkvi slave na dan svoje smrti, a u Hrvata i Slovenaca zajedno, upravo 27. srpnja. U ikonografiji se Klement predstavlja kao istočnački episkop s knjigom, a Naum kao monah. Zanimljivo je da Hrvatski glagoljski misal iz 1927. donosi svu petoricu na početku vlastitih misa: Gorazd u redovničkoj haljini kleći pred papom, Klement stoji iza Ćirila i Metoda odjeven kao biskup, Naum, kao monah, kleći pred papom, a Angelar i Sava stoje po strani, kao monasi s glagoljskom knjigom u ruci.⁸³⁷

II. MOLITVE

A) ZBORNA

Respice, quaesumus, Domine, ad tuam benignus Ecclesiam Diacovensem-Sirmensem et, cui per apostolicam sanctorum Clementis, Gorazdii et sociorum sollicitudinem religionis exordium donasti, per eorum intercessionem, tribue continuum christiana pietatis affectum.⁸³⁸

Gospodine, pogledaj svoju Crkvu đakovačko-srijemsку. Apostolskom brigom svojih svetih Klementa, Gorazda i drugova (Nauma, Angelara i Save) postavio si joj temelje vjere. Njihovim zagovorom udijeli joj trajan porast kršćanskog života.⁸³⁹

U ovoj je molitvi snažno naglašeno Božje prvenstvo. On je onaj koji po velikanima Crkve postavlja temelje vjere određenoj zajednici i koji daje da to sjeme vjere napreduje i raste, upravo onako kako naučava sveti Pavao: *Ja zasadih, Apolon zali, ali Bog dade rasti. Tako niti je što onaj tko sadi ni onaj tko zalijeva, nego Bog koji daje rasti* (1 Kor 3,6-7).

⁸³⁷ Usp. M. DRAGUTINAC, *Klement Ohridski*, u: LILS, str. 330-331. Usp. *Rimski misal slověnskим jezikom* prěsv. G. N. Urbana papi VIII povelenjem izdan. *Missale Romanum slavonico idomate ex decreto sacrosancti Concilii Tridentini restitutum S Pii V Pontificis Maximi iussu editum a Pio X reformatum et SSMI D. N. Pii XI auctoritate vulgatum*, Romae, Typis polyglottis Vaticanis, 1927., str. [115].

⁸³⁸ R 1990, str. 12; MR 1975, str. 700; MR 2002, str. 937 (za utemeljitelje Crkava). Molitva je novosastavljena.

⁸³⁹ VM 1990, str. 76.

b) DAROVNA

Praetende munera, quae sumus, Domine, altaribus tuis pro beatorum tuorum Clementis, Gorazdii et sociorum commemoratione proposita, ut, sicut per haec beata mysteria illis gloriam contulisti, ita nobis indulgentiam largiaris.⁸⁴⁰

Pogledaj, molimo, Gospodine, darove što ih prinosimo o spomendanu tvojih blaženih Klementa, Gorazda i drugova. Po ovim si otajstvima nji ma udijelio slavu, a nama podaj oproštenje.⁸⁴¹

Ovdje se naglašava višestruki učinak svetih (euharističkih) otajstava. Po njima su sveci došli do (nebeske) slave, a po tim istim otajstvima Bog daje oproštenje i pomirenje svojim vjernicima.

c) POPRIČESNA

Mensa caelestis, omnipotens Deus, in omnibus festivitatem beatorum Clementis, Gorazdii et sociorum celebrantibus supernas vires firmet et augeat, ut et fidei donum integrum custodiamus, et per ostensem salutis tramitem ambulemus.⁸⁴²

Svemogući Bože, neka nebeska gozba na kojoj smo sudjelovali o blagdanu Svetih Klementa, Gorazda i drugova – učvrsti i umnoži našu duhovnu snagu te sačuvamo cjelovit poklad vjere i kročimo pokazanim putem spasenja.

Euharistijsko blagovanje daje duhovnu snagu za rast vjere, s tim da se ovdje naglašava cjelovit poklad vjere koji su nam donijeli prvi vjerovjesnici i koji valja čuvati, kako stoji u 2 Tim 1,13: *Lijepi poklad čuvaj po Duhu Svetom koji prebiva u nama.*

III. ČITANJA

VM 1990 upućuje za zajedničko slavlje pastira. Mi smo izabrali čitanja kako slijedi.

1. Prvo čitanje (1 Kor 1,18-25)

¹⁸Uistinu, besjeda o križu ludost je onima koji propadaju, a nama spašenicima sila je Božja. ¹⁹Ta pisano je: Upropastit єu mudrost mudrih, i

⁸⁴⁰ R 1990, str. 12; MR 1975, str. 698; MR 2002, str. 933. (za pastire). Izvori: Ve 1200; GeV 835.

⁸⁴¹ VM 1990, str. 77.

⁸⁴² R 1990, str. 12. MR 1975, str. 699; MR 2002, str. 934. (za pastire).

odbacit će umnost umnih.²⁰Gdje je mudrac? Gdje je književnik? Gdje je istraživač ovoga svijeta? Zar ne izludi Bog mudrost svijeta?²¹Doista, kad svijet u mudrosti Božjoj Boga ne upozna mudrošću, svidjelo se Bogu ludošću propovijedanja spasiti vjernike.²²Jer i Židovi znake ištu i Grci mudrost traže,²³a mi propovijedamo Krista raspetoga: Židovima sablazan, pogonima ludost,²⁴pozvanima pak - i Židovima i Grcima - Krista, Božju snagu i Božju mudrost.²⁵Jer ludo Božje mudrije je od ljudi i slabo Božje jače je od ljudi.

U Pavlovo vrijeme Korint je bio kozmopolitski grad, poznato trgovačko i kulturno središte.⁸⁴³ U njemu je stanovalo gotovo pola milijuna stanovnika, uglavnom rimskih vojnih veterana, ali su većinu stanovništva činili robovi. Glede vjere i vjerskih običaja, imamo tipični sinkretizam. Kako se tko doseljavao u ovaj lučki grad s čak dvije luke (Kenkrejom na Egejskom moru i Lehejom na Jadranu), donosio je i svoje bogove koje je štovao. Poradi vrlo intenzivnog načina života te stalnih dolazaka i odlazaka brodova i mornara, bio je na glasu zbog svoga nemoralja. U Korintu Pavao djeluje otprilike godinu i pol dana i osniva zajednicu kršćana koja je bila aktivna. Zbog kompleksnosti zajednice i njezinih velikih problema, Pavao se obraća nekoliko puta Korinćanima, a sačuvana su nam dva njegova pisma upućena zajednici u Korintu. Radi se zapravo o više pisama, koja je neki redaktor onda kasnije složio i koja su nam poznata kao Prva i Druga poslanica Korinćanima. Naš tekst govori o antagonizmu između svjetovne i Božje mudrosti. Kako je Korint bio ne samo trgovačko, nego i kulturno sjedište, očito je i među članovima mlade Crkve bilo oduševljenja za sekularnu, svjetsku mudrost, a onda je križ, odnosno mudrost križa dolazila na drugo mjesto. Pavao osobno nije bio mudrac poput korintskih mudraca, ali on suprotstavlja toj korintskoj mudrosti »ludost« križa. Imamo, dakle, određenu antitezu: mudrost – ludost. Pavao pokušava protumačiti Korinćanima što je prava mudrost, mudrost pred Bogom, a što »svjetska« mudrost, koja je, kako se čini, u Korintu bila popularnija. Redak 17, koji prethodi našem čitanju, razlikuje, s jedne strane, svjetsku mudrost (»mudrost besjede«), govorničku vještinu, za koju su se Korinćani očito oduševljivali, i križ Kristov, s druge strane. Pavao označava križ kao »ludost«, što ima dvostruko značenje: za spašene i za one koji propadaju. Za one koji ne vjeruju u križ Kristov, križ nema nikakvu svrhu, ali za nas koji vjerujemo on je sila Božja. Pavao ovdje upotrebljava isti rječnik kao u Rim 1,16: *Ne stidim se, uistinu, evanđelja: ono je snaga Božja na spasenje svakomu tko vjeruje - Židovu najprije, pa Grku.* U r. 19 Pavao se poziva na sličan tekst Iz 29,14: *Zato ču, evo, i dalje čudno postupati s ovim narodom - čudno i prečudno: i propast će mudrost njegovih mudraca, pomračit se umnost njegovih umnika.* U Izajije se radi o

⁸⁴³ Usp. G. HIERZENBERGER, *Korint*, u: A. GRABNER-HAIDER (prir.), *Praktični biblijski leksikon, Kršćanska sadašnjost*, Zagreb, 1997., str. 167.

kritici »mudraca« koji govore u Jeruzalemu, ali čije su riječi samo forma bez stvarnog sadržaja. Gospodin je mudrost svijeta »izludio«. Mudrac, književnik i istraživač tri su različita tipa »svjetske« mudrosti, a opisuju one koji su, prema pravilima »svijeta«, mudri.⁸⁴⁴ Međutim, u usporedbi s božanskom mudrošću absolutno su nedostatni i nekompetentni. Pavao ovdje ne misli na konkretnе grčke ili židovske mudrace, nego na »svjetsku mudrost« općenito, koja ne može ići rame uz rame s božanskom. Božja se mudrost manifestira u stvaranju (usp. Rim 1,19-20: *Jer što se o Bogu može spoznati, očito im je: Bog im očitova. Uistinu, ono nevidljivo njegovo, vječna njegova moć i božanstvo, onamo od stvaranja svijeta, umom se po djelima razabire tako da nemaju isprike*), ali svi ti umnici nisu uspjeli spoznati Boga preko stvorenja. Pavlovo iaticanje razlike između Grka, koji traže mudrost i Židova, koji pak žele vidjeti znake, dobro karakterizira ta dva naroda, odnosno njihovu *formu mentis*. Spasenje dolazi na treći način: ludošću križa. Taj paradoks je teško shvatiti, ali se dogodio u osobi Isusa Krista. Tako »ludost« križa postaje Božja mudrost.

Tu su mudrost naviještali učenici Svete Braće. Oni su slavenskim narodima donijeli pismenost i kulturu, ali i najveću i jedinu mudrost - Krista Gospodina. Rekli bismo da nam u današnjem vremenu i te kako treba i takve mudrosti i takvih svjedoka. Jer, ako su u svoje vrijeme Grci tražili mudrost, a Židovi čudesne znake, današnji je svijet sve više obuzet konzumerizmom koji prijeti urušavanjem zapadne civilizacije.

2. Evandelje (Mt 28,16-20)

U ono vrijeme: ¹⁶Jedanaestorica podoše u Galileju na goru kamo im je naredio Isus. ¹⁷Kad ga ugledaše, paduše ničice pred nj. A neki posumnjaše. ¹⁸Isus im pristupi i prozbori: »Dana mi je sva vlast na nebu i na zemlji! ¹⁹Podite dakle i učinite mojim učenicima sve narode krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga i ²⁰učeći ih čuvati sve što sam vam zapovjedio! I evo, ja sam s vama u sve dane - do svršetka svijeta.«

Ovo je sam završetak Matejeva Evandelja. Ako pomno pratimo razvoj misli Matejeva Evandelja, vidimo da na koncu nemamo više Dvanaestoricu, nego samo Jedanaestoricu. Ovaj će krug uskoro biti proširen i uključivat će »sve narode«. Kako su im žene poručile, oni odlaze u Galileju, ne znamo točno na koje brdo, a čini se da i jedno i drugo treba tumačiti kao slike: Galileja je početak Isusova javnog djelovanja, a brdo bi bilo brdo blaženstava, gdje Isus drži svoj »govor na gori«. Reakcija učenika: padaju ničice i klanjaju mu se, a među njima ima i onih

⁸⁴⁴ Usp. L. MORRIS, *Prva poslanica Korinćanima. Uvod i komentar*; Logos, Daruvar, 1997., str. 41. Usp. W. SCHRAGE, *Der erste Brief an die Korinther. 1. Teilband I Kor 1,1-6,11*, Benziger Verlag, Zürich-Braunschweig. Neukirchener Verlag, Neukirchen/Vluyn, 1991., str.175.

koji sumnjaju. Sumnja nije ništa novo. Kada Petar želi hodati po moru poput Isusa, iskazuje se kao sumnjivac (Mt 14,31-33: *Isus odmah pruži ruku, dohvati ga i kaže mu: »Malovjerni, zašto si posumnjao?« Kad uđoše u lađu, utihnu vjetar. A oni na lađi poklone mu se ničice govoreći: »Uistinu, ti si Sin Božji!«*), a reakcija je svih učenika da padaju ničice i da se Isusu klanjaju. Matejev pojам »vjere« učenika nije nešto statično, nego dinamično. Stoga su sumnje na mjestu, ali služe za to da razjasne stvari. Ovdje se Isus posljednji puta obraća učenicima. Slično kao na brdu Preobraženja, kada su učenici nesigurni u sebe i ne znaju kako bi reagirali, i ovdje im se Isus obraća. On ima vlast, odnosno dana mu je vlast, sva vlast, na nebu i na zemlji.⁸⁴⁵ Nakon tragedije Velikog petka on je ponovno tu, ali sada kao opunomoćeni, proslavljeni. Ovo novo stanje, posjedovanje vlasti na nebu i na zemlji, temelj je poslanja koje se u našem odlomku Evandelja događa. Instrumenti te Isusove moći su učenici i njihovo propovijedanje. Oni doslovno trebaju učiniti sve narode Isusovim učenicima. Prvo što treba činiti jest krstiti ih u ime »Oca i Sina i Duha Svetoga«, a onda ih poučavati neka čuvaju sve što je Isus zapovjedio učenicima. Kao jamstvo imamo sigurnost Isusove nazočnosti i to sve do svršetka svijeta. Na koncu svoga djela Matej zaokružuje misli koje ima od samoga početka, od Isusova rodoslovlja. Ulrich Luz⁸⁴⁶ donosi »kristološku bilancu« Evandelja koja glasi: Uskršli i proslavljeni Krist je isti onaj zemaljski o kojem je Matej pisao. Po njemu Bog ostaje nazočan u svojoj Crkvi. Govoreći ekleziološki, ovo znači: Crkva je uvijek učenica Isusova, ona mora Isusa slijediti, naslijedovati, a ovo pak konkretno znači: držati zapovijedi i u tom smislu poučavati i druge, odnosno sve narode.

Govoreći o Klementu i njegovim drugovima, treba naglasiti da su oni stvarno širili evanđelje slavenskim narodima i uvelike pridonijeli da se evanđelje proširi po čitavom onda poznatom svijetu.

⁸⁴⁵ Usp. U. LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus. 4. Teilband Mt 26-28*, Benziger Verlag, Zürich-Düsseldorf, Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn, 2002., 442.

⁸⁴⁶ Usp. ISTI, 458.-459.

SVETI URZICIN

17. kolovoza

Najstariji spomen je u OP 1807:

Die XIV. augusti in festo Sancti Ursicci Marsyris⁸⁴⁷ in Illirico. Duplex. A. SS. D. N. Pio P. VII. die 11. Aprilis 1807. pro Diaecesi Bosniensi, seu Dikovariensi, et Syrmensi. Omnia de Communi unius. Mart.⁸⁴⁸

Spomen ovog mučenika iz rimske vremena nalazimo u svim vlastitim misalima. U MP 1885, MP 1919, MP 1932, PO 1885 i OP 1932 slavio se 14. kolovoza. U PM 1967, VM 1968 i OP 1967 na dan 13. kolovoza, a u VM 1990 i VČ 1995 slavi se 17. kolovoza, iako u odobrenom rukopisu kao datum stoji 14. kolovoza.⁸⁴⁹

I. POVIJESNI PODACI I ŠTOVANJE

Naš Vlastiti časoslov vrlo kratko donosi osnovne biografske podatke:

Ilir Urzicin, časnik u Maksimijanovoj vojski. Pogubljen kao kršćanin. Štovan u Ravenni i Carigradu, kamo su mu relikvije dospjele 470. godine.⁸⁵⁰

VČ 1995 donosi još himan za Jutarnju i molitvu.⁸⁵¹

Jeronimov martirologij ga ne spominje, a prethodni martirologij za dan 14. kolovoza izyješće:

In Illyrico sancti Ursicci Martyris, qui sub Maximiliano Imperatore et Aristide Praeside, post multa et diversa tormenta, pro Christi nomine, gladio caessus est.⁸⁵²

U Iliriku (spomen) svetoga Urzicina koji je, za vrijeme cara Maksimilijana i upravitelja Aristida, nakon mnogih i različitih muka ubijen machem.⁸⁵³

⁸⁴⁷ U izvorniku je pogreška (zatipak). Treba biti *Martyris*.

⁸⁴⁸ OP 1807, str. 39. Spominje ga i Ordo 1839, str. 66.

⁸⁴⁹ Usp. R 1990, str. 14.

⁸⁵⁰ VČ 1995, str. 59.

⁸⁵¹ VČ 1995, str. 59.-60.

⁸⁵² Mart 1584, str. 277; Mart 1922, str. 191.

⁸⁵³ U važećem martirologiju za dan 14. kolovoza stoji samo: »In Illirico, sancti Ursicini, martyris.« Mart 2004, str. 452.

U Sirletijevom (grčkom) martirologiju spominje se mjesto Sibentum, ali se ne zna gdje se ono nalazilo:

Eodem diem (XIV Augusti) commemoratio sancti martyri Ursitii, qui sub Maximiano imperatore ex urbe Sibento, urbe existente supra Illyricos, delatus apud imperatorem traditus est praesidi: cumque in confessione stabili consistenter premaneret.⁸⁵⁴

Istoga dana (14. kolovoza) spomen svetoga mučenika Urzicinu, koji za cara Maksimijana, iz grada Sibenta, grada koji se nalazi u gornjem Iliku, doveden pred cara, predan je upravitelju. U isповједјанju (vjere) ostao je čvrst i stalан.

Evo opisa Urzicinova mučeništva iz njegove pasije:

Martyr Christi Ursicus fuit imperante Maximiano regione Illyrici oriundus officio miles, dignitate tribunus. Dum autem christianus esset, ad imperatorem delatus est ab uno e militibus qui ei suberant et comprehensus adigebatur ut idolis sacrificaret, sed non obtemperans, vehementer caedabatur, manusque ac paedes legatus funiculis crassis oleo sulphure, resina ac pice illitis immisericorditer comburebatur incenso igne. Posquam vero exusti essent pedes ac manus exclamans dixit: »Bona et iusta patior digne quippe sunt hae manus aduri, quia pessime pereuntem in bello tyrannum, quod fieri non debebat, conservarunt«. Haec audiens tyrannus et pudore suffusus, dum manus eius inieceret in aquam et extinxisset, ipsum dimisit. Sed deinde sanctus iterum comprehensus capite truncatus est.⁸⁵⁵

⁸⁵⁴ AASS, *Augustus*, III, str. 157.

⁸⁵⁵ Iz Sinaksarija cara Bazilija, AASS, *Augustus*, III., str. 157. Sinaksarij je istočnjački martirologij (slično kao i menealogiji), odnosno zbirka pasija. OP 1807, str. 39.-40 i PO 1885, str. 170., donosi neznatno drugačiji tekst: Ursicus natione Illyrius, Officio miles, dignitate Tribunus, a quodam suorum militum apud Maximianum accusatus, quod Christianus esset, cum sacrificare iussus, eam impietatem detestaretur, primum virgis caesus, dei accensis crassis funibus, oleo ac resina illitus, cum manus eius, et pedes immaniter torquerentur; his ipsis aiebat, se membris vitam Tyranni conservasse. Quo auditu, pudore suffusus Maximianus, manus, pedesque aquae immergi iubet, ac liberum dimitti. Sed iterum eadem de causa comprehensus, sub Aristide Praeside gladio caessus est. U prijevodu: Urzicin, po narodnosti Ilir, vojni časnik, po činu tribun, od svojih je vojnika pred Maksimiljanom optužen da je kršćanin. Kad mu je bilo zapovjeđeno da žrtvuje, on je to smatrao bezboštvo. Zato je prvo bio išiban, a zatim su ga vezali konopcima i strašno mučili izlijevajući mu po nogama i rukama vrelo ulje i smolu. Na to je on rekao da je tim istim (rukama nekoć) spasio život tiraninu. Kad je to Makimilan čuo, postudio se i zapovjedio da mu ruke i noge urone u vodu te da ga oslobole. Međutim, drugi je puta s istog razloga uhvaćen i pod Aristidom ubijen mačem. Odlomak iz OP 1967, str. 57.-59., prepričava i dodaje kako je Urzicin vjerojatno u Sirmiju podnio mučeništvo 24. kolovoza. Dodaje zatim da je njegove relikvije Marcelije opat prenio u Carigrad oko 400. godine.

Kristov mučenik Urzicin, podrijetlom iz Ilirika, bio je za cara Maksimijana vojni časnik, po časti tribun. Budući da je bio kršćanin, od jednoga, njemu podčinjenog vojnika, prokazan je caru koji ga je uhitio i naložio mu da žrtvuje idolima. Budući da se nije pokorio, bio je okrutno udaran. Zavezali su mu debelim konopcima ruke i noge te ih nemilosrdno pržili zalijevajući ih vrelim uljem, sumporom, smolom i paklinom. Nakon što su mu tako bile spržene ruke i noge, uskliknuo je: »Dobro i pravedno trpim jer su ove ruke naravno dostoje da budu spaljene, jer su spasile tiranina, koji je u ratu trebao poginuti.« Kad je to tiranin čuo, zastidio se i (naredio) da mu se ruke urone u vodu i ohlade, te ga otpusti. Međutim, svetac je drugom prigodom ponovno uhvaćen te mu je odrubljena glava.⁸⁵⁶

Prema tome, Urzicin je nedvojbeno bio mučenik iz Ilirika. Njegove je moći oko 470. monah Marcel prenio u Carigrad, gdje se veoma štuje.⁸⁵⁷ Izuzetno ga se štuje i u Ravenni,⁸⁵⁸ koja ga slavi kao svoga mučenika liječnika.⁸⁵⁹ Patron je liječnika, Bazelske biskupije i grada Ravenne.⁸⁶⁰

II. MOLITVE

U Nacrtu vlastitog misala iz 1967./1968. stoji da bi molitve za ovaj spomen bile novosastavljene,⁸⁶¹ što nije točno. Naime, od misnih molitava ovoga spomen-dana, samo je popričesna originalna.⁸⁶² U tome smislu, Nacrt za vlastiti časoslov spominje samo da je »Lectio III noviter confecta« (rukom dodano), a ne ponavlja se kriva tvrdnja da bi i molitva bila novosastavljena.⁸⁶³

⁸⁵⁶ Naš prijevod.

⁸⁵⁷ Usp. H. DELEHAYE, *Les origines..., str. 258,-259*

⁸⁵⁸ U Ravenni se slavi 19. lipnja.

⁸⁵⁹ Usp. H. DELEHAYE, *Les origines..., str. 324.*

⁸⁶⁰ Usp. M. DRAGITINAC, *Urzicin*, u LILS, str. 576. Usp. također M. DRAGUTINAC (nepotpisano), *Sv. Urzicije, mučenik*, u: VDB, 9 (1949.), str. 89.

⁸⁶¹ *Missa S. Ursicini* p. 13 novas habet orationes proprias. Vidi: *Misae propriae dioecesis Diacovensis*, str. 33.-34, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965. Drugi spis, međutim, spominje samo da je »Lectio III noviter confecta« (rukom dodano), a ne ponavlja se kriva tvrdnja da bi i molitva bila novosastavljena. Vidi: *Officia propria dioecesis Diacovensis seu Bosniensis et Sirmiensis*, str. 31b, Arhiv biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965.

⁸⁶² Vrlo je lako moguće da su priređivači imali nakanu sastaviti novu molitvu i za ovaj spomendan (kao što su to učinili za sve ostale svece koji su do tada imali molitve iz zajedničkog slavlja), ali da su jednostavno previdjeli sastaviti zbornu i darovnu. Ili su možda zbog nedostatnih bibliografskih podataka »ostali bez inspiracije«?

⁸⁶³ *Officia propria Dioecesis Diacovensis seu Bosniensis et Sirmiensis*, Đakovo, 1967., 30a

A) ZBORNA

Molitva je identična u svim vlastitim misalima. Preuzeta je iz prethodnog (predsaborskog) misala, iz mise *In virtute* (za mučenika koji nije bio biskup).

Praesta, quae sumus, omnipotens Deus: ut, qui beati Ursicini, Martyris tui natalitia colimus, intercessione eius, in cuius nominis amore roboremur.⁸⁶⁴

Podaj, molimo, svemogući Bože, da mi, koji slavimo svečanost blaženoga Urzicina, mučenika twojega, njegovim zagovorom ojačamo u ljubavi twojega imena.⁸⁶⁵

Ova jednostavna molitva želi staviti vjernike pod zaštitu zagovora svetoga Urzicina, da bi porasli u ljubavi prema Božjem imenu. Jer, očito je, svetac se odlučuje za mučeništvo upravo iz ljubavi prema Bogu, prema onoj Isusovoj: *Veće ljubavi nitko nema od ove: da tko život svoj položi za svoje prijatelje* (Iv 15,13).⁸⁶⁶

B) DAROVNA

(1) Stariji vlastiti misali

Muneribus nostris, quae sumus, precibusque susceptis: et caelestibus nos munda mysteriis, et clementer exaudi.⁸⁶⁷

Primi, Gospodine, naše darove i molitve. Očisti nas, molimo, nebeskim otajstvima i milostivo usliši.⁸⁶⁸

Istovjetna je s molitvom za sv. Poliona u PM 1885, PM 1919, MP 1932. Komentar ove molitve nalazi se ondje.

(2) Noviji vlastiti misali

Munera tibi, Domine, dicata sanctifica: et, intercedente beato Ursicino, martyre tuo, per eadem nos placatus intende.⁸⁶⁹

Posveti, Gospodine, darove tebi prikazane i njima umilostivljen pogledaj na nas po zagovoru blaženoga Urzicina, svojega mučenika.⁸⁷⁰

⁸⁶⁴ PM 1885, str. 12; PM 1919, str. 9; MP 1932, str. 32; MP 1967, str. 34; R 1990, str. 14. Izvori: Bruylants 863; GrH 745; GrP 739; GrA 1227.

⁸⁶⁵ VM 1990, str. 77.-78; VM 1968, str. 34.

⁸⁶⁶ Budući da molitva nije osobito teološki bogata, nema je u MR 1975 i MR 2002.

⁸⁶⁷ PM 1885, str. 12; PM 1919, str. 9; MP 1932, str. 32. Izvori: Bruylants 711. U ovom se misalu ova molitva pojavljuje 15 puta. Vreda: GrH 83; 118; 145; 486; 746; 795; GrP 50; 92; 119; 429; 740; 798; GrA 1091.

⁸⁶⁸ Naš prijevod.

⁸⁶⁹ MP 1967, str. 34; R 1990, str. 14. Izvori: Bruylants 705; GrH 626; 492; 563; 764; GeV 1290. Ni ove molitve nema u MR 1975 i MR 2002.

⁸⁷⁰ VM 1990, str. 78; VM 1968, str. 34.

I ova je molitva preuzeta iz prethodnog (predsaborskog) misala, iz mise *Sacerdotes Dei* (druga misa za biskupa mučenika). Sadržaj je prilično »starozavjetan«: vjernici mole da Bog prihvati misne darove »umilostivljen« (*placatus*), naravno, zagovorom ovoga mučenika.

c) POPRIČESNA

(1) Stariji vlastiti misali

Da, quae sumus, Domine Deus noster: ut, sicut tuorum commemoratione Sanctorum temporali gratulamur officio; ita perpetuo laetamur aspectu.⁸⁷¹

Gospodine, Bože naš, kao što se vremenitom službom radujemo spomenu tvojih svetih, daj, molimo, da se i u vječnosti veselimo gledanju njihova lica.⁸⁷²

Istovjetna je s molitvom za sv. Poliona u PM 1885, PM 1919, MP 1932. Komentar ove molitve nalazi se ondje.

(2) Noviji vlastiti misali

Caelesti munere satiatos nos in tua veritate confirma, ut exemplo beati Ursicini, cuius beneficia gentiles maleficiis rependebant, mundi blandimenta vitare possimus.⁸⁷³

Nasićene nebeskim darom, u svojoj nas istini utvrди, da uzmognemo izbjegći privlačnosti svijeta; po primjeru blaženoga Urzicina, kojem su pogani dobročinstva uzvratili nezahvalnošću.⁸⁷⁴

Ovo je novosastavljena molitva. Urzicin je kao časnik lojalno služio Rimskom Carstvu i caru. Međutim, za dobrotu i vjernost u službi, pogani su mu uzvratili nezahvalnošću, zadojeni mržnjom prema Kristovu evanđelju. Zato vjernici mole da ih Bog učvrsti u istini i učini postojanima prema zamarnostima ovoga svijeta, da bi i oni uzmogli biti vjerni i onda kad im ovaj svijet uzvrati nezahvalnošću. Ne možemo se oteti dojmu da je ova molitva sastavljena u ona vremena jednoumlja, kada je Crkva bila proganjana i kada je trebalo one čvrstine i odvažnosti kakvu su pokazivali ranokršćanski mučenici.

⁸⁷¹ PM 1885, str. 12; PM 1919, str. 9; MP 1932, str. 32. Izvori: Brugmans 179 (u ovom se misalu ova molitva pojavljuje 12 puta); Ve 278; GrH 641; 747; GrP 599; 741; GrA 1229.

⁸⁷² Naš prijevod.

⁸⁷³ MP 1967, str. 36; R 1990, str. 14.

⁸⁷⁴ VM 1990, str. 78; VM 1968, str. 36.

III. ČITANJA

Današnji Vlastiti misal za ovaj spomendan ne donosi vlastita čitanja, nego upućuje na čitanja iz zajedničkog slavlja. Donosimo stoga vlastita čitanja prema VM 1968.

1. Prvo čitanje (Mudr 10,10-14)

¹⁰Mudrost je pravednika vodila pravim stazama; pokazala mu Božje kraljevstvo i podarila mu znanje o svetinjama; uspjehom okrunila napore njegove i umnožila plodove truda njegova. ¹¹Kad su ga pritijesnili lakovci, pomogla ga je i obdarila bogatstvom, ¹²sačuvala ga od neprijatelja i zaštitiла ga od zasjeda, darovala mu pobjedu u žestokom boju da spozna kako je bogobojaznost od svega jača. ¹³Ona nije ostavila prodanog pravednika, nego ga je čuvala od grijeha. ¹⁴S njime je u tamnicu sišla te ga ni u okovima nije zapustila dok mu nije donijela žezlo kraljevsko i vlast nad onima koji ga tlačiše i nagnala u laž one koji ga kaljahu, a njemu dala slavu vječnu.

Starozavjetna Knjiga Mudrosti najmlađi je starozavjetni spis. Nastao je, kako nam je poznato, u prvom pretkršćanskem stoljeću. Da bi mu istaknuo važnost, autor ga pripisuje Salomonu kao velikom kralju i velikom mudracu, iako je danas sigurno da je ovaj spis nastao u 1. st. prije Krista. Kako nije poznat hebrejski original, Knjiga se pribraja skupini deuterokanonskih spisa, jer je nema u hebrejskoj Bibliji, nego u Septuaginti, grčkom prijevodu i Jeronimovoj Vulgati, preko kojih dolazi i do nas. Naša izdanja Biblije dijele ovaj spis u tri dijela: 1. Mudrost i kob čovjekova (1,1-5,23); 2. Podrijetlo, narav, učinci mudrosti i put do nje (6,1-9,18); 3. Mudrost i Bog u povijesti (10,1-19,22). Odabrani tekst nalazi se na početku trećeg dijela. Autor počinje s Adamom da bi ubrzo došao do Jakova, koji je opisan kao mudrac, te do Josipa Egipatskoga. Zanimljivo je primijetiti da spis ne spominje pojedina imena, ali se iz prikaza lako može zaključiti o kojoj se osobi iz izraelske povijesti radi. Jakov je, gledajući pozornije biblijske tekstove u Knjizi Postanka, prikazan kao ambivalentna osoba. Domogao se, ne baš na pošten način, prava prvorodstva. Zahvaljujući svojoj majci, koja ga je voljela više nego Ezava, dobio je očevo blagoslov, a brata Ezava je isključio. Međutim, naš ga spis tretira kao pravednika obdarena mudrošću. Znajući da je pogriješio, on bježi pred srdžbom svoga brata Ezava.⁸⁷⁵ Iako je bio prognanik i bijednik, Bog ga je čuvao i pratio i dao mu svoj blagoslov koji se u Jakovljevu životu očituje materijalnim blagostanjem (stada koja je zaradio služeći Labanu za njegove kćeri Leu i Rahelu) i velikim brojem djece: ukupno 12 sinova i jedna kći - od Lee i Rahele, te njihovih služavki Bilhe i Zilpe. Gospodin

⁸⁷⁵ Usp. G. ZIENER, *Pravednost i mudrost..., str. 32.-34.*

mu daje da se vrati svome domu s obitelji koju je stekao i s blagom koje je namaknuo. Drugi pravednik, spomenut u našem tekstu, jest Josip Egipatski. Tekst ga ne spominje imenom. Bio je odmalena okružen, s jedne strane, ljubavlju već starijeg oca Jakova, a s druge, zavišću i ljubomorom svoje rođene braće, koji idu u svojim namislima tako daleko da ga žele pogubiti. Na koncu, ipak ga prodaju u Egipat. Josipu ni tamo ne cvjetaju ruže, jer je zbog svoga poštenja i visoke moralnosti optužen i osuđen. Međutim, Bog upravlja životom svoga pravednika. Josip se drži kao pravi mudrac i ne čini pogrešne korake. I u tamnici se ponašao kao pravednik, stoga njegov slučaj vodi Gospodin, koji ga uzdiže sve do faraonova prijestolja, tako da Josip postaje po važnosti druga osoba u Egiptu.

Očito je, dakle, da zloča grešnika ne može poljuljati pravednika u onome što je temeljno – u njegovoj vjernosti prema Bogu. U slučaju svetoga Urzicina, poruka je jasna: zloba njegovih neprijatelja nije ga uništila čak ni tada kada je bio ubijen radi Boga i Krista. Oni koji Krista radi umru, živjet će i kraljevati zajedno s njime, kako to veli sv. Pavao: »Ako s njime umrijesmo, s njime ćemo i živjeti. Ako ustrajemo, s njime ćemo i kraljevati« (2 Tim 2,11-12).

2. Evangelje (Mt 10,34-42)

U ono vrijeme reče Isus: ³⁴»Ne mislite da sam došao mir donijeti na zemlju. Ne, nisam došao donijeti mir, nego mač. ³⁵Ta došao sam rastaviti čovjeka od oca njegova i kćer od majke njezine i snahu od svekrve njezine; ³⁶i neprijatelji će čovjeku biti ukućani njegovi. ³⁷Tko ljubi oca ili majku više nego mene, nije mene dostojan. Tko ljubi sina ili kćer više nego mene, nije mene dostojan. ³⁸Tko ne uzme svoga križa i ne pode za mnom, nije mene dostojan. ³⁹Tko nađe život svoj, izgubit će ga, a tko izgubi svoj život poradi mene, naći će ga. ⁴⁰Tko vas prima, mene prima; a tko prima mene, prima onoga koji je mene poslao. ⁴¹Tko prima proroka jer je prorok, primit će plaću proročku; tko prima pravednika jer je pravednik, primit će plaću pravedničku. ⁴²Tko napoji jednoga od ovih najmanjih samo čašom hladne vode zato što je moj učenik, zaista, kažem vam, neće mu propasti plaća.«

Iz ovog evanđelja dvoje se na osobit način odnosi na Urzicina i svakog mučenika: prvo, Kristov učenik treba računati s time da će se među ljudima dogoditi razdor radi Krista. Treba biti spremna da se vlastiti ukućani dignu na njega radi imena Isusova; drugo, uza sve dužno poštovanje prema obitelji, društvu, pa i vlastitom životu, vjernost Kristu treba stajati na prvom mjestu, baš kao što je i sam Krist poslušnost prema svome Ocu stavio kao apsolutni prioritet: bio je poslušan sve do smrti, smrti na križu. Prisjetimo se da je mučenik zapravo svjedok. A to treba biti svaki kršćanin. Stoga je to poziv svakome od nas.⁸⁷⁶

⁸⁷⁶ Više o ovom odlomku pogledati u spomendanu Sv. Ireneja.

SVETA BAZILA

30. kolovoza

Spomen ove mučenice u naš je proprij prvi puta je uvršten 1990. Zanimljivo je da se spomen Sv. Bazile i drugarica nalazio u latinskom nacrtu Vlastitog misala 1967., i to za dan 4. rujna,⁸⁷⁷ ali nije objavljen u MP 1967 i VM 1968. U sadašnjem se misalu spominje samo Sv. Bazila (30. kolovoza) i to u onom dijelu Misala koji donosi vlastite mise nekih mesta (u ovom slučaju za Srijemsку Mitrovicu).

I. POVIJESNI PODACI I ŠTOVANJE

O životu ove svete djevice i srijemske mučenice naš vlastiti časoslov progovara u dvije rečenice:

Bazila, djevica, mučena u Sirmiju 29. kolovoza 304. Svjedoče za nju Sirijski i Jeronimov martirologij.⁸⁷⁸

VČ 1995, osim toga, donosi još himan za Jutarnju i molitvu.⁸⁷⁹

Svi martirologiji spominju 29. kolovoza kao spomen Sv. Bazile. Sirijski martirologij samo spominje ime: *Syrmii, Basilis.*⁸⁸⁰ Jeronimov martirologij kratko veli: *In Syrmia natalis sanctae Basilissae virginis,*⁸⁸¹ a dosadašnji Rimski martirologij: *Apud Sirmium natalis sanctae Basillae Virginis,*⁸⁸² dok najnoviji još kraće veli: *Apud Sirmium natalis sanctae Basillae.*⁸⁸³

Još prije pojave MP 1967, M. Dragutinac ovako sažima gore rečeno:

Naš proprij ne poznaje ovu svetu djevicu,⁸⁸⁴ no i Rimski i Jeronimov martirologij govore o njoj. Kod Jeronima čitamo: *In Syrmia, natalis sanctae Basilissae Virginis,* dok R. M. veli: *Apud Sirmium sanctae Basil-*

⁸⁷⁷ Usp. *Missae propriae diocesis diaconensis*, Arhiva Biskupskog ordinarijata, br. 1300/1965.

⁸⁷⁸ VČ 1995, str. 61.

⁸⁷⁹ VL 1995, str. 61.

⁸⁸⁰ B. MARIANI (preveo i priredio), *Breviarium Syriacum*, Casa editrice Herder, Roma, Barcelona, Freiburg in Br., 1956., str. 44

⁸⁸¹ Jer, 488A

⁸⁸² Mart 1584, str. 298. Ovdje je prisutna i tiskarska pogreška: umjesto Syrmium stoji Smyrnam. To je u kasnijim izdanjima popravljeno: Mart 1922, str. 207.

⁸⁸³ Mart 2004, str. 483.

⁸⁸⁴ Naravno, u ono vrijeme kad je ovaj članak pisan, tj. 1949.

lae Virginis. Kad je živjela? Da li je mučenica? Deus scit.⁸⁸⁵ Spominje ju i Kačićev Razgovor ugodni: »Sveta Basila, divica i velika Božja službenica, koja kod Srima u Slavoniji sveti život provodi i sveto svrši.« Naravno, za njega je i ona slovinskog roda.⁸⁸⁶

U *Arbor sanctorum ac Beatorum Syrmiensium* iz 1777. fra Bone Mihaljevića i J. F. Bindera prikazuje ju se kao djevojku s ljiljanom u naručju.⁸⁸⁷

II. MOLITVE

VM 1990 donosi molitve koje su preuzete iz važećeg Rimskog misala (Za mučenicu djevicu).⁸⁸⁸ Međutim, u Nacrtu misala iz 1965. donesene su molitve za sv. Bazilu i drugarice,⁸⁸⁹ ali se taj spomen nije pojavio u odobrenom MP 1967 i VM 1968. Kada se priredivalo VM 1990, priredivači vjerojatno nisu znali da u arhivu stoje neiskorištene molitve za sv. Bazilu. Međutim, iako u rukopisu stoji da su ovo novosastavljenе molitve, u stvarnosti su zborna i darovna preuzete (uz neznatne promjene) iz Zajedničkog slavlja djevica i mučenica tada važećeg misala, dok je popričesna stvarno nova.⁸⁹⁰ VM 1990 spominje samo sv. Bazilu (a ne i drugarice). Predstavit ćemo i jedan i drugi niz molitava.

1. Rukopis (neuvršteni) iz 1965.

A) ZBORNA

Deus, qui beatas Basillam et Socias virginitate et martyrio ornasti: da nobis ita corporis et mentis servare castitatem; ut nec carnis blanditiis nec malorum acerbitate vincamus.⁸⁹¹

⁸⁸⁵ O tome i neki drugi dvoje. Usp. *Biblioteca Sanctorum*, 2, Istituto Giovanni XXIII nella Pontificia Università Lateranense, Roma, 1962.

⁸⁸⁶ VDB 11(1949.), str. 105.

⁸⁸⁷ Usp. M. DRAGUTINAC, *Bazila*, u: LILS, str. 139.-140.

⁸⁸⁸ RM 1980, str. 619.-620.

⁸⁸⁹ *Missa Ss. Basilae et sociarum* p. 16 proprias habet orationes nuper confectas, vidi: *Misae propriae dioecesis Diacovenensis*, str. 33, Arhiva Biskupskega ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965. Isto tvrdi i drugi spis: »Ad diem 4 septembbris. Lectio III noviter confecta pariterque oratio. Vidi: *Officia propria dieocesis Diacovenensis seu Bosniensis et Sirmiensis*, str. 35b, Arhiva Biskupskego ordinarijata u Đakovu, 1300/1965.

⁸⁹⁰ *Missae propriae...,* str. 16.-18.

⁸⁹¹ *Missae propriae...,* str. 16. Izvor: Bruylants 772 ponešto se razlikuje: Omnipotens sempiterne Deus, qui beatas N. et N. virginitatis et martyris gloria decorasti: da nobis earum precibus ita corporis et mentis servare puritatem; ut nec blanditiis carnis, nec malorum acerbitate vincamus. (Commune sanctorum pro aliquibus locis. Pro Virginibus et Martyribus. Missa »Deus meus«. Alia oratio.)

Bože, koji si Bazilu i drugarice uresio djevičanstvom i mučeništvom, daj nam da tako očuvamo čistoću tijela i duše da nas ne zarobi ni tjelesna neurednost niti gorčina zala.⁸⁹²

U anamnetskom dijelu naglašeno je ono što je bitno za mučeništvo (i za svetost općenito): Božjim darom mučenik daje svjedočanstvo sve do smrti. Bog je uresio Bazilu djevičanstvom i mučeništvom. Upravo kako veli sv. Pavao: Bog izabire slabe i neugledne *da se nijedan smrtnik ne bi hvalio pred Bogom* (1 Kor 1,29). U prozbenom dijelu naglašava se prava vrijednost čistoće: vjernici mole za čistoću i tijela i duha (da ih ne okuži ni tjelesna neurednost niti zloča duha), jer prava neokaljanost tijela odražava stanje duha.

b) DAROVNA

Intende, quaesumus, Domine, muneribus in altaribus tuis propositis: ut sicut per haec mysteria beatis Basillae et Sociis martyrii gloriam contulisti; ita nobis indulgentiam largiaris.⁸⁹³

Pogledaj, molimo, Gospodine, darove položene na tvoj oltar. Kao što si po ovim otajstvima blaženoj Bazili i drugaricama podao slavu mučeništva, tako i nama udijeli oproštenje.⁸⁹⁴

U darovnoj se molitvi ističe vrijednost svetih otajstava. Po otajstvu euharištije Bog je Bazili i drugaricama dao slavu mučeništva. Vjernici mole da i njima, po tim istim otajstvima, bude podareno oproštenje. Euharistija je otajstvo Kristove smrti i uskrsnuća u koje se i mi ucjepljujemo da bi se, našim svjedočenjem, Krist u nama proslavio.

c) POPRIČESNA

Caelestis mysteriis virtute satiati, quaesumus, Domine: ut beatarum Basillae et Sociarum exemplo instructi; in mundo quidem sed non de mundo maneamus⁸⁹⁵

Nasićeni snagom nebeskih otajstava, molimo, Gospodine, da, poučeni primjerom blažene Bazile i drugarica, ostanemo u svijetu, ali ne od svijeta.⁸⁹⁶

⁸⁹² Naš prijevod.

⁸⁹³ *Missae propriae diocesis diacovensis*, Arhiva Biskupskog ordinarijata, br. 1300/1965, str. 18. Izvor Brulyants 650 ponešto se razlikuje: Intende, quaesumus, Domine, muneribus altaribus tuis pro beatorum virginum et martyrum tuarum B. et N. honore proposita: ut sicut per haec mysteria illis martyrii gloriam contulisti; ita nobis indulgentiam largiaris. (Commune sanctorum pro aliquibus locis. Pro Virginibus et Martyribus. Missa »Deus meus«.)

⁸⁹⁴ Naš prijevod.

⁸⁹⁵ *Missae propriae diocesis diacovensis*, Arhiva Biskupskog ordinarijata, br. 1300/1965, str. 18.

⁸⁹⁶ Naš prijevod.

Ovo je novosastavljena molitva. Vjernici mole da snagom svetih otajstava, i slijedeći primjer sv. Bazile i drugarica, budu u svijetu, ali ne i od svijeta. Molitva lijepo parafrazira tekst iz Isusove svećeničke molitve (Iv 17,14-16):

Ja sam im predao tvoju riječ, a svijet ih zamrzi jer nisu od svijeta kao što ni ja nisam od svijeta. Ne molim te da ih uzmeš sa svijeta, nego da ih očuvaš od Zloga. Oni nisu od svijeta kao što ni ja nisam od svijeta.

Kršćani su u svijetu, ali ne smiju biti od svijeta, kako prekrasno govori jedan otački spis iz 2. st.:

Kršćani se ne razlikuju od ostalih ljudi ni područjem gdje stanuju, ni jezikom, ni načinom života. Ne žive u svojim vlastitim gradovima, ne služe se nekim neobičnim jezikom, ne provode neki osobit život... Prihvaćaju svugdje domaće običaje u odijevanju, hrani i uopće načinu života, oni žive i time predlažu izvanredan i, po jednodušnom mišljenju svih, nevjerojatan način života... Da kažem jednostavno, što je duša u tijelu, to su kršćani u svijetu. Duša se nalazi u svim dijelovima tijela, a kršćani u svim gradovima svijeta. Istina, duša prebiva u tijelu, ali nije od tijela. I kršćani se šire u svijetu, ali nisu od svijeta. Nevidljiva duša stanuje zatvorena u vidljivom tijelu, ali nije od tijela. I kršćane vidiš u svijetu, ali je njihova pobožnost nevidljiva.⁸⁹⁷

Na sličan način govori Isus da kršćani trebaju biti sol zemlje, svjetlost svijeta i kvasac. Kršćanin se ne dijeli od svijeta nego ga – Božjom snagom – oplemenjuje i čini Božjim kraljevstvom. Šteta je što ova molitva, zaboravljena u arhivi, nije ušla u naš sadašnji Vlastiti misal.

2. Današnji Vlastiti misal

A) ZBORNA

Deus, qui nos hodie beatae Basillae annua commemoratione laetificas, concede propitius, ut eius adiuvemur meritis, cuius castitatis et fortitudinis irradiiamur exemplis.⁸⁹⁸

Gospodine, ti nas svake godine⁸⁹⁹ veseliš spomendanom blažene Bazile. Ona nam je primjer čistoće i hrabrosti. Nek nam pomogne i svojim zslugama.⁹⁰⁰

⁸⁹⁷ Poslanica Diogenetu, 5,1-4; Usp. Časoslov II., str. 613.-614.

⁸⁹⁸ R 1990, str. 33; MR 1975, str. 690; MR 2002, str. 924. Izvor: GrP 840.

⁸⁹⁹ Ovdje je *hodio* posve proizvoljno prevedeno *svake godine* umjesto jednostavno: *danas*.

⁹⁰⁰ VM 1990, str. 93.

Zborna molitva naglašava povezanost čistoće i snage koja kralji djevcu i mučenicu. Upravo to služi vjernicima i kao pomoć i kao primjer.

b) DAROVNA

Munera, quaesumus, Domine, quae in celebritate beatae Basillae deferrimus, ita gratiae tuae efficiantur accepta, sicut eius tibi placitum exstitit passionis certamen.⁹⁰¹

Gospodine, prinosimo ti darove o spomendanu blažene Bazile, da ih primiš kao što si primio njezinu mučeničku borbu.⁹⁰²

Ovdje se mučeništvo svetice stavlja u kontekst Kristove smrti. I svetičinu žrtvu vlastita života Bog prihvata kao žrtveni dar.

c) POPRIČESNA

Deus, qui beatam Basillam pro gemina virginitatis et martyrii victoria inter Sanctos coronasti, da, quaesumus, per huius virtutem sacramenti, ut, omne malum fortiter superantes, caelestem gloriam consequamur.⁹⁰³

Bože, ti si blaženu Bazilu među svećima ovjenčao dvojakom krunom: djevičanstvom i mučeništvom. Snagom ovoga sakramenta daj da odvazno nadvladamo svaku kušnju i postignemo vječnu slavu.⁹⁰⁴

Bog je sveticu okrunio krunom djevičanstva i mučeništva. Sveta otajstva koja su vjernici primili zalog su i njihove snage i pobjede, sve do nebeske proslave.

III. ČITANJA

Važeći Vlastiti misal upućuje na čitanja iz Zajedničkog slavlja za mučenike. Nacrt vlastitog misala iz 1965. sadrži čitanja baš za ovaj spomen,⁹⁰⁵ pa ih ovdje donosimo.

1. Prvo čitanje (2 Kor 4,6-11.16-17)

⁶Bog koji reče: Neka iz tame svjetlost zasine!, on zasvijetli u srcima našim da nam spoznanje slave Božje zasvijetli na licu Kristovu. ⁷To pak

⁹⁰¹ R 1990, str. 33; MR 1975, str. 690; MR 2002, str. 924. Ovo je novosastavljena molitva.

⁹⁰² VM 1990, str. 94.

⁹⁰³ R 1990, str. 33; MR 1975, str. 690; MR 2002, str. 925. I ovo je novosastavljena molitva.

⁹⁰⁴ VM 1990, str. 94.

⁹⁰⁵ *Missae propriae...,* str. 16.-18.

blago imamo u glinenim posudama da izvanredna ona snaga bude očito Božja, a ne od nas. ⁸U svemu pritisnuti, ali ne pritišeđeni; dvoumeći, ali ne zdvajajući; ⁹progonjeni, ali ne napušteni; obarani, ali ne oboreni - ¹⁰uvijek umiranje Isusovo u tijelu pronosimo da se i život Isusov u tijelu našem očituje. ¹¹Doista, mi se živi uvijek na smrt predajemo poradi Isusa da se i život Isusov očituje u našem smrtnom tijelu. ¹⁶Zato ne malakšemo. Naprotiv, ako se naš izvanji čovjek i raspada, nutarnji se iz dana u dan obnavlja. ¹⁷Ta ova malenkost naše časovite nevolje donosi nam obilato, sve obilatije, breme vječne slave.

Čitanje donosi srž kršćanskog nauka o mučeništvu, koje je svjedočenje: kršćanin umire s Kristom da bi s njime bio i proslavljen. Krist nas jača u nevoljama, da bismo bili dionici njegove proslave. Upravo s tom svijeću, sv. Bazila i drugi mučenici radosni su i puni nade, ne proklinjući svoje mučitelje, svjedočili svoju vjeru do smrti.

Korint je u vrijeme Pavlova djelovanja bio trgovačko središte, veliki lučki grad s čak dvije pomorske luke, a bio je kao i druga slična središta na lošem glasu zbog svoga (ne)moralu. Pavao je naviještao evandelje u ovom gradu za svoga drugog misijskog putovanja od jeseni 50. do sredine 52. godine. Postoji konsenzus među egzegetama da je 2 Kor sastavljena od nekoliko pisama, a radi se, zbog specifične i vrlo komplikirane situacije članova mlade Crkve u Korintu, o Pavlovoj korespondenciji s tom zajednicom.⁹⁰⁶ U našem tekstu Pavao aludira na izvještaj o stvaranju (Post 1,3), gdje je opisano stvaranje svjetlosti i želi da ta svjetlost kao u prvom stvaranju i sada u srcima vjernika zasvijetli spoznajem slave Božje. On svoju misiju vidi kao širenje svjetlosti po svijetu.⁹⁰⁷ Kao što je kod stvaranja svjetlost osvijetlila svijet, tako se sada Pavlovim propovijedanjem širi svjetlo kršćanskog nauka. Neprocjenjivo blago evanđelja nalazi se u glinenim posudama. Pavao aludira na sebe, ali i na druge misionare koji su svojim tijelima samo *medij*, sredstvo za blago koje nose. Svjetlost, spoznaja i slava ne dolaze od njih, ljudi, nego od Boga te se, prema tome, mora pripisati pravom izvoru od kojega potječu.

Paradigma Pavlova djelovanja je Krist i njegovo trpljenje: pritisnut, dvoumeći, progonjen, obaran. Ako se to događalo Kristu, ne treba ni Pavao očekivati nešto drugo. Uvijek iza konkretnе nevolje stoji Božja pomoć, život se Isusov očituje u tijelu misionara. Pavao ne govori o vlastitoj snazi, nego o snazi Kristovoj, koja se manifestira u njemu i preko njega drugima. Tako se Pavao nalazi u određenoj

⁹⁰⁶ Usp. *Jeruzalemska Biblija. Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz »La Bible de Jérusalem«*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007., 1594-1595. Usp. M. ERNST *Korintherbriefe*, u: F. KOGLER (izd.) Herders neues Bibellexikon, Text CD-ROM, Herder, Freiburg-Basel-Wien, 2008., str. 327.

⁹⁰⁷ Usp. C. K. BARETT, *Druga poslanica Korinćanima. Uvod i komentar*, Logos, Daruvar, 1997., str. 157.

tenziji. U krhkoi posudi nosi veliko blago, i realna je opasnost da to blago propadne, stoga se posuda (njegovo tijelo) troši u svrhu duhovnoga tijela, koje pripada vremenu koje će tek doći.⁹⁰⁸ Tako ćemo nakon vremenite patnje zapravo postići vječnu slavu, što nam je kao kršćanima cilj.

2. Evandelje (Mt 25,1-13)

U ono vrijeme reče Isus: ¹»Tada će kraljevstvo nebesko biti kao kad deset djevica uzeše svoje svjetiljke i iziđoše u susret zaručniku. ²Pet ih bijaše ludih, a pet mudrih. ³Lude uzeše svjetiljke, ali ne uzeše sa sobom ulja. ⁴Mudre pak zajedno sa svjetiljkama uzeše u posudama ulja. ⁵Budući da je zaručnik okasnio, sve one zadrijemaše i pozaspaše. ⁶O ponoći nastala vika: ‘Evo zaručnika! Izidite mu u susret!’ ⁷Tada ustadoše sve one djevice i urediše svoje svjetiljke. ⁸Lude tada rekoše mudrima: ‘Dajte nam od svoga ulja, gase nam se svjetiljke!’ ⁹Mudre im odgovore: ‘Nipošto! Ne bi dotecklo nama i vama. Podite radije k prodavačima i kupite!’ ¹⁰Dok one odoše kupiti, dođe zaručnik: koje bijahu pripravne, uđoše s njim na svadbu i zatvore se vrata. ¹¹Poslije dođu i ostale djevice pa stanu dozivati: ‘Gospodine! Gospodine! Otvori nam!’ ¹²A on im odgovori: ‘Zaista kažem vam, ne poznam vas!’ ¹³Bdije dakle jer ne znate dana ni časa!«

Perikopa o deset djevica nalazi se u dijelu Matejeva Evandelja koji govori o konačnim događajima (Mt 24,1-25,46), nakon čega slijedi opis muke i uskrsnuća našega Gospodina (Mt 26,1-28,20). Kao zadani temu ovog teksta imamo budnost, a ona se pojavljuje u Mateja već u 24,42 i u Luke (12, 35-38). Povjesna situacija zajednice je vjerojatno takva da se Isusov dolazak odužio, pa zajednica postavlja opravdana pitanja glede paruzije, ponovnog Isusova dolaska. Matejevi suvremenici čekaju Isusov drugi dolazak na različite načine. Jedni se ponašaju tako kao da Isus neće nikada doći, odnosno kao da je njegov dolazak odgodjen beskonačno,⁹⁰⁹ a drugi pak tako kao da je sve već gotovo i oni mogu mirno spavati. Zajednicu načelno tvore dvije grupe ljudi: jedni su pripravni, to kaže naš tekst, a drugi nisu. Spomenutih deset djevica slika su jednih i drugih. Budućnost je po sebi osigurana jednima i drugima. Sve djevojke čekaju zaručnika do u kasne sate i među njima, čini se, uopće nema razlike. Tek o ponoći uočavaju se razlike. Matej karakterizira djevice kao »mudre«, odnosno »lude«. Shodno tome one se i ponašaju. Jedne su uzele zalihe ulja za svoje svjetiljke, one druge nisu. Ne navodi se razlog zašto je zaručnik okasnio. Dolazi tek oko ponoći, a djevojke su pozaspale. Sada na brzinu treba pripraviti svoje svjetiljke i ovdje one »lude« djevice imaju poteškoća. Nespre-

⁹⁰⁸ ISTI, str. 167.

⁹⁰⁹ Usp. M. ZOVKIĆ, *Matejevo Evandelje u našoj Misi. Biblijski komentar misnih čitanja u godini A*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995., str. 372.-373.

mne su, a imale su dovoljno vremena. Sada se više ne može improvizirati. »Mudre« ih djevice šalju prodavačima, ali se to, nažalost, pokazuje kao promašeno. Kada su se vratile, svadbena je dvorana bila zatvorena i one ostaju vani. Na upit da im se otvori, slijedi »hladni tuš« – »ne poznam vas«. R. 13 daje jasnu poruku: »Bdijte jer ne znate dana ni časa.« Ne govori se ništa više o sudbini jednih i drugih, ali je jasno da su one »mudre« sudjelovale na svadbi, a one »lude« nisu. Matej upozorava relativno mladu zajednicu kršćana kako je potrebno cijelo vrijeme biti pozoran, a ne samo formalno, kako to čine »lude« djevice.

Ovo evanđelje o pet mudrih i pet ludih djevica zacijelo je odabrano jer se (prema nacrtu toga misala) slavi spomen ne samo Bazile, nego i njezinih drugarica. Nadalje, već staro otačko tumačenje vidi u onome ulju za svjetiljke zapravo dobra djela. Tako i ovo evanđelje potkrepljuje zbornu molitvu: svetost života očituje se u svakodnevnom vršenju Božjih zapovijedi, u konstantnoj pripravnosti za Isusov dolazak.

SVETI IVAN KAPISTRANSKI

23. listopada

I. POVIJESNI PODACI I ŠTOVANJE

Važeći Vlastiti časoslov o životu sv. Ivana Kapistranskog zbijeno veli:

Rodio se u gradiću Capestrano u talijanskoj pokrajini Abruzzi 1386. godine. Studirao je pravo u Peruggi, te neko vrijeme vršio dužnost suca. Ušao je u franjevački red Manje braće i bio zaređen za svećenika. Bijaše neumoran u apostolskom radu po cijeloj Europi, utvrđujući kršćansko čudoređe i pobijajući krvovjerce. Umro je u Iloku, u Hrvatskoj, 1456. godine. Pobjedom kod Beograda iste godine, odbivši tursku naježdu, produžio je Crkvi u Hrvatskoj i Slavoniji slobodu djelovanja za 70 godina. Nebeski zaštitnik vojnih dušobrižnika.⁹¹⁰

VČ 1995, osim toga, još za službu čitanja donosi čitanje *Ogledalo klerika* Ivana Kapistranskog, himan za Jutarnju i dvije molitve (na izbor).⁹¹¹

Važeći Rimski martirologij jednako sažeto izvješće:

Sancti Ioannis de Capestrano, presbyteri ex Ordine Minorum, qui disciplinam regularem propugnavit et per fere totam Europam ministravit ad fidem et mores catholicos firmandos; suarum exhortationum precumque fervore populum fidelium sustentavit atque in libertatem christianorum defendendam se impendit. Apud locum *Ujlak* tandem ad ripam Danubii in regno Hungariae e vita descessit.⁹¹²

[Spomen] svetoga Ivana Kapistranskog, svećenika iz reda Manje braće, koji se borio za disciplinu (franjevačke) regule i koji je gotovo po cijeloj Europi učvršćivao katoličku vjeru i čudoređe. Žarom svojih propovijedi i molitava jačao je vjernički puk te se zauzeo za obranu slobode kršćana. Preminuo je kod mjesta *Ilok*, na obali Dunava, u kraljevini Ugarskoj.⁹¹³

⁹¹⁰ VM 1995, str. 74.

⁹¹¹ VČ 1995, str. 74.-77.

⁹¹² Mart 2004, str. 585. Začuđujuće je da se spominje mađarski oblik imena Ilok te da bi Ilok pripadao kraljevstvu Ugarske.

⁹¹³ Naš prijevod.

Nešto opširniji životopis donosi prethodni Vlastiti časoslov.⁹¹⁴ U OP 1932 uopće se ne spominje, dok naš najstariji Vlastiti časoslov donosi tri lekcije (čitanja).⁹¹⁵ Ovdje ćemo samo ukratko dopuniti ono što je za naše krajeve najzanimljivije.

Ivan Tagliacozzo, subrat Ivana Kapistranskog, opisuje godine 1460. (dakle samo 4 godine poslije pobjede nad Turcima kod Beograda) tijek bitke i ulogu Ivana Kapistranskog u tim događajima. Ivan Kapistranski bio je svjestan opasnosti koja prijeti kršćanstvu nakon što su Turci osvojili Carigrad. Uspio je pokrenuti velikaše da se prikupe križari koji su trebali zastaviti prodor Turaka. Kako se tada beogradska tvrđava našla na udaru turskog nadiranja, Ivan je s malobrojnim križarima iz Petrovaradina došao lađama u Beograd 2. srpnja 1456.⁹¹⁶ Nakon što su Turci sljedećeg dana opkolili grad, Ivan se s malobrojnom vojskom 4. srpnja lađama uputio po pojačanje u Petrovaradin. Dana 14. srpnja uspjeli su lađama probiti tursku blokadu i donijeti namirnice u Beograd. Znakovito je što je Ivan govorio braniteljima i svećenicima:

Ispovijedajte, mirite nesložne, liječite bolesne i slabe, pokapajte mrtve, propovijedajte otpor. Vi pak, svećenici, čuvajte se da ne ubijete nijednog Turčina i ne poslužujte nikakvim oružjem ili streljivom borce; ni kamejna ni strelica ne dodavajte niti pripremajte. Vaše oružje protiv neprijatelja Kristova križa neka budu molitve i dijeljenje sakramenata. Braći nesvećenicima ne dajem posebno pravilo niti drukčije naređujem nego neka rade kako im Bog nadahne.⁹¹⁷

Teška se bitka vodila 20. i 21. srpnja. Tagliacozzo bilježi da je u najžešćoj bici Ivan stajao uspravan na zidinama raširenih ruku vaseći: »Isuse, Isuse!« a da nije bio pogoden, što su nazočni smatrali velikim čudom.⁹¹⁸ Dana 22. srpnja 1456. branitelji su uspjeli obraniti grad, a Turci su doživjeli veliki poraz.

Nakon toga je u gradu zavladala kuga te se i Ivan razbolio 8. kolovoza. Odlučio se povući u Ilok, gdje je i umro 23. listopada. Papa Grgur XV. proglašio je Ivana Kapistranskog blaženim 5. srpnjem 1522., a Urban VIII. svetim 15. srpnja 1691. i odredio da se slavi 23. listopada.⁹¹⁹ Od 1890. u rimskoj se liturgiji

⁹¹⁴ Usp. OP 1967, str. 65.-66

⁹¹⁵ Usp. PO 1885, str. 200.-203.

⁹¹⁶ Usp. IOHANNES DE LA TAGLIACOTIO (Giovanni da Tagliacozzo), *Relatio de victoria Belgradensi*, in Annales Minorum, 3rd edn. by J. M. Fonseca (Quaracchi: Tipografia Barbèra-Alfani e Venturi, 1931., str. 753-777. Za hrvatski tekst usp. H. HERMAN, *Kristov borac. Lik i djelo sv. Ivana Kapistranskog*. Biblioteka »Brat Franjo«, 2. izdanje, Zagreb, 2006., str. 190.-220.

⁹¹⁷ Usp. H. HERMAN, *Nav. dj.*, str. 191.

⁹¹⁸ Usp. H. HERMAN, *Nav. dj.*, str. 219.

⁹¹⁹ Usp. H. HERMAN, *Nav. dj.*, str. 295.-298.

slavi 28. ožujka (u nas uvjek 23. listopada), a od 1969. u cijeloj Crkvi opet 23. listopada.⁹²⁰

Spomenimo kao zanimljivost da je Kalikst III. 1457., u znak zahvale za pobjedu nad Turcima kod Beograda, već postojeći blagdan Preobraženja Gospodinova, 6. kolovoza, proširio na cijelu Crkvu.⁹²¹

II. MOLITVE

1. Prethodni vlastiti misali

U našim je proprijima najstariji spomen u OP 1807, koji donosi i vlastitu zbornu molitvu (kao dolje):

Die XXIII. octobris in festo Sancti Ioannis Capistrani Confessoris. Duplex. Omnia de Comm. Conf. non Pontif. praeter sequentia oratio: Deus, ...⁹²²

Vlastitu zbornu za ovaj blagdan pronašli smo već u MF 1745⁹²³ i MF 1775,⁹²⁴ s tim da za darovnu i popričesnu oba donose molitve iz mise *Os iusti*. Slično je i u drugim starim misalima gdje nalazimo vlastitu zbornu molitvu, a za ostale se upućuje na Zajedničko slavlje priznavalaca iz mise *Iustus ut palma*.⁹²⁵ Međutim, u Dodatku MP 1885 navode se još darovna i popričesna, s tim da se za sve ostalo uzima misa *Os iusti*.⁹²⁶ MP 1919, MP 1932 i OP 1932 ne donose ništa o ovome sveču. Kasniji rimski misali donose također sve tri molitve,⁹²⁷ kao i svi vlastiti misali nakon 2. vatikanskog sabora.

⁹²⁰ Usp. M. DRAGUTINAC, *Ivan Kapistran*, u: LILS, str. 280. Spomenimo također da se u iločkoj župnoj crkvi na glavnom oltaru nalazi velika olтарna slika sv. Ivana Kapistranskog. Velika slika ovoga sveca nalazi se i u crkvi Presvetoga Trojstva u Čepinu. Dao ju je izraditi Ivan Kapistran Adamović, koji je dao sagraditi i tu crkvu.

⁹²¹ Usp. P. JOUNEL, *L'anno*, u: G. MARTIMORT (prir.), *La Chiesa in preghiera. Introduzione alla liturgia. 4. La liturgia e il tempo*, Queriniana, Brescia, 1984., str. 51.-178, ovdje str. 122; B. FUĆIĆ, *Preobraženje*, u: LILS, str. 481.

⁹²² OP 1807, str. 44. Spominje se i u Ordo 1839, str. 82.

⁹²³ MF 1745, str. 475.-476.

⁹²⁴ MF 1775, str. 481.-482.

⁹²⁵ MP 1842, str. 83.-84 (s napomenom da je ova molitva za Ugarsku); MP 1885. str. 17. U MP 1885 pogrešno stoji *Iustus et palma*.

⁹²⁶ MP 1885, str. [11] (Appendix).

⁹²⁷ Naravno, za dan 28. ožujka.

A) ZBORNE

(1) Prva

Deus, qui Ecclesiam tuam beati Iohannis meritis et doctrina mirabiliter sublimasti, et per eum de perfidis tyrannis in virtute Sanctissimi Nominis Iesu fideles tuos triumphare fecisti: praesta, quae sumus; ut de inimicis nostris eius intercessione praevalentes in terris, praemari cum ipso mereamur in coelis.⁹²⁸

Bože, ti si svoju Crkvu čudesno proslavio zaslugama i naukom blaženoga Ivana i po njemu si dao da twoji vjernici snagom Presvetoga Imena Isusova slave pobjedu nad nevjernim tiranima. Daj, molimo, da njegovim zagovorom nadvladamo svoje neprijatelje na zemlji, te da zavrijedimo s njime biti nagrađeni na nebu.⁹²⁹

U MPH 1845 za Mađarsku se donosi ova molitva tek neznatno modificirana:

Deus, qui Ecclesiam tuam Beati Iohannis Confessoris tui, meritis et doctrina mirabiliter sublimasti, et per eum fideles tuos in virtute Sanctissimi Nominis Iesu de perfidis hostibus triumphare fecisti: praesta, quae sumus; ut eius intercessione inimicis nostris praevalentes in terris, praemia cum ipso mereamur in coelis.⁹³⁰

U anamnetskom dijelu spominje se Ivanova učenost i čudesna koja je činio. Posebno se naglašava ona zgoda kada je usred odlučne bitke stajao na zidinama Beograda i zazvao ime Isusovo, nakon čega su Turci bili posve poraženi.⁹³¹ U prozbenom dijelu vjernici mole da nadvladaju neprijatelje ne zemlji (što se može shvatiti i u doslovnom i u duhovnom smislu), da bi onda zavrijedili i nebesku slavu.

(2) Druga

Deus, qui beatum Ioannem, Confessorem tuum, innumeris decorasti miraculis et per invocationem tui Sanctissimi nominis fecisti de sevissima Turcarum gente triumphare: praesta, quae sumus, ut meritis ipsius et precibus ab omnibus semper protegamus adversis.⁹³²

⁹²⁸ MF 1721, str. 55-56; MF 1745, str. 475; MF 1753, str. 475; MF 1775, str. 481; OP 1807, str. 44; MF 1840, str. 479; MPH 1842, str. 83; MPH 1862, str. 28; MF 1879, str. 495; OP 1807, str. 44; MP 1885, str. 17; MP 1885, str. [11] (Appendix); MF 1920, str. 19*. Ove molitve nema u M niti u drevnim vrelima. Zanimljivo je da MP 1885, str. 17., osim ove molitve za sve ostalo upućuje na misu *Iustus ut palma*, a isti misal u dodatku upućuje na misu *Os iusti*.

⁹²⁹ Naš prijevod.

⁹³⁰ MPH 1842, str. 84.

⁹³¹ Usp. H. HERMAN, *Nav. dj.*, str. 219.

⁹³² MP 1842, str. 84 (za biskupiju Olomouc).

Bože, ti si blaženoga Ivana ukrasio nebrojenim čudesima i po zazivanju tvoga svetoga Imena dao si da slave pobjedu nad divljim turskim rodom. Daj, molimo, da se po njegovim molitvama i zagovorom uvijek obrani-
mo od protivnika.⁹³³

Ova je molitva puno »prizemljenja« od prethodne. Spominju se samo Iva-
nova čuda (ne i njegov nauk), ponovno se naglašava ona zgoda kad je Ivan zazi-
vao ime Isusovo, a izrijekom se kao neprijatelji spominju Turci. Na koncu se moli
samo za to da se vjernici i dalje mogu braniti od svojih protivnika, bez naznake
vječnoga spasenja.

Ove su obje molitve nastale u kontekstu strašne turske opasnosti. Za kršćane
u ovom dijelu Europe Turci su bili stalna prijetnja: njihovi su pohodi bili krvavi, a
njihova vladavina nepodnošljiva, osobito kršćanima. K tome su Turci za njih bili
pojam neprijatelja Križa Kristova. Vidjet ćemo da kasnije molitve (nakon što tur-
ska opasnost više nije bila toliko izražena) izbjegavaju tako jasne naznake Turaka
i vojne pobjede nad njima.

b) DAROVNA

Laudis tibi, Domine, hostias immolamus in tuorum commemoratione
Sanctorum: quibus nos et praesentibus exui malis confidimus et futu-
ris.⁹³⁴

Prinosimo ti, Gospodine, žrtvu hvale o spomenu tvojih svetih. Po njoj
nas izbavi od sadašnjih i budućih zala.⁹³⁵

Molitva jednostavno govori o tome da nas euharistijska žrtva izbavlja od
sadašnjih i budućih zala (u pozadini stoji ratna i životna opasnost), pri čemu nam
pred očima стоји sv. Ivan Kapistranski koji je molitvom i djelovanjem zagovarao
ovozemno i onozemno spasenje svojih vjernika.

c) POPRIČESNA

Refecti cibo potuque caelesti, Deus noster, te supplices deprecamur: ut, in
cuius haec commemoratione percepimus, eius muniamur et precibus.⁹³⁶

⁹³³ Naš prijevod.

⁹³⁴ MF 1721, str. 56; MF 1745, str. 476; MF 1753, str. 476; MF 1775, str. 482; Bruylants 664 (Misa *Os iusti*).
Izvori: GrH 656; Ve 38.

⁹³⁵ Naš prijevod. Za drugi prijevod usp. J. RADIĆ, *Misal...*, str. 430: *Posvećujemo ti, Gospodine, žrtvu hvale na spomen tvojih svetih i uzdamo se da će nas po njima izbaviti od sadašnjih i od budućih zala.* Ovo je nespretan prijevod. Naime, onaj *quibus* se odnosi na *hostias*, tj. Bog nas izbavlja po euharistijskoj žrtvi,
a ne po svetima!

⁹³⁶ MF 1721, str. 56; MF 1745 str. 476; MF 1753, str. 476; MF 1775, str. 482; Bruylants 961 (misa *Os iusti*).
Izvori: Ve 724; GrH 69; 116; 659; GrP 35; 90; 620.

Okrijepljeni nebeskim jelom i pićem, ponizno te molimo, Bože naš, daj da nas prati i molitva onoga u čiji smo spomen to primili.⁹³⁷

Euharistija hrana i piće najizvrsnija su okrepa. Vjernici dodatno mole i za molitvenu potporu sveca čiji su spomen slavili. Ovdje je jasan crkveni nauk: spasenje dolazi samo po Kristu i njegovim otajstvima, a u tome nas prati primjer i zagovor svetaca.

2. Današnji Vlastiti misal

A) ZBORNA

Dana je na izbor jedna od dviju zbornih molitava. Prva je iz prethodnih rimskih i vlastitih misala, a druga je preuzeta iz novog Rimskog misala.

(1) Prva

Deus, qui per beatum Ioannem fideles tuos in virtute sanctissimi nominis Iesu de crucis inimicis triumphare fecisti: praesta, quaesumus; ut, spiritualium hostium, eius intercessione, superatis insidiis, coranam iustitiae a te accipere mereamur.⁹³⁸

Bože, ti si po svetom Ivanu dao da tvoji vjernici, snagom presvetoga Imena Isusova, slave pobjedu nad neprijateljem križa. Podaj, molimo te, da njegovim zagovorom nadvladamo nasrtaje duhovnih neprijatelja i zaslužimo od tebe primiti vijenac pravednosti.⁹³⁹

U anamnetskom se dijelu govori općenitije o »neprijateljima križa Kristova«, što se može (i treba) široko shvatiti. Križu Kristovu se protivi svatko tko ga ne prihvata, ali i vjernici koji često žive kao neprijatelji Križa Kristova (Fil 3,18). Zaključni dio molitve je jasan. Kao što je Ivanovim zagovorom slavljenja pobjeda nad neprijateljima Križa, tako vjernici mole snage da nadvladaju duhovne neprijatelje, da bi tako, poput Pavla, zadobili vijenac pravednosti (NVg: *reposita est mihi iustitiae corona*), nakon što su dobar boj bili (2 Tim 4,7-8).

⁹³⁷ Naš prijevod. Usp. još: J. RADIĆ, *Misal...*, str. 430: Okrijepljeni nebeskim jelom i pićem, ponizno te molimo, Bože naš, da budemo zaštićeni molitvama onoga na čiji smo to spomen primili.

⁹³⁸ MPH 1906, str. 28* upućuje na: MR 1909, str. 435; MF 1931, str. 487; MP 1967, str. 45; R 1990, str. 21; Bruylants 421 (za dan 28. ožujka). Ove molitve nema u starim sakramentarima.

⁹³⁹ VM 1990, str. 79; R 1990, str. 21; VM 1968, str. 45.

(2) Druga

Deus, qui, ad populum fidelem in angustiis confortandum, beatum Ioannem suscitasti, praesta, quae sumus, ut nos in tuae protectionis securitate constituas, et Ecclesiam tuam perpetua pace custodias.⁹⁴⁰

Bože, u Crkvi svojoj podigao si blaženoga Ivana da svoje vjernike oso- koliš u nevoljama. Molimo te, daj nam svoju sigurnu zaštitu i čuvaj svoju Crkvu u trajnome miru.⁹⁴¹

Ivan je ovdje prikazan kao onaj koji ohrabruje i podiže vjernike u tjeskobama i nevoljama. Slaveći ovoga velikana koji je širio Radosnu vijest životom, hrabrošću i naučavanjem, Crkva moli trajnu Božju zaštitu i siguran mir. Podsjetimo da se od davnina na Veliki petak u sveopćoj molitvi molilo upravo za trajni mir.⁹⁴²

b) DAROVNA

Prethodni rimski misali donose i darovnu molitvu, dok važeći Rimski misal nema vlastite darovne i popričesne molitve. Ove se molitve nalaze samo u vlastitim misalima.

Sacrificium, Domine, quod tibi immolamus, placatus intende: ut intercede- nte beato Ioanne Confessore tuo, ad conterendas postestatis inimico- rum insidias, nos in tuae protectionis securitate constituat.⁹⁴³

Gospodine, dobrostivo pogledaj na ovu žrtvu što ti je prinosimo. Po za- govoru svetoga Ivana, daj da u borbi protiv neprijateljskih zasjeda uživa- mo tvoju sigurnu zaštitu.⁹⁴⁴

I ova se molitva nadahnjuje Ivanovom borbom protiv neprijatelja. Treba uze- ti u obzir da je ona (u nešto izmijenjenom obliku) prvotno bila molitva za spomen Našašća svetoga Križa i molitva u misi protiv pogana. Vjernici mole da i njih, zagовором svetoga Ivana, Bog zaštići od (duhovnih) neprijatelja i stavi pod svoju sigurnu zaštitu.

⁹⁴⁰ R 1990, str. 21; MF 1979 (die 23. octobris); MR 1975, str. 629; MR 2002, str. 85. Ovo je novosastavljena molitva, koja se ne nalazi u starim sakramentarima.

⁹⁴¹ FM 1980, str. 125; VM 1990, str. 79. Tekst je nešto drugaćiji u VM 1968, str. 47 i R 1990, str. 21.

⁹⁴² GrH 344: *ad nostram perpetuam pacem*. Usp. Z. PAŽIN – K. VIŠATICKI, Sveopća molitva bogoslužja Velikog petka, u: *Crkva u svijetu*, 47 (2012.), br. 2, str. 210.-234, ovdje str. 231.-232.

⁹⁴³ MP 1885, str. [11] (Appendix); MF 1840, str. 480; MF 1879, str. 496; MR 1909, str. 436; MF 1920, str. 20*; MF 1931, str. 488; MF 1979, (die 23. octobris); Bruxlants 1013 (misa sv. Ivana Kapistranskog, 28. ožujka); MP 1967, str. 47; R 1990, str. 21. Izvor: GeV 871; 1481; GrA 1333; GeA 941 (Našašće sv. Križa).

⁹⁴⁴ VM 1990, str. 79; FM 127; VM 1968, str. 47 i R 1990, str. 21.

c) POPRIČESNA

Repleti alimonia caelesti et spirituali poculo recreati, quae sumus, omnipotens Deus: ut, intercedente beato Ioanne Confessore tuo, nos ab hoste maligno defendas, et Ecclesiam tuam perpetua pace custodias.⁹⁴⁵

Okrijepljeni nebeskom hranom i osvježeni duhovnim pićem, molimo te, svemogući Bože: brani nas od zlokobnog neprijatelja i Crkvu svoju sačuvaj u trajnome miru.⁹⁴⁶

Zanimljivo je da je ostalo neprevedeno »intercedente beato Ioanne Confessore tuo«, tj. »zagовором blaženoga Ivana, tvoga priznavaoca«, kako stoji u VM 1968 i R 1990.⁹⁴⁷ Slika tjelesne i duhovne okrepe nadahnuta je onom zgodom iz života Ilike proroka koji je okrijepljen »andeoskim« kruhom smogao snage za dalek hod i suprotstavljanje kralju Ahazu koji se bio usprotivio pravom bogoslužju (1 Kr 19,8).

Zaključno možemo reći da se molitve nadahnjuju Ivanovom molitvom, hrabrošću i vjerom pred velikom opasnošću za život i vjeru puka Božjega. Primjerom i zagовором тога великана vjernici mole za ustrajnost u duhovnoj borbi protiv zla, koja zacijelo nije nipošto manje važna.

III. ČITANJA

Današnji Vlastiti misal upućuje na Zajednička čitanja za pastire (misionare). Međutim, MP 1967 i VM 1968 predlažu vlastita čitanja, koja ovdje donosimo.⁹⁴⁸

1. Prvo čitanje (Mudr 10,10-14)

¹⁰Mudrost je pravednika vodila pravim stazama; pokazala mu Božje kraljevstvo i podarila mu znanje o svetinjama; uspjehom okrunila napore njegove i umnožila plodove truda njegova. ¹¹Kad su ga pritjesnili lakoći, pomogla ga je i obdarila bogatstvom, ¹²sačuvala ga od neprijatelja i zaštitila ga od zasjeda, darovala mu pobjedu u žestokom boju da

⁹⁴⁵ MP 1885, str. [11] (Appendix); MF 1840, str. 480; MF 1879, str. 496; MR 1909, str. 436; MF 1920, str. 20*; MF 1931, str. 488; MF 1979, (die 23. octobris); Bruylants 968 (za spomen Ivana Kapistranskog, 28. ožujka); MP 1967, str. 47; R 1990, str. 21. Izvor: GeV 872; GrP 423. Zanimljivo je da R 1990 u bilješci 67 krivo navodi daje izvor Bruylants 971, umjesto, kako je ispravno, Bruylants 968.

⁹⁴⁶ FM 1980, str. 127; VM 1990, str. 79; R 1990, str. 21; VM 1968, str. 47.

⁹⁴⁷ Valja i inače spomenuti da u sve četiri navedene molitve VM 1990 ne slijedi prijevod kakav je naveden i odobren u R 1990!

⁹⁴⁸ Ta ista čitanja se nalaze i u FM 1980, str. 125. 127. U MF 1745 i MF 1775 predlažu se čitanja iz mise *Os iusti*: Sir 31, 8-11; Lk 12, 35-40.

spozna kako je bogobojaznost od svega jača.¹³Ona nije ostavila prodanog pravednika, nego ga je čuvala od grijeha.¹⁴S njime je u tamnicu sišla te ga ni u okovima nije zapustila dok mu nije donijela žezlo kraljevsko i vlast nad onima koji ga tlačiše i nagnala u laž one koji ga kaljahu, a njemu dala slavu vječnu.

U ovome se čitanju u velikoj mjeri ogleda život i djelovanje Ivana Kapi-stranskog. On se za istinu Kristova evanđelja borio predanim propovijedanjem i evanđeoskom mudrošću. Trudio se što više ući u pravu mudrost brižnim studijem i nastojanjem oko duhovnoga života, tako da je svojim propovijedanjem obratio mnoge i učvrstio Crkvu svoga vremena, pogotovo u redovničkim samostanima. Uz to je svojom predanošću uvelike pridonio da se kršćanska Europa obrani od neprijatelja križa Kristova – kakvima su se Turci u to vrijeme redovito pokazivali. Za kratki uvod i komentar ovog svetopisamskog odlomka usp. uvod za spomendan Sv. Urzicinu, 14. kolovoza, gdje je odabранo isto čitanje.

2. Evanđelje (Lk 9,1-6)

U ono vrijeme: ¹Sazva Isus dvanaestoricu i dade im moć i vlast nad svim zlodusima i da liječe bolesti. ²I posla ih propovijedati kraljevstvo Božje i liječiti bolesnike. ³I reče im: »Ništa ne uzimajte na put: ni štapa, ni torbe, ni kruha, ni srebra! I da niste imali više od dvije haljine! ⁴U koju god kuću uđete, ondje ostanite pa odande dalje podite. ⁵Gdje vas ne prime, izidite iz toga grada i stresite prašinu s nogu za svjedočanstvo protiv njih.« ⁶Oni krenuše: obilazili su po selima, navješčivali evanđelje i liječili posvuda.

Ovaj se odlomak nalazi u trećem dijelu Lukina Evanđelja, koji opisuje Isusovo djelovanje u Galileji (Lk 3,14-9,50). Nakon propovijedanja i znakova, ovdje imamo opisano poslanje Dvanaestorice. Oni su sami tako trebali vidjeti što znači naviještati evandelje. Čitamo li tekst Lukina Evanđelja koji slijedi nakon ovog navedenog odlomka, vidjet ćemo da će Isus uskoro napustiti Galileju, pa je potrebno da učenici upoznaju i iskuse što zapravo znači biti propovjednik, misionar. Poslanje Dvanaestorice opisano je i u Marka (Mt 10,1-15) i u Mateja (Mk 6,7-13), pri čemu svaki od trojice Evanđelista donosi svoje posebnosti. Matej na ovom mjestu donosi popis Dvanaestorice apostola kojima Isus daje moć i vlast. Oni ne idu svojom voljom ili prisilno, nego kao poslanici, apostoli (u grčkom *apostelō*) u ime Isusovo. U njihovu je poslanju naglašena je vlast nad zlodusima. Dvije su zadaće koje apostoli imaju: liječiti bolesne i propovijedati evandelje. Luka ne precizira, kako to Marko u paralelnom tekstu govori, da apostoli idu dva po dva (Mk 6,7). Već je iz same misije razvidno da im je zadaća brinuti se za zdravlje tijela (liječiti bolesne) i duše (izgoniti zloduhe, propovijedati evandelje), dakle za komplettnoga čovjeka, sa svim njegovim brigama i nevoljama. Isto je to činio i Isus, a oni su sada njegova

produžena ruka koja isto to čini. Zanimljivo je da Isus upućuje učenike da se ne opterećuju nepotrebnim stvarima,⁹⁴⁹ nego da jednostavno propovijedaju. Oprema putnika u to vrijeme sastojala se od štapa (kako bi se branili od pasa latalica), torbe, kruha i srebra, odnosno novca. Od svih zaliha smiju uzeti samo još jednu haljinu, ukupno dakle ne više od dvije. Sve ostalo, što bi ih opterećivalo i priječilo u službi, nije potrebno. Ne treba im ni torbe (za dodatnu opremu), ni kruha, jer će ga dobiti dok budu propovijedali, a i novac im neće biti potreban. Oni imaju punomoć (moći i vlast) od Isusa, i to je dovoljno za njihovo djelovanje. U nastavku se precizira na koji način će se oni uopće izdržavati i od čega će živjeti. Oni koji ih budu primili, prihvativat će ih i ugostiti. Luka ne navodi koliko će dugo biti na putu. Ukoliko učenici ne budu negdje primljeni, oni ne smiju oboriti glave i vraćati se, nego ponosno ići naprijed; čak su dužni otresti s nogu i prašinu grada koji ih nije htio primiti. Ova gesta zapravo znači prekid odnosa.⁹⁵⁰ Ništa se ne smije ponijeti iz mjesta za koje se misli da nije dostoјno, u ovom slučaju, koje nije voljno primiti evanđelje - veselu vijest. Tekst završava kratkim komentarom: učenici su činili ono što im je Učitelj rekao činiti: obilazili sela, naviještali evanđelje i liječili bolesne.

I ovaj se tekst u velikoj mjeri može primijeniti na Ivana Kapistranskog i njegovo djelovanje. On shvaća svoju misionarsku službu na specifičan način. Osjeća se misionarom, propovjednikom, zabrinut je za goli život i opstojnost braće kršćana te stoga organizira obranu grada. Ulazi u povijest ne samo kao propovjednik, nego i kao *defensor fidei*.

⁹⁴⁹ Usp. L. E. MORRIS, *Evanđelje po Luki...*, str. 173.

⁹⁵⁰ Usp. *Novi zavjet s uvodima i bilješkama Ekumenskog prijevoda Biblije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1998.², 59.

SVETI DIMITRIJE

26. listopada

I. POVIJESNI PODACI I ŠTOVANJE

Sveti Dimitrije zaštitnik je Srijemske biskupije. Po njemu je drevni Sirmij dobio novo ime – Mitrovica. Danas je nedvojbeno da je on bio đakon i mučenik sirmijske Crkve, iako se stoljećima vjerovalo da se radi o solunskom mučeniku. Sirijski martirologij (konac 4. i početak 5. st.) za dan 9. travnja navodi: *Sirmii, Demetrius.*⁹⁵¹ Jeronimov martirologij za isti dan, 9. travnja (*V idus aprilis*), spominje sirmijskog đakona Dimitrija zajedno s drugim mučenicima:

In Syrmia, natalis quatuor virginum, quarum nomina Deus scit. Et alibi, Demetri, diaconi, Hilarii, Concessi, Mari. Syrmium, Fortunati, Donati et aliorum sex. Et natalis septem virginum canonicarum.⁹⁵²

U Sirmiju (nebeski) rođendan četiriju djevica, čija imena Bog zna. I još [nebeski rođendan] Dimitrija, đakona, Hilarija, Koncesa i Mara. U Sirmiju [nebeski rođendan] Fortunata, Donata i druge šestorice. I (nebeski) rođendan sedam kanonskih djevica.⁹⁵³

Međutim, uskoro se Dimitrije spominje ne više kao đakon, nego kao rimski prokonzul u Solunu (na Istoku na dan 26. listopada, a na Zapadu 8. listopada). U kasnijim se martirologijama Dimitrije pojavio i kao rimski mučenik (9. travnja), to jest kao da su bila dva mučenika, solunski i rimski. Tako je u dosadašnjem Martirologiju stajalo:

8. listopada (VIII idus octobris): Thessalonicae sancti Demetrii Proconsulis, qui cum plurimos ad Christi fidem perduceret, ideo, Maximiani Imperatoris iussu lanceis confossus, martyrium consummavit.⁹⁵⁴

9. travnja (V idus aprilis): Romae natalis sanctorum Martyrum Demetrii, Concessi, Hilarii et sociorum.⁹⁵⁵

⁹⁵¹ Sir, str. 34.

⁹⁵² Jer, str. 465.

⁹⁵³ Naš prijevod.

⁹⁵⁴ Mart 1922, str. 245; Mart 1584, str. 343.

⁹⁵⁵ Mart 1922, str. 79; Mart 1584, str. 132.

Naš najstariji vlastiti časoslov, iz 1807., hrabro svjedoči da je Dimitrije srijemski mučenik.⁹⁵⁶ Kako je došlo do toga da ovaj, očito sirmijski mučenik, bude slavljen kao solunski, nasuprot starim martirologijama? Sirmij je u 5. stoljeću postao nesiguran grad zbog upada barbarских plemena (Huni su ga 441. zauzeli i razorili). Zabilježeno je da je – očito zbog nesigurnih prilika u Sirmiju – u 5. st. Leoncije, prefekt Ilirika, dao sagraditi dvije bazilike u čast sv. Dimitrija: jednu u Sirmiju, drugu, kasnije, u Solunu, jer je sjedište uprave preselio iz Sirmija u Solun. Vrlo je vjerojatno da je iz istih razloga Leoncije dao prenijeti Dimitrijevo tijelo iz Sirmija u Solun, baš kao što je tijelo sv. Anastazije iz Sirmija bilo preneseno u Carigrad.

Tako se počelo vjerovati da su bila dva Dimitrija: Solunski, koji se po istočnom kalendaru slavio 26. listopada, a po rimskom 8. listopada, te onaj Sirmijski (kasnije se smatrao Rimskim) čiji je spomen 9. travnja.⁹⁵⁷ Čini nam se da sve dvojbe najbolje razrješava uvaženi bolandist Delehaye:

Drugdje smo iznijeli poteškoće koje stvara pitanje početka kulta sv. Dimitrija u Solunu. Istočni martirologiji ne poznaju toga mučenika na tome mjestu ili ga radije stavljaju u Sirmij 9. travnja: *In Sirmia Demetri diaconi*. Osim toga, poznato je da je u 5. st. prefekt Ilirika Leoncije, kao zahvalu za primljeno dobročinstvo, podigao dvije bazilike u čast sv. Dimitrija, jednu u Sirmiju, a drugu u Solunu. Dodaje se da je ova posljednja posjedovala mučenikovo tijelo, dok bi druga primila haljine natopljene krvlju. Smještaj ove bazilike u središtu Soluna, kasnije podrijetlo kulta kao i naznake iz martirologija, dovode nas do uvjerenja da se grob ovoga sveca nalazio u Sirmiju, a okrvavljenе relikvije u Solunu. Važnost ovoga grada [Soluna] objašnjava činjenicu da se pobožnost prema sv. Dimitriju mogla bolje širiti iz toga središta te da je glavno svetište u Sirmiju zauzele podređeni položaj. Što god se o ovome mislilo, Leoncijeva zadužbina u Solunu dala je izvanredan polet pobožnosti vjernika. Sv. Dimitrije i njegova bazilika postaju središte života naroda Soluna, patron i zaštitnik grada, odvjetnik i zagovornik kojemu se utječu u svim potrebama. Svetac, njegovo svetište i njegova čudesa postali su objektom mnoštva spisa koji svjedoče o zanosnom i općenitom pouzdanju naroda. Bazilika sv. Dimitrija bila je od početka 5. st. pa kroz cijeli srednji vijek jedno od velikih središta koja su privlačila pobožne kršćanske hodočasnike.⁹⁵⁸

⁹⁵⁶ OP 1807, str. 47. Jednako tako i OP 1967., str. 67.-74. Međutim, PO 1885, str. 207.-210, OP 1932, pars aut, str.12,-25., navode samo da je Dimitrije zaštitnik Srijemske biskupije, bez oznake njegova podrijetla.

⁹⁵⁷ *Bibliotheca sanctorum*, Istituto Giovanni XXIII della Pontificia Università Lateranense, Roma, 1964. str. 238.-246.

⁹⁵⁸ H. DELEHAYE, *Les origines...*, str. 228-229. Za prijevod ovog teksta usp. također: M. DRAGUTINAC, *Sv. Dimitrije Mučenik*, u: VDB, 6 (1964.), str. 114.-115.

Danas se svi stručnjaci slažu da se ovdje radi samo o jednom mučeniku - đakonu Dimitriju iz Sirmija, mučenom 9. travnja.⁹⁵⁹ Međutim, činjenica je da je štovanje sv. Dimitrija kao solunskog mučenika⁹⁶⁰ na Istoku veoma rašireno, odmah iza sv. Jurja. O njegovu mučeništvu, osim onoga što stoji u Sirijskom i Jeronimovu martirologiju, malo sa sigurnošću znamo. Sačuvane su tek tri legende koje opisuju Dimitrija kao rimskog prokonzula u Solunu. Sve su one nastale tek nakon prijenosa svećevih relikvija u Solun,⁹⁶¹ ali ostaju tek na razini legendi.⁹⁶² Naime, budući da Jeronim spominje Dimitrija zajedno s drugim mučenicima (četiri djevice, Hilarije, Concesso, Marije, Fortunat, Donat i drugih šest mučenika te sedam djevica), s pravom možemo zaključiti da je Dimitrije mučen poslije Ireneja. Tako u uvodu u Polionovu pasiju stoji: »Upravitelj Prob, naredivši proganjanje započeo je sa svećenstvom.« Zatim se izrijekom spominje mučeništvo singidunskog svećenika Montana i sirmijskog biskupa Ireneja. Vrlo je vjerojatno da su tom prigodom mučeništvo podnijeli i đakon Dimitrije i ostali koje navodi Jeronimov martirologij. U svakom slučaju, važeći Rimski martirologij jasno govori o Dimitriju kao sirmijskom mučeniku, ne donoseći pojedinosti, jer, kao što je rečeno, sigurnih spisa o načinu njegova mučeništva nemamo:

9. travnja: Apud Sirmium in Pannonia, sancti Demetrii, martyris, qui ubique in Oriente, maxime Thessalonicae, pia colitur veneratione.⁹⁶³

Dana 9. travnja: kod Sirmija u Panoniji [spomen] svetoga Dimitrija, mučenika koji se pobožno časti posvuda na Istoku, ponajviše u Solunu.

Naš Vlastiti časoslov sažeto veli da je Dimitrije bio đakon sv. Ireneja, te da je pogubljen u Sirmiju 9. travnja 304:

[Sv. Dimitrije] đakon sv. Ireneja, čuvar svetih knjiga, pogubljen u Sirmiju 9. travnja 304. godine. Relikvije mu prenesene u Solun, koji ga uzima za svoga zaštitnika i širi mu slavu po čitavome Istoku. Patron je grada Srijemske Mitrovice, kojoj je dao ime, te čitave Biskupije srijemske.⁹⁶⁴

⁹⁵⁹ Usp. M. VICKERS, *Syrmium or Thessalonik? A critical Examination of the St. Demetrius Legend*, u: *Byzantinische Zeitschrift* 67(1974.), str. 337.-350; M. DRAGUTINAC, *Sveti Dimitrije mučenik*, u: VDB, 4 (1964.), str. 70.-71; 5 (1964.), str. 88.-90; 6 (1964.), str. 113.-115; 7-8 (1964.), str. 137.-140; 9 (1964.), str. 160.-162; 10(1964.), str. 182.-184; 7-8 (1965.), str. 137.-139; ISTI, *Kult sv. Dimitrija u Solunu*, u: VDB, 10 (1955.), str. 138.-141.

⁹⁶⁰ Na Istoku ga zovu *velikomučenikom (magalomartyr)*.

⁹⁶¹ Usp. M. JARAK, *Nav. dj.*, str. 62.

⁹⁶² Usp. AASS, *Oct.*, 4, str. 50.-209. Usp. također: M. DRAGUTINAC, *Sv. Dimitrije*, u: VDB, 6 (1964.), str. 113.-114. Nijedna od tih »solunskih« legendi nije starija od sredine 5. st.

⁹⁶³ Mart 2004, str. 227.

⁹⁶⁴ VČ 1995, str. 78.

Osim toga, VČ 1995 donosi još jedan himan za I. i II. Večernju te antifonu za Pozivnik. Za Službu čitanja donosi himan te čitanje iz predgovora mučeničkih spisa svetoga Poliona. Za Jutarnju donosi himan i molitvu. Budući da se radi o svetkovini, za sve ostalo se upućuje na Zajedničko slavlje jednog mučenika.⁹⁶⁵

M. Dragutinac navodi pojedinosti iz njegova mučeništva (iako o tim pojedinostima nemamo posve sigurnih povijesnih dokumenata):

Dimitrije, đakon sirmijskog biskupa Ireneja, i sam je osuđen na smrt i pogubljen tri dana poslije njega, 9. travnja 304., zbog čuvanja svetih knjiga. Imao je i drugove u mučeništvu, Donata i Fortunata, te sedam kanonskih djevica. Način smrti nije pouzdano potvrđen (mač, koplje). Pogubljen je jednu milju izvan zidina Sirmija prema istoku, na cesti prema Basijani. Ondje mu je bila podignuta i cemeterijalna⁹⁶⁶ bazilika od koje više nema ni traga.⁹⁶⁷

Evo, konačno, uvoda u Pasiju sv. Poliona, gdje smještamo i mučeništvo sv. Dimitrija:

I. Carevi su Dioklecijan i Maksimilijan odlučili da, potičući progonstvo, sve kršćane ili uniše ili prisile na otpadništvo. I čim je ova odredba došpjela do grada Sirmija, upravitelj Prob, naredivši proganjanje, započeо je sa svećenstvom i uhvativši svetoga Montana, svećenika singidunske Crkve, dok se on u zatvoru odupirao snagom kršćanske vjere, bacio ga je u rijeku. I Ireneja, biskupa sirmijske Crkve, koji se hrabro borio za vjeru i ustrajnost njemu povjerenog puka, okrutni je sudac sličnom osudom podigao do nebeske palme. *I svetog Dimitrija, đakona iste Crkve*,⁹⁶⁸ koji se javno odrekao idola, različitim vrstama mučenja izmučenog, predao je vremenitoj smrti, da uvijek živi. Kako svim tim nije bila zadovoljena njegova okrutnost, vjerovao je da je dužan propuštoti sve okolne građeve. Kad je pod izlikom javne potrebe stigao u cibalski grad, iz kojega, kako znamo, potječe najkršćanskiji car Valentinijan i u kojem je za rani-

⁹⁶⁵ Usp. VČ 1995, str.78.-82.

⁹⁶⁶ Nad grobom.

⁹⁶⁷ M. DRAGUTINAC, *Dimitrije*, u: LILS, str. 203.-204.

⁹⁶⁸ Nažalost, u izvoru na koji se poziva prevoditelj teksta u VČ 1995 nema spomena o svetom Dimitriju: »I svetog Dimitrija, đakona iste Crkve.« Tekst koji slijedi: »... koji se javno odrekao idola«, itd., odnosi se na Ireneja. Tekst je inače istovjetan u Rui 1859, str. 435.-436 te u AASS April., 3, str. 566. Polazeći od već spomenutih povijesnih istraživanja iz kojih je nedvojbeno da je Dimitrije bio mučenik i đakon sirmijske Crkve, te da je vjerojatno mučen s ostalima nakon sv. Ireneja (jer se htjelo udariti prvenstveno po svećenstvu), priredivači su, očito, smatrali da je opravданo ubaciti tekst: »I svetog Dimitrija, đakona iste Crkve« i pripisati mu dio rečenice koja se u svim izvorima odnosi na Ireneja: » ... koji se javno odrekao idola, različitim vrstama mučenja izmučenog, predao je vremenitoj smrti, da uvijek živi«, iako toga nema u pasiji.

jeg progonstva Euzebije, iste Crkve vrijedan biskup, nadvladao đavla i smrt umrijevši za Kristovo ime, što nam je također poznato, dogodilo se po odredbi Božjeg milosrđa da je istoga dana bio uhvaćen Polion, prvak među lektorima, poznat radi vjerskog žara i bio priveden od okrutnih sluga njemu na ispitivanje. Optužili su ga da je pogrdno govorio o bogovima i carevima.⁹⁶⁹

Zanimljivo je da PM 1885 u svom prvom dijelu za svetkovinu Sv. Dimitrija određuje 30. listopada, s napomenom: *Missa ut in die festo*,⁹⁷⁰ da bi u Dodatku (gdje se nalaze sve molitve) to bio dan 26. listopada.⁹⁷¹ Spomenimo na koncu da se kult sv. Dimitrija širio ne samo na Istoku, nego i na Zapadu. U nas je on prisutan na južnom Jadranu, u Zadru, Zagrebu, požeškom kraju, Srijemskoj Mitrovici, Gradišću u Austriji. Zagrebački breviar iz 1290. (MR 67) donosi najstariji Dimitrijev oficij a prisutan je i u sekvenci iz Zagrebačkog misala iz g. 1500.⁹⁷²

Spomenimo da su početkom 13. st. u blizini Srijemske Mitrovice postojala dva samostana Sv. Dimitrija: jedan »grčki«, a drugi vjerojatno benediktinski.⁹⁷³ Konačno, o Dimitrijevu velikom štovanju govori i činjenica da je Sirmij kasnije prozvan po njemu (Mitrovica).

II. MOLITVE

Liturgijski spomen Sv. Dimitrija susrećemo u vlastitom misalima nastalim na tlu Mađarske u 18. st.,⁹⁷⁴ još prije sjedinjenja Srijemske i Đakovačke biskupije (1773.) i 1842.⁹⁷⁵ Naš najstariji proprij, OP 1807, veli:

Die XXVI. Octobris in festo S. Demetrii, Martyris Syrmiensis, Patroni eiusdem diaecesis Syrmiensis. Duplex primae Classis cum Octava. Oratio ut in proprio Ungariae.⁹⁷⁶

⁹⁶⁹ VČ 1995, str. 79.-78. Za hrvatski prijevod usp. još: M. DRAGUTINAC (nepotpisano), *Sv. Polion, mučenik*, u VDB, 5(1949.), str. 54.-55. Za latinski tekst usp. Rui 1803, 2, str. 425.-428, Rui 1859., str. 435.-436.

⁹⁷⁰ PM 1885, str. 17.

⁹⁷¹ PM 1885 (Appendix), str. [12]-[13].

⁹⁷² Usp. M. DRAGUTINAC, *Dimitrije*, u: LILS, str. 203.-204.

⁹⁷³ To je vidljivo iz registra pisama pape Inocenta (1198.-1216.). Radi se o sažecima papinskih pisama koja su u međuvremenu izgubljena. Papa je, među ostalima, uputio i pismo i *opatu samostana Sv. Dimitrija na Savi (eodem modo abbati et conuentui monasterii sancti Demetrii super Sabam)*. Vidi: S. ANDRIĆ, *Srednjovjekovni samostani...*, str. 98.-99.

⁹⁷⁴ MPH 1745. str. 8.-9; MPH 1771, str. 14.-15.

⁹⁷⁵ MPH 1842, str. 86.-87; MPH 1857, str. 19.

⁹⁷⁶ OP 1807, str. 47.-65. Spominje ga i Ordo 1839, str. 82., s napomenom da je to zaštitnik Srijemske biskupije. Upućuje se na misu *In virtute* prema Mađarskom proprijtu.

Vlastiti misali donose vlastitu zbornu, darovnu i popričesnu molitvu,⁹⁷⁷ a za ostalo upućuju na misu *In virtute tua* iz Zajedničkog slavlja mučenika koji nisu bili biskupi. Jednako tako stoji i u kasnijim vlastitim misalima, sve do danas.⁹⁷⁸ U većini je vlastitih misala i časoslova ovaj blagdan imao i svoju osminu.⁹⁷⁹ Iste molitve su i u sadašnjem Vlastitom misalu.⁹⁸⁰

U svom nacrtu za obnovljeni proprij Jakov Benković predlaže iste molitve i isto prvo čitanje kao u prethodnim proprijima. Kao novost, predlaže Psalam 34,2 (33,2 Vg) te, umjesto dosadašnjeg Lk 14,26-33 (»Dode li tko meni, a ne mrzi svoga oca...«), evanđelje Mt 10,26-33 (»Ne bojte se, dakle. Ništa nije skriveno, što se neće otkriti...«).⁹⁸¹ Današnji Vlastiti misal, nažalost, ne donosi čitanja, nego upućuje na zajedničko slavlje mučenika,⁹⁸² što je nazadak u odnosu na prijašnje (ciklostilsko!) izdanje i što je, naravno, vrlo nepraktično.

A) ZBORNA

Deus, qui beatum Demetrium Martyrem tuum, virtutum signis illustras:⁹⁸³
eius nos, quae sumus, interventu, a cunctis reatibus et a malis, quae pro
eis mereamur,⁹⁸⁴ absolve propitius.⁹⁸⁵

Bože, ti blaženog Dimitrija, mučenika svoga, proslavljaš divnim čudesima: molimo te, njegovim nas zagovorom milostivo osloboди od svih krivica i kazni koje za njih zaslужujemo.⁹⁸⁶

Izraz *proslavljaš divnim čudima* po sebi upućuje na čudesna koja se događaju po zagovoru svetoga Dimitrija nakon njegova mučeništva. Međutim, u latinskom originalu стоји *virtutum signis clarificas*, što je znatno bogatije. Naime, Bog proslavlja Dimitrija još za života, a i nakon njegova mučeništva, *znakovima njegovih vrlina*, tj. njegovim vrlinama (od kojih je svakako najveća vjernost i čvrstina u vje-

⁹⁷⁷ Tih molitava nema u općim Rimskim misalima.

⁹⁷⁸ PM 1885, str. [12.]-[13.]; PM 1919, str. 11.-12; MP 1932, str. 39.-40; MP 1967, str. 48.-51; VM 1968, str. 48.-50.

⁹⁷⁹ MP 1885, MP 1919, PM 1932, OP 1807; OP 1932.

⁹⁸⁰ R 1990, str. 23; VM 1990, str. 80.

⁹⁸¹ *Misae propriae Dioecesis Diacovensis seu Bosniensis et Sirmiensis*, Đakovo, 1972., str. 14. (rukopis iz ostavštine Jakova Benkovića).

⁹⁸² VM 1990, str. 80.

⁹⁸³ U svim prethodnim vlastitim misalima, osim u MP 1967 i R 1990, стоји *clarificas*.

⁹⁸⁴ U svim dosadašnjim misalima osim u MP 1967 i R 1990 стоји *meremur*.

⁹⁸⁵ MPH 1745, str. 9; MPH 1771, str. 15; MPH 1827, str. 40; MPH 1842, str. 87; MPH 1857, str. 19; MPH 1862, str. 19; PM 1885, str. [12.]; MPH 1906, str. 28*; PM 1919, str. 11; MP 1932, str. 39; MP 1967, str. 48; R 1990, str. 23.

⁹⁸⁶ VM 1990, str. 80; VM 1968, str. 48.

ri). Nije slučajno da Isus u Evandjelu radije govori o znakovima nego o čudesima. Čudo nije samo sebi svrhom, nego znak djelovanja Božje milosti po Kristu i u svakom čovjeku. U prozbenom dijelu zborne molitve moli se da nas Bog zaslugama svetog Dimitrija osloboди grijeha i kazni.

b) DAROVNA

Munera nostra, Domine, meritis beati Demetrii martyris, tibi, quaesumus, reddantur accepta: et nosmetipsi gratum tibi sacrificium iugiter evadamus.⁹⁸⁷

Primi, Gospodine, po zaslugama blaženoga mučenika Dimitrija, naše darovе: a nas učini sebi dragom žrtvom.⁹⁸⁸

Ova je molitva nadahnuta poznatim retkom iz Poslanice Rimljanima: Prikazite svoja tijela za žrtvu živu, svetu, Bogu milu – kao svoje duhovno bogoslužje (Rim 12, 1). To je, naime, temeljni smisao našeg kršćanskog života, ali i euharistiskog slavlja: zajedno s Kristom i mi prikazujemo sami sebe, svoje nastojanje oko sveta života i to je onda savršeno bogoslužje. Sveti je Dimitrije na doslovan način prinio svoje tijelo za svetu žrtvu i time nam je zagovornik i primjer.

c) POPRIČESNA

Purificet nos, quaesumus, Domine, mensa caelestis: et intercedente beato Demetrio martyre tuo, ad vitam nobis proficiat sempiternam.⁹⁸⁹

Očistila nas, molimo, Gospodine, nebeska hrana: i zagovorom blaženoga mučenika Dimitrija koristila nam za vječni život.⁹⁹⁰

U prijašnjoj je verziji bio naglašen žrtveni vid gozbe (*caelestis mensae libatio*). Obzirom na Dimitrijevo mučeništvo, možda je bilo dobro sačuvati stariju molitvu baš zbog izraza *libatio*, jer je i on sam sebe predao, prema onoj Pavlovoj: »Ja se već prinosim za žrtvu ljevanicu...« (2 Tim 4,6).⁹⁹¹ Nebeska je hrana pričesno blagovanje (i uzimanje udjela) u Kristovoj žrtvi, baš kao što je to doslovno učinio

⁹⁸⁷ MPH 1745, str. 9; MPH 1862, str. 19; MPH 1771, str. 15; MPH 1827, str. 40; MP 1842, str. 87; MPH 1857, str. 19; MPH 1862, str. 19; PM 1885, str. [13]; MPH 1906, str. 28*; PM 1919, str. 12; MP 1932, str. 40; MP 1967, str. 50; R 1990, str. 23. U svim prethodnim vlastitim misalima, osim u MP 1967, umjesto *sacrificium iugiter evadamus* stoji *efficiamur sacrificium*.

⁹⁸⁸ VM 1990, str. 80; VM 1968, str. 50.

⁹⁸⁹ MPH 1745, str. 9; MPH 1862, str. 19; MPH 1771, str. 15; MPH 1827, str. 40; MPH 1842, str. 87; MPH 1857, str. 19; MPH 1862, str. 19; PM 1885, str. [13.]; MPH 1906, str. 29*; PM 1919, str. 12; MP 1932, str. 40; MP 1967, str. 50; R 1990, str. 23. U svim dosadašnjim vlastitim misalima, osim u MP 1967, umjesto *mensa caelestis* stoji *coelestis mensae libatio*.

⁹⁹⁰ VM 1990, str. 80; VM 1968, str. 50.

⁹⁹¹ Očito se htjelo izbjegći prenaglašavanje žrtve u popričesnoj molitvi – gdje se po sebi ističe blagovanje.

i sv. Dimitrije. A nama, koji, vjerojatno, nećemo naslijedovati Dimitrija u mučeničkom predanju vlastitog života, treba biti na korist žrtva ovog svetog mučenika.

III. ČITANJA

Vlastiti misal ne donosi vlastita čitanja, nego upućuje na čitanja iz Zajedničkog slavlja za mučenike. Mi ćemo uzeti prvo čitanje iz VM 1968, a evangelje Mt 10,26-33 iz Zajedničkog slavlja mučenika.

1. Prvo čitanje: Mudr 10,10-14a

¹⁰Mudrost je pravednika vodila pravim stazama; pokazala mu Božje kraljevstvo i podarila mu znanje o svetinjama; uspjehom okrunila napore njegove i umnožila plodove truda njegova. ¹¹Kad su ga pritijesnili lakovci, pomogla ga je i obdarila bogatstvom, ¹²sačuvala ga od neprijatelja i zaštitila ga od zasjeda, darovala mu pobjedu u žestokom boju da spozna kako je bogobojsnost od svega jača. ¹³Ona nije ostavila prodanog pravednika, nego ga je čuvala od grijeha. ¹⁴S njime je u tamnicu sišla te ga ni u okovima nije zapustila dok mu nije donijela žezlo kraljevsko i vlast nad onima koji ga tlačiše i nagnala u laž one koji ga kaljahu, a njemu dala slavu vječnu.

Prvo je čitanje istovjetno kao na spomen Sv. Urzicinu (usp. komentar za čitanje 18. kolovoza). Tekst govori o Jakovljevu bijegu pred srdžbom brata Ezava. U razumijevanju ovoga teksta kršćani idu korak dalje: spasenje o kojem se govori odnosi se na cjelovit čovjekov život: sadašnji i budući. Prema tome, ako je, u očima ovoga svijeta, čovjek izgubio život, on je zapravo postigao konačni i trajni život u zajedništvu s Bogom. Zato je mučeništvo pobjeda Božje milosti nad zlom ovoga svijeta. Upravo na taj način gledamo mučeništvo i pobjedu sv. Dimitrija.

2. Evangelje (Mt 10,26-33)

U VM 1968 uzimao se odlomak Lk 14,26-33, isti koji se uzima za spomen Svetoga Kvirina (kojega smo tamo i komentirali). Mi ovdje donosimo odlomak koji predlaže dr. Benković u svome rukopisu iz 1972., a koji nam se čini prikladnijim, iako se, opet, isto evangelje uzima za spomen sv. Sinerota.

U ono vrijeme reče Isus svojim učenicima: ²⁶»Ne bojte ljudi. Ta ništa nije skriveno što se neće otkriti ni tajno što se neće doznati. ²⁷Što vam govorim u tami, recite na svjetlu; i što na uho čujete, propovijedajte na krovovima. ²⁸Ne bojte se onih koji ubijaju tijelo, ali duše ne mogu ubiti. Bojte se više onoga koji može i dušu i tijelo pogubiti u paklu. ²⁹Ne prodaju li

se dva vrapca za novčić? Pa ipak ni jedan od njih ne pada na zemlju bez Oca vašega.³⁰A vama su i vlasti na glavi sve izbrojene.³¹Ne bojte se dakle! Vredniji ste nego mnogo vrabaca.³²Tko god se, dakle, prizna mojim pred ljudima, priznat će se i ja njegovim pred Ocem, koji je na nebesima.³³A tko se odreće mene pred ljudima, odreći će se i ja njega pred svojim Ocem, koji je na nebesima.«

Imamo identično Evandelje kao za spomendan Sv. Sinerota (24. veljače). Za komentar evandeoskog odlomka vidi tamo.

Uz spomen Svetog Dimitrija, u ovom odlomku, čini nam se, valja naglasiti dvoje. Prvo, vjernik se ne treba bojati ljudi, ljudske mržnje i zla koje mu mogu ljudi nanijeti. Bog je onaj koji će jačati svoje vjerne. Drugo: patnja koju mučenik podnosi dobiva posebnu vrijednost po svjedočenju. Mučenik se priznaje Kristovim i zato biva proganjan. Tako njegovo mučeništvo postaje znak, a njegova krv sjeme novih kršćana. Čestit život sveta čovjeka uvijek je znak, upravo kako to Isus veli na drugome mjestu (Mt 5,13), da mi trebamo biti svjetlost svijeta i sol zemlje.

SVI SRIJEMSKI MUČENICI

5. studenoga

I. POVIJESNI PODACI I ŠTOVANJE

Ovaj se blagdan prvi put pojavljuje u našem Vlastitom misalu 1967./1968.⁹⁹² i slavio se 5. studenoga, jednako kao i u današnjem Vlastitom misalu.⁹⁹³ Zajedničko slavljenje svih srijemskih mučenika naš Vlastiti časoslov ovako obrazlaže:

Osim svetih mučenika koji se u nas pojedinačno slave, vrijedno je spomenuti među srijemskim mučenicima sv. Bazilu, djevicu,⁹⁹⁴ sv. Sedam djevica,⁹⁹⁵ sv. Inocenta sa Sabacijom i drugih 30 mučenika,⁹⁹⁶ sv. Donata i Fortunata,⁹⁹⁷ sv. 16 mučenika,⁹⁹⁸ sv. Agripina, Sekunda s drugovima,⁹⁹⁹ sv. mučenike iz Murse,¹⁰⁰⁰ te sv. Fruškogorske mučenike poznate u Crkvi kao Četvorica okrunjenih.¹⁰⁰¹ Danas svetkujemo jednim blagdanom sve svete mučenike srijemske Panonije.¹⁰⁰²

Časoslov, dakle, izrijekom nabraja mučenike koji već imaju svoj poseban datum slavlja, kao i one koji ga nemaju. VČ 1995 još donosi čitanje iz govora Maksima Turinskog, himan za Jutarnju i molitvu. Budući da se radi o blagdanu, za ostalo se upućuje na Zajedničko slavlje mučenika.¹⁰⁰³

A. PROGONI KRŠĆANA U PANONIJI

Iako se činilo da je rimska vlast tolerantna prema različitim narodima i njihovim kulturama i vjerovanjima, kao što je to na primjer bilo prema Židovima u Palestini, stjecajem okolnosti kršćani su bili proganjeni u nekoliko navrata u razdo-

⁹⁹² MP 1967, str. 51-53; VM 1968, str. 51.-53.

⁹⁹³ VM 1990, str. 81.

⁹⁹⁴ Posebno se slavi još 30. kolovoza i ovdje smo ga obradili (VM 1990, str. 93.-94).

⁹⁹⁵ U PM 1885 i PM 1919 ovaj se spomendan slavio 9. travnja.

⁹⁹⁶ U PM 1885 i PM 1919 slavio se 4. srpnja.

⁹⁹⁷ U našim vlastitim misalima poseban spomen ovih mučenika nije se slavio.

⁹⁹⁸ U našim vlastitim misalima poseban spomen ovih mučenika nije se slavio.

⁹⁹⁹ Posebno se slavi još 19. srpnja i ovdje smo ga obradili (VM 1990, str. 92.-93).

¹⁰⁰⁰ Posebno se slave još 20. veljače i ovdje smo ih obradili (VM 1990, str. 90.-91).

¹⁰⁰¹ U našim vlastitim misalima poseban spomen ovih mučenika nije se slavio.

¹⁰⁰² VČ 1995, str. 83.

¹⁰⁰³ VČ 1995, str. 83.-85.

blju od preko 250 godina.¹⁰⁰⁴ U prvom razdoblju (do 100.) najpoznatiji je Neronov progona (54.-68.), koji je bio ograničen na grad Rim. Iz tog su razdoblju i Domicijanovi progoni. Drugo su razdoblje (100.-250.) obilježili progoni za cara Trajana (98.-117.), Antonina Pija (138.-161.), Marka Aurelija (161.-180.), Komoda (180.-192.), Septimija Severa (193.-211.) i Maksima Tračkog (253.-244.).

Treće je razdoblje značajno za naše Panonske mučenike. Carstvo je bilo u političkoj i gospodarskoj krizi, oslabljeno vojnim neuspjesima. Decije je htio obnoviti staru rimsку slavu, počevši od rimske religije. Zato je oko 250. godine htio kršćane eliminirati uvođenjem obveze, za sve stanovnike, javnog žrtvovanja bogovima. Mnogi su kršćani pali, tj. žrtvovali, tako da je bio veći broj otpadnika, nego mučenika. Progoni iz ovoga razdoblja imali su za cilj iskorijeniti kršćane. Car Valerijan nastavio je s progonima 257., a njegove su odredbe bile posebno usmjerene na kler. Autori smatraju da je za tih progona mogao stradati sv. Euzebij, cibalski biskup, ali se vrijeme njegova mučeništva ne može sa sigurnošću odrediti budući da je jedini trag kraća napomena iz Pasije sv. Poliona, gdje se kaže da je on stradao u nekom ranijem progonu (*superiori persecutione*) prije više godina (*ante plurimos annos*).¹⁰⁰⁵

Osim Hermila i Stratoniča, svi su ostali panonski mučenici podnijeli mučeništvo za Dioklecijanovih progona. Valja znati da su se prema kršćanima od vremena cara Galijena (160.-268.) pa sve do početka Dioklecijanovih progona (303.) ponašali razmjerno tolerantno, što je pridonjelo njihovu umnažanju, a poznate su bile i teološke škole u Aleksandriji i Antiohiji. U to je vrijeme Rim imao šest dušobrižničkih okruga, oko 150 klerika i vjerojatno nekoliko desetaka tisuća kršćana. Nadalje, procjenjuje se da je od ukupnog broja stanovnika cijelog Rimskog Carstva – njih 50 milijuna – kršćana moglo biti do 7 milijuna, gotovo 15%. Iako je u početku Dioklecijan bio prema kršćanima snošljiv, on je 303. započeo s njihovim sustavnim progonom. Prvim je ediktom, 23. veljače 303., bilo određeno da kršćani ne mogu postići nikakve državne službe ni počasti te da se, ukoliko bi ustrajali u svojoj vjeri, imaju mučiti bez obzira na stalež kojem pripadali. Drugi i treći edikt, izdan iste godine, naređivali su uhićenje svećenika i prisiljavanje da žrtvuju bogovima. Četvrti edikt, izdan u proljeće 304. godine, određivao je da svi kršćani imaju

¹⁰⁰⁴ Autori kao uzrok progona kršćana u Rimskome Carstvu redovito navode mržnju Židova prema kršćanima, Neronov primjer, uzoran život kršćana, tajnu o euharistiji, kršćanski misionarski duh, gubitak materijalne koristi poganskih svećenika, zavist stoika i filozofa te, u trenucima velikih slabosti Carstva, vjerovanje da će povratak drevnoj rimskoj religiji ojačati i samo Carstvo. Usp. H. JEDIN, *Velika povijest Crkve*, 1, KS, Zagreb, 1972., str. 425.-437; G. GRBEŠIĆ, Progona kršćana, napose u Dioklecijanovo doba, u: D. DAMJANOVIC (priro), *1700 godina svetih srijemskega mučenika. Zbornik radova s međunarodnog simpozija o 1700. obljetnici Sirmijsko-panonskih mučenika (304.-2004)*, Đakovo, 2011., str. 31.-49.

¹⁰⁰⁵ Usp. M. JARAK, *Nav. dj.*, str. 57.

žrtvovati. Progoni su počeli od Nikomedije, pa onda po cijelom Carstvu. Bilo je puno mučenika, ali dosta i palih (koji su žrtvovali bogovima). Progoni su početkom 4. st. bili osobito teški u Sirmiju, jer je Dioklecijan boravio na panonskom prostoru tijekom proljeća 304. godine i vjerojatno je upravo u Sirmiju izdao spomenuti 4. edikt. U tom je razdoblju zabilježeno mučeništvo većine srijemskih i panonskih mučenika. Nakon Dioklecijanove abdikacije, na Zapadu su progoni jenjavali, a na Istoku se nastavlјali nesmanjenom žestinom. Na Istoku su progoni prestali 30. travnja 311. Gelerijevim ediktom o toleranciji, a na Zapadu već 306. Zadnji je progon bio za vrijeme cara Licinija, od 314. do 315., nakon što se on zavadio s Konstantinom. Progon je završio Licinijevim porazom 315. godine. Evo kronološkog pregleda stradanja Panonskih mučenika.¹⁰⁰⁶

Mučenik	Datum mučeništva
Euzebij	28. 4. (259.?)
(Fruškogorski mučenici) Klaudije, Simforijan, Nikostarat, Kastorije i Simplicije	8. 11. (303.?)
Montan i Maksima	26. 3. 304.
Irenej Srijemski	6. 4. 304.
Fortunat, Donat, Romul	9. 4. 304.
Silvan Venust, Hermogen	9. 4. 304.
Dimitrije, Sedam djevica	9. 4. 304.
Polion	28. 4. 304.
Agripin i Sekundo	15. 7. 304.
Urzicin	14. 8. 304.
Bazila	29. 8. 304.
Anastazija	25. 12. 304.
Sinerot	23. 2. (306.?)
Kvirin	4. 6. 308.
Hermilo i Stratonik	13. 1. 315.

¹⁰⁰⁶ Usp. M. JARAK, *Nav. dj.*, str. 68; M. DRAGUTINAC (nepotpisano), *Kronološki pregled srijemskih mučenika*, u: VDB, 12 (1949.), str. 113.-114.

B. SRIJEMSKI I PANOSKI MUČENICI U VLASTITIM MISALIMA ĐAKOVAČKE I SRIJEMSKE BISKUPIJE

Obradili smo ovdje srijemske mučenike koje donosi VM 1990. To su: 1. Hermilo i Stratonič; 2. Anastazija, 3. Osječki mučenici; 4. Sinerot; 5. Montan i Maksima; 6. Irenej; 7. Euzebij i Polion; 8. Kvirin; 9. Agripin i Sekundo, 10. Urzicin; 11. Bazila; 12. Dimitrije; 13. Klaudije, Simforijan i drugovi. Sve ostale znane i neznane srijemske mučenike, od kojih se neki, kao što smo vidjeli, i izrijekom spominju u VČ 1995, važeći Vlastiti misal slavi zajedno upravo na ovaj blagdan. Donosimo sada popis svih svetaca koje naši raniji vlastiti misali navode kao srijemske mučenike, uz kraći prikaz njihova štovanja.¹⁰⁰⁷

1. Hermogen/Hermagora¹⁰⁰⁸ i Fortunat

U PM 1885 slavio se 26. kolovoza,¹⁰⁰⁹ u PM 1919¹⁰¹⁰ 23. kolovoza, u MP 1932¹⁰¹¹ također 23. kolovoza, s tim da se u ovom posljednjem izrijekom spominje da su to bili srijemski mučenici. U svim se ovim misalima uzimala misa *Sapientiam*.¹⁰¹² Spomen ovih mučenika pronašli smo i u FM 1745 i to za dan 12. srpnja, s tim da ovaj franjevački misal donosi i sve tri vlastite molitve, a za ostalo upućuje na misu *Intret in conspectu tuo*.¹⁰¹³

U prethodnom Rimskom martirologiju za dan 12. srpnja navodi se da bi Hermogen (lat. Hermagora) bio učenik sv. Marka Evandelistu i prvi biskup Akvileje, te da je bio mučen zajedno sa svojim đakonom Fortunatom.¹⁰¹⁴ Sadašnji Rimski martirologij za isti datum samo kratko spominje da je u Akvileji spomen ove dvojice.¹⁰¹⁵ Međutim, ovdje se ipak radi o srijemskim mučenicima koji su mučeni za vrijeme Dioklecijana 303. ili 304. Njihove su relikvije već 408. ili 409. prenesene u Akvileju, gdje su onda prihvaćeni kao akvilejski mučenici. Hermogen je bio lektor biskupa u Singidunu, odakle je pobjegao u Sirmij, a Fortunat đakon sirmijske

¹⁰⁰⁷ Kasnija će istraživanja pokazati da neki od njih uopće nisu srijemski mučenici. To su: Filet, Lidija, Makedonije, Teoprepid, Amfilocije i Kronida; Kvadrat, Teodozije Emanuel i drugovi; Saba i drugovi.

¹⁰⁰⁸ U latinskom (od grčkog) su dva oblika imena: Hermagoras i Hermogenes. Hrvatska i slovenska je izvedenica Mohor.

¹⁰⁰⁹ PM 1885, str. 14.

¹⁰¹⁰ PM 1919, str. 10.

¹⁰¹¹ PM 1932, str. 34.-36. U ovom su misalu sve molitve i čitanja navedeni.

¹⁰¹² Ovaj smo spomen našli i u MF 1754, str. LXXXII, za dan 12. srpnja, s tim da se napominje kako se ovaj spomen slavi u Veneciji i Akvileji. Prema ovom misalu, dakle, bili su ovo akvilejski mučenici. Imo vlastitu zbornu molitvu, a za ostalo se upućuje na misu *Intret in conspectu tuo*.

¹⁰¹³ FM 1745, str. LXXXII.-LXXXIII.

¹⁰¹⁴ Mart 1584, str. 236; Mart 1922, str. 161.

¹⁰¹⁵ Mart 2004, str. 2, str. 374. Dakle, ne prejudicira gdje su mučeni, nego samo veli da je u Akvileji njihov spomen.

Crkve, jer ga već Jeronimov martirologij za dan 9. travnja navodi kao srijemskog mučenika.¹⁰¹⁶

2. Donat, Venust, Romul i Silvan

Spomen se ovih mučenika u Ordo 1839 i PM 1885 slavi 11. ožujka,¹⁰¹⁷ u PM 1919¹⁰¹⁸ i MP 1932¹⁰¹⁹ 17. veljače. Uzimala se misa *Sapientiam*. U MP 1967 se ne spominju. Jeronim spominje Donata kao srijemskog mučenika za dan 9. travnja:

V. idus Apr. In Syrmia, natalis quatuor virginum, quarum nomina Deus scit. Et alibi, Demetri diaconi, Hilarii, Concessi, Mari. Syrmium Fortunati, Donati et aliorum seks. Et natalis septem virginum canonicarum.¹⁰²⁰

Postoje i vjerodostojna akta (pasija) o mučeništvu Donata i drugova, i to u Srijemu (*in partibus sirmiensibus*).¹⁰²¹ Donat je vjerojatno bio đakon u Singidunu, Romul svećenik, a Silvan đakon u Sirmiju, dok je Venust vjerojatno imao crkvenu službu u Cibalama.¹⁰²²

3. Sedam djevica

U Ordo 1839, PM 1885, PM 1919 i MP 1932 slave se 9. travnja. Uzimala se misa *Me expetaverunt* (za djevice mučenice).¹⁰²³ Jeronimov ih martirologij spominiće kao sirmijske kanonske djevice: *Et natalis septem virginum canonicarum.*¹⁰²⁴ Dosadašnji martirologij za isti datum veli: *Sirmii, passio sanctarum septem Virginum et Martyrum, quae, dato simul pretio sanguinis, vitam mercatae sunt aeternam.*¹⁰²⁵ Ritig upozorava na to da je pojam kanonskih djevica (koje su živjele zajedno po nekim pravilima) bio poznat još u Jeronimovo vrijeme:

One (kanonske djevice) su se tako nazivale od svog postanja. Bile su to duhovne žene, duvne, koje mi u crkvi Hristovoj već u najranije doba

¹⁰¹⁶ Jer 465B. Za podrijetlo ovih mučenika usp. još: M. DRAGUTINAC, *Hermagora*, u: LILS, str. 252.-253; ISTI, *Naši sirmijski mučenici. Sv. Hermogen i Fortunat*, u: VDB, 11(1949.), str. 104.-105; *Martirologij srijemsko-panonske metropolije*, u: BS, 3 (1911.), str. 266.-268; 4(1911.), str. 353.-361; R. EGGER, *Der heilige Hermagoras. Eine kritische Untersuchung*, Verlag Ferd. Kleinmayr, Klagenfurt, 1948, str. 23; 50.

¹⁰¹⁷ Ordo 1839, str. 25; PM 1885, str. 3.-4.

¹⁰¹⁸ PM 1919, str. 3.

¹⁰¹⁹ MP 1932, str. 7.-8.

¹⁰²⁰ Jer, 465B:

¹⁰²¹ Usp. S. RITIG, *Martirologij srijemsko-panonske metropolije*, u: BS, 4 (1911.), str. 354.-355.

¹⁰²² Usp. još: R. EGGER, *Nav. dj.*, str. 49.

¹⁰²³ Ordo 1839, str. 38; PM 1885, str. 5; PM 1919, str. 3; MP 1932, str. 13.-15.

¹⁰²⁴ Jer, 465B:

¹⁰²⁵ Mart 1922, str. 79. Usp. još: R. EGGER, *Nav. dj.*, str. 47.

nahodimo. Njima je sv. Ciprijan posvetio svoje djelo *De habitu virginum* (PL 4,434-464). Živjele bi u molitvi i kreposti, isprva u roditeljskoj kući, a kasnije često odijeljene od svijeta, u osami, njih više pod istim krovom. Crkva ih je vele poštovala i zvala ih časnim imenima »virgines sacrae, venerabiles, virgines Dei, sponsae Christi »puellae Dei«, itd.¹⁰²⁶

4. Inocent, Sabacije i drugih trideset mučenika

Tri najstarija vlastita misala 4. srpnja bilježe spomen Inocenta i drugova. Uzimala se misa *Intret* (za više mučenika).¹⁰²⁷ U MP 1967 ih nema. Jeronimov martirologij za taj isti dan spominje Sabaciju i Inocenta: *In Syrmia Sabatiae, Innocentii cum aliis XIX*,¹⁰²⁸ a dosadašnji Rimski martirologij (za isti datum) veli: *Sirmii sanctorum Martyrum Innocentii et Sabastiae, cum aliis triginta*,¹⁰²⁹ dok ih važeći martirologij ne spominje. Bližih podataka o ovim mučenicima nemamo. Neki spominju kao godinu njihova mučeništva 305. (za Galerija Maksima).¹⁰³⁰

5. Šesnaest (Sedamdeset dvojica) sirmijskih mučenika

Ordo 1839 i PM 1885, za dan 25. veljače, navodi ih kao srijemske mučenike. Uzimala se misa *Sapientiam*.¹⁰³¹ PM 1919 i MP 1932 za dan 23. veljače, na spomen Sv. Sinerota, spominje (posebnim molitvama) i Sedamdeset i dvojicu srijemskih mučenika.¹⁰³² U dosadašnjem martirologiju za dan 23. veljače stoji: *Ibidem [apud Sirmium] natalis sanctorum septuaginta duorum Martyrum, qui martyrii certamen in praefata urbe consummantes, mansura perceperunt regna.*¹⁰³³ U vremenu mučeništva Sinerota, Montana, Maksime, Ireneja i drugih sigurno da je bilo i mnoštvo drugih mučenika, tako da u tom razdoblju okrutnih progona (304.-311.) sa sigurnošću možemo govoriti o većem broju (u starim spisima taj broj varira od 16 do 72).¹⁰³⁴

¹⁰²⁶ S. RITIG, *Martirologij srijemsko-panonske metropolije*, u: BS, 4 (1911.), str. 370. Usp. još: M. DRAGUTINAC (nepotpisano), *Naši sirmijski mučenici. Sedam sv. Srijemskih djevice i mučenica*, u VDB, 5(1948.), str. 50.-51.

¹⁰²⁷ Ordo 1839, str. 58; PM 1885, str. 10; PM 1919, str. 5; MP 1932, str. 25.-26.

¹⁰²⁸ Jer, 480A.

¹⁰²⁹ Mart 1584, str. 227; Mart 1922, str. 154.

¹⁰³⁰ M. DRAGUTINAC (nepotpisano), *Naši sirmijski mučenici. Sv. Inocent, Sebastija i drugovi*, u: VDB, 9 (1949.), str. 88.-89.

¹⁰³¹ Ordo 1839, str. 22; PM 1885, str. 3.

¹⁰³² PM 1919, str. 3; MP 1932, str. 9.-11.

¹⁰³³ Mart 1584, str. 88; Mart 1922, str. 44.

¹⁰³⁴ Usp. S. RITIG, *Martyrologij srijemsko-panonske metropolije*, u: *Bogoslovska smotra* 3(1911.), str. 264. Usp. još M. DRAGUTINAC (nepotpisano), *Naši sirmijski mučenici. Sv. Sedamdesetdovojica*, u: VDB, 2 (1949.), str. 19.

6. Kvadrat, Teodozije, Emanuel i drugih četrdeset

U Ordo 1839 i PM 1885 spomen ovih mučenika je 28. ožujka,¹⁰³⁵ a u PM 1919 i MP 1932 spomen je 26. ožujka (uz sv. Ireneja).¹⁰³⁶ Dosadašnji Rimski martirologij za dan 26. ožujka, odmah iza spomena srijemskega Montana i Maksime, veli: *Item sanctorum martyrum Quadrati, Theodosii, Emanuelis et aliorum quadraginta.*¹⁰³⁷ To je neke navelo da ove mučenike smatraju sirmijskima, što nije točno. Radi se vjerojatno o mučenicima iz Male Azije.¹⁰³⁸

7. Filet, Lidija, Macedonije i Teoprepidis, Amfilocije i Kroninda

Ordo 1839 i PM 1885 za dan 29. ožujka kao sirmijske mučenike spominje Fileta, Lidiju, Macedonija i Teoprepida (muž, žena i sinovi),¹⁰³⁹ a 30. ožujka Amfilohija i Kronidu.¹⁰⁴⁰ PM 1919 i MP 1932 sve ove mučenike slavi 27. ožujka.¹⁰⁴¹

Dosadašnji martirologij za dan 27. ožujka veli:

In Illyrico sanctorum Phileti senatoris, Lydie uxoris, et filiorum Macedonis et Theoprepii, itemque Amphilocii Duciset Chronidae Commentariensis; qui pro Christi confessione, tormentis pluribus superatis, coronam gloriae sunt adepti.¹⁰⁴²

Kasnija su istraživanja pokazala da oni nisu pretrpjeli mučeništvo ni u Srijemu ni u Panoniji. Inače, slavensko-grčki menealogij pripovijeda da je zbog vjere u Krista prvo bio utamničen Filet, sa ženom Lidijom i djecom Macedonijem i Toprepidom. Oni su u tamnici obratili tamničara Kronidu, a kasnije i samog državnog službenika Amfilocija.¹⁰⁴³

¹⁰³⁵ Ordo 1839, str. 40; PM 1885, str. 4.

¹⁰³⁶ PM 1919, str. 3; MP 1932, str. 11.-13.

¹⁰³⁷ Mart 1584, str. 120; Mart 1922, str. 69.

¹⁰³⁸ Usp. S. RITIG, *Martirologij srijemsko-panonske metropolije*, u: BS, 4 (1911.), str. 365. Usp. još: M. DRAGUTINAC (nepotpisano), *Naši sirmijski mučenici. Sv. Kvadrat, Teodozije, Emanuel i drugovi*, u: VDB 3 (1949.), str. 35.

¹⁰³⁹ Ordo 1839, str. 65; PM 1885, str. 4.

¹⁰⁴⁰ Ordo 1839, str. 78; PM 1885, str. 4.

¹⁰⁴¹ PM 1919, str. 3; MP 1932, str. 13.

¹⁰⁴² Mart 1584, str. 120.-121; Mart 1922, str. 69.

¹⁰⁴³ Usp. S. RITIG, *Martyrologij srijemsko-panonske metropolije*, u: *Bogoslovska smotra* 1(1912.), str. 43; M. DRAGUTINAC (nepotpisano), *Naši sirmijski mučenici. Sv. Filet, Lidija, Macedon i Teoprepid; sv. Amfilocij i Kronida*, u: VDB, 3(1949.), str. 35.-36.

8. Saba i drugovi

U našim najstarijim vlastitim misalima ovi se mučenici kao srijemski spominju 12. travnja (misa *Sapientiam*).¹⁰⁴⁴ Međutim, sigurno je da se ovdje ne radi o srijemskim mučenicima. Rimski martirologij na ovaj dan spominje samo sv. Savu Gota iz Kapadocije,¹⁰⁴⁵ a o tome svjedoči i Bazilije. Naime, Saba je 372. pretrpio u Kapadociji mučeništvo od Gota, koji su kao arijanci progonili katolike. Saba je bio bačen u rijeku *Museum*. No budući da je u jednom rukopisu rijeka nazvana *Savum*, stari sastavljači našega propria su pomislili da je on sirmijski mučenik.¹⁰⁴⁶

9. Eleuterije i njegova majka Antija

U našim najstarijim vlastitim misalima ovi se mučenici kao srijemski spominju 18. travnja (misa *Intret in conspectu tuo*).¹⁰⁴⁷ Izvori se uglavnom slažu da je Eleuterije bio podrijetlom Rimljani te da je postao biskupom u Iliriku. Mučeništvo je podnio za cara Hadrijana (početkom 2. st.). Na Istoku se slavi 15. prosinca, a na Zapadu 18. travnja. Jeronim Eleuterija i njegovu majku Antiju spominje kao rimske mučenike.¹⁰⁴⁸ Rimski martirologij veli da je kao ilirski biskup bio mučen na Siciliji, zajedno sa svojom majkom.¹⁰⁴⁹ U pasijama ima pretjeranih opisa mučeništva, ali se za sigurno može uzeti da je Eleuterije bio biskup u Iliriku. Budući da je Sirmij u tome području bio najznačajniji grad, vrlo je vjerojatno da je on bio sirmijski biskup, koji je mučen u Rimu.¹⁰⁵⁰

10. Laur, Flor, Prokul i Maksim

Ovi se mučenici spominju samo u Ordo 1839 i PM 1885 na dan 18. kolovoza.¹⁰⁵¹ U Jeronima ih nema, a dosadašnji martirologij za njih veli:

In Illyrico sanctorum Martyrum Flori et Lauri artis lapicidinae, qui, sub Lacione Paeside, martyrio consumptis eorum magistris Procule et Maximo, ambo, post multa tormenta, in profundum puteum sunt demersi.¹⁰⁵²

¹⁰⁴⁴ Ordo 1839, str. 39; PM 1885, str. 5; PM 1919., str. 3; MP 1932, str. 15.-16.

¹⁰⁴⁵ Usp. Mart 1584, str. 136; Mart 1922, str. 81.

¹⁰⁴⁶ Usp. S. RITIG, *Martirologij srijemsko-panonske metropolije*, u: BS, 1 (1912.), str. 44.-46; M. DRAGUTINAC (nepotpisano), *Naši sirmijski mučenici. Sv. Sava i drugi mučenici*, u: VDB, 5 (1949.), str. 51.-52.

¹⁰⁴⁷ Ordo 1839, str. 40; PM 1885, str. 5; PM 1919., str. 4; MP 1932, str. 16.-17.

¹⁰⁴⁸ Jer, 466D-467A.

¹⁰⁴⁹ Usp. Mart 1584, str. 142; Mart 1922, str. 86.

¹⁰⁵⁰ S. RITIG, *Martirologij srijemsko-panonske metropolije*, u: BS, 1(1912.), str. 46.-52.

¹⁰⁵¹ Ordo 1839, str. 71; PM 1885, str. 12.

¹⁰⁵² Mart 1922, str. 195.

Spominju ih i istočni kalendari, iz kojih su vjerojatno preneseni u Rimski martirologij. Podrobnijih podataka nemamo.¹⁰⁵³

**Tablica datuma liturgijskih slavlja srijemskih mučenika
u vlastitim misalima i časoslovima**

	OP 1807	PM 1885 PO 1885 Ordo 1839	PM 1919	MP 1932 OP 1932	MP 1967 VM 1968 OP 1967	VM 1990 VC 1995
Agripin i Sekundo	-	-	-	-	-	19. 7.
Amfilocije i Kronida ¹⁰⁵⁴		30. 30.	27. 3.	27. 3.	-	-
Anastazija	-	-	-	-	3. 1.	15. 1.
Bazila	-	-	-	-	-	30. 8.
Dimitrije		26. 10.	26. 10.	26. 10.	26. 10.	26. 10.
Donat, Venust, Romul i Silvan	-	11. 3.	17. 2.	17. 2.	-	-
Eleuterije i Antija	18. 4.	18. 4.	18. 4.	18. 4.	-	-
Filet, Lidija, Makedonije i Teoprepid ¹⁰⁵⁵	-	29. 3.	27. 3.	27. 3.	-	-
Hermilo i Stratonič	-	15. 2.	13. 1.	-	-	13. 1.
Hermogen i Fortunat	-	26. 8. ¹⁰⁵⁶	23. 8.	23. 8.	-	19. 7.
Inocent i drugovi	-	4. 7.	4. 7.	4. 7.	-	-
Irenej	11. 4.	26. 3.	26. 3.	26. 3.	23. 8.	6. 5.
Klaudije, Simforijan i dr.	-	-	-	-	-	8. 11.
Kvadrat, Teodozije Emanuel i drugovi ¹⁰⁵⁷	-	28. 3.	26. 3.	-	-	-
Kvirin	4. 6.	4. 6.	4. 6.	4. 6.	4. 6.	4. 6.
Laur, Flor Prokul i Maksim	-	18. 8.	-	-	-	-
Montan i Maksima	27. 3.	27. 3.	26. 3.	-	6. 5.	26. 4.

¹⁰⁵³ Usp. M. DRAGUTINAC (nepotpisano), *Naši sirmijski mučenici. Sv. Flor, Lauro, Prokul i Maksim*, u: VDB 9 (1949.), str. 89.-90.

¹⁰⁵⁴ Nisu srijemski mučenici.

¹⁰⁵⁵ Nisu srijemski mučenici.

¹⁰⁵⁶ Ovog spomena nema u Ordo 1839.

¹⁰⁵⁷ Nisu srijemski mučenici.

Mučenici Osijeka i Panonije	-	-	-	-	-	20. 2.
Polion	13. 5.	13. 5.	28. 4.	28. 4.	28. 4. Euzebije i Polion	29. 5. Euzebije i Polion
Saba i drugovi ¹⁰⁵⁸	-	12. 4.	12. 4.	12. 4.	-	-
Sedam djevica	-	9. 4.	9. 4.	9. 4.	-	-
Sedamdeset dvojica (Šesnaestorica)	-	25. 2.	23. 2.	-	-	-
Sinerot	23. 2.	23. 2.	23. 2.	23. 2.	21. 2.	24. 2.
Svi srijemski mučenici		-	-	-	5. 11.	5. 11.
Urzicin	14. 8.	14. 8.	14. 8.	14. 8.	13. 8.	17. 8.

II. MOLITVE

Molitve uzimamo iz važećeg Vlastitog misala. Sve tri molitve su nove, sa stavljenе za izdanje iz 1967. (latinski) i 1968. (hrvatski), kako to svjedoči arhivska građa.¹⁰⁵⁹

A) ZBORNA

Deus, qui primitias fidei in Pannonia Sirmensi sanctorum Martyrum tuorum praedicatione et sanguine consecrasti: concede propitius; ut eorum intercessione florida seges iugiter augeatur.¹⁰⁶⁰

Bože, ti si početke vjere u Panoniji srijemskoj posvetio propovijedanjem i krvlju svojih svetih mučenika. Podaj dobrostivo, da se njihovim zagovorom trajno množi taj rascvjetani usjev.¹⁰⁶¹

Ovo je svakako jedna od najljepših zbornih molitava našeg Vlastitog misala. U anamnezi se spominje kako je Bog početke vjere posvetio upravo krvlju mučeni-

¹⁰⁵⁸ Nisu srijemski mučenici.

¹⁰⁵⁹ *Missa Omnium Sanctorum Mm. Sirmiensium* p. 23 recenter est confecta: plurimus partes desumptae sunt e Missa Ss. Ioannis, Isaaci et Ss. Mm. die 26 Septembris P.A.L; evangelum sumprum est ex Missa Interret (plur. Mm. 1° loco); orationes propriae sunt. Vidi: *Misae propriae dioecesis Diacovensis*, str. 33.-34, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965. Isto tvrdi i drugi spis: »Ad 5 novembris: Omnes hymni noviter confecti. Lectiones IV-V-VI novae (pag 45) oratio noviter confecta«. Vidi: *Officia propria dioecesis Diacovensis seu Bosniensis et Sirmiensis*, str. 42b, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965. Kao što je već rečeno, priredio ih je »trojac« Grafenauer, Dragutinac, Benković. Očito je da je original latinski, što je onda prevedeno na hrvatski. Vidi: *Arhiva Biskupskog ordinarijata* br. 1300/1965.

¹⁰⁶⁰ MP 1967, str. 51; R 1990, str. 24.

¹⁰⁶¹ VM 1968, str. 51; VM 1990, str. 81.

ka. Tu se aludira na onu poznatu tvrdnju Tertulijana da je krv mučenika sjeme novih kršćana.¹⁰⁶² Nadalje, ovdje se očito uzima slika Srijema: plodnih njiva i vinorodnih brežuljaka, gdje sve dobro uspijeva, pa onda – slikovito – i novi kršćani, izrasli iz najodličnijeg sjemena, tj. krvki kršćanskih mučenika. U istome stilu moli se da taj rascvjetani usjev i dalje napreduje. Očito je ovu molitvu sastavio zaljubljenik u ove plodne krajeve, koji se ponosi slavnom kršćanskom prošlošću svoje domovinske Crkve te koji se u isto vrijeme raduje što ti slavni mučenici i danas imaju i svoje štovatelje i svoje nasljednike u vjeri.

b) DAROVNA

Immaculatam hostiam fac nos, Domine, mentibus tibi puris offerre, quam sanctis Martyribus tuis illibatus vitae candor et iuge mortificationis studium dapem suavissimam efficiebant.¹⁰⁶³

Daj, Gospodine, da ti čistom dušom prinesemo neokaljanu žrtvu; ona je tvojim svetim mučenicima – zbog sjaja neporočnog života i trajnog nastojanja u mrtvljenju – bila najugodnijom goz bom.¹⁰⁶⁴

Uočavamo ovdje sjaju teologiju euharistije. Svetim je mučenicima euharistijska žrtva bila ugodnom goz bom upravo zbog toga što su u nju ucijepili svoj neporočan život i svoje mrtvljenje. Dinamika našeg kršćanskog života jest da sebe suobličujemo Kristu: da zajedno s njime trpimo, tj. da se zajedno s Kristom prikazujemo za svetu žrtvu, da bismo s njime bili i proslavljeni, što se na otajstven način – kao u vrhuncu i ishodištu – ostvaruje u euharistiji.

c) POPRIČESNA

Fortium pane refectis tribue nobis, omnipotens Deus, ut sicut sancti Martires sirmenses eodem roborati, animam suam ponere nullo modo pro fratribus dubitarunt; ita nos, alter alterius onera portantes, proximos nostros veritate et opere diligamus.¹⁰⁶⁵

Nama, nahranjenima kruhom jakih, podaj, svemogući Bože: da kao što sveti srijemski mučenici – njime ojačani – nisu okljevali dati svoj život

¹⁰⁶² TERTULIJAN, *Apologeticum adversus gentes pro Christianis*, 50,13 (PL 1,603A): *Plures efficimur, quotiens metimur a vobis: semen est sanguis Christianorum.* - Koliko nas više žanjete, toliko nas više ima, krv je sjeme kršćana. Usp. još: G. BOSIO, *Iniziazione ai padri*, 1, Società editrice internazionale, Torino, 1964, str. 338.

¹⁰⁶³ MP 1967, str. 53; R 1990, str. 24

¹⁰⁶⁴ VM 1990, str. 81. Ovaj je prijevod puno bolji i jasniji od VM 1968, str. 53: *Daj, Gospodine, da ti čistom dušom prinesemo neokaljanu žrtvu: koju su tvojim svetim mučenicima učinili veoma ugodnom goz bom.: bjelina neporočna života i neprestano nastojanje oko mrtvljenja.*

¹⁰⁶⁵ MP 1967, str. 53; R 1990, str. 24.

za braću, tako i mi – noseći breme jedan drugoga – istinski i djelotvorno ljubimo svoje bližnje.¹⁰⁶⁶

Ovdje je istaknut jednostavan, ali bitan kršćanski nauk o sudjelovanju u euharistiji: pričest daje vjernicima snagu da nose bremena jedni drugima (usp. Gal 6,2), istinski i djelotvorno ljubeći svoje bližnje, baš kao što je ta ista hrana svetim mučenicima bila snagom da – primjerom Kristovim – i život svoj dadu za svoju braću i sestre.

III. ČITANJA

I u ovom slučaju VM 1990 upućuje na Zajednička čitanja za mučenike, dok VM 1968 daje vlastita čitanja za ovaj spomen. Ta čitanja ovdje i donosimo.

1. Prvo čitanje (Rim 8,18-23)

¹⁸Smatram, uistinu: sve patnje sadašnjega vremena nisu ništa prema budućoj slavi koja se ima očitovati u nama. ¹⁹Doista, stvorene sa svom žudnjom iščekuje ovo objavljenje sinova Božjih: ²⁰stvorene je uistinu podvrgnuto ispraznosti - ne po svojoj volji, nego zbog onoga koji ga podvrgnu - ali u nadi. ²¹Jer i stvorene će se oslobođiti robovanja pokvarljivosti da sudjeluje u slobodi i slavi djece Božje. ²²Jer znamo: sve stvorene zajedno uzdiše i muči se u porođajnim bolima sve do sada. ²³Ali ne samo ono! I mi koji imamo prvine Duha, i mi u sebi uzdišemo iščekujući posinstvo, otkupljenje svoga tijela.

Pavlova poslanica Rimljanima napisana je iz Korinta, a u to vrijeme Pavao nije poznavao zajednicu rimskih kršćana. On tek kani posjetiti Rim. On je čuo za poteškoće među rimskim kršćanima. Radilo se o određenim napetostima između kršćana iz židovstva (judeo-kršćana) i kršćana iz poganstva. Od svih poslanica, »poslanica Rimljanima neosporno je najznačajnija«.¹⁰⁶⁷ Naš tekst pripada trećem dijelu spisa (Rim 6,1-8,39) i govori o svetosti kršćana. Osmo je poglavlje zapravo Pavlovo izlaganje o djelovanju Duha Svetoga¹⁰⁶⁸ u zajednici krštenih. Pavao polazi od iskustva patnje tjelesnog čovjeka u svijetu. Postoji patnja, s jedne strane, kao ljudska egzistencija, ali postoji i slava, s druge strane, slava koja kršćanina čeka i

¹⁰⁶⁶ VM 1990, str. 81. Nažalost, ovaj prijevod, kao i onaj prethodni (VM 1968, str. 53.), jednostavno nije tečan, nego robuje latinskom predlošku.

¹⁰⁶⁷ Usp. *Novi zavjet s uvodima i bilješkama Ekumenskog prijevoda Biblije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1998.², str. 413.

¹⁰⁶⁸ Usp. M. ZOVKIĆ, *Matejevo Evanelje u našoj Misi. Biblijski komentar misnih čitanja u godini A. Kršćanska sadašnjost*, Zagreb, 1995, str. 277.-278.

koja već postoji u Isusu koji je uskrsnuo. Buduća je slava zapravo pristup u zajedništvo s Bogom. Stoga sadašnje patnje imaju smisla, jer su preduvjet zajedništva s Bogom, koje nam je već sada darovano. Stvorene je podvrgnuto ispraznosti, došlo je pod vlast grijeha i stoji pod znakom ljudskih prestupa. Zbog grijeha čovjeka (Adama), Bog je pripustio nered, koji vlada u prirodi, ali nered neće imati zadnju riječ. Ne kaos, nego uređeni kozmos cilj je čovjeka. Ovdje Pavao neizravno podsjeća na prvotno stanje, na stvaranje svijeta, čovjeka i čovječanstva. Stvorene se muči »u porodajnim bolima« – Pavao ovdje uzima sliku iz života kako bi protumačio radost novog života, koji slijedi u zajednici s Kristom. Žena koja rađa trpi muke, ali kada rodi, zaboravlja sve, jer je donijela čovjeka na svijet. Prvina Duha o kojoj Pavao govori jest dar koji još nije potpun, ali kršćanin vjernik ga već osjeća u svom životu. Stoga, u snazi Duha, i može podnosići nevolje sadašnjeg vremena, u nadi da će biti pripušten u Božju blizinu. Kršćanin živi u napetosti između sadašnjeg vremena, gdje je još na kušnji, i budućnosti koja je spasenje u Kristu.

Uz blagdan Svih svetih srijemskih mučenika, ovo je važna poruka nade za kršćane: patnje ovoga vremena neusporedive su s vječnom nagradom. Za kršćane to ne znači samo prelazak u novu stvarnost, posrijedi je otkupljenje i preobrazba svekolike ovozemne stvarnosti, koja postaje dijelom nepromjenljivog i neuništivog. Svojom strpljivošću u patnjama kršćani sudjeluju u preobrazbi cijelog svemira. U tome smislu je onda razumljiva nepokolebljivost, vedrina i radost kršćanskih mučenika i u najvećim iskušenjima života, sve do predanja vlastitog života. Pavlova ideja bila je i za srijemske mučenike misao vodilja, koja ih je nakon zemaljske kušnje dovela do proslave i zajedništva s Gospodinom.

2. Evandelje (Lk 21,9-19)

U ono vrijeme reče Isus svojim učenicima: ⁹»Kad čujete za ratove i pobune, ne prestrašite se. Doista treba da se to prije dogodi, ali to još nije odmah svršetak.« ¹⁰Tada im kaza: »Narod će ustati protiv naroda i kraljevstvo protiv kraljevstva. ¹¹I bit će velikih potresa i po raznim mjestima gladi i pošasti; bit će strahota i velikih znakova s neba. ¹²No prije svega toga podignut će na vas ruke i progoniti vas, predavati vas u sinagogе i tamnice. Vući će vas pred kraljeve i upravitelje zbog imena mojega. ¹³Zadesit će vas to radi svjedočenja. ¹⁴Stoga uzmite k srcu: nemojte unaprijed smisljati obranu! ¹⁵Ta ja ћu vam dati usta i mudrost kojoj se neće moći suprotstaviti niti oduprijeti nijedan vaš protivnik. ¹⁶A predavat će vas čak i vaši roditelji i braća, rođaci i prijatelji. Neke će od vas i ubiti. ¹⁷Svi će vas zamrziti zbog imena mojega. ¹⁸Ali ni vlas vam s glave neće propasti. ¹⁹Svojom ћete se postojanošću spasiti.«

Ovaj je odlomak očito nastao u vrijeme kad je Crkva već uvelike iskusila i progone i mučeništva. Vjernici se ne trebaju čuditi ukoliko budu proganjani. To je ono što se i Isusu događalo. Trebaju biti puni pouzdanja: onaj koji je jačao Krista u nevoljama, jačat će i njih. Zato je važno da budu postojani. Ovo se čitanje odnosi na mučenike koji su iskusili i progonstvo i Božju zaštitu, ali i na sve ostale vjernike koji, slijedeći primjer Krista i svetih mučenika, također trebaju biti neustrašivi i postojani u nevoljama, svjesni Božje blizine i svjesni toga da se tako suočiličuju Kristu i u patnjama, ali i u proslavi.¹⁰⁶⁹

¹⁰⁶⁹ Odlomak Evandelja isti je kao za spomandan Sv. Hermila i Stratonika, koji se slavi 13 siječnja. Za daljnji komentar vidi tamo.

SVETI SIMFORIJAN, KLAUDIJE, NIKOSTRAT, KASTOR I SIMPLICIJE

8. studenoga

Odmah na početku uočavamo neujednačenost: u VM 1990 spominje se, kao ovdje, prvo Simforijan, pa onda Klaudije, dok je u VČ 1995 prvo naveden sv. Klaudije, pa onda Simforijan, kao što je bilo u dosadašnjoj tradiciji. Nadalje, u R 1990 toga se dana stavlja spomen Gracija Kotorskoga,¹⁰⁷⁰ a u dodatku Simforijan, Klaudije, Nikostrat, Kastor i Simplicije,¹⁰⁷¹ dok se u VM 1990 i VČ 1995 blaženi Gracija Kotorski uopće ne spominje.

I. POVIJESNI PODACI I ŠTOVANJE

Naš Vlastiti časoslov lapidarno izvješćuje:

Klesari u fruškogorskim kamenolomima mučeni pod Dioklecijanom 304. god., jer nisu htjeli izraditi kip jednog idola. Utopljeni su u Savi. U Crkvi poznati pod imenom Četvorica okrunjenih.¹⁰⁷²

Osim toga, VČ 1995 donosi himan za Jutarnju i dvije molitve (na izbor).¹⁰⁷³

Radi se, međutim, o petorici kipara. Oni su, prema legendama, odbili isklesati kip boga Eskulapa, zbog čega su u olovnim škrinjama bili bačeni u Savu. Kult im je prenesen u Rim.¹⁰⁷⁴ Otkuda ta (matematička) nelogičnost: petorica se časte kao Četvorica okrunjenih? Kako neki autori tumače, u Rimu su se prvotno častila druga četvorica rimskega mučenika, nazvanih Četvorica okrunjenih, kako svjedoči prethodni martirologij za dan 8. studenoga:

(Romae), via Lavicana, natalis sanctorum Quatuor Coronatorum fratrum, id est Severi, Severiani, Carpophori et Victorini; qui sub eodem imperatorem (Diocletiano) ictibus plumbatarum usque ad mortem caesi sunt.¹⁰⁷⁵

(U Rimu) na Via Lavicana (nebeski) rođendan četvorice okrunjene braće, to jest: Severija, Severijana, Karpofora i Viktorina koji su za istoga cara (Dioklecijana) olovnim bičevima bijeni do smrti.

¹⁰⁷⁰ R 1990, str. 25.

¹⁰⁷¹ R 1990, str. 34.

¹⁰⁷² VČ 1995, str. 86.

¹⁰⁷³ VČ 1995, str. 86.-87.

¹⁰⁷⁴ Usp. Jer, 496D.

¹⁰⁷⁵ Za dan 8. studenoga Rimski martirologij tako veli: (Romae), via Lavicana, natalis sanctorum Quatuor Coronatorum fratrum, id est Severi, Severiani, Carpophori et Victorini; qui sub eodem imperatorem (Diocletiano) ictibus plumbatarum usque ad mortem caesi sunt... Usp. Mart 1584, str. 377; Mart 1922, str. 273.

Međutim, kada su zbog barbarskih provala u Rim prenesene moći ove petoriće srijemskih mučenika, njima je pridodan naslov Četvorica okrunjenih (bez obzira na brojčanu nelogičnost). Danas je, međutim, općenito prihvaćeno da se radi o srijemskim (fruškogorskim) mučenicima,¹⁰⁷⁶ a »rimска« se Četvorica (Severianus, Severus, Carpophorus u Vivctorinus) više uopće ne spominju, kako to konačno potvrđuje važeći Martirologij koji za dan 8. studenoga kao Četvoricu okrunjenih nabraja petoricu klesara iz blizine Sirmija:

Commemoratio sanctorum Simphoniani, Claudi, Nicostrati, Castori et Simplicii, martyrum, qui, ut traditur, fabri marmorarii apud Sirmium in Pannonia, cum simulacrum dei Aesculapii propter nomen Iesu Christi fingere renuissent, a Diocletiano imperatore in fluvium paeceptes dari iussi sunt et a Deo martyrii gratia coronati; quorum Romae, sub titulo Quattuor Coronatorum in basilica Caelimontana veneratio ab antiquitus floruit.¹⁰⁷⁷

Spomen svetih mučenika Simforijana, Klaudija, Nikostrata, Kastora i Simplicija koji su, prema predaji, bili klesari u okolini Sirmija u Panoniji. Budući da zbog imena Isusa Krista nisu htjeli isklesati kip boga Eskulapa, car je Dioklecijan dao da budu baćeni u rijeku te ih je Bog okrunio mučeništvom. Zbog toga je u Rimu, pod imenom Četvorica okrunjenih, u bazilici na brdu Celiju njihovo štovanje od davnine cvjetalo.¹⁰⁷⁸

U našim se proprijima spomen ovih mučenika po prvi puta javlja u VM 1990.¹⁰⁷⁹ Zanimljivo je da se u materijalima Vlastitog misala i Časoslova iz 1967. nalazi i spomen ovih svetaca s pripadajućim molitvama, ali nisu objavljeni.¹⁰⁸⁰ Očito je da u tome trenutku nisu bili odobreni u Rimu, jer je u tadašnjem Rimskom

¹⁰⁷⁶ Usp. M. DRAGUTINAC, *Četvorica okrunjenih*, u: LILS, str. 189.-90; H. DELEHAYE, *Le Sanctis Quatuor coronatis Romae in Monte Caelio*, AASS Nov. III., Bruxellis, 1910., str. 748.-784; ISTI, *Les origines..., str. 64, 280, 293; M. JARAK, Nav. dj., str. 58; A. ŠULJAK, *Sirmijsko-panonski mučenici..., str. 181.* O ovim mučenicima opširnije piše još M. DRAGUTINAC (nepotpisano), *Naši srijemski mučenici. Četvorica okrunjenih mučenika (8. studenoga)*, u: Vjesnik Đakovačke biskupije, 12 (1949.), str. 112.-113 (članak je nepotpisan).*

¹⁰⁷⁷ Mart 2004, str. 612.

¹⁰⁷⁸ Naš prijevod.

¹⁰⁷⁹ Vjerojatno stoga jer je njihov spomen bio u Rimskom misalu. Sada ih nema u općem Rimskom misalu, nego je ostavljeno da se umetnu u vlastite misale.

¹⁰⁸⁰ Missa Ss. Claudi et sociorum p. 23 e Missali Romano de Ss. Quatuor Coronatis, praeter orationes proprias, nuper confectas. Vidi: *Misae propriae dioecesis Diacoviensis*, str. 34, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965. Svjedočanstvo o tome da je zborna molitva nova donosi i drugi spis: »Ad 8 novembris. Lectio III noviter confecta. Oratio nova. Vidi: *Officia propria dioecesis Diacoviensis seu Bosniensis et Sirmiensis*, str. 46b. Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965. U *Calendarium proprium dioecesis Diacoviensis seu Bosniensis et Sirmiensis*, str. 7. i 9., Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965, stoji da do tada nije bilo spomena Klaudija i drugova (str. 7.), te se uvrštava u novi kalendar za dan 8. studenoga (str. 9.). Međutim, u kalendar MP 1967 ovaj spomen nije ušao.

misalu postojao njihov spomen. U VM 1990 i VČ 1990 slavi se 8. studenoga i to kao neobvezatan spomendan koji se slavi u Srijemskoj Mitrovici.¹⁰⁸¹ Zaštitnici su slikara i klesara.¹⁰⁸²

II. MOLITVE

Imamo tri serije molitava za ovaj spomendan. U starom je Rimskom misalu 8. studenoga bio njihov spomen, s vlastitim molitvama i čitanjima (misa *Interet*). U Nacrtu vlastitog misala (Što nije ušlo u izdanje 1967.) stoji da se preuzima misa *Interet*, osim molitava koje su novosastavljene. Sadašnji Vlastiti misal donosi molitve iz Zajedničkog slavlja mučenika.¹⁰⁸³ Iste se molitve uzimaju i za spomen Osječkih mučenika i tamo smo ih komentirali. Priredivači, očito, nisu znali za ove novosastavljene molitve u rukopisu koje se nalaze u arhivi. Mi ćemo analizirati upravo te nepoznate i originalne molitve iz arhive, jer su one sastavljene upravo za ove mučenike.

A) ZBORNA¹⁰⁸⁴

Deus, qui beatos Martyres tuos Claudium et socios in periculi discrimine docuisti artis professionem ex fidei lumine aestimare, concede, quae sumus, ut auctoritatem eorum, quorum triumphum celebramus usi, fidei praecepta pie inviolateque servemus.¹⁰⁸⁵

Bože, koji si svete mučenike Klaudija i drugove u nevoljama poučio umjetničku vještinu cijeniti kroz svjetlo vjere, daj nam, molimo, po primjeru onih čije slavodobiće običajemo slaviti, zapovijedi vjere pobožno i neokrnjeno obdržavati.¹⁰⁸⁶

Bog je Klaudija i drugove poučio da u životnoj opasnosti svoje umjetničke sposobnosti vrednuju u svjetlu vjere. Oni su, dakle, vjernost i vjeru smatrali najve-

¹⁰⁸¹ U ostavštini J. BENKOVIĆA, koji je 1972.-1973. pripravljao Vlastiti misal i časoslov, nema spomena ovih mučenika. Usp. *Calendarium proprium Dioecesis diacovensis seu Bosniensis et sirmiensis et Calendarium proprium ecclesiarum parochialium in dioecesi Diacovensi iuxta recentes Normas et Instructiones roccognitum*, Đakovo, 1973., *Misae propriae Dioecesis Diacovensis seu Bosniensis et Sirmiensis*, Đakovo, 1972.

¹⁰⁸² Usp. M. DRAGUTINAC, *Četvorica...*, str. 190.

¹⁰⁸³ VM 1990, str. 94-95; R 1990, str. 34; MR 1975, str. 680; MR 2002, str. 912; RM 1990, str. 611.

¹⁰⁸⁴ Za ovaj spomen u dosadašnjem Rimskom misalu bila je ova zborna molitva: *Praesta, quae sumus, omnipotens Deus: ut qui gloriosos Martyres fortes in sua confessione cognovimus, pios apud te in nostra intercessione sentiamus* (Bruylants 865). Izvor: GrH 739 i 613.

¹⁰⁸⁵ *Misae propriae dioecesis Diacovensis*, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965, str. 25.

¹⁰⁸⁶ Naš (doslovniji) prijevod.

ćom vrednotom, tako da su za nju žrtvovali svoj umjetnički poziv, društveni prestiž i, konačno, za istu su vjeru i život položili. Po njihovu primjeru, vjernici mole da pobožno i cjelovito vrše sve zapovijedi svoje vjere. Molitva je vrlo suvremena. Ovi su mučenici bili umjetnici. Toliko cijenjeni da ih je sam car angažirao. Međutim, oni nisu htjeli okaljati svoje vjere zbog izvanske slave, prestiža, bogatstva ili umjetničke taštine. Molitva, dakle, donosi svezvremenim nauk te je i danas i te kako aktualna.¹⁰⁸⁷

b) DAROVNA¹⁰⁸⁸

Munera, qua tibi offerimus, domine, intercedentibus beatis Claudio et Sociis, suscipe, sicut vitam et martyrium eorum per merita Christi fecisti tibi accepta.¹⁰⁸⁹

Primi, Gospodine, darove koje ti prinosimo po zagovoru blaženih Klaudija i drugova, kao što si primio njihov život i mučeništvo zaslugama Kristovim.¹⁰⁹⁰

Vjernici mole da Bog prihvati žrtvene misne darove kao što je, zaslugama Kristovim, prihvatio život i mučeništvo Klaudija i drugova. Ovdje valja uočiti dvije stvari. Prvo, život i mučeništvo se prikazuju i od Boga bivaju prihvaćeni kao žrtveni darovi. Drugo, sve se to događa zaslugama Kristovim. Drugim riječima, život i mučeništvo svetih mučenika zapravo je uzimanje udjela u vazmenom otajstvu Kristove smrti i uskrsnuća, baš kao što veli Pavao: *Radujem se sada dok trpim za vas i u svom tijelu dopunjam što nedostaje mukama Kristovim za Tijelo njegovo, za Crkvu* (Kol 1,24). Mi s Kristom trpimo, da bismo s njime bili i proslavljeni.

c) POPRIČESNA¹⁰⁹¹

Mysterii, quod sumpsimus, virtute muniti; quae sumus, Domine: ut, sicut vita ac more beatorum Claudio et Sociorum fuit tibi sacrificium laudis, placeat oculis divinae Maiestatis etiam nostra.¹⁰⁹²

¹⁰⁸⁷ Zborna molitva iz sadašnjeg Vlastitog misala zvuči općenito: *Gospodine, daj da se radujemo s mučenice pobjede naše braće Simforijana, Klaudija, Nikostrata i Simplicija. Neka našoj vjeri izmole novu snagu i moćnim nas zagovorom bodre.*

¹⁰⁸⁸ Za ovaj spomen u dosadašnjem Rimskom misalu stoji sljedeća darovna molitva: *Benedictio tua, Domine, larga descendat: quae et munera nostra, deprecantibus sanctis Martyribus tuis, tibi reddat accepta, et nobis sacramentum redemptrionis efficiat.* (Braylants 80). Izvor: GrH 740.

¹⁰⁸⁹ *Misae propriae dioecesis Diacovensis*, Arhiva Biskupskega ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965, str. 25.

¹⁰⁹⁰ Naš prijevod.

¹⁰⁹¹ Za ovaj spomen u dosadašnjem Rimskom misalu bila je ova popričesna molitva: *Caelestibus refecti sacramentis et gaudiis: supplices te rogamus, Domine; ut quorum gloriamur triumphis, protegamus auxiliis.* (Braylants 101). Izvor: GrH 741.

¹⁰⁹² *Misae propriae dioecesis Diacovensis*, Arhiva Biskupskega ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965, str. 26.

Okrijepljeni smo otajstvima koja smo primili, Gospodine. Daj da se očima tvoga božanskog veličanstva i naš život svidi, kao što je život i ponašanje blaženih Klaudija i drugova bio tebi žrtva hvale.¹⁰⁹³

Život i ponašanje svetih mučenika bila je Bogu dostoјna žrtva hvale. Vjernici mole da po primljenim otajstvima i njihov život bude Bogu dostoјna žrtva hvale. Cijeli naš život, naime, treba biti žrtva hvale Bogu, dakle, ne samo naši bogoslužni čini ili naše pobožne vježbe, baš kako stoji u Prvoj Petrovoj poslanici: *Pristupite k njemu, Kamenu živomu što ga, istina, ljudi odbaciše, ali je u očima Božjim izabran, dragocjen, pa se kao živo kamenje ugrađujte u duhovni Dom za sveto svećenstvo da prinosite žrtve duhovne, ugodne Bogu po Isusu Kristu* (1 Pt 2,4-5), ili kako se veli na drugom mjestu: *Ili jeli, ili pili, ili drugo što činili, sve na slavu Božju činite* (1 Kor 10,31).

III. ČITANJA

Današnji Vlastiti misal za čitanja upućuje na zajedničko slavlje mučenika. Mi ovdje donosimo čitanja iz mise o spomenu Četvorice okrunjenih za dan 8. studenoga iz prethodnog misala.¹⁰⁹⁴

1. Prvo čitanje (Heb 11,33-39)

³³Sveti su po vjeri osvojili kraljevstva, odjelotvorili pravednost, zadobili obećano, začepili ralje lavovima, ³⁴pogasili žestinu ognja, umakli oštreti mača, oporavili se od slabosti, ojačali u boju, odbili navale tuđinaca.

³⁵Žene su po uskrsnuću ponovno zadobile svoje pokojne. Drugi pak, stavljeni na muke, ne prihvatiše oslobođenja da bi ih zapalo bolje uskrsnuće. ³⁶Drugi su opet iskusili izrugivanja i bićeve, pa i okove i tamnicu.

³⁷Kamenovani su, piljeni, poubijani oštreticom mača, potucali se u runima, u kozjim kožusima, u oskudici, potlačeni, zlostavljeni – ³⁸svijet ih ne bijaše dostojan - vrludali po pustinjama, gorama, pećinama i pukotinama zemaljskim. ³⁹I svi oni po vjeri, istina, primiše svjedočanstvo, ali ne zadobiše obećano jer Bog je za nas predvidio nešto bolje da oni bez nas ne dođu do savršenstva.

Hebr 11 govori o junacima vjere iz Starog zavjeta. Autor želi svojim adresatima pokazati veličinu vjere na primjeru junaka,¹⁰⁹⁵ velikana iz prošlosti, a koji su

¹⁰⁹³ Naš prijevod.

¹⁰⁹⁴ MR 1962, str. 687.-688.

¹⁰⁹⁵ Usp. T. HEWITT, *Poslanica Hebrejima. Uvod i komentar*, Logos, Daruvar, 1997., str. 168.-171.

prije svega judeo-kršćanima morali biti poznati. Analizirajući pojedine retke, dolazimo do cijele lepeze biblijskih junaka. S Božjom pomoću, s vjerom u Boga, izvršili su stvarno veličanstvena djela. Tako je osuđeni Danijel »začepio ralje lavovima« kada je bio bačen u lavlju jamu od strane podanika kralja Darija, a isti spis, Knjiga Danijelova, donosi zgodu trojice mladića Hananije, Mišaela i Azarije ili, kako su se zvali u Babilonu, Šadraka, Mešaka i Abed Nega, koji su bili bačeni u užarenu peć, ali koji su zahvaljujući vjeri u pravoga Boga bili izbavljeni od vatre. Samson je bio junak koji je »goloruk raskidao lava kao jare« (Suci 14,6). Više je starozavjetnih junaka umaklo oštirci mača: tako npr. David (1 Sam 18,11); Ilija je pobjegao u Judeju i onda na Horeb od kralja Ahaba i kraljice Izebele (1 Kr 19); Elizej je izmakao pogubnom maču kralja (2 Kr 6). Čini se da autor aludira na vrijeme Makabejaca, kada su radile umirali, da bi zadobili uskrsnuće, nego bi žrtvovali poganskim bogovima. Tako je starac Eleazar stavljeno na muke, ali nije popustio (2 Mak 7). Udvovica iz Sarfate Sidonske vjerovala je u čudotvornu moć proroka Ilije i dobila je svoga sina nazad. Prorok ga je, naime, uskrisio, vratio u život. Josip Egipatski bačen je u tamnicu, jer nije htio popustiti iskušenju koje je bilo pred njim (Post 39,20), a prorok Jeremija je zbog svojih riječi, neugodnih za uši kralja i njegovih velikaša, bio bačen u klade i izbatinan. Ilija se morao kriti po potocima i pećinama kako bi izbjegao osvetu i smrt, jer je najavio sušu i, osim toga, dao pobiti Baalove proroke.

Odlomak, dakle, hvali velikane Staroga zavjeta. Njihovu veličinu i njihovu žrtvu mi danas možemo ispravno shvatiti tek u svjetlu Isusa Krista i vazmenoga otajstva njegove muke, smrti i uskrsnuća. Tek po njemu, trpljenje Boga radi i vjernost Bogu po cijenu vlastitoga života dobiva puni smisao. Krist je svojim uskrsnućem i svojom proslavom pobijedio smrt i uveo u slavu svoga uskrsnuća sve služitelje Božje Staroga i Novoga saveza. Izbor ovog starozavjetnog teksta za spomen kršćanskih mučenika upućuje upravo na to da je Kristovo svevremensko i sveopće: obuhvaća sve bogotražitelje i ljude dobre volje svih vremena i naraštaja, baš kao što sam Gospodin veli: *Bez mene ne možete učiniti ništa* (Iv 15,5). Kroz tu se prizmu, očito, gleda život i mučeništvo fruškogorskih mučenika.

2. Evandelje (Mt 5,1-12)

¹Ugledavši mnoštvo, Isus uziđe na goru. I kad sjede, pristupe mu učenici.

²On progovori i stane ih naučavati: ³»Blago siromasima duhom: njihovo je kraljevstvo nebesko! ⁴Blago ožalošćenima: oni će se utješiti! ⁵Blago krotkim: oni će baštiniti zemlju! ⁶Blago gladnima i žednima pravednosti: oni će se nasititi! ⁷Blago milosrdnima: oni će zadobiti milosrđe!

⁸Blago čistima srcem: oni će Boga gledati! ⁹Blago mirotvorcima: oni će se sinovima Božjim zvati! ¹⁰Blago progonjenima zbog pravednosti: njihovo je kraljevstvo nebesko! ¹¹Blago vama kad vas - zbog mene - pogrde

i prognaju i sve zlo slažu protiv vas! ¹²Radujte se i kličite: velika je plača vaša na nebesima! Ta progonili su tako proroke prije vas!«

Peto poglavlje Matejeva Evandelja donosi Isusov govor na gori. Tekst se nalazi u prvom dijelu Evandelja i stavljen je odmah uz početak Isusova javnog djelovanja. Paralelni tekst nalazimo samo u Luke, a ne i u Marka. Tako nam dvi je formulacije blaženstava, Matejeva i Lukina, pomažu da se vratimo u proročko razdoblje Isusova života.¹⁰⁹⁶ Isus ne govori koje su kreposti potrebne za ulazak u kraljevstvo Božje. On sebe prikazuje kao Mesiju koji je poslan upravo siromasima. Ovaj tekst možemo nazvati Isusovim programatskim govorom, a prikazuje novu kršćansku pravednost. Učestalo se ponavlja »blago...«, a nakon toga su navedene određene kategorije ljudi. Ovakav način oslovljavanja upotrebljava se u Bibliji kad se nekome čestita na dobivenu daru, ili se određenoj grupi ljudi objavljuje sreća.¹⁰⁹⁷ Isus, za razliku od farizeja koji naglašavaju obdržavanje izvanjskih propisa, zahtijeva »moral srca«.¹⁰⁹⁸ On osobno živi kao siromah i pokazuje da čovjek i na taj način u svakoj životnoj situaciji može ostati otvoren kako prema Bogu, tako i prema bližnjemu. Prolazeći kroz kušnju muke i smrti, ožalošćen (»duša mi je sada potresena...« Iv 12,27) i sam, u Bogu nalazi snagu i utjehu. On je krotki, skromni, koji svoje životno poslanje obavlja na vrlo jednostavan način, bez nasilja. Sadržajno, Matejev se tekst dijeli u dva dijela: prvi govor o siromaštву i čovjekovu ponašanju (Mt 5,3-9), a drugi o progostvima (Mt 5,10-12). Ključno je prvo blaženstvo, a ostatak prvog dijela veže se uz njega. To su sve »podvrste religijski prihvaćenog siromaštva«,¹⁰⁹⁹ a predstavljaju stanja koja nas povezuju ili razdvajaju kako s Bogom, tako i s ljudima. Tko ta stanja prihvata, nasljeđujući Isusa, onako kao je on to činio, njemu Isus već unaprijed čestita, jer će biti dionik, sudionik kraljevstva nebeskog. Već sada je u njemu na određeni način Bog nazočan, a »na kraju dana« bit će još i nagrađen, jer će postići cilj svoga životnog putovanja. U svojoj vjerskoj praksi farizeji naglašavaju formalnu, tjelesnu čistoću i sve propise o čišćenju. Isus o tome ne govori. On naglašava čisto srce, duh, unutarnju čistoću. Ni do sada pravednicima i prorocima nije bilo lako, tako će se događati i Isusovim učenicima. Bit će progonjeni, zlostavljeni, ali sve to treba strpljivo podnositi, jer učenike čeka bogata plača na nebesima.

Isus govori u paradoksima: ono što u prvi mah, u očima ovoga svijeta, može izgledati užvišeno i važno, nebitno je i nevažno. Nasilnici, oholice i bogataši neće

¹⁰⁹⁶ Usp. *Novi zavjet s uvodima i bilješkama Ekumenskog prijevoda Biblije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1998.², str. 42.

¹⁰⁹⁷ ISTO.

¹⁰⁹⁸ Usp. M. ZOVKIĆ, *Matejevo Evandelje u našoj Misi. Biblijski komentar misnih čitanja u godini A*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995., str. 419.-420.

¹⁰⁹⁹ ISTO.

baštiniti kraljevstva Božjega, baš kao što Isus na drugom mjestu reče: »Što je ljudima uzvišeno, odvratnost je pred Bogom« (Lk 16,15b). To se na divan način očitovalo u fruškogorskih mučenika. Imali su dobar posao, karijeru, ugled, prijateljstvo cara. No oni su to sve žrtvovali da bi bili Kristu vjerni. Na njima se u potpunosti ostvaruju Kristova blaženstva.

BLAŽENA SALOMEJA

19. studenoga

I. POVIJESNI PODACI I ŠTOVANJE

Spomen blažene Salomeje ušao je u naš vlastiti kalendar tek 1967.¹¹⁰⁰ Naš Vlastiti časoslov o njoj piše:

Rodena u Krakovu u kraljevskoj obitelji 1211. godine. Još kao djevojčicu roditelji su je god. 1218. udali za Kolomana, naslovnog kralja Galicije, hrvatskog hercega koji je stolovao u Čazmi, pa je taj naslov prenio i na Slavoniju u kojoj je živio do 1228. god. i po kojem je Slavonija nazvana kraljevinom. Predaja tvrdi da su živjeli u djevičanskom braku. Pomagala je mužu u svim pothvatima. Značajno je da je Koloman 1239. god. poklonio bosanskom biskupu imanje i grad Đakovo u koji je biskup prenio svoje sjedište, a papa Grgur IX. to odobrio 7. prosinca 1239. god. Tako Koloman postaje osnivač Đakovačke biskupije. S njime je i Salomeja, sve do njegove smrti (poslije bitke s Tatarima na Šaju) 1241. god. u Čazmi. Po muževoj smrti vraća se u Poljsku i postaje u Krakovu klarisa, živi kao redovnica do blažene smrti 1268. u Skali kod Krakova. Istakla se u poslušnosti i poniznosti. Njezino štovanje je odobrio papa Klement X.¹¹⁰¹

VČ 1995 još donosi za Službu čitanja himan i čitanje iz djela sv. Bonaventure »O savršenosti života«, a za Jutarnju himan i molitvu.¹¹⁰²

Budući da je sa svojim mužem u svemu surađivala, i Salomeja se smatra zaslужnom za osnutak Đakovačke biskupije. Umrla je 17. studenoga 1268., a proglašena blaženom 1672. od pape Klementa X. U ikonografiji se prikazuje kao klarisa s križem u desnoj, a ljiljanom u lijevoj ruci. Osim u Đakovačkoj biskupiji, štuje se u Poljskoj, Ugarskoj te u franjevačkom redu.¹¹⁰³

Važeći Rimski martirologij govori sažeto:

Apud Cracoviam in Polonia, beatae Salomeae, quae, regina Haliciensis, coniuge rege Colomano defuncto, Regulam Clarissam professa est et abbatissae munere sancte functa in monasterio ab ipsa condito.¹¹⁰⁴

¹¹⁰⁰ Spomen ove blaženice nalazimo u MP 1842, str. 94.-95, ali ga nema u MP 1771.

¹¹⁰¹ VČ 1995, str. 88.

¹¹⁰² VČ 1995, str. 88.-91.

¹¹⁰³ Usp. M. DRAGUTINAC, *Salomeja*, u: LILS, str. 519.-520.

¹¹⁰⁴ Mart 2004, str. 629, br. 13*.

U Krakovu, u Poljskoj, (spomen) blažene Salomeje, hališke kraljice, koja je nakon što joj je umro muž, kralj Koloman, položila zavjete prema Pravilu klarisa te je kao opatica sveto živjela u samostanu koji je sama osnovala.¹¹⁰⁵

Nažalost, u ovom se martirologiju ne govori ništa o njezinoj vezi s Hrvatskom niti o činjenici da se ona i u nas časti.

II. MOLITVE

1. Prethodni vlastiti misali

Prvi spomen blažene Salomeje pronašli smo u MF 1721 i MF 1745 gdje nema ništa vlastitoga, nego se upućuje na *Dilexisti iustitiam* iz Zajedničkog slavlja djevica.¹¹⁰⁶ MF 1775¹¹⁰⁷ i MPH 1845¹¹⁰⁸ donose vlastitu molitvu, a za sve ostalo upućuju na istu misu *Dilexisti iustitiam*. MP 1967 preuzima istu zbornu molitvu¹¹⁰⁹ a darovnu i popričesnu uzima od spomendana Sv. Katarine Fiesca, iz tadašnjeg Rimskog misala.

A) ZBORNA

Deus, qui beata Salomea terreni regni contemptum cum virginitatis can-dore in connubio sociasti: concede nobis quaesumus; ut eius exemplo tibi casto et humili corde servientes immarcescibilem coronam gloriae in caelis consequi mereamur.¹¹¹⁰

Bože, koji si u blaženoj Salomeji spojio prezir zemaljskog kraljevanja sa sjajem djevičanstva u ženidbenom staležu: daj nam, molimo, da ti služeći prema njezinu primjeru čistim i poniznim srcem zavrijedimo postići u nebu neuveli vijenac slave.¹¹¹¹

¹¹⁰⁵ Naš prijevod.

¹¹⁰⁶ MF 1721, str. 59; MF 1745, str. 489.

¹¹⁰⁷ MF 1775, str. 497.

¹¹⁰⁸ MPH 1845, str. 94.-95. U ovome je misalu spomen blažene Salomeje očito bio određen samo za Poljsku.

¹¹⁰⁹ To potvrđuju i izvori za ovaj misal stoji: *Ad 17 novembris: Lectio III mutuata ab O. F. Min. ac pauliter adaptata. Oratio pariter mutuata ab eodem Ordine F. Min..* Vidi: *Officia propria Dioecesis Dicovensis seu Bosniensis et Sirmiensis* (rukopis), Arhiva Biskupske ordinarijata, br. 1300/1965 str. 47b.

¹¹¹⁰ MPH 1845, str. 94.-95; MF 1753, str. 488; MF 1775, str. 497; MPH 1827, str. 44; MF 1840, str. 491; MPH 1842, str. 94.-95; MF 1864, str. 510; MF 1879, str. 509; MP 1967, str. 59; MF 1920, str. 58. i MFG 1931, str. 727.-728 na današnji dan spominje Salomeju zajedno s Ivanom iz Signe i preuzima molitve iz zajedničkog slavlja djevica (Missa *Virgines laudant. Alia oratio: Fideles tuos, quaesumus, Domine, intercedentibus beatis Virginibus N. et N., ita corpore et mente purifica: ut a noxiis delectationibus elongentur; ac tua iugiter suavitate pascantur* (Bruylants 566). Izvori ove molitve: GeV 1281; GrP 898.

¹¹¹¹ VM 1968, str. 59.

Molitva ističe veličinu blažene Salomeje, koja se nije dala zabljesnuti sjajem svojega kraljevskog dostojanstva nego je živjela u djevičanskom braku i tako po-stigla *neuveli vijenac slave* (1 Pt 5,4). Vjernici mole da po primjeru blaženice i oni Bogu služe čista i ponizna srca. Ovdje se daje posebna vrijednost njezinu djevičan-skom braku, o čemu današnji spisi izrijekom ne govore.¹¹¹²

b) DAROVNA

His sacrificiis, quae sumus, omnipotens Deus, propitiatus intende: et beata Salomea intercedente, spiritum in nobis tuae dilectionis accende.¹¹¹³

Molimo te, svemogući Bože, da ove žrtve milostivo pogledaš i u nama raspališ duh svoje ljubavi posredovanjem blažene Salomeje.¹¹¹⁴

Molitva iznosi jednostavnu želju vjernika da i u njima Gospodin zapali duh svoje ljubavi, kao što su svete djevice gorjele jedino ljubavlju prema Bogu.

c) POPRIČESNA

Suplices te rogamus, omnipotens Deus: ut, quos tuis reficere dignatus es sacramentis, intercedente beata Salomea, tribuas pro tui amore terrena despicer; et caelestium semper participatione gaudere.¹¹¹⁵

Ponizno te molimo, svemogući Bože, da zagovorom blažene Salomeje, onima koje si se udostojao okrijepiti svojim otajstvima, udijeliš da iz ljubavi prema tebi prezru zemaljsko i uživaju nebo u vijeke.¹¹¹⁶

¹¹¹² Naš Vlastiti časoslov to navodi tek kao predaju, a Mart 2004, str. 629, br. 13* o tome ništa ne govori.

¹¹¹³ MP 1967, str. 60; Bruylants 607. U MF 1775, str. 497; MF 1745, str. 489. i MPH 1845, str. 94. upućuje se na zbornu molitvu iz zajedničkog slavlja djevica *Dilexisti iustitiam: Accepta tibi sit, Domine, sacramenta plebis oblatio pro tuorum honore sanctorum: quorum se meritis percepisse de tribulatione cognoscit auxilium* (Bruylants 13). FM 1920, str. 58. i MF 1931, str. 278. na današnji dan spominje Salomeju zajedno s Ivanom iz Signe i preuzima molitve iz zajedničkog slavlja djevica (Missa *Virgines laudent. Altera secreta: Offerentes tibi hostiam laudis, misericors Deus, apud maiestatem tuam beatarum Virginum N. et N. suffragio commendemur: quae consonis operibus in sua virginitate iucundum tibi habitaculum praepararunt.* (Bruylants 738).

¹¹¹⁴ VM 1968, str. 61.

¹¹¹⁵ MP 1967, Bruylants 1102. U MF 1775, str. 497; MF 1745, str. 489. i MPH 1845, str. 94., upućuje se na zbornu molitvu iz zajedničkog slavlja djevica *Dilexisti iustitiam: Satiasti, Domine, familiam tuam muneribus sacris: eius, quae sumus, semper interventione nos refove, cuius solemnia celebramus.* (Bruylants 1060). Zanimljivo je da se ova molitva uzimala i za spomen sv. Anastazije na Božić. FM 1920, str. 58. i MF 1931, str. 728., na današnji dan spominje Salomeju zajedno s Ivanom iz Signe i preuzima molitve iz Zajedničkog slavlja djevica (Missa *Virgines*): *Corporis et sanguinis tui sacra libatio, Domine, intercedentibus beatis Salome et Ioanna Virginibus ab omnibus nos caducis rebus avertat: ut valeamus tui et sincera in terris caritate proficere, et perpetua in caelis visione gaudere.* (Bruylants 149).

¹¹¹⁶ VM 1968, str. 61.

Ovo je tipična molitva strijih misala: vjernici žele prezirati zemaljske stvari, da bi mogli uživati u nebeskima. Današnje molitve radije govore o tome da trebamo *mudro vrednovati dobra zemaljska a težiti za nebeskim* (terrena sapienter perpendere, et caelestibus inhaerere).¹¹¹⁷ Naime, Pavao govori: *Svako je Božje stvorene dobro i ne valja odbaciti ništa što se uzima sa zahvalnošću jer se posvećuje riječju Božjom i molitvom* (1 Tim 4,4-5).

2. Današnji Vlastiti misal

Današnji Vlastiti misal donosi vlastite molitve. Zborna je preuzeta iz Franjevačkog misala, darovna od spomendana Sv. Marte, a popričesna iz Zajedničkog slavlja djevice Rimskoga misala.

A) ZBORNA

Deus, qui beatam Salomeam a solicitudine dominationis ad imitandam charitatem perfectam vocasti; da, quaesumus, ut eius exemplo et intercessione tibi corde puro et humili servientes ad aeternam gloriam perveniamus.¹¹¹⁸

Bože, ti si pozvao blaženu Salomeju, da se umjesto vladarskim brigama posveti naslijedovanju tvoje savršene ljubavi. Daj nam, molimo, da po njezinu uzoru i zagovoru, služeći tebi čistim i poniznim srcem, prispijemo u vječnu slavu.¹¹¹⁹

Blažena je Salomeja primjer kako se Božji čovjek može othrvati onoj prvoj napasti: *Bit ćete kao bogovi*. Ona se odrekla vladanja nad ljudima, sa svim ugodnostima koji uz to idu. Protivno tome, odabrala je služiti Bogu u savršenoj ljubavi. Zanimljivo je da se izraz *perfecta caritas* u današnjem Rimskom misalu koristi dva puta i to u misama za redovnike.¹¹²⁰ Drugim riječima, *savršena ljubav* se odnosi na njezin redovnički život. To i jest jedna od osnovnih značajki redovništva:

¹¹¹⁷ Popričesna molitva 2. nedjelje došašća (MR 1975, str. 128; MR 2002, str. 128.). Ova se molitva pojavljuje ukupno sedam puta u današnjem Rimskom misalu!

¹¹¹⁸ R 1990, str. 27. Isti R 1990 navodi da je molitva preuzeta iz: MF 1979 za spomen bl. Salomeje, 18. studenoga.

¹¹¹⁹ VM 1990, str. 82. Postoje još dvije hrvatske verzije: u R 1990 stoji: *Bože, ti si blaženu Salomeju pozvao od vladarskih briga ka naslijedovanju savršene ljubavi. Daj da po njezinu primjeru i zagovoru, služeći Tebi čistim i poniznim srcem, dodemo do vječne slave*. U FM 1980, str. 140., stoji: *Bože, ti si blaženu Salomeju od brige za zemaljsko kraljevstvo pozvao na put savršene ljubavi. Daj da ti po njezinu primjeru i zagovoru služimo čista i ponizna srca i postignemo vječnu slavu*. U FM 1980 blažena se Salomeja slavi 18. studenoga.

¹¹²⁰ *Robora in eo (ea)spiritum perfectae caritatis* (zborna mise o 25. ili 50. obljetnici redovničkih zavjeta, MR 2002, str. 1103.); *qui pro Christi amore perfectae caritatis viam percurrit* (zborna mise za pokojnog redovnika, MR 2002, str. 1223.).

pokazati kako čovjek, u doslovnom smislu, može nasljedovati Isusa koji je odbio napast bogatstva, vlasti i slave, izabravši radije služenje. U tome smo smislu svи pozvani *mudro vrednovati dobra zemaljska a težiti za nebeskima.*¹¹²¹

b) DAROVNA

In beata Salomea te, Domine, mirabilem praedicantes, maiestatem tuam suppliciter exoramus, ut, sicut eius tibi gratum exstitit caritatis obsequium, sic nostrae servitutis accepta reddantur officia.¹¹²²

Gospodine, slaveći [navješćujući!] tvoje veličanstvo u blaženoj Salomeji, ponizno te molimo: kao što su ti omiljele njezine zasluge, tako primi i prinos naše službe.¹¹²³

Donosimo ovdje i prijevod iz RM 1980, jer nam se čini i točniji i tečniji:

Gospodine, slaveći svetu Salomeju veličamo tvoja djela. Molimo te: kao što si primio njezinu pažnju i ljubav, tako primi i ovu našu službu.¹¹²⁴

Ova molitva izvrsno definira značaj i narav kršćanske svetosti: Bog je onaj koji se proslavlja po svetima. Tako Bog rado prima i našu ljubav i pažnju (*cari-tatis obsequium*). Prema tome, Božjom milošću i mi smo kadri činiti djela ljubavi i tako uprisutnjavati samu Božju dobrotu i njegovo veličanstvo. To je snaga euharistijskog prinosa u kojem zajedno s Kristom i mi donosimo i prikazujemo sami sebe.

c) POPRIČESNA

Divini muneris participatione refecti, quasumus, Domine Deus noster, ut, exemplo beatae Salomeae, mortificationem Iesu in corpore nostro circumferentes, tibi soli adhaerere studeamus.¹¹²⁵

¹¹²¹ Popričesna molitva 2. nedjelje došašća (MR 1975, str. 128; MR 2002, str. 128.).

¹¹²² R 1990, str. 27. MR 2002, str. 794; MR 1975, str. 582. Ovo je molitva preuzeta iz Belgijskog vlastitog misala (24. 7.) i u Rimskom misalu uzima se za spomendan sv. Marte. Vidi: A. DUMAS, *Les sources du nouau Missel Romain*, u. Notitia 7 (1971.), 63, str. 135.

¹¹²³ VM 1990, str. 82. R 1990, str. 27., ima drugačiji tekst: *Bože, nayješćujući Tvoje veličanstvo, u blaženoj Salomeji, ponizno molimo Tvoju uzvišenost: kao što su ti mile bile njezine zasluge, tako primi i prinos naše službe.* To onda znači da tekst iz VM 1990 nije formalno odobren. FM 1980, str. 140., ima svoje prijevod: *Gospodine, čudesno si se iskazao u svojoj djevici Salomeji. Usrdno te molimo: neka ti bude ugodna i ova naša euharistija, kao što su ti bile mile njezine zasluge.*

¹¹²⁴ RM 1980, str. 527.

¹¹²⁵ MR 2002, str. 948; MR 1975, str. 708. (U Rimskom je misalu ova molitva iz Zajedničkog slavlja djevica.)

Gospodine, Bože naš, okrijepila nas je pričest tvoga božanskog dara. Daj nam da, po primjeru blažene Salomeje, pronoseći u svom tijelu umiranje Isusovo jedino uz tebe nastojimo prianjati.¹¹²⁶

Vjernici su pozvani da *semper mortificationem Iesu in corpore circumferentes*¹¹²⁷ – *uvijek umiranje Isusovo u tijelu pronose* (2 Kor 4,10), te da uza nj prianjaju, što su sveci u velikoj mjeri i proveli. Šteta je, međutim, što ovdje nije vidljiv i drugi dio Pavlove rečenice: *Uvijek umiranje Isusovo u tijelu pronosimo da se i život Isusov u tijelu našem očituje (ut et vita Iesu in corpore nostro manifestetur)*. U svakom slučaju, ova se molitva samo jednom susreće u MR 1975 i MR 2002.¹¹²⁸

III. ČITANJA

Budući da sadašnji Vlastiti misal ne donosi vlastita čitanja za spomen blažene Salomeje, donosimo čitanja koja se predlažu u VM 1968.¹¹²⁹

1. Prvo čitanje (1 Tim 2,9-15; 5,3-6)

Braćo! ⁹Hoću da se žene – u doličnu držanju – rese stidljivošću i razborom, ne pletenicama i zlatom ili biserjem ili skupocjenim odijelom, ¹⁰nego - dobrim djelima, kako dolikuje ženama koje isповijedaju bogoljubnost. ¹¹Žena neka u miru prima pouku sa svom podložnošću. ¹²Poučavati pak ženi ne dopuštam, ni vladati nad mužem, nego - neka bude na miru. ¹³Jer prvi je oblikovan Adam, onda Eva ¹⁴i Adam nije zaveden, a žena je, zavedena, učinila prekršaj. ¹⁵A spasit će se rađanjem djece ako ustraje u vjeri, ljubavi i posvećivanju, s razborom. ³Udovice poštuj - one koje su zaista udovice. ⁴Ako li ipak koja udovica ima djecu ili unuke, neka najprije oni znaju očitovati svoju pobožnost prema vlastitom domu

¹¹²⁶ Naš (doslovniji) prijevod. Usp. VM 1990: *Okrijepljeni sudjelovanjem u božanskoj službi, molimo te, Gospodine, Bože naš, da po primjeru blažene Salomeje, noseći u sebi Isusove patnje, jedino tebi nastojimo pripadati.* R 1990: *Okrijepljeni sudjelovanjem u božanskoj službi, molimo te, Gospodine, Bože naš, da po primjeru blažene Salomeje, samo Tebi nastojimo ugoditi noseći u sebi Isusove patnje na svom tijelu.* I u ovom slučaju VM 1990 ne slijedi R 1990, što znači da imamo u uporabi tekst koji nije formalno odobren... Usp. još ove prijevode: FM 1980: *Gospodine, Bože naš, okrijepila nas je pričest tvoga božanskog dara. Molimo te, da po primjeru blažene Salomeje u svom tijelu pronosimo Isusovo umiranje i svim srcem jedino uz tebe prianjamo.* RM 1980, str. 635: *Gospodine, daj da nas sveta pričest tijela i Krv tvoga Jedinorođenca odvrati od prolaznoga, da i mi po primjeru blažene Salomeje tebe iskreno ljubimo na zemlji i zauvijek sretni gledamo u nebu.*

¹¹²⁷ Prijevod prema NVg.

¹¹²⁸ U prethodnom je Rimskom misalu bila jedna slična molitva na blagdan Svetoga Luke: *Interveniat pro nobis, quaesumus, Domine, sanctus tuus Lucas Evangelista: qui crucis mortificationem iugiter in suo corpore, pro tui nominis honore, portavit* (Bruylants 653; izvor: GeA 1419).

¹¹²⁹ VM 1968, str. 59.-60.

i uzdarjem uzvraćati roditeljima jer to je ugodno Bogu.⁵ A ona koja je zaista udovica, posve sama, pouzdaje se u Boga, odana prošnjama i molitvama noć i dan; ⁶ona, naprotiv, koja provodi lagodan život, živa je već umrla.

Autor spisa, koji se ne pripisuje Pavlu osobno, nego nekome od njegovih učenika - što potvrđuju rječnik, stil i situacija u Crkvi - govori ovdje o konkretnom ponašanju u liturgiji. Poslije uputa muškarcima, autor govori ženama kako se trebaju ponašati. Premda se radi o vremenu kada su žene načelno bile zapostavljene, autor ih ovdje stavlja na istu razinu s muškarcima. Glede uresa, ovdje je upotrijebljena riječ koja može značiti kako nakit (zlato, biserje), tako vanjsko ponašanje, naime, u skladu s mjestom i prigodom, bogoštovljem. Dolična odjeća odražava pravilno stanje duha, ona je ogledalo duha. Njihov ures trebaju biti dobra djela, a ne skupocjena odjeća. Bogoljubnost, ljubav prema Bogu, očituje se u dobrim djelima; dakle, trebaju pomagati siromahe u svom djelokrugu, činiti dobra djela. Tako će ta dobra djela biti ženini ukrasi. Autor naglašava kako se kršćanke moraju (pozitivno) razlikovati od drugih, od poganki. Shodno duhu vremena, žena ne treba poučavati, ali treba učiti, vjerski se obrazovati. Poučavanje je zadatak muškaraca, kako je to i u židovstvu bila tradicija. Isto tako, žena kod kuće treba biti podložna mužu, a ne njime vladati. Očito je već tada bilo emancipiranih žena, koje su onda, gospodareći nad svojim muževima, ostavljale loš, negativan dojam o cijeloj zajednici. Autor teksta za svoju argumentaciju navodi kao primjer Adama i Eva. Eva je zavedena, dala se zavesti, a onda je nagovorila i Adama. Tako se njoj pripisuje krivica. Spasit će se rađanjem djece. Ovdje se autor, čini se, suprotstavlja hereticima, koji zabranjuju ženidbu (usp. 1 Tim 4,2-3: *A sve to pod utjecajem himbe lažljivaca otupjele savjesti koji zabranjuju ženiti se i nameću uzdržavati se od jela što ih je Bog stvorio...*). Rađanje ovdje nije jedina zadača i nije u prvom planu. Pored toga, od žena se traži vjera, razbor, ljubav, posvećivanje.

Ovaj dio Poslanice govori o konkretnim slučajevima i daje upute kako postupati, ponašati se prema različitim kategorijama ljudi. Radi se ponajprije o ponašanju prema starcima (tekst koji nije predviđen za naše čitanje), a nakon toga o udovicama. Izraz »poštovanje« uključuje ne samo dobro ophodenje, nego i materijalnu pomoć, ako je to potrebno. »Zaista udovice« znači da nemaju nikakvu drugu podršku, da nemaju nikoga iz šireg kruga obitelji tko bi se za njih brinuo. Isto tako je jasna zapovijed: ima li ta udovica obitelj, ona je dužna brinuti se za nju. Kršćanske udovice resi pouzdanje u Boga i molitva (dan i noć), i po tome se razlikuju od drugih, nekršćanki. Ako nemaju te odlike, ako se ponašaju nedostojno, onda su, istina, još fizički žive, ali zapravo već umrle.¹¹³⁰

¹¹³⁰ Usp. D. GUTHRIE, *Nav. dj.*, str. 73.-77; 96.-97.

Salomeja predstavlja poseban lik udovice: nakon smrti muža, kralja, otišla je u samostan i tamo kreposno živjela do kraja života. Zasigurno, ona je svijetli lik svoga, a i našeg vremena.

2. Evandelje (Mk 13,33-37)

U ono vrijeme reče Isus svojim učenicima: ³³»Pazite! Bдijte jer ne znate kada je čas. ³⁴Kao kad ono čovjek neki polazeći na put ostavi svoju kuću, upravu povjeri slugama, svakomu svoj posao, a vrataru zapovjedi da bdi-je. ³⁵Bдijte, dakle, jer ne znate kad će se domaćin vratiti - da li uvečer ili o ponoći, da li za prvih pjetlova ili ujutro - ³⁶da vas ne bi našao pozaspale ako iznenada dođe. ³⁷Što vama kažem, svima kažem: Bдijte!«

Naš se tekst nalazi u dijelu Evandelja prije samog opisa Isusove muke, a cijelo poglavlje sadrži Isusove govore o konačnim događajima. Sličan, paralelni, tekst nalazi se u Mateja (Mt 24,42): *Bдijte dakle jer ne znate u koji dan Gospodin vaš dolazi.* Isus jasno navodi pojedine događaje koji će prethoditi definitivnom kraju. Bit će ratova, buna, progostava te će na kraju doći Sin Čovječji. Kada se to počne događati, poruka je jasna. Vrijeme se približilo. Naš tekst želi pripraviti zajednicu na posljednja vremena i dati u tom smislu konkretne upute. Sadržajno sličan tekst nalazimo u prispodobi o deset djevica (Mt 25,1-13), od kojih je pet bilo dobro pripravljeno (pet mudrih), jer su ponijele i rezerve ulja, a pet ih nije bilo pripravljeno (nisu uzele ulja za svoje svjetiljke (pet ludih). Zadnji redak ove prispodobe, Mt 25,13, donosi tekst: *Bдijte dakle, jer ne znate ni dana ni časa.* Lukino Evandelje (Lk 19,11-27) donosi prispodobu o mnama. Neki je ugledni čovjek otputovao u dalenu zemlju, a svoje je bogatstvo povjerio slugama. Svaki od njih upravlja novcem na svoj način; prva dvojica korektno i uspješno, a treći jako loše. Rezultat posla ocijenjen je od gospodara. Prva dvojica su pohvaljeni i još nagrađeni, treći je opomenut i kažnjen. U našem tekstu to je vratar, čija je zadaća točno definirana. Kada je na dužnosti, mora biti budan i obavljati svoju službu kako treba. Gospodaru je slobodno odabrati vrijeme svoga povratka (uvečer, o ponoći, o prvim pjetlovima ili ujutro). Dan je bio podijeljen u četiri noćne i četiri dnevne straže. Noćne su straže od 18,00 do 21,00, te tako dalje (intervali su trosatni) sve do 6,00 ujutro kada počinje novi dan. Sličnu perikopu donosi Luka (Lk 12,35-38). I ovdje sluge trebaju bdjeti, jer ne znaju čas gospodareva dolaska. Konkretna situacija aludira na paruziju, skori Gospodinov dolazak. Taj se dolazak ne može nikako predvidjeti i stoga je strogi imperativ biti budan i spreman za gospodara. Isto tako, treba reći da množina »bdijte« uključuje cijelu zajednicu kojoj Marko piše. Poruka je teksta: treba pratiti događaje, raditi svoj posao, djelovati odgovorno, u smislu punomoći i zadaća koje učenici imaju i biti spreman na pitanja koja će Gospodin, kada dođe, eventualno po-

staviti.¹¹³¹ Malo dalje, u istom Markovu Evanđelju (14,37-39), čitamo o učenicima, koji su trebali bdjeti sa svojim Učiteljem, ali to nisu činili.

Promatraljući život naše svetice, sv. Salomeje, zasigurno možemo reći da je bdjela i cijeli život bila spremna na Gospodinov poziv. Ta se spremnost i danas traži od svakog kršćanina koji želi biti dosljedan Isusov učenik.

¹¹³¹ Usp. J. GNILKA, *Das Evangelium nach Markus. 2. Teilband Mk 8,27-16,20*, Benziger Verlag-Zürich, Düsseldorf, Neukirchener Verlag, Neukirchen, 1999.⁵, str. 208.-216.

SVETI JAKOV MARKIJSKI

28. studenoga

I. POVIJESNI PODACI I ŠTOVANJE

Spomen ovoga sveca pronašli smo u franjevačkim misalima od 1745. pa nadalje, a u naš Vlastiti misal ušao je 1967. Naš Vlastiti časoslov sažeto govori o važnosti ovoga sveca za naše krajeve:

Jakov je rođen 1394. god. u Monte Prandone. Studirao je pravo u Peruggi. Kad je stupio u franjevački red, prihvatio se teologije i postao svećenik. Preostali dio života proveo je kao neumorni propovjednik. U toj službi prokrstario je cijelom Europom. U našim krajevima je dosta djelovao, na primjer, u Dubrovniku, pa u Bosni, užoj Hrvatskoj i Slavoniji i Srijemu.¹¹³² Nailazio je na nerazumijevanje i otpor, o čemu svjedoči i pismo Tvrta II. Posebno se zalagao za obnovu redovničke stege u bosanskoj vikariji. Pomagao je sv. Ivanu Kapistranskom u pripremama za vrijeme bitke pod Beogradom 1456. godine. Obojica su sa sv. Bernardinom Sijenskim osobito širili štovanje Imena Isusova. Umro je u Napulju 1476. god. Svetim ga je proglašio papa Benedikt XIII.¹¹³³

VČ 1995 još donosi za službu čitanja govor Jakova Markijskog, himan i antifonu evanđeoskog hvalospjeva za Jutarnju te molitvu.¹¹³⁴

Bio je veliki pokornik. Pozivao je grešnike na obraćenje, a osobito je propovijedao protiv gramzivosti i tlačenja siromaha. Svetim je proglašen 1726. U ikonografiji se prikazuje kao franjevac s čašom u ruci. Često je uz njega prikazana i zmija, jer mu zmijski otrov više puta nije naudio.¹¹³⁵

II. MOLITVE

Najstariji spomen Sv. Jakova Markijskog pronašli smo u MF 1745¹¹³⁶ i nakon toga u svim kasnijim franjevačkim misalima. U našem se vlastitom misalu pojavio

¹¹³² Zabilježeno je njegovo djelovanje u Moroviću, Kamenici i Beočinu. Usp. M. DRAGUTINAC, *Jakov Markijski* u: LILS, str. 291. Usp. još OP 1967, str. 85.-86.

¹¹³³ VČ 1995, str. 92.

¹¹³⁴ VČ 1995, str. 92.-94.

¹¹³⁵ Usp. Usp. M. DRAGUTINAC, *Jakov Markijski*, u: LILS, str. 291.

¹¹³⁶ Ovaj misal navodi sve tri molitve i čitanja, ali je sve to preuzeto mise *Justus* (za priznavaoce), usp. MF 1745, str. 275.-276. Zanimljivo je da se zborna molitva iz ove mise javlja i kao darovna mise *Intret in*

prvi put 1967.¹¹³⁷ Zanimljivo je da VM 1990 donosi i čitanja za ovaj spomendan (dok za većinu spomendana ne donosi), što je znak da je misa posvema preuzeta iz Franjevačkog misala.

A) ZBORNA

Sve su zborne molitve preuzete iz vlastitih franjevačkih misala.

(1) Prethodna

Deus, qui ad animarum salutem et peccatores a vitiorum coeno ad vitam virtutis revocandos, beatum Iacobum Confessorem tuum Evangelii praecomenem eximum effecisti: concede propitius, ut eius intercessione, a peccatis omnibus expiati, vitam consequamur aeternam.¹¹³⁸

Bože, koji si blaženoga Jakova učinio izvanrednim propovjednikom evanđelja, da bi spasavao duše i grešnike izvodio iz blata poroka na put kreposti: podaj milostivo, da po njegovu zagovoru – zadovoljivši za sve grijehu – postignemo vječni život.¹¹³⁹

U anamnetskom se dijelu naglašava kako je sveti Jakov, kao izuzetan navještitelj evanđelja, osobito propovijedao protiv grijeha te pozivao vjernike da se vrati na put kreposti. U prozbenom dijelu i vjernici mole za oproštenje grijeha, da bi bili vrijedni nebeskih obećanja.

(2) Sadašnja

Deus qui beatum Iacobum eximum evangelii nuntium fecisti, animas ad salutem et peccatores in viam virtutis perducas, praesta, quae sumus, ut per eius in viam intercessionem ab omnibus peccatis purificati vitam aeternam consequamur.¹¹⁴⁰

conspectu tuo (Zajedničko slavlje više mučenika) iz prethodnog misala i kao takva se uzimala za spomen sv. Hermila i Stratonika (gdje smo je i komentirali). Usp. Bruylants 31; PM 1885., str. 2; PM 1919. str. 3; MP 1932, str. 7. Izvori: Ve 62; GeV 964; GrH 688; GrP 663. Ve 62; GeV 964; GeA 1324.

¹¹³⁷ U rukopisu za MP 1967 stoji napomena: »Missa mutata ab O. F. Min«. Vidi: *Misae propriae dioecesis Diacovenensis seu Bosniensis et Sirmiensis*, str. 30b, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965.

¹¹³⁸ MF 1753, str. 275; MF 1775, str. 275; MF 1840, str. 272; MF 1879, str. 514; MR 1909, str. [216.]; MF 1931, str. 737; MP 1967, str. 62. U svim je ovim misalima spomendan 28. studenoga. Ovo je novosastavljena molitva za vlastite misale i ne nalazi se u drevnim izvorima niti u M. MF 1721 ne donosi ništa vlastito, nego upućuje na miu *Iustus ut palma*, str. 2.

¹¹³⁹ VM 1968, str. 62.

¹¹⁴⁰ R 1990, str. 28. U bilješkama stoji da je ovo prijevod s hrvatskoga. Međutim, kao što je rečeno, molitva je preuzeta iz Franjevačkog misala. Usp. još MF 1979 (die 28 novembris).

Bože, blaženoga si Jakova učinio izuzetnim vjesnikom evanđelja, da privedeš duše spasenju i grešnike putu kreposti. Udjeli, molimo, da njegovim posredovanjem, očišćeni od svih grijeha, postignemo vječni život.¹¹⁴¹

Ova se molitva sadržajno malo razlikuje od prethodne. I ovdje se naglašava Jakovljevo naviještanje evandelja, kojim je ljude pozivao na spasenje, a grešnike na obraćenje. Vjernici i za sebe mole to isto obraćenje, da bi mogli biti vrijedni vječnoga života.

B) DAROVNA

(1) Prethodne

Prva

Praesta nobis, quae sumus, omnipotens Deus: ut nostra humilitatis oblatione et pro tuorum tibi grata sit honore sanctorum, et nos corpore pariter et menta purificet.¹¹⁴²

Daj nam, molimo, svemogući Bože, da naš ponizni prinos kojim častimo tvoje svete tebi ugodi i nas očisti na tijelu i na duši.¹¹⁴³

Ova jednostavna molitva (iz Zajedničkog slavlja priznavalaca, misa *Iustus*) izražava vjeru da euharistijska žrtva čisti vjernikovo tijelo i dušu, u skladu s onim što je propovijedao sveti Jakov.

Druga

Suscipe, quae sumus, Domine, munera quae tibi in beati Iacobi festivitate deferimus: ut haec sacrosanta mysteria, nos, ipso intercedente sanctificent, et ad gaudia perducant sempiterna.¹¹⁴⁴

Primi, molimo, Gospodine, darove što ti ih prinosimo o blagdanu blaženoga Jakova, da nas ova sveta otajstva njegovim zagovorom posvete i privedu vječnim radostima.¹¹⁴⁵

¹¹⁴¹ VM 1990, str. 83. Druga dva hrvatska teksta nešto su drugačija. R 1990, str. 28; FM 1980, str. 144, tako da se opet ne poklapa odobreni tekst s onim objavljenim u VM 1990.

¹¹⁴² MF 1845, str. 276; MF 1753, str. 276; MF 1775, str. 276; MR 1909, str. [216.]; Bruylangs 839 (misa *Iustus*). Izvori: Ve 810; GeV 986.

¹¹⁴³ J. RADIĆ, *Misal...*, str. 431.

¹¹⁴⁴ MF 1840, str. 272; MF 1931, str. 738; Bruylangs 1127 (VIII. nedjelja poslije Duhova). Izvori: GeV 1192; GrP 571; GrA 1154.

¹¹⁴⁵ Naš prijevod. Usp. još J. RADIĆ, *Misal...*, str. 368.

Nažalost, ovo je vrlo osiromašena verzija izvorne molitve (Bruylants 1127), koja veli:

Suscipe, quae sumus, Domine, munera quae tibi *de tua largitate deferimus*: ut haec sacrosancta mysteria, *gratiae tuae operante virtute, et praesentis vitae nos conversatione sanctificant*, et ad gaudia sempiterna perducant.

Kao prvo, u izvornoj se molitvi naglašava da su darovi koje prinosimo zapravo Božji dar: mi Bogu prinosimo od onoga što je on nama već dao. Taj dio je ispušten u našoj molitvi o sv. Jakovu. Također i onaj dio koji govori da Božjom milošću ti darovi posvećuju obraćenjem već u sadašnjem životu, da bi nas onda privela i vječnim radostima. Umjesto toga, molitva o sv. Jakovu govori samo o zagovoru sv. Jakova (umjesto Božje milosti) te o budućem životu, ispuštajući onaj dio o sadašnjem obraćenju kao temelju vječnosti. Ispušteni su dijelovi stavljeni u kurziv.

(2) Današnja

Nobis, qui tibi, Domine, sacrificii munera in tuo altari offerimus, sensum pietatis, qua beatum Iacobum inspirasti, concede, ut puro spiritu et ardore cordis sacras actiones sequamur et sacrificium tibi placitum nobisque propitium celebramus.¹¹⁴⁶

Gospodine, na tvom oltaru prinosimo ti žrtvene darove. Obdari nas pobožnošću kojom si nadahnjivao blaženoga Jakova, da svete čine pratimo čista duha i razarena srca i slavimo žrtvu tebi ugodnu, a nama korisnu.¹¹⁴⁷

Ovo je novosastavljena molitva. Vjernici mole da nasljeđuju duh pobožnosti sv. Jakova te da u tome duhu slave sveta otajstva. Pomalo je nespretna formulacija *sacras actiones sequamur*, prema kojoj bi vjernici tek pratili, »slušali« svetu misu. Međutim, kasnije se ipak veli da vjernici slave svetu žrtvu: *sacrificium ... celebramus*.

c) POPRIČESNE

(1) Prijašnje

FM 1745, FM 1753

Quaesumus omnipotens Deus; ut qui coelestia alimenta percepimus, intercedente Iacobo Confessore tuo, per haec contra omnia adversa muniamur.¹¹⁴⁸

¹¹⁴⁶ R 1990, str. 28. U bilješkama stoji da je ovo prijevod s hrvatskoga. Usp. još MF 1979 (die 28 novembris).

¹¹⁴⁷ VM 1990, str. 85. Drugačiji je tekst u odobrenom rukopisu: R 1990, str. 28. FM 1980, str. 144., opet ima drugačiji tekst.

¹¹⁴⁸ FM 1745, str. 276; FM 1753, str. 276; Bruylants 945 (misa *Iustus*). Ova se molitva čak 16 puta pojavljuje u M. Izvor: GrH 119; 152; 490; 573; 738.

Molimo, svemogući Bože, da nas nebeska hrana koju smo primili zagovorom blaženoga Jakova, tvoga priznavaoca, zaštiti od svih protivnosti.¹¹⁴⁹

Ova jednostavna molitva izražava vjeru da pričest nebeske hrane – zagovorom svetaca – daje snage u borbi protiv svih protivština.

MF 1931

Suplices te rogamus, omnipotens Deus: ut quos tibi reficis sacramentis, beati Iacobi Confessoris meritis et exemplo; tibi etiam placitis moribus dignanter deservire concedas.¹¹⁵⁰

Smjerno te molimo, svemogući Bože, podaj da ti, zagovorom i primjerom blaženoga Jakova, svetim životom služe oni koje krijepiš svojim otajstvima.¹¹⁵¹

Svetinje koje vjernici primaju trebale bi biti, zagovorom i primjerom sv. Jakova, jamstvo i snaga dosljednog vjerničkog života (usp. Ef 4,1).

(2) Današnja

Suplices te rogamus, omnipotens Deus: ut iili, quos mysteriis tuis reficisti, vita tibi grata digne serviant.¹¹⁵²

Ponizno te molimo, svemogući Bože, da ti oni, koje krijepiš svojim otajstvima, ugodnim životom dostojno služe.¹¹⁵³

U bilješci R 1990 stoji da je latinski tekst prijevod hrvatske molitve. U stvarnosti je to skraćena i minimalno prerađena prethodna molitva.

III. ČITANJA

1. Prvo čitanje (Sir 15,1-6)

¹Tko se boji Gospoda i tko se drži zakona, steći će mudrost. ²Ona mu dolazi u susret kao majka i dočekuje ga kao nevjesta djevica. ³Ona ga hrani

¹¹⁴⁹ J. RADIĆ, *Misal...*, str. 432.

¹¹⁵⁰ MR 1909, str. [216.]; MF 1931, str. 738; Bruylants 1103. U M se ova molitva pojavljuje šest puta. Izvori: GrH 149; 204; 465; 496; 558; GrA 1098; GeV 1371.

¹¹⁵¹ J. RADIĆ, *Misal...*, str. 113.

¹¹⁵² R 1990, str. 28.

¹¹⁵³ VM 1990, str. 85. Nešto je drugačiji (odobreni) tekst u R 1990, str. 28., a posve drugačiji onaj iz FM 1980, str. 144.

kruhom razboritosti i poji ga vodom mudrosti. ⁴On se oslanja na nju i ne posrće; uzda se u nju i ne sramoti se. ⁴Ona ga uzvisuje nad bližnjega njegova i sred zbora usta mu otvara. ⁴On nalazi veselje i vijenac radosti i baštini ime vječno.

Cilj ili svrhu ovog spisa nalazimo na samom kraju spisa (50,27): *Pouka u mudrosti i znanosti...* Radi se, dakle, o zbirci mudrih izreka, koja je slična starozavjetnoj Knjizi Mudrosti i Knjizi Mudrih izreka. Ne radi se o mudrosti grčkih filozofa, koji su suvremenici autora ovog djela, nego o mudrosti Tore, Zakona Mojsijeva iz kojeg autor crpi svoje nadahnuće. Možda je dovoljno pogledati sam uvod, početak djela (Sir 1,1: *Svaka je mudrost od Gospoda...)*)¹¹⁵⁴, a govoreći o sadržaju svoga spisa autor jasno daje na znanje (Sir 24,23): *Sve je ovo Knjiga saveza Boga Svevišnjeg, Zakon koji nam je Mojsije odredio kao baštinu zajednicama Jakovljevim.* Unatoč tome što živi u okruženju helenističke kulture i tradicije, dakle u opasnosti da i sam bude heleniziran, autor čvrsto stoji uz Toru, Zakon Mojsijev i za njega je jedina mudrost ona koja dolazi od Jahve i koja se nalazi u Tori. Zasluga je autora što pokušava u promijenjenim okolnostima, u kojima se njegovi suvremenici nalaze, graditi dalje na tradiciji koju poznaje i tako sačuvati vlastiti identitet i identitet svoga naroda.

Sve se vrti oko mudrosti, prethodno poglavlje govori o ponašanju mudraca, o njegovoj sreći. Tko je taj? To je onaj koji se »boji« Gospodina, koji se drži Zakona Gospodnjega. Psalmist (Ps 112,1) govori u sličnom kontekstu: *Blago čovjeku koji se boji Jahve i koji uživa u naredbama njegovim.* Tko teži za mudrošću, tko je traži, on će je pronaći, jer mudrost ide takvoj osobi ususret, hrani ga kruhom razboritosti i vodom spoznaje. Nije slučajno da kralj Salomon, prinoseći žrtvu u Gibeonu, jer hram u Jeruzalemu još nije bio podignut, u noćnoj viziji, snu, moli upravo za dar pronicavog, mudrog srca (1 Kr 3,9: /daj sluzi svom/ *pronicavo srce da može suditi tvom narodu, razlikovati dobro od zla*). On kasnije postaje i u židovskoj tradiciji vrijedi kao kralj mudrac *par excellence*. Takva će osoba od mudrosti dobiti sve što joj je za život potrebno. Ovdje treba u pozadini vidjeti tekst Pnz 8,3: *Ponižavao te i gladu morio, a onda te hranio manom - za koju nisi znao ni ti ni tvoji oci - da ti pokaže kako čovjek ne živi samo o kruhu nego da čovjek živi o svemu što izlazi iz usta Jahvinih.* Tko se uzda u mudrost, neće nikada propasti; tko nju štuje, ona će ga uzvisiti. Gospodin će mudru čovjeku dati prednost pred njegovim neprijateljima, govorit će kao učitelji mudrosti.

Govoreći o Jakovu Markijskom, treba reći kako je mudro upravljaо povjerenim mu darovima, propovijedajući evanđelje Božje i brinući se za to da propovjednici budu autentični kršćani.

¹¹⁵⁴ Usp. J. SCHREINER, *Jesus Sirach 1-24*, Echter Verlag Würzburg, 2002., str. 5.-9.

2. Evandelje (Lk 10,1-9)

¹U ono vrijeme: odredi Gospodin drugih sedamdesetvojicu učenika i posla ih po dva pred sobom u svaki grad i u svako mjesto kamo je kanio doći. ²Govorio im je: »Žetva je velika, ali radnika malo. Molite dakle gospodara žetve da radnike pošalje u žetvu svoju. ³Idite! Evo, šaljem vas kao janjce među vukove. ⁴Ne nosite sa sobom ni kese, ni torbe, ni obuće. I nikoga putem ne pozdravljajte. ⁵U koju god kuću uđete, najprije recite: ‘Mir kući ovoj!’ ⁶Bude li tko ondje prijatelj mira, počinut će na njemu mir vaš. Ako li ne, vratit će se na vas. ⁷U toj kući ostanite, jedite i pijte što se kod njih nade. Ta vrijedan je radnik plaće svoje. Ne prelazite iz kuće u kuću. ⁸Kad u koji grad uđete pa vas prime, jedite što vam se ponudi ⁹i liječite bolesnike koji su u njemu. I kazujte im: ‘Približilo vam se kraljevstvo Božje!’«

Za komentar ovog teksta vidi 5. srpnja (spomendan Sv. Ćirila i Metoda), gdje je isto Evandelje.

ZAKLJUČAK

Đakovačka i Srijemska biskupija nastala je godine 1773. ujedinjenjem Srijemske i Bosanske ili Đakovačke biskupije te nekih dijelova Zagrebačke i Pečuške biskupije. Već 1807. pojavljuje se Vlastiti časoslov ove biskupije, nakon što je papa Pio VII. dana 11. travnja 1807. odobrio za štovanje neke vlastite svece. Većinom su to bili mučenici iz rimskih vremena (Sinerot, Irenej, Montan i Maksima, Eleuterije i Antija, Polion, Kvirin i Urzicin), zatim Augustin Kažotić i Rok. Osim toga, uvršteni su Dimitrije i Ćiril i Metod, iz vlastitih mađarskih misala, Ivan Kapistranski iz franjevačkih misala te, naravno, Ilija iz franjevačkih misala, koji je još 1761. odboren za biskupiju i kraljevstvo Bosne. Bio je to velik poduhvat. Mlada je biskupija time pokazala da vuče svoje korijene još od početka 4. st. To je zasigurno imalo svoju vrijednost i u crkveno-političkom smislu: ovi su krajevi, i kao kraljevstvo i kao crkvena pokrajina, stariji od mađarskog.

Uz ovo je automatski išao i vlastiti kalendar koji se redovito donosio svake godine u vlastitom *Ordo*, što odgovara današnjem *Direktoriju*. Budući da tada nije postojao Vlastiti misal, ta je knjiga upućivala iz kojeg Zajedničkog slavlja Rimskog misala treba uzeti molitve za pojedinog vlastitog sveca. Kao primjer, naveli smo jedan takav *Ordo* iz 1839.

U vremenu biskupa Strossmayera, 1885. izašli su Vlastiti misal i Časoslov. Oni donose tek nekoliko vlastitih molitava za pojedine svece, a za većinu uzimaju molitve iz Zajedničkog slavlja Rimskog misala, s time da uzimaju i mnoštvo drugih svetaca, koji, po sebi, nisu vlastiti ovoj biskupiji. Vlastiti misali iz 1919. i 1932. i Vlastiti časoslov 1932. ispuštaju većinu »nevlastitih« svetaca, ali i dalje molitve uglavnom uzimaju iz Zajedničkog slavlja. U Časoslovu se za matutin (Službu čitanja) uzimaju vlastita čitanja.

Obnoviteljski duh Drugoga vatikanskog sabora veoma je povoljno djelovao na daljnji razvoj Vlastitog misala. Tek nakon što je Sabor najavljen 25. siječnja 1959., biskup Bäuerlein osniva 22. studenoga 1961. Odbor za uređenje dijecezan-skog propria, a četiri godine kasnije i uži odbor čiji su članovi, uz biskupa kao

predsjednika, bili: Jakov Benković i Radogost Grafenauer, profesori na Visokoj bogoslovnoj školi te Mitar Dragutinac, župnik iz Strizivojne. Ova je trojka izvela velerano djelo. Napisali su na latinskom i hrvatskom gotovo sve vlastite molitve (liturgijsko-teološki bogate i skladne), izabrali vlastita čitanja za Vlastiti misal, a za Vlastiti su časoslov sastavili himne te probrali i uredili čitanja za matutin (danasnu Službu čitanja). Tako su se pojavili Vlastiti misal i Časoslov na latinskom 1967. i Vlastiti misal na hrvatskom 1968. Grafički su to bila veoma skromna ciklostilska izdanja, ali su imala sve potrebito. Tako je, primjerice, svaki spomendan u Vlastitom misalu imao otisnute vlastite molitve i čitanja, što je za svećenika bilo praktično.

Kada su 1969. reformirani Rimski misal i kalendar, trebalo je s njima uskladiti i Vlastiti kalendar, Misal i Časoslov. Jakov Benković je 1972. i 1975. ostavio u rukopisu nacrt za novi Vlastiti misal, ali je on izišao tek 1990. Ovaj misal preuzima molitve iz prethodnog misala za svece koji su tamo bili uvršteni. Za nove spomendane preuzima molitve iz Zajedničkog slavlja, a za svece vlastite pojedinim crkvama (npr. Vinko Palotti) preuzima molitve iz drugih vlastitih misala. Neobično je što u tome slučaju preuzima i čitanja iz tih istih misala, dok za svece koji su nam u užem smislu vlastiti, ne preuzima vlastita čitanja iz prethodnog vlastitog misala (1968.), nego upućuje na Zajedničko slavlje. Grafički je ovo izdanje bespriječorno, a za pohvaliti je da donosi i red mise. Slabost je ovoga izdanja što je posve izostala liturgijska kreativnost: ne donosi se nijedna nova vlastita molitva. K tome je i nepraktično što se čitanja moraju birati i uzimati iz Zajedničkog slavlja, tako da je (osim u grafičkom smislu) ovo izdanje siromašnije od prethodnoga. Vlastiti časoslov iz 1995. nema ujednačeni kriterij, pa za neke svece donosi samo himan za Jutarnju i molitvu, za druge se tomu dodaje i otačko čitanje, a za treće se tomu dodaje i himan za službu čitanja. Ni glavni zaštitnici, Ilija i Dimitrije, nisu jednako tretirani: za Iliju je baš sve vlastito, a za Dimitrija se u dobrom dijelu upućuje na zajedničko slavlje. U tome smislu bi se i Misal i Časoslov trebali dopuniti i urediti. Međutim, kako su to sada opet dvije zasebne biskupije - Srijemska biskupija i Đakovačko-osječka nadbiskupija - ostaje otvoreno pitanje kako bi se mogao i trebao urediti Vlastiti misal i Časoslov.

U ovoj smo knjizi pokušali dati povijest vlastitih misala, povjesni prikaz i značenje pojedinih svetaca – osobito slavnih srijemskih mučenika, donoseći i njihove pasije. Trudili smo se prikazati i bogati teološko-liturgijski sadržaj molitava (pogotovo onih vlastitih). Donijeli smo i tumačenja čitanja, u užem egzegetskom smislu, te ih pokušali iščitati u kontekstu spomendana pojedinoga sveca. Mogli smo vidjeti koliko su slavni korijeni ovih Crkava koje je zalila krv mučenika, počevši od sv. Euzebija sredinom 3. st. pa do Sinerota, pred sam kraj progonstava. Tu su, naravno, i drugi sveci koji su, svaki na svoj način i svaki u svome vremenu, dali

poticajno svjedočanstvo vjerničkog života. Tu je važnost u svoje vrijeme uočila i novosjedinjena biskupija Đakovačka i Srijemska, koja se već početkom 18. st. potrudila imati svoj vlastiti kalendar kako bi mogla čuvati i njegovati vlastitu svetu baštinu.

Osnovna je, dakle, nakana ove knjige, pokazati koliko je drevna i slavna kršćanska tradicija ovih krajeva. Tlo na kojem živimo i na kojem raste naša mjesna Crkva natopljeno je krvlju mnogih mučenika i svjedočanstvo je kršćanskog života drugih svetaca. Od njih baštinimo vjeru. Vjerujemo da će ova knjiga pomoći plodnijem slavljenju spomena ovih svetaca te dati poticaj našoj mjesnoj Crkvi da se nadahnjuje njihovim svijetlim primjerima, jer smo baštinici njihove vjere. Mi smo *nazidani na temeljima apostola i proroka, a zaglavni je kamen sam Isus Krist* (Ef 2,20). Samo na zdravom temelju vjernosti Bogu i Crkvi može rasti i naša mjesna Crkva, natopljena životom i krvlju tolikih svjedoka-mučenika, kako to prekrasno izriče molitva o spomendanu Svih srijemskih mučenika:

Deus, qui primitias fidei in Pannonia Sirmensi sanctorum Martyrum tuorum praedicatione et sanguine consecrasti: concede propitius; ut eorum intercessione florida seges iugiter augeatur.

Bože, ti si početke vjere u Panoniji Srijemskoj posvetio propovijedanjem i krvlju svojih svetih mučenika. Podaj dobrostivo, da se njihovim zagовором trajno množi taj rascvjetani usjev.

BIBLIOGRAFIJA

- ANDRIĆ, S., *Srednjoyekovni samostani u Srijemskoj Mitrovici*, u: Diacovensia 1(1997.), str. 93.-111.
- ANDRIEU, M. (prir.), *Le Pontifical Romai au moyen-age, 3: Le Pontifical de Guillaume Durand*, Città del Vaticano, 1940.
- *Appendix ad Missale romano-Seraphicum*, Romae, MCMXX (1920.) (= MF 1920.).
- AUGUSTIN, *De baptismo contra donatistos*, IV, 24,31 (= PL 43,174)
- BADURINA, A. (prir.), *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva i Uvod u ikonologiju Radovana Ivančevića*, Sveučilišna naknada Li-ber, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1985. (= LILS)
- BARETT, C. K., *Druga poslanica Korinćanima. Uvod i komentar*, Logos, Da-ruvar, 1997.
- BAŠIĆ, P., Franjevački sveci XIII.-XIV. stoljeća u hrvatskoglagoljskim kalenda-rima, u: M.-A. DÜRRIGL – M. MIHALJEVIĆ – F. VELČIĆ (ur.), *Glagoljica i hrvatski glagolizam. Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa povo-dom 100. obljetnice Staroslavenske akademije i 50. obljetnici Staroslavenskog instituta* (Zagreb-Krk, 2.6. listopada 2002.), Zagreb – Krk, 2004., str. 237.-246.
- BELAJ, V., *Hod kroz godinu. Pokušaj rekonstrukcije prahrvatskog mitskog svje-tonazora*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2007.
- BENEDIKT XVI., *Kateheza o Ćirilu i Metodu na općoj audijenciji 17. lipnja 2009.*, vidi: http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/audiences/2009/documents/hf_ben-xvi_aud_20090617_hr.html
- BENKOVIĆ, J. (prir.), *Calendarium proprium Dioecesis diacovensis seu Bosniensis et sirmiensis et Calendarium proprium ecclesiarum parochialium in dioeci-cesi Diacovensi iuxta recentes Normas et Instructiones ro cognitum*, Đakovo, 1973. (Rukopis iz ostavštine Jakova Benkovića. Original se nalazi kod Luke Marijanovića, a preslik kod autora.)

- BENKOVIĆ, J. (prir.), *Misae propriae Dioecesis Diacovenensis seu Bosniensis et Sirmiensis* (rukopis iz ostavštine Jakova Benkovića; izvornik se nalazi kod Luke Marijanovića, a preslik kod autora), Đakovo, 1972.
- BENVIN, A., *Muka sv. Ireneja srijemskoga*, u: *Diacovensia*, 1(1994.), str. 82.-109.
- *Bibliotheca Sanctorum*, Città Nuova, 1998.
- *Bibliotheca sanctorum*, Istituto Giovanni XXIII della Pontificia Università Lateranense, Roma, 1964.
- BOBA, I., *Sveti Metod i nadbiskupijsko središte Sirmium u crkvenoj pokrajini Sclavonia*, u: *Crkva u svijetu* 4 (1985.), str. 388.
- BOLLAND, J. (ed. Henschen & Godefried), *Acta sanctorum*, Antwerpen, 1643.-1734; fototipsko izdanje Bruxelles, 1965.-1970. (= AASS)
- BOSIO, G., *Iniziazione ai padri*, 1, Società editrice internazionale, Torino, 1964.
- BOTTE, B. (prir.), *La tradition apostolique de saint Hippolyte. Essai de reconstitution*, Münster i. W. 1963.
- BOVON, F., *Das Evangelium nach Lukas. 1-4. Teilband*, Benziger Verlag, Zürich-Düsseldorf, Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn, 1989.-1999.
- BRATULIĆ, J. (preveo i protumačio), *Žitja Konstantina Ćirila i Metodija i druga vrela*, KS, Zagreb, 1992.
- *Breviarium Romanum. Editio princeps* (1568). Edizione anastatica, (a cura di SODI, M. –TRIACCA, A. M.), Libreria editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1999.
- BROX, N., *Der erste Petrusbrief*, 4. durchgesehene und um Literatur ergänzte Auflage, 1993., Benziger Verlag Zürich-Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn.
- BRUYLANTS, P. *Les oraisons du Missel Romain. Texte et Histoire*, 2. *Orationum textus et usus juxta fontes*, Centre de Documentation et d'Information liturgiques Abbaye du Mont César, Louvain, 1952. (= Bruylants)
- BUGNINI, A., *La riforma liturgica*, CLV – Edizioni liturgiche, Roma, 1983.
- *Caeremonial episcoporum. Editio princeps* (1600.). Edizione anastatica, (a cura di TRIACCA, A. M. –SODI, M.), Libreria editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2000.
- *Calendario della Chiesa cattolica il luglio*, u: *Enciclopedia cattolica*, vidi: <http://www.unavoce-ve.it/ec-calendario.htm>
- *Calendarium perpetuum et Proprium officiorum dioecesis Bosniensis et Sirmensis A. S. R. C. approbatum*, Diacovae, sumptibus dioecesis, Typis typographiae Dioecesanae, 1885. (= PO 1885)

- *Calendrium proprium dieocesi diacovensis*, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965.
- DA-DON, K., *Život, teologija i filozofija.*, Profil, Zagreb, 2004.
- DAMJANOVIĆ, D., Autentične pasije sirmijsko-panonskih mučenika, u: D. DAMJANOVIĆ (prir.), *1700 godina srijemskih mučenika*, Đakovo, 2011., str. 51.-70.
- DAMJANOVIĆ, D., Il culto del martire e vescovo Ireneo di Sirmium, u: *Acta XV Congresso Internazionale di Archeologia Cristiana*, Toledo, 2008, Roma, 2013., str. 1313.-1323.
- DAMJANOVIĆ, D., *Počeci kršćanstva na području Đakovačke i Srijemske biskupije*, VĐSB, 3 (2004.), str. 177.-179.
- DAMJANOVIĆ, D., *Sveti Hermilo i Stratonič*, u: VĐSB, 12 (2003.), str. 841.
- DAMJANOVIĆ, D., *Sveti Irenej, biskup Sirmiuma*, u: VĐSB, 3 (2004.), str. 194.
- DAMJANOVIĆ, D., *Sveti Sinerot*, u: VĐSB, 1(2004.), str. 26.-27.
- *Dekret o imenovanju dijecezanskog odbora za uređenje dijecezanskog propriuma*, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 2050/1961.
- DELEHAYE, H., *Le Sancti Quatuor coronati Romae in Monte Caelio*, AASS Nov. III, Bruxellis, 1910., str. 748.-784
- DELEHAYE, H., *Les origines du culte des martyrs*, Bruxelles, Société des Bollandistes, 1933.
- DENZINGER, H. –SCHÖNMETZER, A., *Enchiridion Symbolorum, definitio- num et declarationum de rebus fidei et morum*, Herder, Basel, Freiburg i. B., Rim, 1976.
- DESHUSSES, J. – DARRAGON, B., *Concordances et tableaux pour l'étude des grands sacramentaires*, 1-6, Fribourg, 1982.
- DESHUSSES, J. (prir.), *Le sacramentaire Grégorien, I Le Sacramentaire, Le Supplément d'Aniane*, Fribourg, 1979. (»*Sacramentarium Gregorianum Hadri- anum*«) (= GrH)
- DESHUSSES, J. –DARRAGON, B. (prir), *Concordances et tableaux pour l'étude des grands sacramentaires*, 1-6, Fribourg, 1982.
- *Diacovensis et Sirmiensis. Proprium Liturgiae Horarum. Textus croaticus con- firmatum. Ex aedibus Congregationis de Cultu Divino et Disciplina Sacra- mentorum, die 22 decembris 1992 (rukopis)* (= RČ 1992.)
- *Diacovensis et Sirmiensis. Textus Pripri Missarum lingua latina et croatica ex- aratus. Probatum seu confirmatum. Ex aedibus Congregationis de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum, die 16 martii 1990 (rukopis)* (= R 1990.)

- DRAGUTINAC, M. (nepotpisano), *Kronološki pregled srijemskih mučenika*, u: VDB, 12 (1949), str. 113.-114.
- DRAGUTINAC, M. (nepotpisano), *Naši sirmijski mučenici. Sedam sv. Srijemskih djevica i mučenica*, u: VDB, 5 (1948.), str. 50.-51.
- DRAGUTINAC, M. (nepotpisano), *Naši sirmijski mučenici. Sv. Filet, Lidija, Macedon i Teoprepid; sv. Amfilocij i Kronida*, u: VDB, 3 (1949.), str. 35.-36.
- DRAGUTINAC, M. (nepotpisano), *Naši sirmijski mučenici. Sv. Flor, Lauro, Prokul i Maksim*, u: VDB, 9 (1949.), str. 89.-90.
- DRAGUTINAC, M. (nepotpisano), *Naši sirmijski mučenici. Sv. Hermil i Stratnik, mučenici*, u: VDB, 1(1949.), str. 4.-5
- DRAGUTINAC, M. (nepotpisano), *Naši sirmijski mučenici. Sv. Hermogen i Fortunat*, u: VDB, 11(1949.), str. 104.-105.
- DRAGUTINAC, M. (nepotpisano), *Naši sirmijski mučenici. Sv. Inocent, Sebastija i drugovi*, u: VDB, 9 (1949.), str. 88.-89.
- DRAGUTINAC, M. (nepotpisano), *Naši Sirmijski mučenici. Sv. Irenej Srijemski, biskup i mučenik*, u: *Vjesnik Biskupije đakovačke*, 3 (1949.), II., str. 35.
- DRAGUTINAC, M. (nepotpisano), *Naši sirmijski mučenici. Sv. Kvadrat, Teodozije, Emanuel i drugovi*, u: VDB, 3 (1949.), str. 35.
- DRAGUTINAC, M. (nepotpisano), *Naši sirmijski mučenici. Sv. Sava i drugi mučenici*, u: VDB, 5(1949.), str. 51.-52.
- DRAGUTINAC, M. (nepotpisano), *Naši sirmijski mučenici. Sv. Sedamdesetdovojica*, u: VDB, 2 (1949.), str. 19.
- DRAGUTINAC, M. (nepotpisano), *Naši srijemski mučenici. Četvorica okrunjenih mučenika (8. studenoga)*, u: *Vjesnik Đakovačke biskupije*, 12 (1949.), str. 112.-113.
- DRAGUTINAC, M. (nepotpisano), *Sv. Anastazija mučenica*, u: VDB, 12 (1948.), str. 153.-155.
- DRAGUTINAC, M. (nepotpisano), *Sv. Euzebije biskup – mučenik*, u: VDB, 5(1949.), str. 53.-54.
- DRAGUTINAC, M. (nepotpisano), *Sv. Polion, mučenik*, u: VDB, 5 (1949.), str. 54.-55
- DRAGUTINAC, M. (nepotpisano), *Sv. Urzicije, mučenik*, u: VDB, 9 (1949.), str. 89.
- DRAGUTINAC, M. (nepotpisano), *Sveti Siren (Sinerot)*, u: VDB, 2 (1949.), str. 17.-19.
- DRAGUTINAC, M. *Kvirin Sisački*, u: LILS, str. 371.
- DRAGUTINAC, M., *Anastazija*, u: LILS, str. 112.-113.
- DRAGUTINAC, M., *Bazila*, u: LILS, str. 139.-140.

- DRAGUTINAC, M., *Četvorica okrunjenih*, u: LILS, str. 189.-190.
- DRAGUTINAC, M., *Dimitrije*, u: LILS, str. 203.-204.
- DRAGUTINAC, M., *Euzebije Cibalski*, u: LILS, str. 224
- DRAGUTINAC, M., *Hagiografija I.* (rukopis), Arhiv SNFK Đakovo
- DRAGUTINAC, M., *Hermagora*, u: LILS, str. 252.-253
- DRAGUTINAC, M., *Ivan Kapistran*, u: LILS, str. 280.
- DRAGUTINAC, M., *Jakov Markijski* u: LILS, str. 291
- DRAGUTINAC, M., *Klement Ohridski*, u: LILS, str. 330.-331.
- DRAGUTINAC, M., *Kult sv. Dimitrija u Solunu*, u: VĐB, 10 (1955.), str. 138.-141.
- DRAGUTINAC, M., *Naši sirmijski mučenici. Sv. Kvirin, sisački biskup mučenik (4. lipnja)*, VĐB, 9 (1949.), str. 86.-88
- DRAGUTINAC, M., *Polion*, u: LILS, str. 470.
- DRAGUTINAC, M., *S Kristom na križu. Opjevani martirologij*, (prir. P. MADŽAREVIĆ, I. ANDRIĆ, I. ĆURIĆ), Biskupski ordinarijat, Đakovo, 2005.
- DRAGUTINAC, M., *Salomeja*, u: LILS, str. 519.-520.
- DRAGUTINAC, M., *Sinerot*, u: LILS, str. 532.-533;
- DRAGUTINAC, M., *Sveti Dimitrije mučenik*, u: VĐB, 4 (1964.), str. 70.-71; 5 (1964.) str. 88.-90; 6 (1964.), str. 113.-115; 7.-8 (1964.), str. 137.-140; 9 (1964.), str. 160.-162; 10 (1964.), str. 182.-184; 7-8 (1965.), str. 137.-139.
- DRAGUTINAC, M., *Urzicin*, u: LILS, str. 576.
- *Drugi vatikanski koncil. Dokumenti. VII. izdanje. Popravljeno i dopunjeno*, KS, Zagreb, 2008.
- DUMAS, A. (prir.) *Les sources du nouveau Missel Romain*, u *Notitiae* 7(1971.) str. 38.-42; 74.-77; 94.-95; 134.-136; 276.-280.
- EGGER, R., *Der heilige Hermagoras. Eine kritische Untersuchung*, Verlag Ferd. Kleinmayr, Klagenfurt, 1948.
- ERNST, M. *Korintherbriefe*, u: F. KOGLER (izd.) Herders neues Bibellexikon, Text CD-ROM, Herder, Freiburg-Basel-Wien, 2008.
- ERNST, M., *Jakobusbrief*, u: F. KOGLER, Herders neues Bibellexikon, Herder, Freiburg-Basel-Wien, 2008., str. 346.
- FRANCE, R. T., *Evangelje po Mateju. Komentar Evangelja po Mateju*, Logos, Daruvar, 1997.
- *Franjevački misal. Dodatak rimskom misalu*, Zagreb, 1980. (*Familiarum Franciscalium Croatiae ex decreto Sacrae Congregationis pro Sacramentis et Cultu divino promulgatum*, prot. CD 268/79, die 1 martii 1979 (= FM 1980.))
- FUČIĆ, B., *Preobraženje*, u: LILS, str. 481.

- FUĆAK, J., *Šest stoljeća hrvatskog lekcionara*, KS, Zagreb, 1975.
- *Glasnik Biskupija bosanske i srijemske* (= GBBS)
- GNILKA, J., *Das Evangelium nach Markus. 2. Teilband*, Benziger Verlag-Zürich, Düsseldorf, Neukirchener Verlag, Neukirchen, 1999.⁵
- GONZALEZ, A. i dr., *Commento della Bibbia liturgica. Antico e novo testamento*, Edizioni Paoline, Roma, 1982.³
- GRGIĆ, M., *Ćiril i Metod*, u: LILS, str.191.
- *O groblju sv. Sinerota u Mitrovici*, u: Viestnik hrvatskog arheološkog društva, 8 (1886.), 4, str. 97.-105.
- GUTHRIE, D., *Prva i Druga poslanica Timoteju i Poslanica Titu. Uvod i komentar*, Logos, Daruvar, 1987.
- HAAG, H., *Biblisches Wörterbuch*, Herder, Freiburg in Breisgau, 2011.
- HENTSCHEL, G., *I Könige*, Echter Verlag, Würzburg, 1984.
- HERMAN, H., *Kristov borac. Lik i djelo sv. Ivana Kapistranskog*, Biblioteka »Brat Franjo«, 2. izdanje, Zagreb, 2006.
- HEWITT, T., *Poslanica Hebrejima. Komentar poslanice Hebrejima*, Logos, Daruvar, 1997.
- HIERZENBERGER, G., *Korint*, u: A. GRABNER-HAIDER (prir.), Praktični biblijski leksikon, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997., str. 167.
- IOHANNES DE LA TAGLIACOTIO (Giovanni da Tagliacozzo), *Relatio de victoria Belgradensi*, in Annales Minorum, 3rd edn. by J. M. Fonseca (Quaracchi: Tipografia Barbèra-Alfani e Venturi, 1931).
- IPPOLITO DI ROMA, *La tradizione apostolica*, 21 (uvod i prijevod TATEO, R.) Ed. Paoline, Roma, 1979.
- IVAN VIII., *Industriae tuae*, u: J. J. STROSSMAYER, *Okružnica*, u: GBBS 9 (1881.), str. 25.-53; *Radovi Staroslavenskog instituta u Zagrebu*, knjiga 4, Zagreb, 1960., str. 72.-73; *Magna Moraviae Fontes Historici*, t. III, Brno 1969, str. 197.-208.
- IVAN PAVAO II., *Tertio millenio adveniente. Nadolaskom trećeg tisućljeća*, Dokumenti 101, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996.
- JANSENS, J., *Historiološka promišljanja o starokršćanskim kulturnim objektima u Sirmiumu*, u: D. DAMJANOVIĆ (ur.), *1700 godina svetih srijemskih mučenika. Zbornik radova s međunarodnog simpozija o 1700. obljetnici sirmijsko-panonskih mučenika (304.-2004.)*, Đakovo, 2011., str. 215.-228.
- JARAK, M., Ranokršćanski mučenici Panonije, u: D. DAMJANOVIĆ (prir.), *1700 godina svetih srijemskih mučenika*, Đakovo, 2011., str. 51.-70
- JELIĆ, L., *Fontes historici liturgiae glagolitico-fromanae*, Vegliae (Krk), 1906.

- *Jeruzalemska Biblja. Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz »La Bible de Jérusalem«*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007.
- JOHNSON, C. - WARD, A., *The sources of the Roman Missal (1975.)*, I Advent, Christmas, Rome, 1986, u *Notitiae* 22 (1986.), str. 441.-747.
- JOHNSON, C. *The sources of the Roman Missal (1975). Proprium de tempore i Proprium de sanctis*, Rome, 1996.
- JOUNEL, P., *L'anno*, u: MARTIMORT, G. (prir.), *La Chiesa in preghiera. Introduzione alla liturgia. 4. La liturgia e il tempo*, Queriniana, Brescia, 1984, str. 51.-178
- JUNGMANN, A., *Missarum sollemnia. Eine genetische Erklärung der römische Messe*, 1-2, Herder, Wien, 1952.
- JUSTIN, Prva Apologija, 67 (= PG 6,427-431); u: Časoslov Rimskoga obreda, 2, KS, Zagreb, 1984., str. 510.
- *Kanonske vizitacije. Knjiga III. Valpovačko-miholjačko područje* (prepisao, preveo i priredio S. SRŠAN), Državni arhiv u Osijeku, Biskupija đakovačka i srijemska, Osijek, 2005.
- KLAUCK, H.-J., *Der erste Johannesbrief*, Benziger Verlag, Zürich-Braunschweig; Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn, 1991.
- KNIEWALD, D. prir., *Rimski misal*, Zagreb, 1930., str. 360.
- LEON XIII., *Enciklika Grande munus*, od 30. rujna 1880. Vidi: Leonis XIII »Acta«, vol. II, str. 125-137; GBBS 8(1880), br. 20, str. 163.-167; *Enciklika Grande munus; Dokumenti o sv. Ćirilu i Metodu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1985.
- LÉON-DUFOUR, X. (uredio), *Spas*, u: *Rječnik biblijske teologije*, KS, Zagreb, 1993.
- LEVAČIĆ-VIDOVIĆ, Z., *Biblijski leksikon i rodoslovlja*, Elohim-lektura, Čakovec, 2006.
- *Liber Sacramentorum Engolismensis. Manuscrit B.N. Lat. 816. Le Sacramentaire Gélasien d'Angoulême*. Edited by Saint-Roch Patrick. (Corpus Christianorum, ser. Latina, CLIXC.) Pp. xxviii + 5,908 and 2 plates. Turnhout: Brepols, 1987. (= GrA)
- LODI, E. (prir.) *Enchiridion euchologicum fontium liturgicorum*, C. L. V., Roma, 1979.
- LUJIĆ, B., *Starozavjetni proroci. II. prerađeno i prošireno izdanje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2010.
- LUZ, U., *Das Evangelium nach Matthäus. I-4*, Benziger Verlag, Zürich-Düsseldorf, Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn, 1999.-2002.

- MANSI, J. P., *Sacrorum conciliorum nova amplissima collectio*, Florentiae, 1759.-1760.
- MAREVIĆ, Ivan, *Dilla/ svetih/ mucsenikah/ nehimbenia i izabrania/ s trudom i pomnjom/ O. P. Teoderika Ruinarta/ reda s. Benedikta Misnika/ sakuppita, razabrana i na svitlost dana/ a po/ Ivanu Marevichu/ stolne/ Pecsuiske cerkve kanoni-/ ku, svete bogoslovice naucsitelju, xup-/ niku nimetskomu i okolisha istoga/ imena vice-arkidiakonu/ za korist duhovnu svega illiricskoga naroda iz/ latinskoga jezika na illiricski prineshena i u tri dila/ razdilita*. Dio pervi. S Dopushtenjem stareshinah/ U Osiku/ slovih Ivana Martina Divalt, priv./ knjigotiska 1800.
- MARIANI, B. (preveo i prir.), *Breviarium Syriacum seu Martyrologium siyriacum saec. IV iuxta cod SM. Musei Britanici add. 12150 ex syriaco in latinum transtulit*, Herder, Roma – Barcelona – Freiburg i. Br., 1956. (= Sir)
- MARIANI, B. (preveo i priredio), *Breviarium Syriacum*, Casa editrice Herder, Roma, Barcelona, Freiburg in Br., 1956.
- MARIĆ, M., Slavljenje svetkovine sv. Ilije Proroka zaštitnika Bosne, U. J. ČLKEŠ (ur.), *Muka kao nepresušno nadahnucé kulture. Pasionska baština Bosne i Hercegovine. Zbornik radova VI. međunarodnog znanstvenog simpozija*, Zagreb – Sarajevo, 2008, Pasionska baština, Zagreb, 2010., str. 326.-338.
- MARSILI, S. –PINELL, J. –TRIACCA, A. M. – FEDERICI, F.– NOCENT, A. –NAUNHAUSER, B. (prir.), *Anamnesis*, 2. *La liturgia, panorama storico generale*, Marietti, Casale Monferrato, 1978.
- MARSILI, S., Dove va la liturgia? u: *Rivista liturgica* 4-5 (1975.), 622.-625.
- *Martyrologium Romanum ex decreto scrosanti oecumenici concilii Vatican II instauratum, auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatum. Editio altera*, Typis vaticanis, 2004. (= Mart 2004.)
- *Martyrologium Romanum, Gregorii Papae XIII iussu editum Urbani VIII et Clementis X auctoritate recognitum ac deinde anno MDCCXLIX Benedicti XIV opera ac studio emandatum et auctum, prima post typicam editio propriis recentium sanctorum officirumque elogiis expleta, a sanctissimo Domino nostro Benedicto Papa XV approbata*, Romae, Typis Polyglottis Vaticanis, 1922. (= Mart 1922.)
- *Martyrologium Romanum. Editio princeps* (1584). Edizione anastatica, (a cura di SODI, M. –FUSCO, R.), Libreria editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2005. (= Mart 1584.)
- *Martyrologium vetustissimum S. Hyeronimum Presbyteri nomine insignitum*, u: PL 30, 437B-486C. Tekst je dostupan i u: http://www.documentacatholica-omnia.eu/02m/0347-0420,_Hieronymus,_Martyrologium_Vetustissimum_Hieronymi_Nomine_Insignitum,_MLT.pdf (= Jer)

- MIGOTTI, B., Ranokršćanski nalazi u sjevernoj Hrvatskoj, u: DAMJANOVIĆ, D. (ur.), *1700 godina svetih srijemskih mučenika. Zbornik radova s međunarodnog simpozija o 1700. obljetnici Sirmijsko-panonskih mučenika (304.-2004.)*, Biblioteka Diacovensia, Studije 17, Đakovo, 2011., str. 91.-119.
- *Misaale Romano-Seraphicum ad normam novoissimi Kalendarii Ordinis minorum dispositum et emandatum pluribusque orationibus et missis propriis auctum a sanctissimo domino nostro Pio Papa sexto petr suas litteras in formam brevis, infra legendas approbatum pro omnibus utriusque sexus personis trium ordinum S. P. N. Francisci obedientiae, ac Directioni P. Ministri generalis Totius Minoritici ordinis subiectis aliisque Breviario eiusdem ordinis utentibus*, Romae, anno a partu Virginis MDCCXCII. (1792.) et a prima eiusdem ordinis approbatione apostolica DLXXXIV, In typographia S. Michaelis ad Ripam, Sumptibus Pauli Giunchi Romani, Provisoris Librorum Bibliotcae Vaticanae (= MF 1792.)
- *Misae propriae dioecesis Diacovensis*, str. 1.-2, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965.
- *Misae propriae dioecesis Diacovensis*, str. 33.-34, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965.
- *Misal za karmelske svečanosti* (nema oznake godine i mjesta izdavanja)
- *Missae in feriis propriis SS. patronum Regni Hungariae* u: MF 1745 (= MPH 1745.)
- *Missae in festis pripriis SS. patronum Regni Hungariae ad formam Missalis Romani recusae* (godina je vjerojatno 1857.)
- *Missae in festis propriis patronum Regni Hungariae ad formam Missalis Romani recusae*, Ratisbonae MDCCCLVII. (1857.) (= MPH 1857)
- *Missae in festis propriis patronum Regni Hungariae et aliorum sanctorum qui ibi coluntur*, Ratisbonae MDCCCLXII. (1862.) (= MPH 1862)
- *Missae in festis propriis patronum Regni Hungariae et aliorum sanctorum qui ibi coluntur*, Ratisbonae, 1906. (= MPH 1906)
- *Missae in festis propriis sanctorum Patronum regni Hungariae ad formam Missali romani recusae*, Venetiis, ex typographia Balleoniana MDCCCLXXI. (1771.) (= MPH 1771)
- *Missae propriae dioecesis Bosniensis et Sirmiensis cum approbatione excellen-tissimi, illustrissimi ac reverendissimi DD Antonii Akšamović, dioecesis Bosniensis et Sirmiensis episcopi, administratoris apostolici Baraniae et Slavoniae Septentrionalis, etc. editae*, Turonibus Typis Mame Sanctae Sedis apostolicae et sacrae Rituum congregazione tipographorum, 1932. (= MP 1932)
- *Missae propriae dioecesis Diacovensis seu Bosniensis et Sirmiensis*, Diacovae, 1967. (= MP 1967)

- *Missae propriae sanctorum trium ordinum Fratrum minorum ad formam Missalis Romani redactae et exactius examinatae, additis missis a sScra Rituum Congregatione noviter concessis, et approbatis, iuxta exemplar Breviarii eiusdem Ordinis, Venetiis, Apud Nicolaum Pezzana, MDCCXXI. (1721.) (= MF 1721)*
- *Missae propriae SS. Patronum Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Poloniae, Styriae, Carinthiae, Moraviae, Silesiae, etc. Viennnae, MDCCCXXVII. (1827.) (= MPH 1827)*
- *Missae propriae SS. Patronum Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Poloniae, Styriae, Carinthiae, Moraviae, Silesiae, partim Italiae nec non aliarum provinciarum, u: Missale Romanum ex decreto sacrosanctum concilii Tridentini iussu editum S Pii V. Pontificis Maxim restitutum, Clementis VIII. et Urbani VIII. auctoritate recognitum, cum missis sanctorum usque ad hanc diem per Summos Pontifices concessis, accurate suis locis dispositis, impressum, Viennae, ex typographia Mechitaristica, MDCCCXLII. (1842.) (= MPH 1842)*
- *Missale Franciscanum ad usum Fratrum minorum Sancti P. Francisci iuxta Missale Romanum ex decreto sacrosancti Concilii Tridentini restitutum, S. Pii V. Pontificis Maximi iussu editum, Clementis VIII. & Urbani VIII. auctoritate recognitum in quo Missae sanctorum eiusdem ordinis ad normam novi Kalendarii auctoritate Apostolica approbati, ordinatè propriis locis disponuntur, Venetiis, MDCCXLV. (1745.) Ex Typographia Balleoniana (= MF 1745)*
- *Missale Franciscanum ad usum Fratrum minorum Sancti P. Francisci iuxta Missale Romanum ex decreto sacrosancti Concilii Tridentini restitutum, S. Pii V. Pontificis Maximi iussu editum, Clementis VIII. & Urbani VIII. auctoritate recognitum in quo Missae sanctorum eiusdem ordinis ad normam novi Kalendarii auctoritate Apostolica approbati, ordinatè propriis locis disponuntur, Venetiis, MDCCLIII. (1753.) Ex Typographia Balleoniana (= MF 1753)*
- *Missale Franciscanum ad usum Fratrum minorum Sancti P. Francisci iuxta Missale Romanum ex decreto sacrosancti Concilii Tridentini restitutum, S. Pii V. Pontificis Maximi iussu editum, Clementis VIII. & Urbani VIII. auctoritate recognitum in quo Missae sanctorum eiusdem ordinis ad normam novi Kalendarii auctoritate Apostolica approbati, atque aliae novissimae usque ad hodiernum diem pe Summos Pontifices concessae, propriisque locis inveniuntur, Venetiis, MDCCLXXV. (1775.) Ex Typographia Balleoniana (= MF 1775)*
- *Missale franciscanum ex decreto Sacrae Congregationis pro sacramentis et cultu divino promulgatum. Familiarum Franciscalium Croatiae ex decreto Sacrae Congregationis pro Sacramentis et Cultu divino promulgatum, prot. CD 268/79, die 1 martii 1979 (latinski rukopis) (= MF 1979)*
- *Missale Romano-Seraphicum pro tribus ordinis Sancti Francisci patris nostri aliisque breviario Romano- Seraphico utentibus a S. M. Pio PP. VI et RMI Jose-*

phi Mariae ab Alexandria totius ordinis minorum ministri generalis solicitudine denuo impressum ac missis ad hunc usque diem ab Apostolica sede concessos propriaeque stationi assignatis auctum. Venetiis, Haeredes Balleonii Typographi ac Editores, MDCCCXL. (1840.) (= MF 1840)

- *Missale Romano-Seraphicum pro tribus ordinis Sancti Francisci patris nostri aliisque breviario Romano-Seraphico utentibus a S. M. Pio PP. VI et RMI P. Raphaelis a Ponticulo totius ordinis minorum ministri generalis solicitudine denuo impressum ac missis ad hunc usque diem ab Apostolica sede concessos propriaeque stationi assignatis auctum.* Romae, anno a partu Virginis MDCCCLX-IV. (1864.) (= MF 1864)
- *Missale Romano-Seraphicum pro tribus ordinis Sancti Francisci patris nostri aliisque breviario Romano-Seraphico utentibus a S. M. Pio PP. VI et RMI P. Benardini a Portu Romatino totius ordinis minorum ministri generalis solicitudine denuo impressum ac missis ad hunc usque diem ab Apostolica sede concessos propriaeque stationi assignatis auctum.* Romae, anno a partu Virginis MDCCCLXXIX. (1879.) (= MF 1879)
- *Missale Romano-Seraphicum pro tribus ordinis Sancti Francisci patris nostri aliisque breviario Romano-Seraphico utentibus a S. M. Pio PP. VI approbatum, auctoritate Pii PP. X. reformatum, missis ab Apostolica Sede novissime concessos auctum et RMI P. Bonaventurae Marrani totius ordinis minorum ministri generalis solicitudine denuo impressum,* H. DESSAIN, Romae, MCMXXXI. (1931.) (= MF 1931)
- *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum Ioannis Pauli PP. cura recognitum,* Editio tertia, Typis Vaticanis 2002. (= MR 2002)
- *Missale Romanum ex decreto sacrosancti concilii Tridentini restitutum, S. Pii V. Pontificis Maximi iussu editum, Clementis VIII. Urbani VIII. et Leonis XIII. auctoritate recognitum,* Editio decima tertia post alteram typicam, Ratisbonae, Romae, Neo Eboraci & cincinnati, sumtibus et typis Friderici Pustet, MDCCC-CIX. (1909.) (= MR 1909)
- *Missale Romanum ex decreto sacrosancti Tridentini restitutum, summorum pontificium cura recognitum,* editio prima iuxta typicam. Romae - Turonibus - Parisiis, 1962. (= MR 1962)
- *Missale Romanum ex decreto sacrosancti oecumenici Concilii Vaticani II instauratum, auctoritate Pauli PP. VI promulgatum, Editio typica altera,* Libreria Editrice Vaticana, 1975. (= MR 1975)
- *Missale Romanum. Editio princeps* (1570) Edizione anastatica, Introduzione e Appendice a cura di M. SODI, A. M. TRIACCA, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1998. (= MR 1570)

- *Missale Romanum. Editio princeps (1570)*. Edizione anastatica, (a cura di SODI, M. –TRIACCA, A. M.), Libreria editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1998.
- MOHLBERG, L. C. (prir.), *Liber sacramentorum Romanae Aeclesiae ordinis anni circuli (Sacramentarium Gelasianum)*, Casa editrice Herder - Roma, 1981. (= GeV)
- MOHLBERG, L. C. (prir.), *Sacramentarium Veronense*, Herder editrice e libreria - Roma, 1978. (= Ve)
- MORETTI, P. F., *La Passio Anastasiae. Introduzione, testo critico, traduzione*, Herder, Roma, 2006.
- MORRIS, L. E., *Evangelje po Luki. Uvod i komentar*, Logos, Daruvar, 1997.
- MORRIS, L., *Evangelje po Ivanu. Uvod i komentar*, Logos, Daruvar, 1997.
- MORRIS, L., *Prva poslanica Korinćanima. Uvod i komentar*, Logos, Daruvar, 1997.
- NOCENT, A., *Panoramica storica dell'evoluzione dell'anno liturgico*, u: CHU-PUNGCO, A. J. (prir.), *Anámnesis*, 6, *L'anno liturgico*, str. 184.
- *Nova vulgata Bibliorum sacrorum editio, Sacros. oecum. Concilii Vaticanii II ratione habita iussu Pauli PP VI recognita, auctoritate Iohannis Pauli PP. II promulgata*, Libreria editrice Vaticana 1979 (= NVg).
- *Officia propria archidioecesis Iadertinae*, Iadera, 1916.
- *Officia propria archidioecesis Iadertinae*, Iadera, 1916., str. 7.
- *Officia propria diaecesis Bosniensis seu Diacovariensis, et Sirmiensis*, Budae, Typis Regiae Universitatis Hungaricae, MDCCCVII. (1807.) (= OP 1807)
- *Officia propria dieocesis Diacovensis seu Bosniensis et Sirmiensis*, Arhiva Biskupskog ordinarijata u Đakovu, br. 1300/1965.
- *Officia propria dioecesis Bosniensis et Sirmiensis, cum approvatione excellen-tissimi, illustrissimi ac reverendissimi D. D. Antonii Akšamović*, dioecesis Bosniensis et sirmiensis episcopi, administratoris apostolici Baranie et Slavoniae septentrionalis, etc. edita, Toronibus, Typis Mame, Sanctae Sedis Apostolicae et Sacrae Rituum congregationis typograform, 1932., 4 sveska (= OP 1932)
- *Officia propria Dioecesis diacovensis seu Bosniensis et Sirmiensis*, Đakovo, 1967. (= OP 1967)
- Officia Sanctorum quae in antiquioribus Breviariis non reperiuntur, u: *Officia propria diaecesis Bosniensis seu Diacovariensis, et Sirmiensis*, Budae, Typis Regiae Universitatis Hungaricae, MDCCCVII. (1807.) (= OP 1807Ap)
- *Opća uredba Rimskoga misala*, KS, Zagreb, 2004.
- *Ordo Officii Divini peragendi iuxta ritum Breviarii et Missalis Romani anno III. post bissextilem a Christo nato MDCCXXXIX.* (1839.) in usum Dioecesis Bosniensis seu Diacovariensis et Syrmensis auctoritate illustrissimi ac rever-

- endissimi domini, domini Josephi Kukovich cathedralium ecclesiarum Bosnies-nis, seu Diacovariensis et Syrmiensis canonice unitarum episcopi editus*, Budae, Typis Joannis Gyrián et Martino Bagó (= Ordo 1839)
- PANTELIĆ, M. A. Glagoljski brevijar popa Mavra (1460.), u: PANTELIĆ, M. A., *Hrvatsko glagoljsko srednjovjekovlje...*, KS – Družba sestara milosrdnica svetoga Vinka Paulskoga, Zagreb, 2013., str. 530.-576, ovdje: 551.-552. Za isti članak usp. *Slovo* 15-16 (1965.) 96-149.
 - PANTELIĆ, M. A., *Hrvatsko glagoljsko srednjovjekovlje*, KS – Družba sestara milosrdnica svetoga Vinka Paulskoga, Zagreb, 2013.
 - PANTELIĆ, M. A., Iluminacije Hrvojeva misala, u: PANTELIĆ, M. A., *Hrvatsko glagoljsko srednjovjekovlje*, KS – Družba sestara milosrdnica svetoga Vinka Paulskoga, Zagreb, 2013., str. 247.-312. Za isti članak usp. *Slovo* 20 (1980.) str. 39.-96.
 - PANTELIĆ, M. A., Kalendar II. novljanskog brevijara iz 1495., u: M. A. PANTELIĆ, M. A., *Hrvatsko glagoljsko srednjovjekovlje*, KS – Družba sestara milosrdnica svetoga Vinka Paulskoga, Zagreb, 2013., str. 640-685. Za isti članak usp. *Slovo* 29 (1979.), str. 31.-82.
 - PANTELIĆ, M., Prvotisak glagoljskog misala iz 1483. prema misalu kneza Novaka u: PANTELIĆ, M. A. *Hrvatsko glagoljsko srednjovjekovlje*, KS – Družba sestara milosrdnica svetoga Vinka Paulskoga, Zagreb, 2013., str. 313-401. Za isti članak usp. još: *Radovi Staroslavenskog instituta* 6 (1967.) str. 5.-103.
 - PAREDI, A. (prir.), *Sacramentarium Bergomense*, Bergamo, 1962. (= Ber)
 - PAVIĆ, J. –TENŠEK, T. Z., *Patrologija*, KS, Zagreb, 1993.
 - PAŽIN, Z., *Mučeništvo u Misalu Pavla VI.*, u: Diacovensia 1(1997.), str. 17.-98.
 - PERKINS, P., Evandelje po Ivanu, u: D. J. HARRINGTON i dr. (prir.), *Komentar Evangelja i Djela apostolskih*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 1997., str. 519.-639.
 - *Pontificale Romanum sumorum pontificium jussu editum, a Benedicto XIV. et Leone III. Pont. Max. recognitum et castigatu, Editio prima post typica*, Ratisbona, 1891.
 - *Pontificale Romanum, Pars prima. Editio Typica*, Typis polyglottis Vaticanis, 1961.
 - *Pontificale Romanum. Editio princeps (1595-1596)*. (a cura di SODI, M. –TRIACCA, A. M., Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1997.
 - POPOVIĆ, V., *Mačvanska Mitrovica. Srednjovekovno naselje*, u: *Sirmium* 11 (1980.), str. 73
 - *Poslanica Diogenetu*, 5,1-4; u: *Časoslov II.*, str. 613.-614.

- *Proprium Missarum dioecesium Bosniensis et Sirmiensis*, Typographia dioecesana, Diacovae, 1919. (= PM 1919)
- *Proprium Missarum dioecesium Bosniensis et Sirmiensis. Appendix ad Proprium Missarum dioecesium Bosniensis et Sirmiensis*, Typographia dioecesana, Diacovae, 1885. (= PM 1885)
- RADIĆ, J. (prir.), *Misal za sve dane u godini*, Makarska, 1967.
- RAHNER, K. – VORGRIMLER, H., (uredili), *Misna žrtva*, u: *Teološki rječnik*, UPT, Đakovo, 2004., str. 311.
- RIGHETTI, M., *Manuale di storia liturgica*, 2. *L'anno liturgico*, Ancora, Milano, 1969.
- *Rimski misal obnovljen prema odluci Svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog, a proglašen vlašću Pape Pavla VI. Drugo hrvatsko izdanje dopunjeno i popravljeno prema drugom tipskom izdanju, nalogom i odobrenjem Biskupske konferencije i potvrdom Sv. Zbora za bogoštovlje izdaje Kršćanska sadašnjost Zagreb, 1980.* (= RM 1980)
- *Rimski misal obnovljen prema odluci Svetog općega sabora Drugog vatikanskog, proglašen vlašću pape Pavla VI. Lekcionar, I. Nedjelje ABC i Svetkovine Gospodnje*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007.
- *Rimski misal slovenskim jezikom* prěsv. G. N. Urbana papi VIII poveljenjem izdan. *Missale Romanum slavonico idomate ex decreto sacrosancti Concilii Tridentini restitutum S Pii V Pontificis Maximi iussu editum a Pio X reformatum et SSMI D. N. Pii XI auctoritate vulgatum*, Romae, Typis polyglottis Vaticanis, 1927.
- *Rimski misal. Misni obrasci*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1973. (Redovito se nalazi uvezan zajedno s: *Rimski misal. Red mise*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1969.) (= RM 1973)
- *Rimski obrednik izdan po naredbi pape Pavla V. i pregledan brižljivošću drugih papa, a oblašću svetog G. N. pape Pija XI, udešen prema Zborniku kanonskog prava, po tipskom izdanju rimskom*. Tisak nadbiskupske tiskare, Zagreb, 1929.
- RITIG, S., Martyrologij srijemsko-panonske metropolije, u: *Bogoslovska smotra* 2(1911.), 113.-126; 3(1911.), 249.-268; 4(1911.), 353.-371; 1(1912.), 41.-52; 2(1912.), 166.-176; 3(1912.), 264.-275.
- RITIG, S., *Povijest i pravo slovenštine u crkvenom bogoslužju, sa osobitim obzirom na hrvatsku*. I. sveska od 863-1248, Zagreb, 1910., str. 216.-217.
- *Rituale Romanum. Editio Princeps (1614)* (a cura di SODI, M. – FLORES AR-CAS, J. J.), Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2004.
- ROBERTS, M. (prir.), *Poetry and the Cult of the Martyrs: The Liber Peristephanon of Prudentius (Recentiores: Later Latin Texts and Contexts)* University of

- Michigan Press, 1994., himan br. 7. Tekst dostupan na stranici: <http://www.the-latinlibrary.com/prudentius/prud7.shtml>
- RUINART, T. (prir), *Acta martyrum*, Galura, Wien, 1803. (1-3) (= Rui 1803)
 - RUINART, T. (prir.), *Acta martyrum*, Regensburg, 1859. (= Rui 1859)
 - SACRA CONGREGATIO PRO CULTO DIVINO ET DISCIPLINA SACRAMENTORUM (Prot. CD. 236/90), *Diacovensis et Sirmiensis. Proprium Liturgiae Horarum. Textus croaticus confirmatum*. die 22. decembris 1992.
 - SACRA CONGREGATIO PRO CULTO DIVINO ET DISCIPLINA SACRAMENTORUM (Prot. CD. 236/90), *Diacovensis et Sirmiensis. Proprium Liturgiae Horarum. Textus croaticus confirmatum*. Ex aedibus Congregationis de Cultu divino et Disciplina Sacramentorum, die 22. decembris 1992, + Gerardus M. Agnolo, Archiepiscopus a Secretis (rukopis).
 - SCHMITT, A., *Weisheit*, Echter Verlag, Würzburg, 1989.
 - SCHNACKENBURG, R., *Das Johannesevangelium. II Teil. Kommentar zu Kap. 5-12*, Herder, Freiburg-Basel-Wien, 1980.³
 - SCHNACKENBURG, R., *Der Brief an die Epheser*, Benziger Verlag, Zürich-Einsiedeln-Köln, Neukrichener Verlag, Neukirchen-Vluyn, 1982.
 - SCHNITKER, T. –SLABY, W. (prir.), *Concordantia verbalia Missalis Romani*, Aschendorf Münster, 1983.
 - SCHRAGE, W., *Der erste Brief an die Korinther. 1. Teilband 1 Kor 1,1-6,11*, Benziger Verlag, Zürich-Braunschweig. Neukirchener Verlag, Neukirchen/Vluyn, 1991.
 - SCHREINER, J., *Jesus Sirach 1-24*, Echter Verlag Würzburg, 2002.
 - SRAKIĆ, M., *Biskup Mandić – osnivač Bogoslovnog sjemeništa i filozofsko-teološkog studija u Đakovu*, u: *Diacovensia*, 2 (2006.), str. 191.-213.
 - STOTT, J. R. W., *Ivanove poslanice. Uvod i komentar*, Logos, Daruvar, 1997.
 - STOTT, J. R. W., *Poslanica Efežanima*, Logos, Daruvar, 1997.
 - *Supplementa ad Missale Romano-Seraphicum*, Romae, MDCCCXCVI. (1896.) (= MF 1896)
 - ŠAGI-BUNIĆ, T., *Povijest kršćanske literature*, 1, KS, Zagreb, 1998.
 - ŠANJEK, F., *Crkva i kršćanstvo u Hrvata*, KS, Zagreb, 1988.
 - *Šematizam Đakovačko-osječke nadbiskupije*, Đakovo, 2013.
 - ŠKALABRIN, N. *Biskupijsko sjemenište u Đakovu od osnutka do 1918.*, u: *Diacovensia* 2 (2006.), str. 215.-257.
 - ŠULJAK, A., *Sirmijsko-panonski mučenici. O 1700. obljetnici*, u: VĐSB, 3 (2004.), str. 180.-182.
 - TANDARIĆ, J. L., *Hrvatsko-glagoljska liturgijska književnost. Rasprave i prirosi*, KS – Provincijalat Franjevaca trećoredaca, Zagreb, 1993.

- TASKER, R. V. G., *Jakovljeva poslanica. Uvod i komentar*, Logos, Daruvar, 1997.
- TCHAKHOTINE, P., *Sveta Anastazija Sirmijska – svjedokinja vjere*, u: DAMJANOVIĆ, D. (ur.), *1700 godina svetih srijemske mučenika. Zbornik rada s međunarodnog simpozija o 1700. obljetnici sirmijsko-panonskih mučenika (304.-2004.)*, Đakovo, 2011., str. 197.-213.
- TERTULIJAN, *Apologeticum adversus gentes pro Christianis*, 50,13 (PL 1,603A)
- VELIMIROVIĆ, N. (= VLADIKA NIKOLAJ), *Ohridski prolog*, Eparhija valjevska, Manastir Lelić, 2008.
- VICKERS, M., *Syrmium or Thessalonik? A critical Examination of the St. Demetrius Legend*, u: Byzantinische Zeitschrift 67(1974.), 337.-350.
- Vjesnik Đakovačke biskupije (= VDB)
- *Vlastite mise Đakovačke ili Bosanske i Srijemske biskupije*, Biskupski ordinarijat, Đakovo, 1968. (= VM 1968)
- *Vlastiti božanski časoslov Đakovačke i srijemske biskupije. Dodatak Časoslovu Rimskog obreda*, Biskupski ordinarijat Đakovo, 1995. (= VČ 1995)
- *Vlastiti Božanski časoslov Đakovačke i Srijemske biskupije. Dodatak časoslovu Rimskog obreda*, Biskupski ordinarijat Đakovo, 1995. (= VČ 1995)
- *Vlastiti misal Đakovačke i Srijemske biskupije*, Biskupski ordinarijat Đakovo, 1990. (= VM 1990)
- *Vlastiti misal Đakovačke i Srijemske biskupije*, Biskupski ordinarijat Đakovo, 1990. (= VM 1990)
- WILCKENS, U., *Der Brief an die Römer. 2 Teilband Röm 6-11*, Benziger Verlag, Düsseldorf-Zürich, Neukirchener Verlag, Neukirchener Verlag-Vluy, 2003.⁴
- ZIENER, G., *Pravednost i mudrost: Put u život. Knjiga Mudrosti*, Kršćanska sadašnjost Zagreb, 1995.
- ZOVKIĆ, M., *Jakovljeva poslanica u Bibliji i Crkvi*, Hrvatsko biblijsko društvo-Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu, Zagreb-Sarajevo, 2011.
- ZOVKIĆ, M., *Matejevo Evandželje u našoj Misi. Biblijski komentar misnih čitanja u godini A*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995.

SADRŽAJ

Riječ nadbiskupa	5
Skraćenice	7
Uvod.....	15

Prvi dio

VLASTITI MISAL I ČASOSLOVI ĐAKOVAČKE ILI BOSANSKE I SRIJEMSKE BISKUPIJE (1806. - 1995.) POVIJESNI PREGLED

1. Vlastiti časoslov iz 1807. (OP 1807).....	22
2. Ordo 1839 (Direktorij iz 1839.).....	25
3. Vlastiti misal i Vlastiti časoslov iz 1885. (PM 1885, PO 1885).....	26
4. Vlastiti misal iz 1919. (PM 1919)	34
5. Vlastiti misal i časoslov iz 1932. (MP 1932 i OP 1932).....	35
6. Vlastiti misal i časoslov iz 1967./1968. (MP 1967, VM 1968, OP 1967).....	37
7. Rukopisi i arhivska građa o priređivanju i nastanku Misala i Časoslova 1967./1968.....	39
8. Vlastiti kalendar, misal i časoslov iz 1990. i 1995.	44

Drugi dio

SADAŠNJI VLASTITI MISAL (1990.) I VLASTITI ČASOSLOV (1995.)

SVETI HERMILO I STRATONIK 13. siječnja

I. Povijesni podaci i štovanje.....	53
II. Molitve	56
III. Čitanja	61
IV. Dodatak: Mučeništvo Sv. Hermila i Stratonika	64

SVETA ANASTAZIJA

15. siječnja

I.	Povijesni podaci i štovanje	75
II.	Molitve	80
III.	Čitanja	85
IV.	Dodatak: Odlomci iz pasija	89

SVETI MUČENICI OSIJEKA I PANONIJE

20. veljače

I.	Povijesni podaci i štovanje	98
II.	Molitve	98
III.	Čitanja	101

SVETI SINEROT

24. veljače

I.	Povijesni podaci i štovanje	104
II.	Molitve	108
III.	Čitanja	111
IV.	Dodatak: Pasija Svetoga Sinerota mučenika	114

SV. MONTAN I MAKSIMA

26. travnja

I.	Povijesni podaci i štovanje	117
II.	Molitve	120
III.	Čitanja	123

SVETI IRENEJ SIRMIJSKI

6. svibnja

I.	Povijesni podaci i štovanje	126
II.	Molitve	130
III.	Čitanja	135
IV.	Dodatak: Muka Svetog Ireneja, biskupa srijemskog	138

SVETI EUZEBIJE I POLION
29. svibnja

I. Povijesni podaci i štovanje	142
II. Molitve	144
III. Čitanja	147
IV. Dodatak: Pasija Sv. Poliona i drugih mučenika	150

SVETI KVIRIN
4. lipnja

I. Povijesni podaci i štovanje	154
II. Molitve	156
III. Čitanja	159
IV. Dodatak: Pasija Svetoga Kvirina, biskupa i mučenika	162

SVETI ĆIRIL I METOD
5. srpnja

I. Povijesni podaci i štovanje	168
II. Molitve	176
III. Čitanja	181

SVETI AGRIPIN I SEKUNDO
19. srpnja

I. Povijesni podaci i štovanje	185
II. Molitve	186
III. Čitanja	189

SVETI ILIJA
20. srpnja

I. Povijesni podaci i štovanje	193
II. Molitve	196
III. Čitanja	201

SVETI KLEMENT OHRIDSKI, GORAZD I DRUGOVI,
UČENICI SV. ĆIRILA I METODA

27. srpnja

I.	Povijesni podaci i štovanje	206
II.	Molitve	207
III.	Čitanja	208

SVETI URZICIN

17. kolovoza

I.	Povijesni podaci i štovanje	212
II.	Molitve	214
III.	Čitanja	217

SVETA BAZILA

30. kolovoza

I.	Povijesni podaci i štovanje	219
II.	Molitve	220
III.	Čitanja	223

SVETI IVAN KAPISTRANSKI

23. listopada

I.	Povijesni podaci i štovanje	227
II.	Molitve	229
III.	Čitanja	234

SVETI DIMITRIJE

26. listopada

I.	Povijesni podaci i štovanje	237
II.	Molitve	241
III.	Čitanja	244

SVI SRIJEMSKI MUČENICI
5. studenoga

I. Povijesni podaci i štovanje.....	246
II. Molitve	255
III. Čitanja	257

SVETI SIMFORIJAN, KLAUDIJE, NIKOSTRAT, KASTOR I SIMPLICIJE
8. studenoga

I. Povijesni podaci i štovanje.....	260
II. Molitve	262
III. Čitanja	264

BLAŽENA SALOMEJA
19. studenoga

I. Povijesni podaci i štovanje.....	268
II. Molitve	269
III. Čitanja	273

SVETI JAKOV MARKIJSKI
28. studenoga

I. Povijesni podaci i štovanje.....	277
II. Molitve	277
III. Čitanja	281

Zaključak.....	285
Bibliografija	289

BIBLIOTEKA
DIAKONOVENSIJA

ISBN 978-953-6935-26-0

